

Sur ma Route

Samen op zoek
naar een beter parcours
van jeugdhulp naar
zelfstandigheid

Een uitgave van Cachet vzw
geschreven door Ann Clé

Sur ma Route

Sur ma route

Copyright © 2015 Cachet vzw
Dit boek is een uitgave van Cachet vzw
Auteur: Ann Clé

Druk: Graphius Group
Vormgeving: Tony Robberecht
Fotografie: Tijs Van Steenberghe
Eindredactie: Greet Leynen
Projectmedewerkers: Ness Buggenhoudt en Tijs Van Steenberghe

Met steun van Cera en de Vlaamse Overheid.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, door middel van druk, fotokopieën, geautomatiseerde gegevensbestanden of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Sur ma Route

Samen op zoek
naar een beter parcours
van jeugdhulp naar
zelfstandigheid

Een uitgave van Cachet vzw

Inhoud

Voorwoord	11	BIJDRAGEN ADVIESGROEP	83
Inleiding: van project naar traject	12	• Jongvolwassenen op het scharnier van minder-naar meerderjarigheid: een levensfase doorspekt met hashtags	85
HET GEZELSHAP EN HET LANDSCHAP	17	• Van BZW naar CBAW: binnen de Aanzet	88
<u>Gewone jongeren met een ongewoon parcours</u>	19	• CBAW: samenwerking met de context en andere diensten: een gedeeld engagement	91
• Adolescenten	19	• Achttien jaar? Saluut en de kost!	93
• Verschillende trajecten	20	• Van ingrijpen in opvoeding naar hulp aan meerderjarigen	96
• Krachtige jongeren	20	• Integrale jeugdhulp en jongvolwassenen: een beperkte ambitie	100
<u>Op het kruispunt tussen jeugdhulp en andere diensten</u>	21	• Kinderrechten als referentiekader voor jongeren in de overgang naar volwassenheid	103
• Integrale Jeugdhulp	21	• Jongvolwassen en zelfstandig gaan wonen? De noodzaak van een gepast financieel en woonbeleid	106
• Bijzondere Jeugdzorg	22	• Jongeren op weg naar zelfstandigheid: zorgen voor welzijn vanuit een maatschappelijke verantwoordelijkheid	110
• Begeleid wonen vanuit een Centrum Algemeen Welzijnswerk	22		
• Het ruime welzijnsveld: een mistig landschap	23		
OP EIGEN BENEN: EEN MIJLPAAL IN SPREIDSTAND	25	BLIJVEN TIMMEREN AAN DE WEG: UITDAGINGEN EN AANBEVELINGEN	117
<u>Rennen, springen, vliegen, duiken, vallen, opstaan en weer doorgaan</u>	26		
• Gemengde gevoelens	26	Bijlagen	126
• In 'survival'-modus	27	• Infofiche Jeugdzorg Emmaüs	126
• Helpende handen onderweg	32	• Infofiche CAW Boom-Mechelen-Lier	126
• Een hobbelig maar leerzaam traject	36	• Leden werkgroep	127
• Trots achterom kijken	38	• Leden stuurgroep	127
• Iets positiefs doen met je verhaal	39	• Leden adviesgroep	127
EEN STAPSGEWIJZE VOORBEREIDING	41		
<u>Een stapje terug: het leven in een begeleidingstehuis</u>	43		
• Soms is een plaatsing noodzakelijk	43		
• Het leven zoals het is ... in een begeleidingstehuis	46		
<u>Vanaf vijftien, zestien, zeventien: alle zeilen bijzetten</u>	58		
• Kamertraining en studiwonen	58		
• Alle zeilen bijzetten	62		
• Bruggen bouwen	67		
<u>Een stapje verder: begeleid wonen</u>	72		
• Begeleid wonen voor iedereen?	72		
• De begeleider maakt het verschil	73		
• Begeleiders als bondgenoot?	78		

SUR MA ROUTE

*Sur ma route, on m'a fait des coups en douce
L'impression qu'un cœur en souffre, mais j'suis sous anesthésie
Sur mon chemin, j'ai croisé pas mal d'anciens
Ils me parlaient du lendemain et que tout allait si vite
Ne me parle pas de nostalgie
Parce que j't'avoue que mon cœur est trop fragile
J'suis comme un pirate naufragé
Oui, mon équipage est plus qu'endommagé
Je sèche mes larmes, j'baisse les armes
J'veux même plus savoir pourquoi ils m'testent, les autres
Si y'a plus rien à prendre, je sais qu'il m reste une chose
Et, ma route, elle est trop longue, pas l'temps de faire une pause*

*Sur ma route, oui
Il y a eu du move, oui
De l'aventure dans l'movie
Une vie de roots
Sur ma route, oui
Je n'compte plus les soucis
De quoi devenir fou, oui
Une vie de roots*

(Black M)

Dankwoord

‘Sur ma route’, en bij uitbreiding het hele traject dat Cachet de afgelopen 16 maanden in Mechelen en omstreken gelopen heeft, was niet mogelijk geweest zonder de inzet, het enthousiasme en het harde werk van een aantal personen.

Een speciaal woordje van dank aan Ness, Tijs en Maarten die binnen Cachet de kar getrokken hebben en zonder wiens vele uren ‘on the road’, achter de computer en in de ‘Doema’ dit boek hier niet zou liggen.

Dank, aan de jongeren, jongvolwassenen en volwassenen die ons tijdens Cachet-dinsdagen, groepsgesprekken en interviews vertelden over hun ervaringen in de jeugdhulp en het leven daarna.

Dank aan het team en de vrijwilligers van Cachet, om dit project te doen slagen en een mooi boek af te leveren.

Dank, aan de leden van de werkgroep, voor de tijd die jullie vrij maakten om samen met ons na te denken over hoe jongeren in Mechelen tijdens die ‘grote stap’ beter begeleid kunnen worden en hoe jullie diensten hierbij kunnen helpen.

Dank, aan de leden van de adviesgroep, om ons vanop een afstandje gade te slaan en jullie ideeën met ons te delen in deze publicatie. Bijzondere pluim voor Griet Roets, die hemel en aarde bewoog om de bijdragen van de adviesgroep in dit boek te loodsen.

Dank, aan de leden van de stuurgroep, om dit project mee in goede banen te leiden.

Dank aan onze partners, CAW Boom-Mechelen-Lier en Jeugdzorg Emmaüs Mechelen, om mee te stappen in dit verhaal en een constructief steentje bij te dragen aan het welslagen van het project.

Dank aan de Vlaamse Overheid en Cera om Cachet de mogelijkheid te geven dit traject op poten te zetten.

Philippe, ten slotte, een bijzondere dankjewel voor alle steun onderweg.

Voorwoord

Cera is een coöperatie van zo'n 400.000 vennoten en investeert samen met hen op financieel en maatschappelijk vlak. Wat deze tweede opdracht betreft, kiest Cera voor maatschappelijke projecten die voldoen aan reële behoeften die duurzame effecten bereiken, voor de samenleving in haar geheel en voor de vennoten in het bijzonder.

Cera is met haar maatschappelijke projectwerking actief op zeven domeinen: Armoede en sociale inclusie, Coöperatief ondernemen, Kunst en cultuur, Land- en tuinbouw en een duurzame ontwikkeling, Zorg in de samenleving, Lokale initiatieven in onderwijs en jeugdwerk en Samen microfinancieren en microverzekeren in het Zuiden via BRS.

In al deze domeinen stimuleert Cera innovatie door proactief maatschappelijke uitdagingen te verkennen. De keuze valt hierbij onder andere op projecten die samenwerking tussen mensen en organisaties stimuleren.

Cachet vzw is een organisatie waarbij jongvolwassenen met een jeugdhulpveraring zich inzetten voor jongeren die vandaag in een voorziening verblijven. Voor een groot deel van de jongeren die in een voorziening verblijven, ontbreken stabiele familiebanden. Ze hebben dan ook dubbel baat bij andere steunfiguren. De kracht van Cachet is onder meer dat ze over de expertise beschikken om het perspectief van deze jongeren meer aan bod te laten komen. Dat krijgt doorheen de hulpverlening onvoldoende plaats, waardoor de jongeren zich niet altijd begrepen voelen en (te) snel afhaken.

Met het oog op een blijvende en duurzame samenwerking tussen hulp- en dienstverlening, maar ook tussen belerende sectoren, ligt een aantal beleidsaanbevelingen voor. Een aantal factoren schijnt de samenwerking op structureel vlak immers te bemoeilijken. Via deze publicatie worden deze gebundeld en voorgelegd aan de betrokkenen. We hopen van harte dat door dit project samen met Cachet te steunen, we gebruikersparticipatie in de bijzondere jeugdzorg extra doorgroeimogelijkheden en slaagkansen bieden.

Vanuit Cera menen we dat deze publicatie geen eindpunt is voor Cachet vzw, maar een nieuw begin, maximaal inspeland op de wederzijdse behoeften van jongeren, organisaties en hulpverleners en beleidsactoren. Een gedeeld engagement tussen hulp- en dienstverlening onderling, maar ook tussen hulp- en dienstverlening voor jongeren en volwassenen, vanuit het belang van de jongeren, zal de kwaliteit van de hulpverlening alleen maar ten goede komen.

We wensen u veel succes in het mee helpen realiseren van deze aanbevelingen.

Stéphanie De Smet
Programmacoördinator
Zorg in de Samenleving

Lieven Vandeputte
Hoofd maatschappelijke
dienstverlening

Inleiding: van project naar traject

Een project met Cachet

Cachet vzw staat voor een maatschappij die zorg draagt voor elk kind en elke jongere. Daarom bouwen we mee aan een jeugdhulp die vertrekt vanuit een groot engagement voor en een sterk geloof in kinderen en jongeren. We zien ervaringen als stuwkracht en dialoog als voorwaarde voor verandering, geven een plaats aan elk verhaal en gaan er positief mee aan de slag. Wij van Cachet vzw vinden het dan ook belangrijk dat jongeren op basis van hun ervaringen in de jeugdhulp steun vinden bij elkaar én kunnen participeren op alle niveaus van de hulpverlening. Gelukkig is iedereen het er intussen over eens: kinderen, jongeren en volwassenen met 'ervaring' zijn incontournable als partner bij het vormgeven van een jeugdhulp op maat.

Vanuit onze missie streven we ernaar dat jongvolwassenen de jeugdhulp zelfbewust en met een sterk gevoel van eigenwaarde kunnen verlaten, dat alle voorwaarden worden vervuld zodat ze voluit voor hun ambities en dromen kunnen gaan. Dat veronderstelt dat ze onderweg alle ondersteuning krijgen die ze nodig hebben. Niet meer, maar ook niet minder.

Dat de overgang van het leven in een begeleidingstehuis van Bijzondere Jeugdzorg naar het op eigen benen staan niet altijd van een leien dakje loopt, is een understatement. En ook tijdens de periode na die grote stap, liggen heel wat struikelblokken op de loer. De afgelopen jaren hebben verschillende actoren daar het hoofd over gebogen. De *Centra Algemeen Welzijnswerk* trokken in 2008 aan de alarmbel omdat ze overspoeld werden door vaak complexe en meervoudige hulpvragen van jongvolwassenen met een voorgeschiedenis in de

jeugdhulp¹. Het *Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaanonzekerheid en sociale Uitsluiting* wijst in haar tweejaarlijkse armoederapport van 2011² op de kwetsbare startpositie en de structurele drempels waar deze groep mee wordt geconfronteerd. Jongvolwassenen kwamen hoog op de beleidsagenda³ en ze kregen ook zelf het woord in diverse studies en publicaties.⁴

En het bleef niet bij woorden: vanuit verschillende sectoren en in tal van regio's ontstonden (samenwerkings)initiatieven en projecten om de kloof tussen de jeugdhulpverlening en het ruime welzijnsveld te verkleinen, om bruggen te bouwen, obstakels weg te ruimen en missing links te leggen waar nodig.⁵

Maar ondanks alle inkt die over het thema al is gevloeid, ondanks studiedagen, beleidsintenties, praktijken en tools, blijven duurzame oplossingen voorlopig uit en worden we nog steeds geconfronteerd met jongeren en hulpverleners die schrik hebben voor die grote stap en met jongvolwassenen die botsen op structuren, onbegrip en lacunes. Dat Cachet vzw door Cera en door de Vlaamse Overheid werd gevraagd om wat zuurstof te brengen in een sociale problematiek waar al zovelen hun hoofd over hebben gebroken, ervoeren we als een groot compliment, maar anderzijds ook als een grote uitdaging. Gelukkig vertrokken we niet van een wit blad. De overgang van het leven in een voorziening naar zelfstandigheid, loopt als een rode draad doorheen de werking van Cachet vzw. Al de (ervarings)expertise die we sinds het ontstaan van de organisatie verzamelden, nemen we mee als nuttige bagage voor onderweg.

Samen kom je verder

Cachet vzw is bovenal een netwerk dat in dialoog treedt met iedereen die daarvoor open staat. Het pilootproject waarover we hier verslag uitbrengen, was niet mogelijk geweest zonder enkele stevige allianties. Concreet werkten we in Mechelen nauw samen met een gemotiveerde groep jongeren en jongvolwassenen, met begeleiders vanuit studio-wonen en Contextbegeleiding in functie van Auto-

noom Wonen (CBAW) van Jeugdzorg Emmaüs (zie ook de infofiche met betrekking tot de werking van Jeugdzorg Emmaüs in de bijlagen van dit rapport) en met medewerkers van het onthaalteam, het JAC en BZW+ vanuit het Centrum Algemeen Welzijnswerk Boom-Mechelen-Lier (ook met betrekking tot deze werking vindt u een infofiche terug in de bijlagen). En 'en cours de route' schoof ook het OCMW

mee aan de overlegtafel. Allen waren ze onmisbare 'compagnons de route'.

Er werd een stuurgroep opgericht die ons op weg hielp, een adviesgroep fungeerde als klankbord (*zie bijlage voor de leden van de stuurgroep en de adviesgroep*). Het werd een traject waarin we samen en in dialoog zochten naar nieuwe wegen om een betere overgang van jeugdhulp naar zelfstandigheid mogelijk te maken. Doorheen de publicatie verwijzen we naar de verschillende bijdragen van de leden van de adviesgroep die je in een apart hoofdstuk gebundeld terug vindt.

Dialoog vraagt betrokkenheid, openheid en vertrouwen. Dat alles is geen gegeven maar moet groeien, en dat vraagt tijd. Alleen ga je dan misschien sneller, samen kom je verder. Dat was in dit traject niet anders. Het was geen makkelijke opdracht om vanuit Cachet vzw de 'gids' te zijn.

Met jongeren werken, dat is ons ding, maar het is ook iedere keer opnieuw een zoektocht. Er bestaan geen geijkte formules 'om jongeren mee te krijgen'. Ook in Mechelen was het eerst voorzichtig aftasten en kennismaken, vooraleer er langzaamaan een solide groep ontstond. Jongeren laten zich niet opjuten door deadlines en projectdoelen die gehaald moeten worden. Misschien maar goed ...

We zijn op ons best wanneer we luisteren naar wat jongeren en jongvolwassenen ons te vertellen hebben, en wanneer we van daaruit constructief de dialoog kunnen aangaan. Maar omdat we expliciet kiezen voor het perspectief van de jongvolwassenen, zijn we nooit een neutrale en belangeloze partner. Het is dus altijd weer zoeken naar hoe standpunten verzoend kunnen worden en hoe we écht naar elkaar kunnen toegroeien en naar elkaar kunnen luisteren. Ook dat was in Mechelen een

proces waar de nodige tijd overheen is gegaan. Ja, er zijn vele overeenkomsten tussen een hulpverleningstraject en een samenwerkingsverband.

In Mechelen zijn alle partijen langzaam maar zeker naar elkaar toegegroeid tijdens de talrijke ontmoetingsmomenten, vergaderingen, vormingsmomenten, workshops, werkgroepen en discussietafels. Een feestelijk toonmoment op 13 mei 2015 in het Lamotgebouw in Mechelen, vormde het slot van het project, maar dat betekent helemaal niet het einde van het traject.

In een tijdsbestek van één jaar kan je veel van elkaar leren, in kaart brengen en op gang trekken. De fundamenten voor verdere samenwerking, voor het betrekken van extra partners en voor het opzetten van concrete initiatieven werden gelegd, maar er blijft een lange weg te gaan. Uiteindelijk zijn we, net als de jongvolwassenen waarover het gaat 'altijd onderweg', en is, zoals in het spreekwoord, het eindpunt misschien zelfs minder van belang dan de afgelegde weg. Onderweg zijn is af en toe achteromkijken, indien nodig op je stappen terugkeren, in doodlopende steegjes belanden, genieten van het uitzicht, ... maar steeds hoopvol vooruit blijven kijken, en blijven zoeken naar nieuwe wegen om jongvolwassenen beter te begeleiden voor, tijdens en na 'de grote stap'. Dat is exact wat we in Mechelen hebben gedaan en wat we ook in deze publicatie beogen.

Het afgelegde parcours situeert zich in Mechelen, maar had zich overal kunnen afspelen waar voldoende partners bereid zijn om de krachten te bundelen en samen met de jongvolwassenen waarover het gaat, te werken aan een toekomstperspectief voor wie de jeugdhulp verlaat.

Over deze publicatie

Is dit het verslag van een project? Eigenlijk niet. Het project dat we in Mechelen samen met Jeugdzorg Emmaüs en het CAW Boom-Mechelen-Lier hebben ontwikkeld, was boeiend en leerzaam, maar eigenlijk te pril om er grote conclusies uit te trekken. Daarom besloten we om de Mechelse bevindingen te integreren in een bredere publicatie, die ver-

schillende aspecten met betrekking tot de overgang van jeugdzorg naar zelfstandigheid belicht, op basis van de ruimere expertise die Cachet vzw al opbouwde met betrekking tot dit thema.

Is dit dan het zoveelste schrijfsel op de stapel literatuur over het thema? Laat ons hopen van niet. We hebben getracht een doorleefd document samen te

stellen en kijken verder dan de platgetreden paden. Het bijzondere schuilt hem er misschien wel in dat we veel ruimte laten voor de dromen van de jongvolwassenen waarover het gaat, in plaats van ze weg te wuiven als onmogelijk of naïef. Utopisch denken stemt tot nadenken over hoe het anders kan, zou kunnen of soms ook moet. Dromen stimuleert om verder te kijken dan de bestaande structuren en kaders, om ons met andere woorden niet zomaar neer te leggen bij de grote struikelblokken, maar er samen tegen te blijven duwen.

Deze publicatie is geen onderzoeksrapport en is vanuit wetenschappelijk oogpunt uiteraard niet representatief. Maar we zijn ervan overtuigd dat de gepresenteerde bevindingen wel degelijk voor een grote groep jongvolwassenen gelden en in die zin veralgemeenbaar zijn. Enkel de thema's die geregeld terugkeren, namen we op in dit rapport, in de vorm van ervaringen en bevindingen, aanbevelingen en concrete ideeën. Zoals we al aanhaalden, werden in het verleden al heel wat publicaties ge-

schreven en praktijken ontwikkeld met betrekking tot de overgang van jeugdzorg naar zelfstandigheid. Geregeld verwijzen we ernaar, maar we ambiëren daarbij zeker geen volledigheid.

Bij deze publicatie hoort, tot slot, ook een vormingsreeks. Een vormingsreeks voor jongeren in begeleidingstehuizen, op kamers of in studio's én voor hun begeleiders en hulpverleners uit CAW, OCMW en andere instanties. De Cachet-vormingen zetten aan tot gezamenlijke dialoog, reflectie en actie, mobiliseren en responsabiliseren en nodigen vooral uit om het allemaal eens vanuit een ander perspectief te bekijken: dat van de jongeren en jongvolwassenen waarover het gaat.

Want daar komen we telkens weer op uit: het belang van elkaar stapsgewijs echt te leren kennen, ons in elkaars schoenen te murwen en samen te zoeken naar nieuwe paden ... met de jongeren als gids en met een toekomst vol mogelijkheden als horizon.

Loop jij mee in hun schoenen?

We starten deze publicatie met een korte kennismaking met de jongvolwassenen op weg naar zelfstandigheid. Daarna gaan we op verkenning in het landschap waar hun en ons traject zich afspeelt: op het kruispunt tussen jeugdhulp en het ruime welzijnsveld.

Vervolgens nemen we plaats naast de jongvolwassenen in de rollercoaster die het op eigen benen staan voor hen is. We bekijken deze spannende periode door hun ogen en komen onderweg heel wat hindernissen, maar ook onverwachte steunpunten tegen.

En dan is het tijd om een stapje terug te zetten, en te onderzoeken hoe het leven in een begeleidingstehuis de fundamenteen legt om een vlotte start te bevorderen, maar soms ook een rem zet op het verdere parcours.

Zo raken we goed op dreef. In het volgende deel, de hoofdmoot van deze publicatie, staat de vraag hoe we deze adolescenten beter kunnen voorbereiden op zelfstandigheid, centraal. We spreken over tussenstappen, zoals kamertraining, over de cruciale rol van begeleiders, over nood aan goede informatie, een betrokken, flexibele en integrale voorbereiding en, last but not least, over de noodzaak bruggen te bouwen binnen en tussen diensten en over bevoegdheden heen.

Begeleid wonen als bijzondere zelfstandigheids-training binnen de Bijzondere Jeugdzorg en binnen de Centra Algemeen Welzijnswerk, komt vervolgen in het vizier. Deze begeleiding die voorbij de meerderjarigheid loopt, zorgt ervoor dat jongvolwassenen niet te vroeg worden 'losgelaten' in die 'wijde open wereld', zoals ze het zelf noemen. Want in die wijde open wereld liggen heel wat drempels op het pad, waar we samen bijilstaan. De uitdagingen die we onderweg tegenkomen, zijn divers en talrijk, en lopen over de grenzen van leef-tijden en hulpverleningsvormen heen. Het was dan ook geen makkelijke opdracht om alle thema's in hoofdstukken onder te brengen. Geregeld worden eerdere inzichten beknopt herhaald of vanuit een ander perspectief benaderd, in de verschillende

delen van de publicatie.

We besluiten met een pleidooi om samen aan de weg te blijven timmeren en ons niet neer te leggen bij hiaten en obstakels op het parcours, maar ze te beschouwen als uitdagingen om een en ander te evalueren en bij te sturen. In dit slothoofdstuk bundelen we alle belangrijke inzichten en aanbevelingen die in de verschillende hoofdstukken aan bod kwamen, in een overzichtelijk geheel.

En daarnaast hebben we een aantal 'bevoorrechte getuigen' uit de Adviesgroep van het Mechelse traject gevraagd om ook hún licht op de zaak te laten schijnen. Hun bijdragen worden gebundeld in het laatste deel van dit rapport.

In de tekst komen tientallen adolescenten zelf aan het woord, in de vorm van citaten. Jongeren die we tijdens het project in Mechelen leerden kennen, maar ook vanuit andere regio's, adolescenten die nog in een begeleidingstehuis verblijven, die een programma van kamertraining of begeleid wonen volgen en volwassenen die al langer op eigen benen staan en terugblikken op hun parcours. Uit respect voor hun privacy vermelden we hun namen niet. Voor we van start gaan, willen we hen graag bedanken. Zonder hen was er geen Cachet.

We wensen je veel leesplezier en ... Bonne route!

Cachet vzw, mei 2015

“Kijk, als ik iets wou bereiken ging ik niet langs de makkelijke weg maar langs de moeilijke. En waarom? Omdat ik wist dat ik het kon en ik wou mezelf bewijzen door tegen mijn eigen te zeggen: ‘Ik kan het ook moeilijk’. Het is nooit gemakkelijk geweest in mijn leven. Mensen zeggen altijd: ‘Waarom neem je de moeilijke weg?’ Maar dat is omdat ik niets anders gewoon ben.”

Het gezelschap en het landschap

*“Ja, jongeren uit de
jeugdzorg zijn ook
maar gewone jongeren.
Iedereen is anders,
maar de ene zijn
rugzak is groter dan de
andere, maar dat kan
ook als je van thuis
komt. Eigenlijk is er niet
zoveel verschil ”*

Gewone jongeren met een ongewoon parcours

Adolescenten

“Het is normaal als ge achttien zijt, of misschien zeventien, dat ge heel veel vragen hebt. Ge stelt alles heel veel in vraag: ‘Zou dat goed zijn als ik dat dat koop of zou ik daar gaan wonen of zou ik niet beter dees doen (...)’? Of studeren en zoveel uren gaan werken of misschien beter (...)?’”

Deze publicatie gaat over jongeren tussen, laat ons zeggen, zestien en begin twintig, over adolescenten dus. En adolescententijd, dat is vragentijd: het is een onzekere en spannende periode van uitproberen en zoeken, ontdekken en dromen. Dat is voor alle jongeren zo: voor wie thuis woont, op kot gaat, in een begeleidingstehuis verblijft of (al dan niet met begeleiding) alleen woont.

Tijdens de adolescentie probeer je te achterhalen wie je bent en wat je wilt in het leven. Het is een experimenteerperiode van trial en error, van keuzes maken, proberen, evalueren en bijsturen. Maar bovenal is het een geleidelijk groei- en ontwikkelingstraject en een zoektocht naar verantwoordelijkheid en zelfstandigheid.

Leerkrachten, ouders en andere opvoeders kunnen erover getuigen dat jongeren in deze levensfase niet altijd het makkelijkst in de omgang zijn. Adolescenten zoeken vaak grenzen op, worden geregeld overspoeld door wisselende emoties, zijn hun bed niet uit te branden, hebben een voorliefde voor spannende belevenissen, zijn slecht in langetermijnplanning, zijn voortdurend op zoek naar bevestiging en plezier. Ze zijn kritisch maar soms ook aandoenlijk naïef, vertonen soms risicogedrag en lijken geen gevaren te kennen. Aan dat alles kunnen ze bovendien zelf weinig doen. Het is inherent aan de ontwikkelingsfase waarin ze zich bevinden.⁶

Met een stevige basis, een sociaal netwerk en betrokken opvoeders, komen de meeste jongeren deze fase zonder al te veel kleerscheuren door. Recent onderzoek van het Jeugdonderzoekplatform (JOP) (2014) leert ons dat de jeugd over het algemeen best tevreden is met zijn thuis- en schoolsituatie, vriendenkring en vrijetijdsbesteding. Ook het zelfbeeld van de doorsnee jongere is positief, net zoals zijn zelfvertrouwen en toekomstverwach-

tingen. De meeste adolescenten komen op hun pad naar de volwassenheid geen noemenswaardige obstakels tegen.⁷

Wél neemt de jeugd de tijd. Belangrijke keuzes en verantwoordelijkheden in relaties, werk, wonen, ... worden steeds langer uitgesteld. Een Amerikaans onderzoeker, Arnett (2004), heeft naar aanleiding van die verschuivende leeftijdsgrenzen zelfs een nieuwe term in het leven geroepen om deze groep van late tieners tot eind twintigers te omschrijven: de *emerging adulthood*, of in het Nederlands: de ontluikende volwassenheid.⁸ Zijn inzichten komen erop neer dat jongvolwassenen gedurende een lange tijd in een soort van schemerzone verblijven, een wacht- en experimenteeruimte die voorafgaat aan het ‘echte leven’. Een mooi voorbeeld is dat jongvolwassenen in ons land pas gemiddeld op zesentwintigjarige leeftijd het ouderlijke nest verlaten, steeds langer studeren en pas later aan het werk gaan. En ook met een eigen gezinnetje wachten ze veel langer dan enkele decennia geleden.

Dit alles staat in schril contrast met de jongvolwassenen waarover het in deze publicatie gaat. Wie in een begeleidingstehuis van Bijzondere Jeugdzorg verblijft, is willens nillens met heel andere zaken bezig dan zijn leeftijdsgenoten. In plaats van een relatief zorgeloze periode zonder noemenswaardige verantwoordelijkheden, is de adolescentie voor hen het moment waarop ze worden klaargestoomd om op eigen benen te staan. De hoge verwachtingen die deze jongvolwassenen moeten inlossen, verhinderen soms dat ze gewoon jong kunnen zijn, en brengen zo andere ontwikkelingsstaken (emotioneel, relationeel, identiteit, opleiding, ...) in het gedrang. Wie in een overlevingsmodus zit, schuift vaak heel wat aan de kant.

“Op zestien jaar wordt ge voorbereid om alleen te gaan wonen, dat hoort normaal gezien niet. Op zestien jaar wordt ge normaal voorbereid om te gaan feesten (...). Een zestienjarige is bezig met feesten, maar ik moest afwassen, ik moest strijken, (...)”

Verschillende trajecten

Jongeren die in een begeleidingstehuis verblijven, vormen geen homogene groep. Sommigen onder hen hebben nooit een thuissituatie gekend.

“Ik heb eigenlijk altijd in deze instelling gewoond, samen met mijn zus, die is één jaar ouder dan mij. (...). Ik was een jaar oud, zij dus twee jaar oud. Ervoor zijn we in een ziekenhuis terecht gekomen en in een pleeggezin terechtgekomen maar dat is mis gelopen omdat die man gestorven is dus konden wij er niet blijven wonen en dan zijn we terug naar hier gekomen. We hebben hier heel ons leven gewoond, nooit niet thuis gewoond.”

Anderen keren in periodes terug naar huis en krijgen met verschillende vormen van residentieële en ambulante hulpverlening te maken.

“Tets voor mijn negen jaar is het begonnen dat ik twee keer per jaar naar de jeugdrechtster moest (...). Op mijn negen jaar ben ik de eerste keer geplaatst geweest in een OOC. Daar heb ik vier maand gezeten. Dan ben ik terug naar huis mogen gaan, een jaar en half plus minus. Toen had ik thuisbegeleiding die iedere week komen (...) dat tot mijn elf jaar. En dan ben ik terug geplaatst geweest, maar dan in een begeleidingscentrum, tot mijn achttiende, dus tot twee jaar geleden. En toen heb ik BZW gedaan.”

Heel wat van deze jongvolwassenen belanden pas tijdens hun tienerjaren in een begeleidingstehuis.

“Ik was vijftien jaar toen ik in de instelling kwam en op mijn zestiende ben ik terug naar een andere instelling gegaan en op mijn zeventiende terug naar huis (...). Dat was altijd na een instelling terug naar huis, instelling, naar huis (...). En dan eindelijk weg van huis en begeleid wonen.”

En sommigen belanden meteen in een programma van begeleid wonen.

“Da’s begonnen op mijn zestiende dat ik bij het CAW ben gaan aankloppen voor BZW. Ik was toen zestien en half ofzo en ik woonde toen in het appartement van mijn vader, maar die ging het appartement verkopen en ik moest er uit. Ik moest dan nog een half jaar wachten tot ik zeventien was. Ik heb dan een half jaar bij mijn grootouders gewoond en dan is mijn begeleiding begonnen.”

De verhalen zijn even divers als de trajecten, maar hebben als gemeenschappelijke factor een moeilijke thuissituatie en al wat daarbij komt kijken. Op een bepaald ogenblik moeten deze jongvolwassenen op eigen kracht verder, op jonge leeftijd en meestal zonder solide netwerk om op terug te vallen. Hun bijzondere parcours heeft een grote impact op hun dagelijkse leven, maar ook op hun toekomstperspectieven.⁹

Krachtige jongeren

“Ja en, weet ge, als ge in de hulpverlening hebt gezeten, de jeugdzorg dan, da’s allemaal wel heel hard en zo, maar uiteindelijk leert ge d’r heel veel van en vind ik dat ge d’r heel sterk kunt uit komen en dat kunt gebruiken voor uw verdere leven en dingen ziet dat iemand anders van die leeftijd niet kan zien, omwille van ‘t feit dat ze dat allemaal niet hebben meegemaakt.”

In de literatuur wordt over de overgang vanuit de jeugdzorg naar zelfstandigheid erg problematisch gerapporteerd. De jongvolwassenen worden geportretteerd als een maatschappelijk zeer kwetsbare groep die moeilijkheden op verschillende levensdomeinen cumuleert. Men omschrijft hen vaak als vogels voor de kat. Maar al zijn ze zich bewust van hun bijzondere parcours, de stempel van ‘zwak’ en ‘kwetsbaar’, die willen ze niet.

“Ge moogt mensen hun toekomst niet voorspellen voor hun. Bij mij was het zo: ze hebben een soort van mijn toekomst voorspeld van: ‘Ach ja, die is nu een week van huis, let er op: zij gaat stoppen met school, gaat beginnen aan de drugs en dan gaat ze zwanger worden en dan is haar leven kapot’. Ik heb zoiets van: ‘Nee, ik ga naar school’. Eén ding is wel waar: ik ben zwanger geworden, maar ik ben niet gestopt met school en niet aan de drugs (...). Stop met mensen hun toekomst te voorspellen!’.”

Wij staan ervan versteld hoeveel van deze jongvolwassenen het, ondanks hun zo vaak voorspelde ongeluk, wél zeer goed doen en hun draai weten te vinden met een minimum aan middelen en een minimum aan begeleiding. Hoe ze, ondanks moeilijke omstandigheden waarvoor ze zelf niet hebben gekozen, toch diploma's weten te behalen, werk vinden, een vriendenkring opbouwen, een eigen gezin stichten en gelukkige mensen worden. We

vinden het indrukwekkend hoe sterk (in de bijdrage van Koen Hermans wordt een typologie van jeugdhulpverleners voorgesteld, waaronder deze krachtige jongeren) deze jongeren zijn, hoe ze proberen en botsen en vallen, weer overeind kruipen, de moed niet verliezen en uiteindelijk meestal ook hun draai vinden en stevig op hun pootjes belanden. Wanneer we met hen praten, dan zien we hoe nuchter, zelfredzaam, levenswijs en veerkrachtig ze zijn. Ja, we geloven dat we veel van hen kunnen leren. Dat is de insteek van Cachet vzw, van het Mechelse pilootproject en van deze publicatie.

We mogen niet blind zijn voor de kwetsbare positie van deze jongeren en jongvolwassenen, maar we mogen ons er ook niet blind op staren. Het werkt niet alleen contraproductief, maar zadelt hen ook op met onnodige en oneerlijke stigma's en labels. Focussen op hun zwakke plekken leidt bovendien de aandacht af van de structurele oorzaken van hun positie. Misschien is het leerzamer om de focus te verleggen naar de zwaktes en kwetsbaarheden van het hulpverleningssysteem en van de kaders waaruit alles vertrekt?

Op het kruispunt tussen jeugdhulp en andere diensten

Bij de overgang van het leven in een begeleidingstehuis naar zelfstandigheid zijn heel wat organisaties en diensten betrokken, zowel vanuit de jeugdhulpverlening als vanuit het welzijnswerk

voor volwassenen. In wat volgt gaan we kort op verkenning in dit landschap en houden we halt bij enkele belangrijke ankerpunten.

Integrale Jeugdhulp

Dé jeugdhulpverlening, dat klinkt eenvoudig, maar in realiteit is het een complex werkveld met een diversiteit aan hulpverleningsvormen. Het varieert van een laagdrempelig, weinig ingrijpend, kortdurend en rechtstreeks toegankelijk aanbod tot een erg intensieve, ingrijpende en niet zomaar op vraag van de cliënt toegankelijke hulpverlening.

Op 1 maart 2014 trad het nieuwe *Decreet Integrale Jeugdhulp* in werking, waarin de hulp in belangrijke mate georganiseerd wordt door zes verschillende sectoren: het Agentschap Jongerenwelzijn, het Algemeen Welzijnswerk (CAW), de Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg (CGG), de Centra voor Leerlingenbegeleiding (CLB), Kind en Gezin, de Centra voor Integrale Gezinszorg (CIG) en het Vlaams Agentschap voor Personen met het Handicap (VAPH).¹⁰

Jongeren die in een voorziening van Bijzondere Jeugdzorg verblijven (bevoegdheid Jongerenwelzijn), kregen en krijgen vaak ook te maken met die andere sectoren. Ze werden misschien aangemeld via een leerlingenbegeleider of door het Jongeren Advies Centrum, of ze werden opgevolgd door een CGG, ... Binnen de Integrale Jeugdhulp dienen al deze diensten dan ook goed samen te werken.

“Ik begon eigenlijk zo wat hulp te vragen op mijn vijftiende want ik had eigenlijk al wel problemen met mijn mama vanaf mijn dertiende. Dus vanaf mijn vijftiende riep ik echt om hulp en niemand wou helpen. Op mijn vijftiende ben ik dan naar een CGG gegaan en zat ik daar. En ze hebben me

*meegenomen naar een instelling (...).
Daarna ben ik terug naar huis gegaan (...)
en dan vanuit het JAC naar een OOOO, en
van daaruit BZW.”*

Bijzondere Jeugdzorg

Wie in een begeleidingstehuis verblijft, bevindt zich in het domein van de Bijzondere Jeugdzorg. De Bijzondere Jeugdzorg is er voor kinderen, jongeren en hun ouders wanneer zij zich in een problematische leefsituatie bevinden. Vaak gaat het over ernstige problemen of conflicten tussen ouders en kinderen, over een onveilige situatie of over onvoldoende ontwikkelingskansen in het gezin.

En ook in de Bijzondere Jeugdzorg vinden we uiteenlopende hulpverleningsvormen terug. Vaak worden ze achtereenvolgens of zelfs gecombineerd ingezet. Zo bestaan er, naast begeleidingstehuizen, gezinstehuizen, onthaal-, observatie- en oriëntatiecentra (OOOC), dagcentra, thuisbegeleidingsdiensten, multifunctionele centra (MFC), pleegzorgdiensten, diensten voor Contextbegeleiding in functie van Autonoom Wonen (CBAW), enzovoort. Binnen de Bijzondere Jeugdzorg kunnen jongeren na meerderjarigheid een verlenging van de hulpverlening aanvragen. Onder bepaalde voorwaarden volgt er dan een voortzetting tot de leeftijd van twintig of vijfentwintig jaar en dat met het oog op een zelfstandigheidstraining: TCK en/of CBAW.

✓ Heel wat, maar niet alle begeleidingstehuizen beschikken over een Trainings Centrum Kamerwonen (TCK). Jongeren noemen het gewoonlijk kamertraining of TCK. Op sommige plekken

spreekt men ook over studiowonen. Het komt erop neer dat jongeren binnen gebouwen van de instelling, soms op het domein zelf, soms op een aparte locatie, op een kamer of studio geleidelijk leren om op eigen benen te staan, weg van de leefgroep. De meeste kamertrainingscentra staan open voor jongeren vanaf zestien jaar en het verblijf kan in principe verlengd worden tot de leeftijd van twintig. In Mechelen spreken we over TCK *de Studio's*, een werking binnen Jeugdzorg Emmaüs.

✓ Contextbegeleiding in functie van Autonoom Wonen (CBAW) (*de bijdrages van Filip Steeman en Bart Caes in deze publicatie gaan dieper in op verschillende aspecten van CBAW, waaronder het methodisch en integraal werken*) gaat een stapje verder: jongvolwassenen huren zelf een appartementje of studio. De begeleiding komt aan huis en kan verlengd worden tot vijfentwintigjarige leeftijd. CBAW vervangt het vroegere Begeleid Zelfstandig Wonen (BZW). Maar omdat de meeste jongeren zelf nog over BZW spreken, vind je deze term in de citaten van de jongvolwassenen terug. In Mechelen draagt deze module de naam '*de Aanzet*', en maakt ze deel uit van het hulpverleningsaanbod van Jeugdzorg Emmaüs.

Begeleid wonen vanuit een Centrum Algemeen Welzijnswerk

Daarnaast kunnen jongvolwassenen die op eigen benen willen of moeten staan vanaf de leeftijd van achttien (vanaf zeventien onder bepaalde voorwaarden) en tot ze vijfentwintig zijn, een beroep doen op begeleiding vanuit de Centra Algemeen Welzijnswerk. Zowel jongeren vanuit een begeleidingstehuis, vanuit een pleeggezin, of rechtstreeks van thuis uit, komen hier aankloppen voor begeleiding.

Het aanbod van begeleid zelfstandig wonen ver-

schilt sterk per CAW¹¹. De begeleiding komt aan huis, maar omvat soms ook een groepswerking. In enkele regio's bestaan er bijzondere initiatieven voor jongvolwassenen met een drugproblematiek of voor koppels. Sommige CAW's beheren een aantal studio's, maar doorgaans moeten de jongvolwassenen ook hier op de private huurmarkt op zoek naar hun eigen stekje. De dienst begeleid wonen van het CAW Boom-Mechelen-Lier luistert naar de naam 'BZW+'.

Het ruime welzijnsveld: een mistig landschap

“Ja, dat was heel awkward eigenlijk, ge kent die mensen niet, ge zijt dan zo jong en ge hebt zoiets van: ‘Allez, wat moet ik hier nu komen vragen eigenlijk (...). Ge snapt het eigenlijk niet echt zo goed als ge jong zijt he (...). Ge weet ook niet direct hoe al die diensten marcheren, he. Ja echt, da’s raar en awkward.”

Wie meerderjarig is, kan ook terecht bij diensten binnen het ruime welzijnsveld. Zo komen jongvolwassenen met een jeugdhulpgeschiedenis niet alleen in aanraking met het CAW. Ook de Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW), de Centra Geestelijke Gezondheidszorg (CGG),

sociale huisvestingsmaatschappijen, onderwijsactoren, diensten voor arbeidsbemiddeling (VDAB, Actiris), vakbonden, mutualiteiten, enzovoort, krijgen heel wat jongvolwassenen over de vloer.

Ondanks de communicatie over het aanbod via folders, websites en campagnes, en ondanks de ‘wegwijzers’ en ‘doorverwijzers’ in de vorm van eerstelijnsdiensten, lopen heel wat jongvolwassenen na hun parcours in de jeugdhulpverlening verloren in hun zoektocht naar de juiste ondersteuning. Zoals verder in dit rapport herhaaldelijk zal blijken, is het hulpverleningslandschap voor velen een mistig landschap, waarin ze op de tast hun weg zoeken en geregeld op gesloten deuren botsen.

Het zal wel lukken

*Toen ik ging op bzu, had ik heimwee.
Maar ik gedraagde me als Messi,
trapte de penalty
En het is overduidelijk, ik miste mijn schot niet.
Het leven gaat door dus we kunnen niet blijven staan
hier moest iedereen zijn mannetje staan:
vallen, opstaan en dan doorgaan.
Geen tijd te verliezen want de klok die blijft niet stilstaan
Moeder kwam thuis met de drugs: waar is het eten?
raakte zelf verslaafd, had ik maar beter geweten
spijt komt niet te laat maar spijt komt op tijd.
Ik richt me op de toekomst vergeet de verleden tijd.
Laat geen tranen van pijn, pijn is iets wat blijft voor altijd
tranen vallen sowieso aan het eind.
Verberg uw tranen door het tonen van uw lach.
Wees niet te ongelukkig voor wat geluk.
De miserie verdwijnt, gebruik die kracht!
Ik was bang voor wat de toekomst bracht,
en voor het pad dat ik moest doorstaan.
Vallen en opstaan ooit zal het wel lukken
Ik kan er nu niet meer voor gaan bukken.*

*(raptekst, geschreven door
de jongerengroep van Mechelen)*

Op eigen benen: een mijlpaal in spreidstand

Rennen, springen, vliegen, duiken, vallen, opstaan en weer doorgaan

De meeste jongeren ervaren het moment dat ze de deur van de jeugdhulp achter zich dichttrekken en hun eigen studio of appartementje intrekken, als een grote stap, als een mijlpaal. Ze hebben lange tijd naar dit moment uitgekeken (of er tegenop gezien) en plots is het dan zover. Meestal loopt alles toch nét iets anders dan ze hadden verwacht, gedacht of gehoopt. Het pad naar zelfstandigheid biedt niet alleen ontzettend veel mogelijkheden, het is ook bezaaid met obstakels en zit vol valkuilen.

In de loop van het Mechelse traject gaven ervaringsdeskundigen van Cachet vzw vorming over hoe jongvolwassenen 'de grote stap' ervaren, aan het team van *de Aanzet* (CBAW), van *de Studio's* (TCK) en van het onthaalteam van het CAW. In de

vorming wordt veel gebruik gemaakt van filmpjes met getuigenissen en van inleefopdrachten. Steeds opnieuw merkten we dat de concrete verhalen van jongvolwassenen erg herkenbaar zijn en reflectie op gang brengen. Ons inleven biedt onmiskenbaar een goede basis om de eigen werking in vraag te stellen en te zoeken naar een betere afstemming op de leefwereld en noden van adolescenten. Daarom starten we ook dit hoofdstuk met een inleefoefening. We nemen plaats naast deze jongvolwassenen in de rollercoaster die de eerste periode op eigen benen voor hen is. Goed luisteren naar hun verhalen en ervaringen, biedt waardevolle aanknopingspunten in de zoektocht naar nieuwe wegen om hen beter voor te bereiden, te ondersteunen en op te volgen.

Gemengde gevoelens

“Dat gevoel was voor mij wel de max. Dat was precies of er ging een nieuwe wereld open. Ik mocht doen wat ik wou. Alles: zelf koken en al wat ik wilde. Voor mij was dat alles he, van kiezen wanneer dat ge wou gaan slapen en dat ge opstaat, zulke dingen.”

Of de stap naar zelfstandigheid nu recent of in een verder verleden is gezet: niemand vergeet de gevoelens die ermee gepaard gingen. In het begin overheerst vaak opwinding en blijdschap over de (herwonnen) vrijheid. Maar bij sommigen wordt de vreugde al snel overschaduwed door gevoelens van angst en onzekerheid.

“Voordat ik verhuisde, voelde ik vooral angst en nieuwsgierigheid ergens wel (...). En tijdens: dat was vooral angst, dat ge beseft van: ‘Oh, nu is’t aan het gebeuren!’. Die angst die wordt groter en opeens is dat een mengelmoes van alles, van blij zijn omdat ge alles zelf kiest: ge richt zelf dan uw kot in en dan, vanaf het moment dat ge u alleen begint te voelen, dan is ’t meer verdriet en alle gevoelens die ge kunt linken

met verdriet (...). De eerste nacht had ik vooral het gevoel van alleen te zijn, ook omdat ik nog geen internet had. Ik heb eigenlijk geheel de avond gewoon zitten uitpakken, omdat ik mij (...). Omdat ik niet wist wat ik anders moest doen.”

Soms is de stap te groot en de overgang te bruusk. Niet iedereen voelt zich al klaar om op eigen kracht verder te gaan wanneer het moment is aangebroken.

“Er was aan de ene kant gewoon geen keuze. Ik moest wel op eigen benen staan. Als ik een keuze had gehad, dan had ik nog in de leefgroep gebleven.”

Zoals in dit rapport nog verschillende keren aan bod zal komen: de leeftijd waarop we van adolescenten in de jeugdzorg zelfstandigheid verwachten, ligt onrealistisch laag ...

In 'survival'-modus

Alleen gaan wonen is confronterend. Al snel worden de jongeren met hun neus op de feiten gedrukt dat het allemaal zo eenvoudig niet is, dat vrijheid niet onbegrensd is (en spaarcenten evenmin), dat iedereen een minimum aan structuur nodig heeft, dat de combinatie van school of werk, een huishouden en administratie, ... veel van hen vergt, dat ze ook vrienden en steunfiguren nodig hebben en misschien zelfs professionele hulp. De meeste jongvolwassenen vinden zelfstandig leven bij aanvang dan ook een heel gedoe en een hoop rompslomp. Die eerste maanden, dat eerste jaar, is het eerder overleven dan echt kunnen genieten van de vrijheid. We overlopen enkele obstakels die het parcours bemoeilijken.

DE LASTIGE ZOEKTOCHT NAAR EEN EIGEN STEKJE

Een eigen stekje vinden is een eerste belangrijke drempel die de jongere over moet wanneer hij of zij alleen gaat wonen. De toffe studio's die binnen het budget passen zijn schaars, net als de eigenaars die bereid zijn om te verhuren aan iemand met een laag en onzeker inkomen. Soms moeten jongeren tijdelijk terug naar huis of elders onderdak zoeken omdat ze geen geschikte woonst vinden.

"Bij ons was het systeem dat je eerst een studio moest hebben voor je BZW kon doen. Ik ben dan eerst bij mijn vriend gaan wonen want ik vond niets (...). Ik heb zo iets van: 'Eigenlijk zouden ze mij meer moeten gaan helpen om mee te gaan zoeken.' (...). Wel ja, ik wou dat er zo iets kon zijn, zo bijvoorbeeld het OCMW, die hebben zelf woningen en zo, dat ge zo tijdelijk daar kunt blijven tot ge zegt van: 'Nu wil ik zelf iets anders zoeken.'"

Alle jongvolwassenen dromen van een tof appartementje of een leuke studio in een aangename buurt, waar ze zich kunnen installeren en waar ze zich thuis kunnen voelen. Maar in realiteit belanden ze dikwijls op een heel andere plek.

"Ja natuurlijk, iedereen wil in Bora Bora aan het strand zitten hé. Ik zit daar in een sociale woning op de zesde verdieping. Ik zie ik weet niet hoeveel miserie rond mij, ik zie kinderen die op straat leven. Dat zijn

dingen die je helemaal niet wil."

"Ik woon in een drukke buurt en er zijn kantoren juist onder ons, en die mensen maken altijd lawaai. Als ze om zes uur s' morgens beginnen, slaan ze al met de deuren en daar heb ik moeite mee, dat is minder leuk. Het gebouw ligt aan een drukke steenweg, er is dus ook veel lawaai van het verkeer."

"Op ne kleine studio zitten, want da's 't enige wat ge kunt betalen, allez ja (...) daar op ne vierkante meter zitten."

Dat hun droomhuis niet meteen binnen handbereik ligt, daar valt nog wel mee te leven, maar soms loopt het op vlak van huisvesting (*de bijdrage van Koen Hermans situeert mee de structurele problemen op de woonmarkt en de moeilijkheden aangaande voorrangsmatregelen op de sociale huurmarkt*) echt volledig fout.

"Ik zat in den tijd met een vochtprobleem in mijn badkamer. Ik wist niet goed hoe ik dat aan moest pakken met de huurdersbond enzo. Ik had aan mijn broer advies gevraagd en die zei: 'Ge moet gewoon geen huur meer betalen.' Ik heb dat dan gedaan en ben daardoor zwaar in de problemen geraakt (...). En ja, er is gewoon ook een stuk van mijn plafond dat naar beneden gekomen was, waar mijn keuken was, daarboven was een badkamer, dat was gewoon plastic bovenop die balken, dat dat huis stevig houdt. Dat is zo gerot en helemaal naar beneden gekomen."

"Toen ben ik bij mijn zus gaan wonen, in een caravan zonder water en elektriciteit. Daar heb ik gewoond voor een half jaar (...). Erna nog een paar keer hier en daar gewoond en uiteindelijk ben ik in een daklozencentrum beland."

EENZAAMHEID

Alleen is maar alleen

Het alleen zijn valt bijna alle jongeren het zwaarst. Dat een sociaal netwerk ontzettend belangrijk is

om de stap naar zelfstandigheid succesvol (en aangenaam) te kunnen zetten, kan niet voldoende worden benadrukt. Een netwerk laat zich echter niet in zeven haasten opbouwen.

“Het is eigenlijk van goed naar slecht gegaan met mij omdat (...). Ik ben zo eigenlijk te weten gekomen dat ik niet alleen kan leven. Ik ben depressief gekomen omdat ik altijd maar alleen was (...). Ik ging wel weg en al, maar was door de week zo alleen op mijn studiooke, ja, dat ging niet op den duur. In 't begin is dat allemaal ik weet niet hoe plezant, maar op den duur weet je niet meer hoe en wat je moet doen. Ja, dat is voor mij een serieuze opdonder geweest.”

“En mijne klop is pas gekomen na een aantal maanden, als het eerste: ‘Ik kan voedsel koken en naar school gaan tegelertijd’ OK was. Dan begon mijn frank te vallen dat 't niet zo leuk was. Euh, 't was voor mij het moeilijkste, inderdaad zo dat: ‘Waar ga ik met Kerstmis naartoe?’. Ik had geen contact meer met mijn ouders, dus heel mijn sociaal netwerk viel eigenlijk weg en ik hing eigenlijk van vriendinnen af die op dat moment met hun leven wel heel andere dingen aan het doen waren dan ik, dus die ook niet helemaal goed wisten wat ze daar dan van moesten vinden. Op de hogeschool heb ik dat netwerk een stukje gehad, maar na school ging iedereen weer naar huis en ik zat weer op mijn kot, alleen.”

Het gevoel van fundamentele eenzaamheid laat vaak lange tijd sporen na.

“Ik heb het gevoel voor mezelf dat die eenzaamheid een soort van schrik heeft opgeleverd, waar ik nu pas vanaf ben. Ondanks het feit dat ik al heel lang samenwoon en een partner heb waar ik een stevige relatie mee heb, heb ik heel lang gedacht: ‘Stel u voor dat ik terug alleen kom te staan’. Dat alleen zijn voelde zo akelig dat ge dat nooit van uw leven opnieuw wilt beleven. En ik denk dat ik daar pas vanaf was op de moment dat ik kon zeggen dat ik zó op mijn gemak was bij mezelf, heel dat proces doorlopen had (...). Maar die schrik die dat oplevert, soms jaren later nog (...). Ik zie bij

mijn zus hetzelfde. Dan denk ik: ‘Ja, dat is iets wat ge als hulpverlener echt niet weet’.”

Samen wonen

Verschillende jongvolwassenen geven aan dat ze, zeker in die eerste periode, liever samen zouden wonen met een vriend(in). Op die manier wordt een ruimere woonst een haalbare optie en kunnen de kosten van energie, water, internet en televisie worden gedeeld.

“Ik woon samen met de zus van mijn vriendin. Ik kom uit een opvangcentrum maar ik zat er al drie jaar en ik was dat moe, ik wou er echt weg. En dan is het huis waar ik nu in woon nog een redelijk groot huis. En de huisbuur was eerst zeshonderd euro, maar da's opgeslagen naar achthonderd euro. Voor één persoon alleen met één loon, dat gaat niet. Dus hebben we de oplossing gezocht dat ik bij haar zou komen wonen en we hebben de kosten gesplit en we komen eigenlijk ook wel goed overeen. Dat waren twee vliegen in één klap.”

En co-housing is niet alleen om budgettaire redenen interessant; het is ook een belangrijke buffer tegen eenzaamheid. Een win-winsituatie op alle vlakken dus.

“Ik heb onlangs mijn buurman leren kennen, (...), het is precies of we samen wonen. 's Morgens vroeg wordt hij wakker en een half uurtje later komt hij naar mijn appartement en dan blijven we de hele dag samen. Dan doen we dingen samen. Vorige week zijn we samen naar de cinema gegaan. We hadden het er al over om misschien samen te gaan wonen. We zullen nog wel zien wanneer.”

Maar wie is aangewezen op een uitkering of leefloon, verliest een aanzienlijk deel van zijn inkomsten wanneer hij samenwoont.

“Maar eigenlijk wil ik gewoon graag met iemand samen wonen. Naar huis gaan is geen optie maar wel met studenten of anderen. Gewoon niet alleen wonen. Maar het is als je nog met andere mensen woont, dan wordt uw geld gesplitst, dan krijg je minder.”

MULTITASKEN VOOR GEVORDERDEN

Wie zonder back-up van familie op jonge leeftijd alleen gaat wonen, wordt vaak overweldigd door de combinatie van taken en verantwoordelijkheden die daarbij komen kijken: school, werk, de afwas, koken, kuisen, geldzaken, ... en geen ouders waar je in het weekend op de sofa kan ploffen, die je was doen of een lading bewaardoosjes met verse soep meegeven.

“Maar ook als je zo ineens een planning hebt waar je alles, maar dan ook alles zelf moet doen. Daarmee bedoel ik: inkopen doen, koken, gaan werken, de was doen, schoonmaken, administratie (...). Daar word ik helemaal gek van. Dan is het echt te veel. Dan laat ik gewoon alles vallen: mijn werk, kuisen, eten, dan eet ik gewoon niet. En dan eventjes tot rust komen. En dan doe ik alles op zijn tijd. Ik zou het niet aanraden aan iedereen om het zo te doen, maar ik doe het zo want je m'en fou een beetje sinds ik alleen woon.”

“Wat ik mij ook berinner is wat ik heel moeilijk gevonden heb in mijn eerste jaar, dat is mijn examens doen (...) samen met koken, wassen, poetsen. Ik berinner mij dat ik om elf uur 's avonds nog naar de wasserij ging om ne was in te steken omdat ik examens had, maar toen ik mijn was weer wilde gaan halen, was de wasserij al dicht. Dan moest ik de volgende dag 's morgens vroeg mijn was nog gaan halen (...).”

Jongvolwassenen voelen grote druk, hoge verwachtingen en vele verplichtingen. Ze hebben het gevoel dat ze alles tegelijk moeten doen en overal tegelijk moeten zijn. Soms is het echt vechten om het hoofd boven water te houden.

“Het moeilijke is gewoon: tijd vinden en eraan denken dat je aan bepaalde dingen tijd moet spenderen. Want je moet zelf naar al die diensten. Da's dan een uurtje of anderhalf uur dat ge daar kwijtspeelt en dat vind ik moeilijk, zeker in deze semester met de schoolstage, het werk voor de school, het vriendje (...). Dat is moeilijk.”

“Soms is het ambetant om eraan te beginnen en dan is het zo allez, waardoor je in de problemen raakt met alles. Soms ben je wel bezig met uw papieren en dan zijn er organisaties zoals het OCMW die hun job niet goed doen. Of bijvoorbeeld die van de belastingen (...). Ik heb gehoord dat je dat ook online kunt doen, maar ik heb die dingen nog nooit gedaan.”

Ze voelen snel aan dat een beetje planning en structuur noodzakelijk zijn om alles rond te krijgen en om de dagen zinvol door te komen. Maar is er iets moeilijker dan jezelf discipline op te leggen?

“Als ge weet van om dat uur moet ik vertrekken en om dat uur ben ik thuis, dus dan kan ik dan koken en ik kan dan naar de winkel, dan zijt ge automatisch bezig met een structuur. Terwijl als ge in 't begin alleen woont en ge hebt geen werk dan hebt ge geen structuur dus kunt ge ook moeilijker discipline aanleren (...). Ja, dat moet ge toch wel hebben want na een tijd zijt ge zo (...). Ik ga 't anders uitleggen: als ge niet werkt en ge zijt dagen aan een stuk gewoon aan 't doen wat dat ge wilt en op den duur gaat ge u afvragen welke dag dat 't is, hoe laat dat 't is. Op den duur zijt ge zo, ja, ge zijt alles gewoon vergeten (...) bij wijze van spreken.”

En ook de praktische kant van het alleen wonen, zorgt soms voor onprettige verrassingen.

“Wat ik mij levend berinner dat is wat er in de eerste week gebeurde: ik moest naar de supermarkt en ik had een lijstje gemaakt van wat ik allemaal nodig had. Dus ik ga dat allemaal halen en ik besef aan de kassa dat dat eigenlijk allemaal niet ging met de fiets. Ik ben toen met een bibberende fiets, half stappend terug naar mijn studio gegaan (...). Gij weet niet hoe verschrikkelijk dat voelt om daar zo mee te sukkelen en u zo klein te voelen en te weten dat ge daar niemand hebt die ge effe kunt bellen om te zeggen: 'He man, weet ge wat ik nu voorheb? Ik sta hier aan den Aldi, kunt ge mij even komen halen en dat allemaal in de auto stoppen?'”

IT'S ALL ABOUT THE MONEY

Een eigen budget beheren

“Die maandelijkste kosten, dat was in't begin wel een probleem. Ja, ik moest dat echt uitrekenen en doen, om te zien hoe ver we gingen komen.”

Een budget beheren, hoe begin je daaraan? Sommige jongeren vertrekken met quasi lege handen uit de voorziening, maar de meesten hebben op dat moment gelukkig toch wat geld bijeen gespaard. Het is erg verleidelijk om dat meteen te besteden aan zaken die je al zolang wilde en die nu eindelijk binnen handbereik liggen. Soms wordt het karige spaargeld zonder veel nadenken en binnen de kortste keren opge-soupeerd.

“Enne, dat was zo, ik denk, ongeveer een drieduizend euro, en dan ben ik gauw een laptop gaan halen en een gsm. Als ik dan kleren wou dan kocht ik die want dat stond dan wel op mijn eigen bankrekening, dat was niet meer in zo'n zakgeldboekje zal ik maar zeggen hé. Ook als ik dan wegging met school ofzo, dan ging ik wel 's middags eten halen met dat bankkaartje. Ja, dan denkt ge niet na hé, ge hebt geld en dan wilt gij ne laptop en dit en dat (...). Het was op voor ik het wist.”

En wie plots iedere maand een uitkering of loon op zijn bankrekening ziet verschijnen, kan niet altijd inschatten hoe de uitgaven over de maand te spreiden. Sommigen lukt het niet om rond te komen.

“Het moeilijkste voor mij was uitgaan. Dat liep vaak uit de hand. Ik heb wat moeite om mijn grenzen te stellen. Voor wat betreft drinken, ken ik mijn grenzen, maar met geld is het anders, als je honderd euro op zak hebt en je mag er maar vijftig uitgeven (...).”

Anderen zijn dan weer zo ongerust dat het mis zal lopen op financieel vlak dat ze amper geld durven uitgeven en iedere euro omdraaien.

“Ik ben wel altijd gierig gebleven eerlijk gezegd. Ik zou nog eerder alles oppotten en heel goed elke euro twee keer omdraaien.”

Leven van een aalmoes

“Ja, dat concept geld, dat onderwerp ligt heel gevoelig bij mij. Gewoon omdat ik veel minder heb dan anderen. Het is niet dat ik niet kan rondkomen, maar het is ook de manier waarop mensen kijken naar iemand met minder geld. Zo van clochard of niet meekunnen met de rest. Of gewoon eens met je ouders kunnen gaan winkelen en kopen wat je wilt, dat zit er voor mij niet in.”

Geld is een belangrijk belangrijke zaak en een voortdurende bezorgdheid voor wie pas alleen woont (de bijdrage van Koen Hermans verwoordt mee de structurele problemen op het gebied van inkomen en de rol van het OCMW). Met een leefloon zit je een eind onder de armoedegrens. Iedere maand is het dan ook een hele klus om de eindjes aan elkaar te knopen en een extraatje zit er meestal niet in.

“Nee, nee, ik moet wel zeggen, ik heb nen bogen huishuur hier. Ik betaal vierhonderdvijfzestig euro per maand met elektriciteit erbij en da's toch redelijk veel als ge een inkomen hebt van zeshonderd en iets. Ja ik krijg nog wel mijn kindergeld daarbij, maar ja, 't is en blijft vrij weinig geld. Ik ben ook nog eens ne roker.”

Het beperkte budget zorgt er soms voor dat er schulden worden gemaakt, of dat jongeren zich verplicht zien om geld te lenen bij vrienden of kennissen ...

“Ik kreeg een uitkering en kon verder studeren. Ik kon alles betalen. Ik kwam maar nipt rond met wat ik had maar dat was ook wel een keuze. Ik wou immers meedraaien met de maatschappij en ook eens met vrienden bijvoorbeeld naar een pretpark gaan of wat nieuwe boeken kopen enzovoort. Mijn levenstandaard was iets naar omhoog gegaan maar mijn inkomen was eerder beperkt. Toch heb ik nooit schulden proberen te maken (...). Ik heb enkel wat geld geleend bij de ouders van een vriend en ik ben dit, nu ik werk, ook mooi aan het terug betalen.”

... en dat belangrijke uitgaven worden uitgesteld.

“Ik wou graag naar een psycholoog maar bij het CAW was er dan een wachtlijst en om dan in de privé te gaan dat is direct heel duur dus ik dacht van: ‘Misschien doe ik dat dan later wel, als ik ga werken en meer geld heb’.”

De meeste jongvolwassenen zijn gelukkig plan-trekkers en weten na verloop van tijd perfect waar je moet zijn voor goedkope maaltijden, kledij, enzovoort. Maar het blijft ‘krabben’ om rond te komen, want veel marge is er niet.

“Tegenwoordig is ‘t heel duur. Ne goeie raad da’k u geef: ga naar den Aldi, da’s het goedkoopst en de Lidl is goedkoper voor vlees, dus (...). Da’s haalbaar met vijftig euro voor een hele week dan. Als ge naar de GB gaat dan gaat ge er niet komen (...). Den Delhaize en de GB en zo van die grote winkels zijn echt wel duur, tegenover nen Aldi, da’s goedkoper voor patatten en vlees.”

Voor wat hoort wat

Financiële steun komt niet zomaar aangewaaid. Om aan uitkeringen, premies en toelages te raken, moeten jongvolwassenen soms een processe van Echternach volbrengen. Een platingsverleden is voor vele OCMW’s geen afdoende reden om van een inkomensonderzoek bij de ouders af te zien, en sommige OCMW’s leggen zelfs beslag op het karige spaarpotje dat jongvolwassenen tijdens hun jaren in het begeleidingstehuis opbouwden (*we willen hierbij wel expliciet vermelden dat dit in Mechelen zeker niet het geval is. Deze ervaringen komen uit vroegere cachet-projecten, maar zijn wél actueel*).

“Ik heb echt moeten smeken om een uitkering te krijgen daar. Ze wilden toch nog aan mijn ouders vragen om geld te geven, maar ik wou dat echt niet. Ik ben dan beginnen wenen en pas als ik dan zei dat ik mishandeld ben thuis, dan kreeg ik mijn geld. Terwijl ik ben niet mishandeld hé, het ging daar gewoon heel moeilijk. Maar dat was hetgene dat ze precies wilden horen.”

Al zijn vele jongvolwassenen afhankelijk van een OCMW-uitkering, toch zijn ze niet allemaal positief

over de dienstverlening. Wie het treft, komt bij een gemotiveerde assistent terecht die zich flexibel opstelt en zich aanpast aan de specifieke situatie van de jongere die voor hem zit. Maar niet in alle OCMW’s is men even vertrouwd met de noden en gevoeligheden van dit jonge publiek.

“Het OCMW, ik kwam daar ook eigenlijk helemaal niet graag. Allemaal van die droge mensen. (...) Ik wil daar gewoon niet meer naartoe. Ik doe dat nu allemaal via de post en ik ben blij dat dat lukt tot nu toe. Ja’s da’s echt een haat geworden. Ik wil niet eens meer de moeite doen om naar daar te gaan (...). Ik heb me daar gewoon heel veel moeten bewijzen. Ge wordt gevolgd voor school, als de punten slecht zijn dan hebt ge de stress van die gaan beginnen zagen en extra druk (...). In de vakantie ben je dan ook verplicht om te gaan werken, om vakantiewerk te doen (...).”

En ook met het kindergeld en de studietoelage, loopt niet altijd alles zoals het hoort. Jongvolwassenen moeten soms maandenlang wachten voor dossiers in orde raken. Wanneer je niet over een financiële reserve beschikt, kunnen achterstallige betalingen grote moeilijkheden en veel stress bezorgen.

“Dat is ‘t hem juist. Ik ben nog altijd aan het wachten op mijn studiebeurs van vorig schooljaar. Dienen aan de telefoon zei: ‘Uw dossier is nog niet behandeld dus nog wat geduld’. Maar ik heb al meer dan een jaar geduld jong. ‘t Ergste is: ik moest geduldig wachten om te boren of ik het nog wel ga krijgen, want met al die bullshit daarrond.”

STEMPELS EN VOOROORDELEN

Een plek geven aan hun verhaal en positief vooruitblikken, wordt bemoeilijkt door de labels die geassocieerd worden met Bijzondere Jeugdzorg en vooral met begeleidingstehuizen. Deze labels worden ervaren als een stigma. Zo wordt een traject in de jeugdhulp iets waarvoor de jongeren zich schamen en dat vooroordelen oproept.

“Nee, ik vertel daar niet over tegen mijn collega’s. Ergens heb ik schrik dat ze mij dan anders gaan bekijken, dat ze medelijden gaan hebben ofzo. Ooit heb ik mijn

hulpverleningsgeschiedenis eens ter sprake gebracht tijdens een selectieprocedure. Ik dacht dat die psychologe wel genuanceerd kon kijken daarnaar. Maar zelfs zij dacht bij het woord 'voorziening' direct aan een gesloten instelling, die dacht dus dat ik ikweetnietwat had mispeuterd. Ik heb toen echt moeten uitleggen dat het niet allemaal criminele jongeren zijn die daar zitten.”

Vele jongvolwassenen getuigen over discriminatie op de arbeidsmarkt en bij het zoeken naar een appartement, omwille van hun plaatsing. Ze hebben het gevoel dat ze de hele tijd tegen vooroordelen moeten opboksen, dat ze zich steeds moeten be-

wijzen en verantwoorden.

“Het moeilijkste aan beel die impact is dat je het pas veel later beseft wat die impact is. Het is pas later als je moet solliciteren, een huis huren of bij het kennis maken met nieuwe mensen dat ze vragen naar je verleden en dat je ermee geconfronteerd wordt. Voor mij is toen pas, toen ik al alleen woonde, het verwerkingsproces echt begonnen. Elke keer ik ermee geconfronteerd word is een stukje verwerking. Een beetje leren relativeren en ermee doorgaan. Volgens mij kan je het nooit helemaal verwerken, de stempel blijft.”

Helpende handen onderweg

EEN SOCIAAL NETWERK OM OP TERUG TE VALLEN

“Dat vind ik beel belangrijk, dat je vrij snel zorgt dat er een aantal mensen zijn waardat je terecht kan, zowel voor goeie dingen of af en toe ne keer om geconfronteerd te worden. Maar dat je vrij snel het gevoel hebt van: ‘Ik sta er niet alleen voor’.”

Dat niemand alles alleen kan, beseffen de meeste jongvolwassenen maar al te goed. Iedereen heeft soms nood aan een luisterend oor, een helpende hand, wat advies of een duwtje in de rug. Dat te erkennen en die steun ook opzoeken en aanvaarden, is een belangrijke component van succesvolle trajecten. Heel wat volwassenen met een jeugdhulpervaring, beschikken na verloop van tijd over een al dan niet uitgebreid netwerk van informele en/of professionele steunfiguren die hen met raad en daad kunnen bijstaan. Maar bij sommigen blijft het netwerk erg beperkt.

Vrienden, familie en andere steunfiguren

Wanneer deze jongvolwassenen op hun pad met moeilijkheden worden geconfronteerd, dan doen ze in de eerste plaats een beroep op hun vrienden en steunfiguren, op hun familie en collega's.

“Ik heb eigenlijk meer aan mijn vrienden dan bijvoorbeeld aan mijn eigen familie (...). Allez, uiteindelijk heb ik ook wel veel

aan mijn tante. Maar mijn vrienden daar heb ik echt veel op gesteund, en vooral op mijn beste vriendin, wij waren altijd samen.”

“Ik woon al een tijdje alleen maar voor sommige dingen heb ik nog altijd ondersteuning nodig. Sommige dingen vind ik nog altijd beel moeilijk, bijvoorbeeld op tijd mijn rekeningen betalen, mijn papieren op orde zetten, zo van die dingen. Maar ik heb daar geen hulpverlener meer bij nodig maar wel iemand die me vanop afstand soms even kan helpen. Ik sta wel al ver, maar ik vind het toch wel moeilijk om sommige dingen alleen te doen.”

Maar zoals gezegd beschikt niet iedereen over een netwerk om op terug te vallen.

“Ik heb dat niet echt zo, vrienden waar ik op terug kan vallen. Eigenlijk enkel mijn mama en niemand anders, dus ja, dat is moeilijk (...). Ja, vrienden dat is altijd zo van: ‘Als ge problemen hebt, dan kunt ge bij mij terecht’, maar eens dat ge in de problemen zit, dan kunt ge het zelf uitzoeken (...). Voor mij: vrienden, familie, (...) bet vertrouwen is een beetje weg.”

“Hier rondom mij heb ik niemand. Ik moet al een uur rijden tegen dat ik bij mijn zus of mijn broer ben. Ik heb het daar eigenlijk

wel moeilijk mee (...). Ik heb nu één iemand in de buurt, wel dat is de mama van het vriendinnetje van mijn dochter, daar klikt het wel goed mee. Maar daar houdt de vriendenkring ook op.”

De bijzondere positie van vroegere begeleiders

“Er was zo een opvoeder die ik al ken van als ik zes jaar was en dat heeft altijd een heel sterke band geweest, ook nog als ik alleen ging wonen. Als er iets is, dan bel ik die en dan staat die hier eigenlijk direct voor mij.”

Vaak gaan we ervan uit dat wie de jeugdhulp verlaat, er ook echt wég is en alle bruggen achter zich verbrandt. Maar niets is minder waar. Erg opmerkelijk is dat zeer velen, ook volwassenen die al jaren geleden de jeugdzorg hebben verlaten, contact houden met een of enkele vroegere begeleiders.

“Ik had ook zo één opvoeder waardat ik heel goed mee omkon en ik krijg daar dan nog een kerstkaartje van of zo. En dan denk ik: ‘Dat is eigenlijk wel plezant’. Da’s maar gewoon een mens nu, voor mij is dat ondertussen al lang geen opvoeder meer, voor mij is dat gewoon iemand dat ik nu ken.”

“Ik ga regelmatig nog eens terug naar mijn instelling (...). En als ik daar dan toekom dan is ‘t van: ‘Aah bey ballo en hoe is ‘t met u en hoe is ‘t in ‘t leven?’ En allez ja, ‘t is echt wel alsof ge, ja, op visite gaat bij verre familie, bij wijze van spreken dan.”

Wanneer we doorvragen, blijkt dat vroegere begeleiders niet alleen deel gaan uitmaken van het netwerk, maar dat ze voor sommigen ook het eerste en soms zelfs het enige aanspreekpunt blijven bij moeilijkheden of vragen. Eerder dan een beroep te doen op het reguliere hulpverleningsaanbod, doen ze een beroep op deze vertrouwenspersonen. Zo blijven ze een voortdurende bron van steun en advies.

“Ik kan nog altijd op die mensen rekenen. Als ik met een vraag zit of met een pro-

bleem (...). Zelfs de directrice, als ik met een vraag zit, dan gaat die dat onderzoeken voor mij. Ik moest bijvoorbeeld voor de opleiding die ik nu aan het doen ben, vijf weken iets doen via een interim en zij is dan echt gaan zoeken in haar contacten: ‘Ah, ik ken iemand van het UZA’, en zo heb ik dan toch iets kunnen regelen. (...). Die zijn er nog altijd voor mij, ook al woon ik daar al lang niet meer.”

“Ik heb geen hulp meer gehad sinds de BZW gestopt is. Ik heb wel nog contact met mijn voorziening. Af en toe bel ik nog eens naar mijn vroegere IB of zij naar mij maar dat is dan meer om eens goeiedag te zeggen of eens vriendschappelijk bij te praten. Ik heb wel het gevoel er nog altijd welkom te zijn. Ik krijg geregeld nog eens een uitnodiging voor een feest ginder of een kaartje voor mijn verjaardag of kerst. Ik vind dat erg leuk. Dat toont toch dat die betrokkenheid niet afneemt. Je bent geen dossiernummer maar een mens. Je hebt in het parcours samen heel wat weg afgelegd en dat maakt dat er een blijvende band is ontstaan. De voorziening is een deel van mijn leven geweest. Een deel van mijn jeugd. En samen met de jaren op het internaat veruit de veiligste, boeiendste en leerrijkste ervaring uit mijn leven. Ik ben zelf heel loyaal naar mensen en ik vind het super dat zij dat ook nog steeds zijn naar mij toe.”

Wanneer vroegere begeleiders door omstandigheden niet meer contacteerbaar zijn, ervaren de jongeren dat dikwijls als een groot gemis.

“En dan is dat spijtig als ge in de groep woont dat er bepaalde opvoedsters zijn die zeggen: ‘Hier hebt ge mijne nummer, mijn adres, ge moogt altijd bellen, altijd langskomen als ge met een probleem zit’. Ge gaat dan alleen wonen, jaren verder eigenlijk, ge hebt die mensen nodig (...). Mijn vader is een jaar geleden overleden aan kanker. En ja, ik had dat toch wel nodig om met bepaalde andere mensen te praten dan met vriendinnen. En ja, die mensen zijn er dan niet hè. Dat ge toch wel wat verschiet en denkt: ‘OK’.”

Ervaringen delen

“Maar nu heb ik wel een paar vrienden die dat zelf ook vroeger hebben meegemaakt en wij praten daar wel regelmatig over.”

Jongvolwassenen met een jeugdhulpgeschiedenis geven aan dat ze veel steun ervaren van anderen met een vergelijkbaar parcours. Velen hebben in hun vroegere leefgroep vrienden voor het leven gemaakt.

“Sofia, die is als een zus voor mij. Wij zaten samen in de groep en wij zijn elkaar altijd blijven zien. Dat is eigenlijk zoals familie. Ze is ook de meter van mijn tweede kindje. Wij begrijpen elkaar zonder een woord te zeggen en wij weten van elkaar dat we altijd bij elkaar terecht kunnen.”

De (h)erkenning van personen die hetzelfde doormaken of hebben doorgemaakt, zorgt ervoor dat ze zich minder alleen voelen, biedt perspectief én positieve voorbeelden om zich aan op te trekken wanneer het wat minder gaat.

“Anja, die ook in mijn instelling heeft gezeten, dat was een voorbeeldpersoon voor mij want zij was iemand die van het leven kon genieten en intussen ook nog naar school ging. En Yamila was juist hetzelfde. Dat waren een paar levendige personen en die woonden alleen maar gingen toch ook nog naar school, naar de universiteit denk ik. En dat waren voor mij echt een voorbeeldpersonen. Want na alles wat die zelf misschien gezien hadden toen ze daar zaten en ik weet ook niet waarom ze daar zaten, zijn die er toch door geraakt en zeker als je ziet waar ze nu staan (...). Het is niet dat ik dat toen op dat moment ook zo zag. Maar daarna, na de jaren en als ik Anja nu nog zie: dat is de perfecte vrouw. Ze heeft haar huis, ze heeft een goed werk. Maar die mensen komen ook van heel ver. Wat ik wil zeggen: ‘Je brengt je leven uit zoals je dat zelf wilt’. Dat zijn natuurlijk voorbeeldpersonen (...). Je kunt nog heel wat bereiken. Het is niet omdat je van omgeving veranderd bent dat je niets waard bent.”

“Mijn broer is van even laag gekomen als ik. Maar gewoon te zien hoe ver bij het heeft gebracht, dat is fantastisch. Ik krijg er zelfs tranen van geluk van in mijn ogen. Gewoon weten dat hij het gebaald heeft, dat hij alleen woont, een goede job heeft en goed zijn boterham verdient. Hij heeft een vriendin en een stiefkindje. Dat is tof om te zien (...). Ja, ik hoop dat als ik even oud ben als hij nu, ik het ook zo goed zal doen. Daarom niet dezelfde job, maar wel een goede job, een vriendin, misschien een kind tegen dan, hij is nu vierentwintig. Naar zulke dingen kijk ik wel uit.”

Sommigen gaan, soms wanneer ze al jarenlang op eigen benen staan, actief op zoek naar vroegere leefgroepgenoten. Vandaag nog deed iemand op de Facebookpagina van Cachet vzw volgende oproep: *“Zijn er hier toevallig mensen die in Ter Elst in Duffel hebben gezeten ongeveer twaalf à dertien jaar geleden? Het lijkt mij tof om is mensen terug te vinden van toen.”*

Ervaringen uitwisselen is niet alleen leuk omdat de trajecten veel raakpunten hebben. Jongvolwassenen leren ook veel uit elkaars verhaal en voelen zich, en dat is misschien nog het belangrijkste van al, begrepen.

“Ik ken alle hulpverlening: CAW, JAC, de Jo-lijn, time-out, crisis, pleegzorg, (...). Ik ken alle begeleiding. Maar nee, ik gebruik daar niks van. Ik gebruik Cachet. Jullie begrijpen mij want jullie hebben het ook meegemaakt en dat helpt ook al. Die anderen doen het allemaal volgens het boekje.”

DE REGULIERE HULPVERLENING

“VDAB, OCMW, ACV, of nee da's een vakbond (...), den RVA, de hulpkas, het ACW, (...). Ik ken er nog een paar, maar die namen be (...). Ai, wat deden die nu weer juist? Bwab, laat maar zitten!”

Voor iedere nood, probleem of vraag, bestaat er wel een gespecialiseerde instantie. Eerstelijnsdiensten zoals de Centra Algemeen Welzijnswerk, helpen mensen wegwijzen in dit kluwen aan organisaties. Straathoekwerkers proberen ook degenen die tussen de mazen van het net glijpen, toe te leiden.

Sommige jongvolwassenen vinden relatief makkelijk de weg naar de ondersteuning die ze nodig hebben en maken dankbaar gebruik van het aanbod. Bijvoorbeeld voor budgetbeheer, psychologische begeleiding of ondersteuning bij de opvoeding van de eigen kinderen. Maar een grote groep vindt de weg niet.

Ondanks de communicatie over het aanbod via folders, websites en campagnes en ondanks de 'wegwijzers' en 'doorverwijzers', lopen heel wat jongvolwassenen na het parcours in de jeugdhulp verloren in hun zoektocht naar verdere ondersteuning (*de bijdrage van Bart Caes gaat dieper in op de individuele begeleider als duizendpoot in het integraal werken met jongvolwassenen*). Het hulpverleningslandschap is voor velen van hen een mistig landschap, waarin ze op de tast hun weg zoeken en geregeld op gesloten deuren botsen. Te veel jongvolwassenen komen pas terug met hulpverleners in aanraking wanneer de problemen al zijn geëscaleerd.

“Ja, ik moet al op straat staan en niks geld meer hebben voordat ik hulp ga beginnen zoeken. Ik ben echt wel ne plantrekker dus. 'k Zou geen dak meer moeten hebben, afgeschreven moeten zijn en geen werk nie meer moeten hebben en m'n geld zou allemaal op moeten zijn voordat ik nog eens hulp vraag.”

Interne drempels

Bij moeilijkheden hulp zoeken in het reguliere welzijnsveld is voor vele jongvolwassenen allesbehalve evident. Ze willen het alleen kunnen, zijn het vertrouwen in hulpverleners verloren of schamen zich te veel om met hun problemen bij een dienst aan te kloppen. Volgende getuigenissen spreken voor zich.

“Als ge denkt van: ‘Ik ben nu volwassen, ik heb alles op mezelf genomen’, en dan terug hulp gaan vragen als ge in de nesten zit? Dat gaat echt niet. Allez, da's iets van (...) ik weet het niet: eer of schaamte, ik weet niet wat het is. Ik denk meer schaamte omdat ik het zelf niet aankan.”

“Uit eergevoel. Als je hulp vraagt betekent dat dat je niet sterk genoeg bent om je problemen zelf op te lossen en dat beeld wil

ik niet geven aan andere mensen. Ik wil zelf sterk genoeg zijn. Maar als het echt niet gaat, zet ik mijn eergevoel aan de kant en vraag ik hulp. Ik vraag wel altijd de mening aan iemand anders, daar denk ik zelfs niet over na, als ik een andere mening nodig heb, vraag ik het direct, maar hulp ga ik niet gemakkelijk halen.”

“Nee, ik ga nooit nog hulp zoeken, ook niet als het niet lukt. Nee, dat is belachelijk. Dat is dan weer de zoveelste hulpverlener en dat hoeft niet meer voor mij.”

“Da's ambetant ja, dat ge hulp moet krijgen van iets dat ge niet wilt. Zelfs in de situatie dat ik nu zit: ik heb hulp nodig, maar ik wil die niet (...). Ik wil dat niet, ik wil dat zelf kunnen. Ik kan wel alles zelf. Ik ben gestopt met drugs, ik ben gestopt met drinken, ik ben gestopt met roken, ik kan alles zelf.”

Gesloten deuren

Maar naast de interne drempels, houden welzijnsdiensten soms zelf, onbewust, de deur op slot. Jongvolwassenen klagen over de aanpak van hulpverleners, over de administratieve rompslomp die ze in orde moeten brengen om ergens aanspraak op te kunnen maken, over de onduidelijkheid over hun rechten, over de kostprijs van bepaalde diensten, over wachtlijsten en over de voorwaarden waaraan je moet voldoen. Sommigen hebben het gevoel dat ze van het kastje naar de muur worden gestuurd, en dat niemand nog in hen gelooft. Deze drempels én pistes voor verandering, komen verder in dit rapport uitgebreider aan bod.

“Uiteindelijk ben ik in een opvang voor daklozen beland. Ik wist totaal niet wat dat die werking was. Ik werd niet goed opgevolgd. Ik ben daar twee weken later terug moeten vertrekken, gewoon omdat ik zagezegd niet meewerkte, maar ik wist niet wat ik moest doen. Ze zeiden dan: ‘Ik moest die papieren en die papieren halen’, maar ik wist niet wat die en die papieren waren. Ik moest daar achter maar ik wist niet naar waar (...). Toen heb ik, ja, echt zo nachten doorgebracht da'k nergens naartoe kon, zitten slapen op bankskes in 't park.”

Een hobbelig maar leerzaam traject

TRIAL AND ERROR

Na verloop van tijd en via een proces van trial and error, vinden de meesten na een tijdje hun draai wel. Sommigen komen snel op hun pootjes terecht, maar anderen raken (tijdelijk) op een dwaalspoor.

“Ze hadden me ook verwittigd da’k niet mocht gaan samenwonen, dat die mens niet deugde. Maar ja, als achttienjarige (...). Voilà, we gaan dat toch doen, weet ge wel (...). Dus ik had beter geluisterd (...). Ja, achter een aantal jaren denkt ge wel van: ‘Ja, ik had dat beter niet zo en zo gedaan, maar ja, op de moment zelf, ja.’”

“Ja, ik heb eigenlijk gewoon mijn les geleerd. Ook op het einde van mijn BZW, dat was gewoon helemaal fout aan het lopen. Schulden gemaakt enzo, ik ben er nu nog iets van aan’t afbetalen. Nooit meer!”

“Ik heb mijn middelbaar ook niet gebaald (...). Maar dat was zo, ja als ik daar nu aan terugdenk is dat echt stom. Waarom heb ik dat één jaar, één stom jaar niet volgehouden? Maar ja (...).”

“Vroeger toen ik negentien of twintig was, dacht ik dat ik alles al kende. Maar eigenlijk was dat niet zo en ben ik daar heel hard door in de problemen gekomen, financieel en ook met papierwerk en al.”

Misstappen zijn er om uit te leren, en dat doen deze jongvolwassenen volop. Uit foute keuzes worden lessen getrokken voor de toekomst.

“Ik heb mijn les wel geleerd en da’s de beste leraar eigenlijk, gewoon ervaring erin. Goe met uw kop tegen de muur lopen ja. Want als ge goed met uw kop tegen de muur loopt, dan is dat ‘t enige wat helpt eigenlijk.”

KANSSEN EN HERKANSSEN

“Ja, dat ze de regering eindelijk es zeggen dat ze de jongeren echt wel een kans moeten geven en meerdere kansen, zéker.”

Want allez, ge zijt jong, ge verneukt het sowieso al eens zenne!”

Jongvolwassenen merken gaandeweg dat ze soms op hun stappen moeten terugkeren. Op eigen benen staan is een leerproces waarin ze langzaam - de ene al wat sneller dan de andere - tot inzichten komen, waarin ze soms eens tegen een muur botsten, maar meestal naderhand wel terug overeind krabbelen. Jongeren vragen begrip voor misstappen én ze vragen kansen om het steeds opnieuw te proberen.

Kansen blijven geven, is blijven geloven dat er altijd een (uit)weg is.

Voor sommigen lijkt het of ze op een dood spoor zijn beland. Wanneer ze telkens in de problemen raken, wanneer de moeilijkheden zich opstapelen en er geen uitweg meer lijkt te zijn, dan worden jongeren moedeloos.

“En dan heb ik slechte vrienden leren kennen, (...) dan heb ik mijn werk verloren, en ben ik het slechte pad op gegaan bé (...). En zo, naarmate de tijd passeerde, ben ik slechter en slechter beginnen gaan eigenlijk (...). Ik denk dat dat, ik ben niet zeker, maar uit verveling was. En omdat, als ge slechte vrienden hebt en die zeggen van: ‘Kom we gaan dat doen of dat doen’, en ja, ge hebt toch niks anders te doen, dan doet ge mee en dan draait dat op iets slechts uit. En dan wordt dat erger en erger en erger en dan zit ge in een spiraal waar dat ge niet meer uit geraakt en dan eindigt ge waar dat ik ben eigenlijk bé.”

“Ja, d’r zijn d’r nog een paar die sukkelen en serieus. Zo ook mijn broer. Die heeft geen home, die heeft geen adres, die heeft niks (...). Ne straatloper om het zo grof te zeggen. Da’s ook z’n eigen schuld. Die heeft ook alle hulp gehad van de BZW, en die heeft alles naar de kloten geslagen met zijn drugs.”

Maar niemand wil ‘afgeschreven’ worden omdat zijn zoektocht moeizamer loopt dan voorzien. Jongvolwassenen vragen nadrukkelijk om in hen te

blijven investeren en geloven. Hoe kunnen ze anders in zichzelf geloven?

“Goede steun, dat betekent dat ze in ons geloven. Niet zeggen van: ‘Het zijn allemaal hopeloze gevallen’, gewoon zeggen: ‘Ze kunnen het!’.”

Opleiding en werk

Velen haken af op school wanneer de combinatie van lessen, examens en een huishouden organiseren niet lukt. Met een job hopen ze bovendien op een inkomen dat hoger is dan hun uitkering. Maar zonder diploma belanden ze al snel in minderwaardige jobs met lastige uren en een pover salaris. Geregeld komt, soms pas na jaren, het besef dat een diploma meer mogelijkheden biedt voor een interessante job. Heel wat jongvolwassenen proberen op een later tijdstip dan ook de draad van hun studies weer op te pikken en gaan alsnog voor dat diploma middelbaar via tweedekansonderwijs.

“Wel, ik ben dom geweest om met de school te stoppen (...). Ik studeerde voor elektriciens (...). Nu doe ik tweedekansonderwijs. Maar da's wel een goede richting, een TSO-richting.”

Jongvolwassenen die begeleid of volledig autonoom wonen en tegelijk studeren, zijn voor hun inkomen meestal afhankelijk van een leefloon, kindergeld en een studietoelage. En waar doorsnee jongeren probleemloos een jaar of meer kunnen bissen of veranderen van studierichting, hangt deze adolescenten het zwaard van Damocles boven het hoofd: het OCMW kan sanctioneren en de studietoelage valt weg wanneer de (ene) joker is opgebruikt.

“Ik zat heel de tijd met die schrik van er niet door te zijn, want dan zou mijn studiebeurs wegvallen, en ook bij het OCMW moest ik mij de hele tijd verantwoorden. Ja, ik was er dan iedere keer in eerste zit door en zelfs zonder herexamens maar dat heeft mij wel kei veel stress gekost toen (...). Maar aan de andere kant is dat ook wel dubbel eigenlijk: als ik er dan door was, dan werd ik verplicht om vakantiewerk te doen (...). Terwijl dat mijn klasgenoten gewoon op reis konden gaan enzo

moest ik dan OCMW-kantoren kuisen in de vakantie.”

De druk om te slagen is groot en om die reden kiezen heel wat jongvolwassenen in eerste instantie een studierichting in functie van slaagkans en jobzekerheid in plaats van hun dromen te volgen.

“Ik heb altijd veel belang gehecht aan een goede opleiding. Mijn grote droom als kind was om naar de universiteit te gaan. Dat heeft mijn IB me uit mijn hoofd gepraat omdat het vrij moeilijk zou zijn met een technische middelbare opleiding en omdat de studierichting, namelijk filosofie, mij niet direct werkgelegenheid zou verschaffen. Ik ben dan mijn tweede keuze, orthopedagogiek, gaan studeren aan de hogeschool. Hier was ik heel tevreden over en ik behaalde ook goede punten. Maar ik wil nog altijd graag naar de universiteit gaan als daar ooit de mogelijkheid voor zou zijn.”

Wanneer zij later toch nog voor hun droom willen gaan, is dat quasi onmogelijk zonder financiële buffer. Deze jongvolwassenen combineren hun studies vaak met een job, omdat er maar weinig mogelijkheden zijn die verder studeren op latere leeftijd financieel haalbaar maken.

“Ja, ik heb eerst drie jaar gewerkt (...) maar nu ben ik dus terug aan het studeren, voor verpleegkundige (...). Financieel is dat wel zwaar. Op 't werk wilden ze mij niet ontslagen zodat ik geen dop kon krijgen. Maar ik kon het eerste jaar dan wel tijdskrediet nemen, en dan krijgt ge zo'n vierhonderdvijftig euro per maand, meer heb ik er echt niet uit gekregen (...). En volgend jaar valt dat weg (...). Maar ik heb nog een jaar of twee mijn kindergeld en de rest leen ik eigenlijk van mijn oma en als ik dan later ga werken, dan betaal ik dat terug. En zo heb ik dan toch nog een kans om verder te studeren.”

Tot slot vragen jongvolwassenen ook op de arbeidsmarkt meer kansen. Vaak voelen ze druk om eender welke job te aanvaarden omdat ze anders hun uitkering dreigen te verliezen.

“Allez, qua werk gezien (...). Jongeren moeten echt de kans krijgen om te vinden van: ‘Dees doe ik graag en dit ben ik, dit is

mijn job!’, weet ge wel. Ge hebt dat niet op één, twee, drie gevonden zenne!”

Trots achterom kijken

“Goh, ik ben veel veranderd, volwassener geworden en ik heb veel bijgeleerd. Maar er gaan sowieso nog dingen zijn waar ik nu zo over denk, maar waarover ik, als ik er later over terugdenk, een andere mening ga hebben. Het gaat nog niet supergoed maar ik ben er bijkan (...). Zie me hier es zitten. Ok, ik Heb nog geen rijbewijs en nog geen auto maar (...) ik heb werk!”

“Da’s iets wat ik vroeger niet deed, zo terug kijken en een beetje genieten van wat je bereikt hebt. Omdat je daar uiteindelijk toch wel trots op moogt zijn. Als je op je achttien alleen woont en dat lukt u dan vind ik dat je daar ook blij om moogt zijn. En nu ben ik vierentwintig en ik kan nog altijd terug kijken op wat ik allemaal bereikt heb en daar ben ik nog altijd beel blij mee.”

Wanneer ze al een tijdje alleen wonen, ontwikkelt zich na verloop van tijd meestal een zekere routine. Met vallen en opstaan, leren de jongvolwassenen een huishouden beredderen, hun financiën op orde houden, ... en de meeste jongvolwassenen die we ontmoeten, vinden ook op professioneel en relationeel vlak hun draai, bouwen aan hun dromen en ambities en worden gelukkige mensen.

Wanneer ze het gevoel hebben dat ze stappen hebben gezet in hun leven, dat ze vooruit zijn geraakt en er sterker zijn uitgekomen, dan kunnen ze fier zijn op hun parcours en dankbaar voor het vertrouwen, de stimulansen en de kansen die hen onderweg werden aangereikt.

“Ik ben blij dat het gepasseerd is en het verleden is weg en ik ben nu eindelijk gelukkig en dat is het voornaamste. Ja, en moesten ze aan mij vragen: ‘Hoe zou je je leven overdoen?’, ik zou het ook niet weten. Ik heb veel tegenslag meegemaakt, ja, maar ik denk dat ge daar sterker uitkomt dan iedereen die in een gelukkig gezinnetje opgroeit, denk ik. Dus ik kan echt zeggen, met gebeven hoofd: ‘Ik ben Mieke en ja, ik heb in een instelling gezeten. Ik heb dat en dat doorstaan. Maar ik sta hier wel. Ik heb zelfs zelfmoordneigingen doorstaan (...). Maar voila, dat is allemaal gepasseerd en nu ben ik gelukkig en meer moet dat niet zijn.”

“Uiteindelijk ben ik er geraakt en met die begeleiding erbij, dat maakte het eigenlijk alleen maar makkelijker zenne. Want zonder die begeleiding had ik ook wel verloren gelopen denk ik.”

Maar hun draai vinden, betekent niet dat het verleden helemaal geen impact meer heeft. Het betekent wel dat ze het hebben kunnen plaatsen, een manier hebben gevonden om ermee om te gaan zodat het hun leven niet meer te veel bepaalt. Alles een plaats kunnen geven is een geleidelijk proces dat tijd vraagt. Er blijven confronterende momenten en kwetsbare plekken, maar dat is best leefbaar.

Wanneer deze jongvolwassenen hun draai hebben gevonden, komt er eindelijk wat ademruimte om te leven in plaats van enkel te overleven. Wie al langere tijd ‘onderweg’ is, heeft een heel parcours om op terug te blikken. Dat doen deze jongvolwassenen niet zonder trots, en terecht.

“Maar het blijft moeilijk voor mij om telkens bij mijn schoonfamilie te komen en daar zo welkom te zijn. Direct wordt er dan vanalles uitgebaald (...). Af en toe moet ik dan nog eens naar buiten. Dan ga ik efkes wandelen, omdat het me teveel wordt (...). Ja, dat ge zo welkom zijt en dat ge der moogt zijn, dat raakt mij nog altijd omdat ik dat altijd zo hard heb gemist.”

“Ja, ik ben sowieso wel fier op wat da’k tot nu toe doe, op wie ik geworden ben.”

“Door mijn opvoedingssituatie en mijn instellingsverleden heb ik wel een kwetsbare kant die niet weg gaat. Ik denk dat als ik opgevoed was geweest in een warmer of hechter gezin, dat dat dan niet zo was geweest. Ik bedoel dat je zo altijd weer

wordt teruggeworpen op jezelf. Dat je je alleen voelt, ook al heb je vrienden en een lief. Ik voel me nog altijd een soort ‘sans famille’ (...). Een gemis aan warmte, hechting.”

Iets positiefs doen met je verhaal

“Euhm, ik denk ook dat dat de reden is waarom dat ik met Cachet iets wil doen (...) omdat ik het gevoel heb dat dat bij mij (...) dat ik daar eigenlijk heel neutraal naar kan zien, dat dat een periode is die bij mijn leven hoort (...). Maar het bepaalt mij niet meer. Het is lang geleden allemaal. Maar nu geef ik graag iets terug, ja.”

Tot slot willen we niet nalaten te vertellen dat heel wat (jong)volwassenen graag iets positiefs willen doen met hun verhaal. Ze hebben gedurende hun traject een massa expertise opgedaan die meer dan interessant is voor jongeren die er vandaag middenin zitten, die hulpverleners en beleids mensen kan inspireren én die de publieke opinie kan tonen dat een verblijf in een begeleidingstehuis niet synoniem hoeft te zijn van een leven vol kommer en kwel.

Het valt ons op hoeveel jongvolwassenen met een plaatsingsgeschiedenis een studie opvoedkunde, gezinswetenschappen of orthopedagogiek aanvatten. Jongeren in begeleidingstehuizen zijn alvast een voorstander om meer ervaringsdeskundigen in de sector aan het werk te stellen.

“Wat ook wel een voordeel was: er zat daar iemand die ook ervaringsdeskundige was. En bij die persoon kon ik ook voor heel veel dingen terecht. Ja, mensen met ervaring, daar ben je veel meer mee. Ik ga geen stenen gooien naar die andere personen, maar het is gewoon zo, ge kunt er niet onderuit.”

Maar in het werkveld zelf wordt ervaringskennis echter niet altijd als een troef beschouwd. Heel wat jongvolwassenen verzwijgen hun plaatsing of voelen zich erdoor gediscrimineerd in selectieprocedures.

“Toen ik stage deed in het OOC, dan heb ik wel moeten beloven om niet aan de jongeren te vertellen dat ik zelf een plaatsingsverleden heb gehad. Ik vond dat raar. Ik denk dat dat juist heel goed zou kunnen zijn om dat juist wél te vertellen. Ik denk dat dat ook kan helpen om vertrouwen op te bouwen, als ze weten dat je ook niet in een heel gewone situatie bent opgegroeid.”

“Bij mijn sollicitatie zeiden ze dat ze liever iemand hadden die meer afstand kon nemen want omdat ik daar zelf had gezeten, dachten ze dat ik dat allemaal te persoonlijk zou meepakken. Maar bé seg, intussen zij we zoveel jaren verder, en ik heb er ook gewoon voor gestudeerd.”

Volgende getuigenissen lezen als een uitnodiging om meer aan de slag te gaan met de ervaringen en verhalen en ze de plek te geven die ze verdienen.

“Ik denk dat het waardevol zou zijn als mensen ook de verhalen horen van mensen die het effectief hebben meegemaakt. Ik heb bijvoorbeeld tien jaar in een begeleidingstehuis gewoond. Ik kan daar vijftien boeken over schrijven als ik wil, bij wijze van spreken (...). Allez, vijftien is nu misschien wat veel, maar allez ja, ik ken dat vanuit hen helen anderen boek bekeken.”

“Ik denk dat het waardevol is dat mensen ook hun positieve verhalen naar buiten brengen. Ik denk ook dat dat de reden is waarom dat ik met Cachet iets wil doen (...).”

“Ja, maar ook dat je mensen iets kunnen bijbrengen door je eigen ervaringen. Alleen ging dat niet, dus moest ik wel iets vinden en toen vond ik jullie. Ja, na de eerste Cachet avond in Mechelen heb ik een mail gestuurd naar Kris, dat ik niet alleen aan die onzin wilde meedoen, maar dat ik ook andere dingen wou doen. Ja, ik had al zelf mails naar de ministeries gestuurd vroeger, maar ze antwoordden nooit (...). De echt jonge gasten, die staan er nog niet bij stil wat het beleid voor hen doet, ik trouwens ook niet toen ik zo jong was. Maar nu wil ik graag mee de dingen veranderen.”

“Cachet, dat vind ik geweldig. Ze hebben mij veranderd, volwassener gemaakt (...). En dat ze door mijn problemen van vroeger te kennen, het leven van andere jongeren proberen te verbeteren (...). Mijn negatieve toestanden van vroeger, worden zo iets positiefs voor later. Cachet mag nog lang blijven bestaan.”

Een stapsgewijze voorbereiding

*“Da’s eigenlijk de essentie
blijkbaar van hulpverlening, de
jongeren klaar te maken voor
hun leven (...). Daar werkt ge
uiteindelijk naar toe hé.
Anders is het, allez ja, voor niks.
En dan hebt ge daar opvang
gehad en dan staat ge daar (...)
geen stap verder.”*

“Ik wil nog wel een advies geven naar hulpverleners (...). Het heeft geduurd tot ik negenentwintig of dertig was tot voor mij duidelijk was van: ‘Ik ben een persoon’ en niet van: ‘Ik ben een persoon die in een instelling gezeten heeft’. Ik heb een verleden en dat speelt nu in mijn leven geen rol meer. Maar het heeft mij tot recent, ik weet niet tot welke leeftijd, gekost om (...). Alles wat er in mijn leven fout liep, was voor mij een verlengde van toen. Euh, ja, en het beseft hebben van gewoon het feit dat ge daar zit, wat een impact dat heeft, ik denk dat daar in veel voorzieningen gewoon niet bij stilgestaan wordt.”

Een stapje terug: het leven in een begeleidingstehuis

Om zinvol te kunnen praten over de voorbereiding op de overgang van het verblijf in een begeleidingstehuis naar stabiel op eigen benen staan, moeten we eerst een stapje terugzetten. De voorbereiding op een zelfstandig leven, is namelijk niet iets waaraan je halsoverkop begint wanneer je zestien, zeventien, achttien of ouder bent. Normaliter staat dit doel centraal in het hele opvoedingsproces/hulpverleningstraject en wordt er geleidelijk en ook impliciet naartoe gewerkt. Zelfstandig worden kan met andere woorden niet zomaar in korte modules worden gegoten zoals kamertraining en begeleid wonen. We mogen ook niet vergeten dat heel wat jongvolwassenen rechtstreeks en zonder tussenstappen op eigen benen belanden. Zij trekken na achttien de deur van de hulpverlening gedecideerd achter zich dicht en proberen het meteen volledig autonoom. Iedereen heeft er baat bij dat ook zij voldoende voorbereid aan hun nieuwe hoofdstuk kunnen beginnen.

Maar biedt de context van een begeleidingstehuis wel een goede basis om te groeien naar zelfstandigheid en verantwoordelijkheid, om een netwerk uit te bouwen, een positief zelfbeeld en een eigen identiteit te ontwikkelen? Om te zoeken naar wat je zélf wil, een zinvolle plek te vinden in de samenleving en constructieve toe-

komstplannen te maken?

In dit hoofdstuk bekijken we het leven in een begeleidingstehuis door de ogen van de kinderen en jongeren die er verblijven. Zij vragen dat begeleiders zich wat vaker in hun schoenen zouden verplaatsen, en dat er meer aandacht zou gaan naar het cliëntperspectief in opleiding, bijscholing en in de concrete begeleidingstrajecten. Cachet vzw ontwikkelde vorming over verschillende thema's uit de leefwereld van jongeren in de jeugdhulp. Omdat we vertrekken vanuit concrete verhalen, ervaringen, getuigenissen en inleefoefeningen, worden deze vormingen door hulpverleners en door studenten ervaren als een eyeopener. Maar soms botsen ze ook op weerstand. Wie focust op wat beter kan, riskeert voorbij te gaan aan wat wél goed loopt.

Daarom starten we dit hoofdstuk met de ongeziene kansen die kinderen en jongeren krijgen dankzij de hulpverlening, en met de positieve impact die een plaatsing kan hebben op hun verdere traject. Want dat een en ander voor verbetering vatbaar is, doet geen afbreuk aan het belangrijke feit dat velen met een plaatsingsverleden, het begeleidingstehuis als een veilige haven en zelfs als een reddingboei hebben ervaren.

Soms is een plaatsing noodzakelijk

Wie terugblijkt op zijn parcours, is er meestal van overtuigd dat een plaatsing de beste optie was. De meeste (jong)volwassenen geven aan dat hun leven er heel anders had uitgezien moesten ze niet in een instelling zijn beland. En hier betekent 'anders' allesbehalve 'beter'. Ze geven aan dat ze doorheen het begeleidingstraject in een residentiële voorziening kansen hebben gekregen die in hun thuiscontext nooit mogelijk waren geweest.

We zijn hier niet zuinig met citaten. We vinden het dan ook belangrijk dat begeleidingstehuizen en de begeleiders die er werken de waardering, ondersteuning en omkadering krijgen die ze verdienen. Enkel zo kan een kwaliteitsvolle begeleiding gegarandeerd worden. Al te vaak horen we dat er veel te weinig personeel en middelen voorhanden zijn om optimaal te kunnen werken. De afgelopen

jaren werd de focus in de jeugdhulp steeds meer verlegd naar ambulante begeleiding, maar dat mag blijvende investeringen in residentiële hulpvormen niet in de weg staan.

“Ik ben wel tevreden, dankbaar voor de kansen die ik heb gekregen en voor de begeleiding die er is geweest in het algemeen. Ook al kan het op sommige punten beter. Het systeem is er en dat is al iets.”

“Ik ben naar school gegaan tot ik achttien jaar was. En ik heb hier en daar gewerkt. Het was zo een beetje overleven. Maar als ik die jaren nog had moeten doen bij mijn ma dan had het denk ik niet goed gekomen met mij.”

“Moest ik niet in de instelling hebben gezeten, ik denk wel dat dat impact zou hebben, op schoolvlak, op alle vlakken. Ik denk dat ik waarschijnlijk ook de school niet zou hebben afgemaakt (...). Ik zou sowieso veel anders zijn, ook qua persoonlijkheid. Het feit dat ik in voorzieningen heb gezeten, dat heeft mijn persoonlijkheid hard veranderd (...). Ja, positief.”

“Ja ik ben blij da’k daar heb gezeten, want als ge (...). Ik weet dat als ik bij mijn moeder had gewoond, dat ik er helemaal anders was uitgekomen, misschien met de verkeerde mensen had opgetrokken, allez, da’s (...). Ja, ik weet dat gewoon, dat dit de beste oplossing was en ik ben er echt heel blij om.”

“Zonder interventie van de jeugdhulp had ik waarschijnlijk niet meer geleefd. Ofwel had mijn moeder me vermoord of ik had zelfmoord gepleegd. Daar ben ik rotsvast van overtuigd. Ik ben wel blij dat ik een kans heb gekregen om uit de miserie te geraken. Het had gewoon al wat vroeger in mijn leven mogen gebeuren, die interventie.”

“Ik denk dat ik zonder instelling een ‘Offerandestraat-kind’ was geweest. Hebebe, een Offerandestraatkind dus. Die Offerandestraat is aan het Centraal station in Antwerpen. Da’s eigenlijk waar dat de Pakistanen zo broeken voor vijf euro verkopen (...). Ja, qua kleding denk ik wel dat ik er helemaal anders had uitgezien. En misschien ook wel hoe ik nu ben, hoe sterk. Ja, ik vind van mezelf dat ik vrij sterk in mijn schoenen sta (...). Ik denk niet dat ik thuis een doel had gehad, terwijl ik dat nu wel heb, ja.”

“Ik denk niet dat er ooit een manier was geweest dat er geen hulpverlening aan te pas was gekomen. Als ze mij toen niet uit die situatie hadden gebaald, als dat nog was blijven duren, dan had het erger afgelopen, dat sowieso. Dan had ik waarschijnlijk een junkie geworden ofzo, of in een gevangenis terecht gekomen. Ik zie dat gewoon niet zonder hulpverlening.”

“Ondanks het niet begrijpen van elkaar af en toe, wat in een normale gezinssituatie ook kan gebeuren, zijn alle personen die mij ondersteunden, namelijk de begeleiders, de ouders van mijn beste vriend, mijn vrienden en mijn psycholoog, allemaal erg belangrijk voor mij geweest. De ene niet belangrijker dan de andere maar allemaal absoluut nodig om te staan waar ik nu sta vandaag. Ere wie de eer toekomt.”

“Als ik niet in instellingen had gezeten, dan had ik veel negatiever geweest (...). Ik ben veel rustiger geworden tegenover vroeger en dat heb ik te danken aan de instellingen (...). En voor de rest ben ik nog altijd dezelfde als vroeger (...). Zonder instellingen had ik er ene doodgeklopt, dat wel. Als ik geen hulp had gehad dan had ik nog slechter afgeweest dan dat ik nu ben, dat weet is sowieso al. Ik had er ene doodgeklopt, afgemaakt (...) dat sowieso.”

“Ik heb daar al dikwijls over gedacht hoe mijn leven er had uitgezien moest ik niet in een instelling hebben gezeten (...) en ik ben er vrij van overtuigd dat het er helemaal anders had uitgezien. Omdat (...) ik kan eerlijk zeggen (...) allez, mijn ouders zijn gescheiden en ik woonde bij mijn ma en ik ben vrij zeker, als ik bij mijn ma was blijven wonen dan had ik BSO gedaan en dan zat ik nu te werken als ik weet niet wat, cassière ofzo. Dan had ik nooit kansen gehad om verder te studeren en zo op mijn eigen poten te staan.”

WACHT NIET TE LANG

Vandaag wordt, onder meer door de tendens van een ‘vermaatschappelijking’ van de zorg, gestimuleerd om problemen zoveel mogelijk binnen de gemeenschap zelf op te lossen. Residentiële hulpverlening wordt pas als allerlaatste optie ingezet, wanneer alle andere vormen van begeleiding zijn uitgeput of wanneer er echt sprake is van een onveilige situatie of van een zogenaamde ‘maatschappelijke noodzaak’.

Eenzijds is het een goede evolutie dat vandaag sterker dan vroeger wordt ingezet op contextgericht werken, op het versterken en ondersteunen van de cliënt en zijn omgeving, maar anderzijds mogen we niet uit het oog verliezen dat heel wat

jongeren amper over een context beschikken, en dat een plaatsing soms de enige en beste optie is. Jongeren hebben het gevoel dat soms té lang wordt gearzeld om hen uit hun thuisomgeving weg te halen. Vaak moeten ze uiteindelijk zélf aan de alarmbel trekken, en dan nog worden ze niet altijd gehoord, of is er geen plaats in een geschikte voorziening.

“Al sinds ik erg klein was liep er van alles mis thuis. Een moeder die vaak dronk en een vader die nooit thuis is (...), een mentaal beperkte zus waar ik voor zorgde (...), de verwaarlozing en mishandeling die je moet doorstaan. Vanuit de school werden heel wat signalen opgevangen en men probeerde dan ook tijdens oudercontacten hierop in te gaan. Zonder het gewenst resultaat dan wel. Uiteindelijk werd het Comité voor Bijzondere Jeugdzorg ingelicht. Daar moesten we op gesprek komen en er werd afgesproken dat er thuisbegeleiding ging opgestart worden, wat tevens ook geen resultaten boekte omdat die mensen nooit binnen mochten van ons mama. Mijn zus werd toen ook even opgenomen in een OOC. Dit zogenaamde zoektraject heeft jaren aangesleept tot op een bepaald moment de situatie echt te gevaarlijk werd voor mij en mijn zus. Ik ben dan zelf op zoek gegaan naar hulp. Ik kon niet rekenen op het Comité aangezien zij niets deden om mijn situatie beter te maken en ik begrijp tot op vandaag de dag nog steeds niet waarom we niet bij de Bemiddelingscommissie of de Jeugdrechtbank terecht zijn gekomen. Uiteindelijk ben ik dus zelf bij een begeleidingstehuis gaan aankloppen. Ik heb er mijn verbaal gedaan. Zij hebben bij het Comité informatie gevraagd en na een dikke week wachten mocht ik daar gaan wonen. Ik was toen zeventien jaar oud. Dit is de enige voorziening waar ik doorheen mijn hulpverleningsparcours mee te maken zou krijgen. Ik heb er twee jaar gewoond. En ik heb direct gevraagd of mijn zus ook geplaatst kon worden. Zij is dan ook in een instelling geplaatst.”

Wanneer de hulpvraag van kinderen en jongeren niet ernstig wordt genomen, verblijven ze soms onnodig lang in een onleefbare situatie en verlie-

zen ze zo het vertrouwen in ons hulpverleningssysteem. Dat alles heeft een grote impact op hun verdere traject.

“Ik zat al jaren te schreeuwen en te roepen op hulp en niemand wou mij helpen. En nu dat het helemaal uit de hand was gelopen, toen ik was weggelopen van huis, dan pas wilden alle soorten diensten komen helpen (...). Het was elke keer van: ‘Ja, ‘t is nog niet echt zo erg’, dus het was dan elke keer maar terug naar huis gaan. Mijn mama heeft mij twee keer buiten gegooid en dan brachten ze me gewoon terug naar huis. En toen het helemaal uit de hand was gelopen, dacht ik van: ‘Nee, ik moet jullie hulp niet meer hebben’ (...). Ik zou willen dat ze je wat meer serieus namen, dat ze naar jou luisterden en dat ze ook deden wat je vroeg (...). Want ik probeerde wel zo de situatie wat uit te leggen, hoe dat het thuis was enzo, maar mijn mama zei dan helemaal iets anders waardoor dat ze mijn mama meer geloofden.”

TERUGKEER NAAR HUIS IS NIET ALTIJD EEN OPTIE

Een verblijf in een begeleidingstehuis is in principe tijdelijk en daarom wordt sterk toegewerkt naar een uiteindelijke terugkeer naar huis. Maar soms mislukt het thuis keer op keer.

“Ja, dus eigenlijk vanaf dat ik geboren ben, toen hebben ze mij twee weken in het ziekenhuis gelaten en mijn ouders die waren drugsverslaafd dus ik moest eigenlijk afkicken als baby’tje. En dan na die twee weken mocht ik wel naar huis en sindsdien is dat altijd een periode thuis geweest, en dan een periode in een instelling en dan weer terug. Mijn ouders deden altijd wel hun best om mij terug te krijgen, maar daarna hervielen die terug in hunzelfde patroon.”

“Ik was vijftien en op mijn zestiende ben ik weer naar een andere instelling gegaan en op mijn zeventiende terug naar huis. Dat was altijd na een instelling terug naar huis, instelling, huis, (...) en dan, eindelijk, weg van huis.”

Jongeren vragen meer erkenning voor het feit dat een terugkeer niet altijd mogelijk of wenselijk is en ze vinden het dan ook belangrijk dat de begeleiding niet enkel is afgestemd op die terugkeer. Niemand heeft er baat bij om keer op keer weer in een instabiele situatie te belanden, om telkens de hoop te koesteren dat het deze keer wél zal lukken, en vervolgens die hoop weer even snel te verliezen.

“Ik vind dat ge daar ook heel duidelijk over moet zijn tegen de gasten. Omdat ik zelf door de onduidelijkheid van mensen te veel verdriet heb gehad en te lang ben blijven hangen in mijn hoop dat er thuis nog een toekomst was.”

Het leven zoals het is ... in een begeleidingstehuis

BEPERKTE ONDERHANDELINGSRUIMTE

Flexibele structuren en regels?

“Sommige dingen liggen nu eenmaal vast van bovenaf. Maar er zijn genoeg regels in de leefgroepen waar ze jongeren wel in zouden kunnen betrekken en waar ze mee over zouden moeten kunnen beslissen.”

In begeleidingstehuizen leven kinderen en jongeren in groep, vaak van verschillende leeftijden samen. Waar de meeste gezinnen de afgelopen decennia evolueerden van een hiërarchische naar een onderhandelingscultuur, is er binnen begeleidingstehuizen niet altijd veel marge voor onderhandeling, laat staan om rekening te houden met de inbreng van zoveel verschillende jongeren. Uitgangspunten zoals cliëntparticipatie en de rechtspositie van minderjarigen in de jeugdhulp¹², zouden moeten garanderen dat kinderen en jongeren mee kunnen denken, beslissen en evalueren over alles wat hen aanbelangt, maar in de dagelijkse praktijk botsen de goede bedoelingen niet zelden op rigide structuren, procedures, en een tekort aan tijd en personeel.

“Ja, op vlak van beslissingen zijt ge wel vrij, maar enkel als het past binnen hun structuur.”

Jongeren vragen flexibiliteit en regels die aangepast zijn aan hun persoonlijke situatie. Te veel opgelegde structuur en te weinig vrijheid en onderhandelingsruimte maken het moeilijk wanneer later die structuur plots helemaal wegvalt en ze zelf hun weg moeten zoeken.

“Ja, dat was mijn grootste kritiek op de instelling op dat moment, dat was dat de regels die men toepaste op onze leeftijd (...) dat die regels eigenlijk echte typische leefgroepregels waren, een geen regels waarmee dat ge leert omgaan met vrijheid.”

Dat het best mogelijk is om flexibel en op maat te werken, horen we gelukkig ook. Wie personen boven regels en structuren stelt en de onderhandelingsruimte afstemt op de jongere die voor hem zit, biedt kansen om te groeien in verantwoordelijkheid, en krijgt daarvoor veel respect in de plaats.

“Dat uitgaansuur, dat hing bij ons ook heel hard af van in hoeverre ze u konden vertrouwen. Dus als ge een uur afspraak, en ge komt op dat uur altijd terug, of ge belde eens op dat uur van: ‘Ja zeg, ik ben er binnen een kwartier want mijn tram is wat later’, dan vonden ze dat heel belangrijk, dat ze u konden vertrouwen. En naarmate ze u konden vertrouwen, kon je langer wegblijven en zelfs de sleutel meekrijgen van de voordeur (...). Ik vond het wel heel fijn dat ze zo eigenlijk zeggen van: ‘’t Ligt eigenlijk in uw handen, hoe dat ge der zelf mee omgaat, met die dingen.’”

‘Leefgroepbegeleiders moeten zich meer bewust worden dat het systeem van regels en structuur bij 17-18 jarigen niet meer centraal staat. Het is nodig hen meer en meer te leren omgaan met vrijheid, vertrouwen en onderling overleg.’

(Lydwine Huizinga (Steunpunt Jeugdhulp) heeft een online enquête afgenomen bij verschillende hulpverleners met de vraag wat er kan verbeteren om de overgang naar volwassenheid concreet te verbeteren. Het citaat komt uit deze enquête.)

Wanneer regels worden overtreden

“Wij hebben eens geld gepikt uit de schuif, maar dat was niet echt veel ofzo. Dat was meer om te lachen, om onnozel te doen. Maar ik ben toen wel op time-out gemoeten in een gesloten instelling. Nee, dat was niet om te lachen.”

En wanneer regels worden overtreden en grenzen overschreden, vragen jongeren om billijke sancties die in verhouding staan tot wat ze hebben mispeuterd. We horen veel verhalen over time-outs, aangiftes bij de politie en andere zware straffen voor ‘pubergedrag’ dat in een gewone gezinssituatie heel anders zou worden aangepakt. Jongeren voelen zich daardoor onrechtvaardig behandeld en dragen de trauma’s van veel te zware sancties nog jaren met zich mee.

“Ik ben eens gaan joyriden met het camionetje van de instelling en dan ben ik naar een gesloten instelling gemoeten.”

“Er werd bijvoorbeeld eens iets gestolen van een meisje in de leefgroep, maar dat meisje had dan zelf parfumsflesjes in mijn schoen verstopt en dan naar de opvoeders gestapt en gezegd: ‘Die heeft dingetjes van mij gestolen’. En dan moest ik naar de politie, ik was toen acht jaar ofzo. Uiteindelijk heeft één opvoedster mij geloofd en is dat in orde geraakt.”

“Ja, die ene opvoedster heeft ooit een foto van mijn kamer genomen en doorgestuurd naar de centrale dienst. Die konden daar niet mee lachen en ik ook niet. Seg, ik heb toch ook privacy? (...) Dat doe je bij je eigen kinderen toch ook niet, foto’s van de kamer naar de ganse familie sturen?”

Jongeren vragen dat begeleiders steeds zouden nadenken over hoe ze zouden reageren wanneer hun eigen kinderen zo’n misstap zouden begaan, en dat fouten en overtredingen van regels en grenzen

de aanleiding zouden vormen van gesprek en pas in tweede instantie van sancties.

Bovendien weten ze vaak niet dat ze verzet kunnen aantekenen tegen straffen waarmee ze het oneens zijn. Het Decreet betreffende de Rechtspositie van Minderjarigen in de jeugdhulp (DRM) garandeert het klachtenrecht maar in praktijk weten jongeren amper hoe klachtenprocedures werken. En wanneer ze toch de weg vinden, blijkt dat er soms maar weinig met hun klacht gebeurt.

“Ik heb een paar keer dingen in de instelling tegengekomen dat voor mij echt niet konden, en dan ben ik gewoon naar de consulent gestapt. Ik dacht: ‘Er is maar een weg. Ik hoop dat die man luistert en er iets mee doet.’ Hij heeft eigenlijk, achteraf gezien, niks gedaan. Behalve dan wel een luisterend oor geboden en met de voorziening contact opgenomen. Maar in de voorziening deden ze daar niets mee, dus daar was ik niet veel mee.”

Vanuit Cachet vzw vinden we het belangrijk dat met de rechten concreet aan de slag wordt gegaan in leefgroepen en in begeleidingstrajecten. Brochures volstaan hier duidelijk niet. De rechten dienen door concrete cases te worden verduidelijkt en kunnen vertaald worden naar acties die duidelijk en bruikbaar zijn voor begeleiders én voor kinderen en jongeren. Op die manier wordt het DRM een hulpmiddel: een richtinggevend kader en een voortdurende toetssteen. Cachet vzw ontwikkelde een vormingspakket over het DRM. Deze vorming wordt gegeven aan zowel begeleiders als aan jongeren. Tijdens deze vormingen merken we dat er in heel wat voorzieningen de afgelopen jaren een hele weg is afgelegd. Op andere plekken blijft de concrete vertaling van het DRM nog quasi onontgonnen terrein en blijven er enorme uitdagingen. Opvallend is dat sommige begeleiders niet over rechten wensen te praten zonder het over de plichten van de betreffende kinderen en jongeren te hebben. Vanuit dit spanningsveld krijgen de rechten echter een voorwaardelijk karakter.

HET LEVEN IN GROEP

Aandacht voor iedereen?

Leefgroepen zijn soms groot, en het aantal begeleiders is beperkt. In principe heeft iedereen in de

leefgroep evenveel recht op aandacht. Maar jongeren waarmee het, schijnbaar of echt, goed gaat, of die alleszins niet voor noemenswaardige problemen zorgen, voelen zich soms aan de kant geschoven wanneer andere kinderen of jongeren steeds voorrang krijgen.

“Ja, ik was eerder een stille en ik deed altijd wat dat ze vroegen, maar als er dan iets was waar ik echt over moest praten, dan moesten die begeleiders eerst altijd bezig zijn met die twee die altijd lastig deden terwijl dat eigenlijk niet zo zou mogen zijn, vind ik.”

Ook de cultuur van vergaderen, registreren en protocolliseren zorgt er soms voor dat zaken op de lange baan worden geschoven. Maar wie steeds opnieuw moet wachten op antwoorden bij dringende vragen, raakt gefrustreerd en houdt op de duur zijn vragen voor zichzelf.

“Bij ons in de groep, als er zo iets was of er lag iets op mijn lever, dan werd dat wel gehoord, maar dan moest dat ook worden besproken op de teamvergadering die dan op donderdag plaats vond. Euhm ja, en soms was er zo weinig tijd om al die kinderen te bespreken dat mijn vraag niet aan bod kwam en dan moest ge weer een week wachten want dat moest in teamverband (...). Ja, je kon er soms wel twee weken, drie weken op wachten als andere dingen belangrijker waren. En voor ons, voor ons was dat wel frustrerend.”

Aandacht voor groepsdynamieken

Adolescenten vragen tot slot ook aandacht voor wat er leeft in de groep. Het is niet eenvoudig om met zoveel jongeren met zoveel verschillende (problematische) achtergronden samen te leven.

“Nee, ‘t is gewoon, allez ‘t is een feit, ge leeft daar samen met zóveel jongeren, ik weet zelfs niet hoeveel er op de moment nu zitten. En die komen allemaal uit zoveel verschillende situaties en die hebben allemaal andere dingen meegemaakt en weet ik veel wat nog allemaal. En het blijft altijd zo, iedereen zal anders reageren als bij daar zit. Maar het feit blijft wel dat ge moet samenleven en er zal altijd wel ene

zijn dat uit den boot valt en weet ik veel wat nog allemaal. Ge moet dus wel uw eigen kunnen verdedigen, bij wijze van spreken.”

Aandacht voor groepsdynamiek betekent ook aandacht voor de invloed die jongeren op elkaar uitoefenen. Zoals iedere adolescent spiegelen jongeren zich aan elkaar, willen ze goed in de groep liggen en zoeken ze soms grenzen op. Zo kunnen ze ook het slechtste in elkaar naar boven halen.

“Voordat ik naar de instelling ging zag ik er misschien wel stoer uit maar ik had nog nooit gerookt, had nog nooit seks gehad, nooit drugs gedaan (...). Ik kom daar buiten en euh, ‘t was allemaal om zeep. Da’s ook wel raar want in die leefgroep zelf leert ge volgens mij wel veel dingen maar ge leert er ook enorm veel fouten, die ge dus, allez ja (...) daarna weer moet afleren.”

Uiteraard hebben jongeren niet alleen een negatieve invloed op elkaar. In een vorig deel (*We verwijzen naar het punt ‘Ervaringen delen’ onder ‘Helpende handen onderweg’*) werd al besproken dat in leefgroepen vaak vriendschapsbanden voor het leven worden gesmeed. Jongeren vinden het dan ook belangrijk dat positief samenleven wordt aangemoedigd.

“Als wij vrije tijd hebben, dan mogen wij niet met elkaar, ik bedoel samen, naar buiten. Ze denken dan dat wij wiet gaan smoren ofzo, terwijl dat dat mijn maten zijn. Ze zeggen dat wij beter vrienden kunnen zoeken buiten de instelling.”

NEEM HET NIET VAN ME OVER

“Nee, ik had daar schrik van, van dat alleen gaan wonen. Ook omdat ge, als ge in een instelling zit, dan doen ze alles voor u hé. En ik dacht altijd na van: ‘Wat gaat dat zijn als ik achttien ben, als ik dan ineens de stappen alleen moet zetten? Hoe gaat dat zijn?’”

Jongeren geven aan dat in een hulpverleningscontext vaak zaken van hen worden overgenomen. Er wordt veel in hun plaats gedacht en gehandeld. Op de duur went dat en wordt de hulpverlening een

soort 'hangmat' waarin ze alles passief ondergaan. Later zelf stappen zetten, wordt dan wel erg moeilijk.

“Ik vind, als ze bijvoorbeeld in het weekend koken in de groep, dat ze het misschien zouden kunnen koppelen aan samen naar de winkel gaan. Dat ge heel het plaatje kunt bezien: zoveel geld, voor zoveel man eten kopen (...). Dat het meer routine is, zoals de afwas doen enzo. Dat het ook iets is dat ge moet doen, zodanig dat ge er toch een beetje een overzicht over krijgt.”

Jongeren vragen bijvoorbeeld om tijdig zelf een bankkaart te krijgen en zo stelselmatig met geld te leren omgaan. Ze zouden graag wat meer betrokken worden bij het huishouden (vooral mee koken wordt vernoemd). Maar nog veel belangrijker is 'actorschap' binnen het hulpverleningstraject zelf. Het is een grote uitdaging voor begeleiders om jongeren te blijven stimuleren om mee na te denken en keuzes te maken. Participatief werken is geen methodiek. Het is een inhoudelijk referentiekader dat mee bepaalt hoe structuren, samenwerking en concrete interventies ten aanzien van jongeren worden vorm gegeven. Het zou een ingesteldheid en een voortdurend engagement moeten zijn.

“Ik wou zelf actor zijn en mee zaken mogen en kunnen beslissen en meedoen. En ook effectief deel uitmaken van allerlei beslissingen die over mij werden genomen of allerlei zaken die werden uitgewerkt rond mij. Maar ik had het gevoel dat ik zomaar in het lijntje moest lopen.”

Participatie op alle vlakken stimuleren, draagt ertoe bij dat jongeren groeien tot mondige en weerbare individuen die voor zichzelf kunnen opkomen en zich niet passief neerleggen bij de obstakels die ze op hun verdere pad sowieso nog zullen tegenkomen. Instemmen met de hulp die ze krijgen en betrokken worden bij hun hulpverleningstraject, zijn bovendien geen gunst, maar behoren tot de basisrechten van minderjarigen in de jeugdhulp.

“Maar euh, voor mij is participatie bijvoorbeeld dat jongeren mogen zeggen wat dat ze denken over iets en hun mening wordt

bevraagd en beluisterd, maar vooral ook dat er ook iets mee gedaan wordt (...). Dat ze er ook echt iets mee doen. Dat ze proberen dat wat jongeren zeggen, ook in feiten te gieten, zo van: ‘Kijk, zoveel jongeren hebben last met dit of dat’, en dan moet het beleid er wel iets mee gaan doen.”

HET BELANG VAN EEN NETWERK

Een solide netwerk fungeert als een vangnet wanneer een jongere het moeilijk heeft. Het is een veilige haven die hen ondersteunt en houvast biedt. Het is de beste remedie tegen eenzaamheid en een belangrijke factor voor hun zelfbeeld en geluk.

Zo'n netwerk is des te belangrijker wanneer een solide basis in de thuiscontext ontbreekt. Maar een netwerk opbouwen is niet iets dat ze in één, twee, drie doen, net voor ze de deur van de voorziening achter zich dichttrekken. Begeleiders kunnen een belangrijke ondersteunende en stimulerende rol spelen in het bouwen aan een stevig netwerk rondom kinderen en jongeren.

Vrienden

Zoals al aan bod kwam: binnen de leefgroep worden duurzame vriendschapsbanden gesmeed en liggen er uitdagingen om dat vooral te stimuleren.

“Maar bon, ge hebt wel een paar mensen in de leefgroep waarbij ge (...). Dat zijn uw vrienden, da's zelfs meer dan vrienden, da's bijna familie.”

Maar ook daarbuiten: op school, in het jeugdwerk, ... kunnen vriendschappen ontstaan. Maar de regels binnen begeleidingstehuizen maken het soms moeilijk om vrienden te ontvangen of samen activiteiten te ondernemen.

“Het is niet altijd even makkelijk, want uw sociaal netwerk, dat kan soms wel wat belemmerd worden door de regels in een leefgroep (...). In uw puberteit is het wel leuk om naar een feestje te gaan, maar als ge al om tien uur terug binnen moet zijn (...), of ge kunt bij niemand blijven slapen want ge moet dat eerst aan de jeugdrechter gaan vragen. Ja, dat is toch niet evident om zo een breed netwerk uit te bouwen.”

Bovendien ervaren vele kinderen en jongeren schroom om over hun situatie te vertellen aan leeftijdsgenoten. In onderwijs en jeugdwerk is er amper kennis over Bijzondere Jeugdzorg en dat leidt tot onbegrip. Sommige kinderen worden zelfs gepest omwille van hun plaatsing.

“Ik ben vroeger in school keihard gepest geweest omdat ik in een instelling heb gewoond.”

“Mijn vrienden in de judo, daar ga ik m'n problemen niet mee bespreken, ja, da's klaar (...). Ge hebt een paar vrienden, maar ga er maar eens aan uitleggen (...). Er was er ene die tegen mij zei de dag dat ik in de instelling, de eerste avond dat ik daar was, van: 'Seg, wat zit gij eigenlijk zo druk te doen, ik heb thuis ook prullen met mijn ouders hoor.'”

Tot slot geven kinderen en jongeren aan dat ze soms een duwtje in de rug nodig hebben om de cocon van de instelling te verlaten.

“U sowieso stimuleren om contact te hebben met mensen. Bijvoorbeeld bij mij vroeger, op kamp gaan, dat was ook meer (...) bezig houden, vrije tijd (...). En ze hebben mij gepushed om naar de chiro te gaan, allez, één keer proberen. Ik was boos, maar allez, ik ben tot twee jaar geleden naar de chiro blijven gaan, ik ben in totaal zes jaar bij de chiro geweest, zo'n dingen.”

Familie en andere steunfiguren

In begeleidingstehuizen wordt veel belang gehecht aan de context van jongeren. In de eerste plaats worden de ouders betrokken. Jongeren willen graag inspraak in de frequentie en de invulling van de contactmomenten met hun ouder(s). Wanneer de begeleiding stopt, moeten ze zelf een omgangsregeling zien te vinden, en dat kan maar wanneer ze weten wat ze willen en aankunnen.

“Er worden hier soms regeltjes gemaakt, bijvoorbeeld dat ge moet op bezoek gaan bij uw ouders (...). Maar er worden soms verkeerde afspraken gemaakt die ge eigenlijk niet wilt. Zo ben ik een half jaar elk weekend naar huis gegaan maar op die

manier werkte dat gewoon niet (...). Maar daar werd geen aandacht aan geschonken want de afspraak was dat ik één keer in de week naar huis moest.”

Daarnaast vragen jongeren om ook andere steunfiguren uit hun context mee te nemen in het begeleidingstraject. Een broer, tante, leerkracht, ... kan een grote steun betekenen wanneer ze later terug naar huis keren of op eigen kracht verder gaan.

“En mijn tante is nooit betrokken geweest bij iets in verband met mijn plaatsing. Dat vond zij heel jammer en ik eigenlijk ook (...). Eigenlijk in het laatste jaar van mijn plaatsing is er terug contact gekomen (...). En dan ben ik haar ook beginnen uitnodigen voor het nieuwjaarsfeestje. Ze kwam mij dan al eens bezoeken, allez, zo van die dingen. En dan heeft ze me leren auto rijden, en me helpen verhuizen (...). Da's goed dat die band er terug is want allez, ik heb wel veel aan mijn tante, dus daar ben ik wel blij om (...). Bij mij is dat pas helemaal op het einde terug zo gekomen, dat zij ook een plekje kreeg, maar ik denk dat ze in de instelling daar tegenwoordig wel meer oog voor hebben (...). Bij mij is dat niet echt het geval geweest, enkel op het einde.”

“Ja, het netwerk, dat zijn voor mij zo wat de mensen waar dat ge eigenlijk op terug kunt vallen. Dat kan familie zijn of vrienden, of (...). En ja, leerkrachten. Ah ja, bij mij wel, want ik heb één leerkracht waar ik af en toe eens mee afspreek. Allez ja, ik denk nu aan Steven, daar heb ik vorig jaar en dees jaar nog dikwijls mee afgesproken.”

WANNEER HET (NIET) KLIKT

Vertrouwen wordt telkens opnieuw aangehaald als een essentieel element in de relatie tussen begeleiders en jongeren. Maar vertrouwen wordt pas mogelijk als het 'klikt'. Die klik heeft meer te maken met de oprechte interesse, betrokkenheid en openheid van de begeleider, dan met diens professionele ervaring of opleiding.

“Mijn laatste opvoeder, daar had ik een super goede band mee. Ze gaf om me. Ik was zo geen nummertje, niet gewoon

iemand die daar langs kwam en die problemen had. Nee, ik was echt zo 'Kaat, van daar, en die weet dit en dat en (...)'. Ze kon me ook helemaal lezen. Wanneer dat ik binnenkwam (...). Ik had er echt een band mee. En da's belangrijk. Omdat mensen die je vertrouwt ga je ook vlugger iets toevertrouwen, mensen die je kent."

Jongeren die nooit die klik hebben gevoeld bij begeleiders, zijn meestal al snel gedesillusioneerd door de hulpverlening en haken af. Ze doen gewoon hun ding en wachten tot ze achttien zijn om daarna nooit meer aan iemand hulp te vragen.

"Mijn wantrouwen naar hulpverleners was zó groot (...). En dat heeft eigenlijk te maken met ja (...) met misschien wel niemand gevonden te hebben voordien, waarvan ik het gevoel had: 'Hulpverlening dat kunt ge best grijpen, want da's wel goed, da's wel leuk'."

Volgens het Decreet betreffende de Rechtspositie van Minderjarigen in de jeugdhulp hebben jongeren inspraak in wie hen begeleidt. Maar in de dagelijkse praktijk blijkt het moeilijk of zelfs onmogelijk om van begeleider te veranderen wanneer het niet klikt.

"Het klikte niet met mijn individuele begeleider op dat moment. Het heeft met mijn IB eigenlijk niet geklikt vanaf de dag dat ik daar binnenkwam. Dus ik wou eigenlijk wel wisselen. Maar dat ging niet want daar was een hele heisa over. Ja, dan moest ge ik weet niet hoeveel gesprekken doen en dan moest er een gegronde reden voor zijn waarom ge wou switchen."

Een band opbouwen kost tijd, tijd die er niet altijd is. Geregelde overplaatsingen en het grote personeelsverloop binnen de sector, zorgen ervoor dat kinderen en jongeren tijdens hun parcours steeds een nieuwe individuele begeleider krijgen toegevoegd. Na een tijdje zijn ze het beu om hun verhaal voor de zoveelste keer te vertellen.

"Maar als kind wordt ge de hele tijd geconfronteerd met de situatie in uw dagelijks leven gewoon, en dan moet ge

daar weeral tegen een vreemde mens weeral voor de zoveelste keer een nieuw gezicht (...). Da's gewoon choquerend als kind (...). Ik heb lang iemand gehad, totdat die hier is weggegaan, dat was echt een vertrouwenspersoon voor mij en daar had ik heel goede gesprekken mee en zoiets hebt ge nodig als kind (...). En zo iemand, ik heb er hier natuurlijk vier verschillende gehad of zo maar die ene was Peter en daar kon ik heel goed mee praten, die luisterde echt naar mij, die deed iets met wat ik vertelde. Dus daar had ik een bepaalde moment wel echt iets aan. Maar dan is die weggefallen en dan valt dat ook weer weg hè. Moest hij hier bijvoorbeeld nog geweest zijn dan had ik misschien daarna wel nog BZW gedaan. Als hij mij opgevolgd zou hebben, omdat ge u er vertrouwd bij voelt."

Het is oud nieuws dat jongeren continuïteit vragen in hun hulpverleningstraject, maar die continuïteit wordt op geen enkele manier gegarandeerd. Kinderen en jongeren vragen een vaste persoon die hen opvolgt doorheen hun volledige parcours, een persoon waar ze zich goed bij voelen, een vertrouwenspersoon waarmee het klikt en die hen niet loslaat.

WIE BEN IK EN WAT WIL IK?

"Een goede opvoeder dat is iemand die goed met u omkan, die u bijvoorbeeld niet als een klein kind zit te behandelen en die u de tijd geeft om volwassen te worden en uw eigen weg te zoeken."

Een belangrijke opdracht van de hulpverlening is om jongeren hun eigen weg te helpen zoeken, hen te ondersteunen om greep te krijgen op hun situatie, hen te versterken in het geloof dat ze zelf iets kunnen veranderen en doelen kunnen bereiken.

Jongeren vragen om zichzelf te mogen zijn, en niet in een keurslijf te worden gedwongen. Aan een bepaald wensbeeld te moeten voldoen, wekt enkel weerstand op. Heel wat jongeren verlaten de jeugdhulp zonder enig idee van wie ze zijn en wat ze willen en kunnen.

"En dat ge uw eigen persoon terug moet leren vinden want ge zijt hier, (...) constant

wordt ge wel gemanipuleerd over wie ge moogt zijn of kunt zijn vind ik."

Ze vragen ondersteuning in hun zoektocht, experimenteeruimte, kansen en stimulansen. Ze willen erkend worden in hun krachten en niet enkel geconfronteerd worden met hun zwakke positie.

"In de instelling zeiden ze altijd wel van: 'Je gaat het nog moeilijk krijgen!'; (...) want daar zeiden ze altijd wel van: 'Je gaat het niet kunnen.'; zo flauw in je gezicht, van: 'Pataat!'. (...) Maar ik weet wie ik ben en ja, (...) wat weten zij over mij? Ze weten mijn doorzettingsvermogen niet."

De lat mag soms best hoger worden gelegd. Vooral op vlak van hun schooltraject vragen jongeren een duwtje in de rug.

"In de instelling werd ik ook echt wel gepushed om te werken voor 't school. Okee, in 't begin hebt ge zoets van: 'Hey mannen, moeit u nie, 't is mijn leven!'; maar op den duur had ik wel zoiets van: 'Ze hebben er wel een punt in', en dan begon ik ook voor mezelf meer te doen (...). Ik had door: 'Als ik er zelf niet aan begin dan gaat het ook niet komen naar mij, dat wordt niet in mijne schoot geworpen'."

Krachtgericht werken, stimuleren en ondersteunen, dat is het tegengestelde van jongeren als 'slachtoffer' te behandelen. De rol van slachtoffer waarin jongeren soms worden geduwd, ontnemt hen alle mogelijkheden om zelf iets constructiefs te ondernemen, het verlamt hen en biedt geen enkel perspectief.

"Ik heb mij toen altijd als een slachtoffer gedragen eigenlijk. En ik had het gevoel dat ik zelf geen verantwoordelijkheid had daarin. Het was mijn fout niet, het was iedereen zijn fout behalve die van mij (...). Maar het is pas op het moment dat ge dat omdraait en kunt aanvaarden wat is gebeurd, én dat ge vanaf nu het wel anders kunt doen, (...) dat ge zelf de teugels in handen kunt nemen om uw eigen leven te maken. En dat verandert uw wereld helemaal. Want zolang ge u enkel slachtoffer voelt, dan blijft ge altijd in een cirkeltje

draaien en dan voelt ge u eigenlijk veel slechter."

De groepsdynamiek waarover we het eerder al hadden, zorgt er soms voor dat jongeren zich laten afleiden en blindelings de - niet altijd positieve - voorbeelden volgen die ze in hun omgeving zien. Leren hun grenzen te stellen en voor hun eigen keuzes te gaan, is een leerproces waarin jongeren alle ondersteuning kunnen gebruiken.

"Ik denk dat dat heel goe kan zijn, als ge uw eigen zo kunt afschermen, van: 'Dees is de lijn, verder ga ik niet', want allez, er is altijd zo peer pressure ook bé, de groepsdruk bé, ze proberen altijd wel iets, ook in de voorzieningen, da's sowieso iets wat dat er is, die groepsdruk van: 'Oh ge moet dat doen, ge moet dat doen, ge moet dat doen'. Nee, ge moet dat niet doen, 't is nog altijd uw keuze. (...) Neenee, 't is niet altijd evident, ik heb ook genoeg meegedaan bé. Maar (...) ik denk dat hoe ouder dat ge wordt hoe meer dat ge dat begint te beseffen en ik denk dat ge dan sterk in uw schoenen moet staan om te kunnen zeggen van: 'Nee, dat doe ik niet' (...). Ja: 'Vind uzelf!'. Allez, ge moet echt wel uzelf kennen ook."

Verskillende jongeren geven aan dat ze veel baat hebben gehad aan weerbaarheidstraining, zoals in het Rots- en Waterprogramma¹³. Maar vaak is dit enkel voorbehouden voor jongeren die een delict hebben gepleegd.

IEDEREEN ZOEKT EEN THUIS

Een thuis is meer dan de plek waar je woont. Het is ook de plek waar je je goed en veilig voelt, waar mensen om je geven. Iedereen verlangt naar een thuisgevoel, ook jongeren die door omstandigheden niet in een gezin kunnen opgroeien. Wie zich nergens thuis kan voelen, krijgt het later moeilijk.

"Nee, een thuis kan ik het niet noemen want ik heb niet anders geweten. Mijn zus is op oudere leeftijd geplaatst geweest, zij heeft geweten wat dat 't was om in huis te zijn. Ik heb niet anders geweten. Dus daarom dat ik mij nu afvraag hoe dat ik het zelf ga doen, naar mijn kinderen toe. Dat is moeilijk als je zelf niet weet wat dat is, een thuis."

Sommige voorzieningen waken erover dat kinderen en jongeren zich er vooral niet thuis gaan voelen. Men heeft schrik dat ze zich te veel gaan vastklampen aan het begeleidingstehuis, waar het verblijf per definitie tijdelijk is.

“Tegen mij heeft een opvoeder in Brussel eens gezegd: ‘Het mag gene thuis worden bè!’. Die probeerde juist alles te doen dat mensen zich niet thuis zouden voelen omdat ze daar schrik van hadden. Omdat ze dachten: ‘Dan gaan de jongeren zich veel te hard hechten aan ons en wij aan hen, en het is hun thuis niet en dat moet duidelijk zijn’. Maar ja het is uwe thuis wel als je geen andere hebt.”

In de ervaring van jongeren, kan men nochtans moeilijk te ver gaan in het creëren van een warme, huiselijke sfeer. Positieve ervaringen worden als kostbare herinneringen meegedragen in het verdere leven. Ze bieden steun wanneer het later moeilijk gaat en fungeren als nieuwe fundamenten wanneer een stevige thuisbasis ontbreekt.

“Een goede opvoedster: dat die aan alle kinderen een thuisgevoel kan geven. Er was er bijvoorbeeld één die pakte s’avonds de fruitmand, kwam bij ons in het salon zitten en die begon fruit te snijden. Dat geeft een warm gevoel. Of ook dat ze echt zo haar best deed voor het naar school gaan, dat we er goed uitzagen, echt meisjes konden zijn. Dat die op een warme manier (...) niet gewoon zo snel mogelijk ons in bed krijgen, tanden poetsen en bed in, maar een verbaaltje voorlezen, s’avonds eens babbelen, aan uw deur kunnen blijven staan babbelen, zo op die manier eigenlijk. Warmte geven.”

En al is het verblijf er tijdelijk, toch ervaren heel wat jongeren de instelling als een stabiele factor, als een ‘vervang-thuis’ die er altijd zal blijven. Heel wat jongeren gaan er in de jaren na het verlaten van het begeleidingstehuis, nog geregeld op bezoek.

“Ik was deze voormiddag nog in de voorziening. Mijn broer woont daar ook nog. Voor mij blijft dat (...) Da’s, nee, da’s

niet raar om te zeggen maar dat blijft mijn thuis. (...) Ik kom daar nog altijd even graag en ik trek daar nog altijd de ijskast open (...). Maar ja, sorry, ik heb daar ook elf jaar gewoond bè! (...) Ik voel me daar nog altijd welkom en ik vind dat wel goed want ge zijt, ik ben er nog altijd echt welkom, allez, ik ben er nog precies nog altijd thuis. Da’s gelijk dat ge bij uw ouders binnenkomt en de ijskast opentrekt, bij mij is het juist hetzelfde.”

Andere jongeren houden vast aan de fysieke omgeving, waar ze in gedachte altijd naar kunnen terugkeren.

“Het was zo’n beetje nen tweede thuis geworden. Tien jaar daar geweest, dan zijt ge daar toch wel een beetje thuis (...). Ik had wel heel vroeg door dat de begeleiding, dat die gewoon hun werk kwamen doen. Die lieten dat achter hun, bij wijze van spreken. Die namen dat niet mee naar huis. Maar voor ons was dat ‘thuis’ en ik richtte mij dan ook meer op de mensen die er woonden en op de omgeving. Dus bijvoorbeeld het terrein daar, dat was mijn thuis, en niet de mensen die daar werkten. Ik denk dat dat voor mij zo het makkelijkst was om dat te aanvaarden (...). Ik wist altijd van daar kan ik terecht, dat zal daar altijd gewoon hetzelfde blijven. Die bomen staan daar nu nog altijd (...). Zo heb ik mij een beetje erdoor getrokken. Daar heb ik aan vastgehouden.”

LEREN OMGAAN MET JE SITUATIE

“Dan vraag ik: ‘Wat maakt dat ge zo opgefokt zijt (...) waar doet het zeer? (...) En dan komt dat wel zenne, dan komt die oude bullshit, zeg ik, er wel uit, en dan is’t van: ‘OK, wat gaan we ermee doen, wat gaan we doen met uw bommeke die in u zit, met al uw onverwerkte zaken?’.” (citaat van een CAW medewerker)

Wie in een residentiële voorziening van Bijzondere Jeugdzorg verblijft, moet zijn weg vinden in een heel nieuwe context, in een leefgroep met jongeren die ook allemaal hun achtergrond hebben, met regels die soms vreemd aanvoelen, met begelei-

ders wier gezag ze moeten aanvaarden en die ze moeten leren vertrouwen ... Maar de allergrootste uitdaging ligt er misschien wel in te leren omgaan met de eigen (thuis)situatie en met alle gevoelens die daarmee gepaard gaan. Het is zoeken naar een omgangsregeling met familie, een plaats geven aan emoties zoals angst, verdriet of rouw, opstand, kwaadheid en frustratie, en bij dat alles toch het hoofd boven water houden en blijven functioneren in een onnatuurlijke setting.

Inzicht in de eigen situatie is daarbij een cruciale basis. Jongeren willen begrijpen 'wat er aan de hand is' en wat de achterliggende motieven zijn voor de plaatsing. Wanneer ze hierover in het ongewisse worden gelaten, denken ze maar al te vaak dat zijzelf de oorzaak zijn van al wat er is misgelopen, en dat gaat met grote schuldgevoelens gepaard.

“Ik was blij te lezen in mijn dossier dat mijn verhaal er ook instaat zoals ik het indertijd verteld heb en dat ik evenveel waard ben als mijn mama of zus. Er staat ook zwart op wit dat ik mishandeld en verwaarloosd ben geweest door mijn mama. Dus toen pas was ik van dat rot schuldgevoel af dat ik al jaren meezeulde. Ik zat al negen jaar met het gevoel dat het nooit alleen mijn mama haar schuld was (...). Het is gewoon een erkenning van mijn verhaal. Een erkenning die nooit uitgesproken is geweest maar dat ik uiteindelijk heb moeten lezen in een verslag uit mijn dossier dat ik toevallig meegekregen heb.”

Daarnaast hebben we begrepen dat heel wat jongeren in hun dagelijkse 'struggle', lastige gevoelens wegduwen of ze op een onaangepaste manier uiten. En begeleiders, op hun beurt, lezen niet altijd de signalen die deze jongeren uitsturen en die erop wijzen dat ze het moeilijk hebben. Wanneer jongeren er na hun verblijf in het begeleidingstehuis alleen voor komen te staan en de afleiding van de leefgroep wegvalt, dan komen die opgekropte emoties soms des te heftiger naar boven. Het is van fundamenteel belang om hen van jongsaf aan te leren omgaan met hun verhaal, manieren te vinden om emoties te kanaliseren, gevoelens te uiten en met stress om te gaan.

Open gesprekken met begeleiders, maar ook extra ondersteuning in de vorm van therapie, mindfulness, yoga, ACT, ... er zijn zoveel hulpmiddelen die

steun kunnen geven, rust kunnen brengen en houvast kunnen bieden. Door hiervoor allianties te smeden met gespecialiseerde partners uit het ruime welzijnsveld, wordt meteen ook de drempel verlaagd om later nog een beroep te doen op extra ondersteuning.

“Tijdens mijn verblijf in de voorziening heb ik wel te maken gehad met een psychiater. Dat was bij, (...) euh, hoe noemt dat nu weer? (...) Ja, dat was bij't JAC. Ah ik ben daar efkes naartoe gegaan, ja ik was 'mind fucked', bij wijze van spreken op dat moment dus ja dan had ik nood aan een babbel en dan ging ik daar naartoe (...). Ik vond, allez, dat was echt wel, ja, het was handig om zo iemand te hebben om mee te praten die u zo niet echt kent (...). Dat was echt zo (...) objectief gewoon.”

Uit de ervaringen die ons ter ore komen, blijkt dat hier nog heel wat uitdagingen liggen. Niet alle jongeren krijgen de nodige ondersteuning en nieuwe methodes vinden amper ingang in begeleidingstehuizen.

“Ik denk het niet dat er vanuit de instelling ook de mogelijkheid was om in therapie te gaan. Ik denk niet dat dat aan bod kwam want ik heb zelf ook lang met vanalles gezeten en ik zou dat gewild hebben maar dat werd hier niet zo mooi aangebracht (...). Dat wordt eigenlijk gezien als iets dat niet normaal is. Terwijl, er gaan zoveel mensen be.”

Wanneer emoties escaleren, de leefgroep belasten, of een gevaar vormen, worden kinderen en jongeren vaak ondergebracht in een psychiatrische afdeling. Dat ervaren ze niet zelden als een straf en een vertrouwensbreuk. Ze vragen meer samenwerking tussen de jeugdzorg en de psychiatrie.

Een mooi praktijkvoorbeeld is Van Celst, een bijzondere afdeling binnen Jeugdzorg Emmaüs. Hier wordt een gespecialiseerd zorgtraject opgezet waarbij dialoog en overleg tussen jeugdzorg en jeugdpsychiatrie centraal staan. Jongeren krijgen op die manier deskundige ondersteuning voor hun problematiek, zonder dat dit zorgt voor breuken in hun traject.

Tot slot willen we ook aandacht vragen voor hoe hulpverleners omgaan met hun eigen 'bagage'. Wie voortdurend wordt geconfronteerd met moeilijke verhalen en met problematieken allerhande, kweekt na een tijd soms een olifantenvel. Wie ondersteunt hen en zorgt ervoor dat ze hun gevoeligheid niet verliezen? Jongeren zeggen al grappend soms dat begeleiders ook maar eens op time-out zouden moeten, en misschien is dat nog niet zo'n dom idee.

"Ik zag een psycholoog maar die begeleiding werd stopgezet zonder dat ik daar klaar voor was. Ze zeiden dat ik nu sterk genoeg was en dat ik niet eeuwig aan de zorginfiuus kon blijven hangen (...). Dan heb ik mijn polsen overgesneden, tot ik besepte dat ik niet dood wilde. Ik heb dan mijn begeleider gebeld en die kwam mij halen en dan is ze met mij naar het ziekenhuis gereden. Ze heeft toen gezegd: 'Die bloedvlek op het tapijt, daar ga je wel voor moeten betalen'. En effectief, ik heb daar ook de rekening van gekregen. Ik kan dus wel stellen dat ik weinig begrip heb ervaren voor de moeilijke periode waar ik doorging. Ik ben een sterke madam en dat hebben ze toen ook wel aangebaald maar ik heb nooit geleerd dat er ook momenten mogen zijn dat het eens niet lukt. Ik zag een psychologe en dat was voor de begeleiders haar deel. Zij hadden niets met die zaken te maken. Maar toen de psychologische hulp dan gestopt werd, was er een zwart gat dat de begeleiders niet konden of wilden invullen."

GEEF ME GEEN STEMPEL

"Ja, ik denk dat, allez, ge kunt niet zien in een rij van kinderen wie dat er in een instelling zit en wie niet. Dat kunt ge gewoon niet zien tenzij dat ge, ik weet niet, een supermens zijt of zo (...). Dat gaat niet. Maar van de moment dat ze dan boren: 'Ah ja die zit daar', dan hebben ze direkt iets van: 'Ha ja dat zag ik, hebheb'. Maar dat is niet zo, ge kunt dat niet zien. Het is gewoon zo van 't moment dat ge zegt van: 'Ja die wonen daar of die zitten in die situatie', dan krijgt ge direkt ne stempel van: 'Ah ja da's slecht'. En ik weet niet of ge daar veel aan kunt doen. So yeah (...)."

Wie geplaatst is, voelt daar vaak schaamte over. Want mensen weten eigenlijk niet wat dat is, een begeleidingstehuis. Bij Bijzondere Jeugdzorg denkt men al snel aan gesloten instellingen en aan criminele jongeren, of aan 'weeshuizen'. Jongeren ervaren dat mensen schrik of medelijden hebben. Die stigma's nemen ze ook mee in hun verdere leven. Wie in een begeleidingstehuis is opgegroeid, botst vaak op vooroordelen en denkt dan ook goed na over aan wie hij zijn verhaal toevertrouwt.

Jongeren zouden graag willen dat er ook positieve verhalen over de jeugdhulp zouden circuleren, zodat ze niet alleen met problemen werden geassocieerd.

"Ik denk nog altijd dat het beeld dat mensen van zo'n voorziening hebben, dat dat compleet verkeerd zit. Bijvoorbeeld, als ik zeg: 'Ik heb in een instelling gezeten', dan denken die direct aan een instelling voor mentaal gehandicapten, of ze denken aan iets met tralies en pinnen en weet ik veel wat, honden ofzo. Terwijl mijn instelling, dat was zo in een bos met kleine huisjes enzo, dat was eerder Sneeuwwitje en de zeven dwergen. Ik zou zoiets onnozels doen van: 'Nodigt die mensen daar ne keer uit ofzo', maar allez ja, sowieso zouden de mensen al niet komen omdat ze denken 'Oh my God, daar zitten, weet ik veel wat voor mensen, moordenaars enzo.'"

En tot slot vragen jongeren dat de begeleiders zelf hen niet te snel zouden bestempelen. Soms blijft één misstap hen het verdere traject achtervolgen, al doen ze nog zoveel inspanningen om te bewijzen dat ze meer vertrouwen verdienen.

"Als ik de begeleiders tegen een jongere hoor zeggen: 'Lander, dat is geen goede persoon, hij heeft een slechte invloed op jou', maakt dat mij agressief en dan voel ik mij slecht in mijn vel. Ik ben niet slecht en toch zeggen ze dat ik een slecht persoon ben. Dat is niet gemakkelijk (...). Ook al zeggen de jongeren zelf tegen de begeleiders: 'Lander is een goede vriend van mij', antwoorden zij: 'Lander heeft een slechte invloed op jou', terwijl het niet zo is (...). Ik heb dat reeds duizendmaal uitgelegd aan de begeleiders, maar toch luisteren ze niet

en blijven ze maar zeggen dat ik een slechte invloed heb. Dat is pijnlijk (...). Ik denk: 'Fuck off!', maar ook: 'Hoe ik kan bewijzen dat ik niet slecht ben?'."

ALTERNATIEVEN VOOR EEN BEGELEIDINGSTEHUIS?

"Beter is voor de jongeren toch in een gezin te plaatsen (...) dan in zo een grote groep te gaan. Omdat de groepen te groot zijn, de begeleiding te kort is, kunnen ze niet iedereen individueel helpen be."

We zijn dit hoofdstuk gestart met een sterk pleidooi voor het blijvend investeren in begeleidingstehuizen. Residentiële hulp is soms de enige en beste 'oplossing' voor heel wat kinderen en jongeren. Maar om af te sluiten, moeten we ook meegeven dat opvang in een gezinscontext soms de voorkeur moet krijgen. Kinderen en jongeren vinden dat hun belang prioritair moet zijn en dat gevoeligheden van de biologische ouders geen reden mogen zijn om de mogelijkheid om in een pleeg- of steungezin te verblijven, te hypothekeren.

"Het ging gewoon in het algemeen niet meer. Mijn moeder stookte mijn pleegmoeder op en mijn pleegouders waren dan weer de dupe van alles en dat wou ik niet meer en dan ben ik naar een instelling gegaan."

"Nee, mijn mama heeft daar veel problemen mee gehad hé. Da's ook zo'n beetje (...) niet jaloezie, maar iets van: 'Die kunnen voor mijn dochter zorgen en ik kon dat nooit' (...). Ja, voor de jongere is het wel goed, maar voor de ouders niet. Maar ja, wat is het belangrijkste? Als kind voel je je dan tussen twee vuren zoals ze dat zeggen."

"Mijn ma wilde haar rechten niet afstaan dus er was geen mogelijkheid om in een pleeggezin te gaan (...). Maar ik denk wel dat dat beter is voor de jongere om voor hun eigen te kunnen loskomen als ge zelf ziet hoe dat er in een gezinssituatie aan toe gaat. Dat het dan makkelijker is. Dus, ge zit in een leefgroep en de dingen dat nu achteraf niet logisch zijn, die zijn ginder in een gezin wel logisch."

"Ik denk, ik had een pleeggezin en die wilden mij adopteren (...) maar mijn papa die wilde dat niet. Ik denk dat mijn leven er beter had uitgezien als ik daar toch had kunnen blijven. Weet ge wat, dan had ik verder gestudeerd, dan had ik ook meer een thuisgevoel gehad en een moederlijke opvoeding in plaats van een groepsopvoeding, een moederlijke opvoeding, waar ge toch wel meer initiatief neemt dan dat ge in een leefgroep zit, denk ik."

"Ik had zoiets van: 'Ik wil gewoon in een gezin wonen. Ik heb dat eigenlijk heel mijn tienerjaren gevraagd, gesmeekt, hervraagd aan al die dat ik tegenkwam, ook aan leerkrachten op school, van: 'Kan ik niet bij u wonen?'."

En laat ons vooral niet vergeten dat er ook combinaties mogelijk zijn. Sommige kinderen en jongeren konden in de weekends of vakanties in een (pleeg)gezin terecht, soms bij hun eigen ouders, bij de ouders van een vriend, bij familie, of in een steun- of pleeggezin.

"Wat ik wel heb gehad dat zijn pleegouders voor de weekends. Mensen die ik dan tegenkwam, (...) die dan wel een aanvraag hebben gedaan om mij in de weekends in huis te halen, waardoor dat ik dan eigenlijk vanaf dat ik veertien was in drie verschillende gezinnen telkens in de weekends kon gaan, als ik mijn gedragen had tenminste. Dat zie ik nog altijd een beetje als mijn redding dat die mensen er geweest zijn, omdat die mij toch ook wat confronteerden, van: 'Zo gedraagt ge u en zo niet'."

Een pleeggezin of steungezin vinden voor een tiener, zelfs al is het maar voor enkele weekends of voor vakantieperiodes, is niet eenvoudig. De meeste mensen denken bij pleegzorg vooral aan zeer jonge kinderen. We geloven dat gerichte campagnes en een aangepaste ondersteuning voor gezinnen die tieners opvangen, noodzakelijk zijn om het aantal kandidaat-gezinnen uit te breiden.

Vanaf vijftien, zestien, zeventien: alle zeilen bijzetten

“Op mijn vijftien was ik al aan het panikeren dat ik alleen moest gaan wonen behe (...).”

We bespraken in het vorige hoofdstuk dat in de ideale situatie gedurende het hele verblijf binnen een begeleidingstehuis rekening wordt gehouden met het feit dat kinderen ooit adolescenten worden, en daarna jongvolwassenen, en dat die jongvolwassenen op een dag op eigen kracht verder zullen moeten. *(Gezien de thematiek van deze publicatie, focussen we op de adolescenten die na de jeugdhulp zelfstandig gaan wonen. Dat betekent uiteraard niet dat jongeren die na de jeugdhulp terug thuis terecht kunnen, geen bijzondere aandacht en geen aangepaste voorbereiding verdienen. We zijn ervan overtuigd dat ook hier nog grote uitdagingen liggen.)*

Maar zo rond de leeftijd van vijftien, zestien, zeventien jaar, komt die stap steeds dichterbij. Deze adolescenten kijken hoopvol of angstig (in praktijk vaak allebei) uit naar die mijlpaal. En hulpverleners

... die houden hun hart vast. Want altijd lijkt het te vroeg of is het te vroeg en moet er op korte tijd nog zoveel worden geleerd en geregeld. Vaak worden die laatste jaren dan ook alle zeilen bijgezet. En dan is het hopen dat de wind uit de goede richting komt.

In die jaren voor de meerderjarigheid zitten jongeren met vele vragen waarop ze antwoorden zoeken en hebben ze er alle baat bij om alvast in contact te komen met diensten die ze later misschien nog nodig zullen hebben. Ze vragen om een stapsgewijze overgang naar zelfstandigheid en zijn een voorstander van 'tussenstappen' waarin ze geleidelijk kunnen wennen aan het alleen wonen. Want de overgang vanuit een leefgroep naar zelfstandigheid wordt nog vaak als te abrupt en bruusk ervaren.

In dit hoofdstuk bekijken we hoe we deze adolescenten beter kunnen ondersteunen en voorbereiden op (begeleid) zelfstandig wonen. Opnieuw vertrekken we daarbij vanuit hun eigen ervaringen en zoeken we naar nieuwe wegen.

Kamertraining en studiwonen

KAMER- EN STUDIOTRAINING: WAT IS DAT?

“Op kamertraining, dat was vooral gewoon het leren van ten eerste al niet meer in de leefgroep te zitten. Da's meer zo een structuur aanleren van ge gaat naar school, komt terug, dan moet ge naar de winkel, ge moet koken, ge moet de afwas doen. Allez dat moet ge allemaal niet in de leefgroep doen want daar wordt dat allemaal gedaan. Ge moet uw tafel dekken, tafel afruimen, nog es afwassen, en dat is 't. Ik denk dat het vooral die structuur is. En dan zo toch al een stap verder: het alleen zijn.”

Vanuit het besef dat de overgang vanuit een leefgroep naar - al dan niet begeleid - op eigen benen staan, vaak een (te) bruuske overgang is én omdat heel wat jongeren pas tijdens de adolescentie in de jeugdhulp belanden en het voor hen niet altijd op-

portuun is om nog in een leefgroep te verblijven, werden er in verschillende begeleidingstehuizen tussenstappen in het leven geroepen.

Kamertraining, ook gekend onder de term TCK (Trainings Centrum Kamerwonen) komt erop neer dat jongeren vanaf zestien jaar onder toezicht op kamers kunnen wonen. De hulpverlening omvat een combinatie van: (1) huisvesting van de jongere, (2) begeleiding van de jongeren en (3) begeleiding van de context van de jongere.

In praktijk gaat het over heel diverse projecten, variërend van een paviljoen op het domein van de voorziening, tot een afzonderlijke unit met inwonende begeleiders. Soms delen jongeren in kamertraining gezamenlijke ruimtes, op andere plekken beschikken ze over een eigen studio. In de meeste centra voor kamerwonen wordt een fase-systeem doorlopen waarbij de jongvolwassenen stapsgewijs meer en meer autonomie krijgen, tot men oordeelt dat ze klaar zijn om (begeleid) op eigen benen verder te kunnen.

BEDENKINGEN VANUIT ERVARINGEN

Kamertraining voor iedereen?

“In de instelling bestond er toen geen kamertraining. Dit wil dus zeggen dat ik constant in de leefgroep verbleef (...). Om dan zo echt alleen op uw eentje te gaan wonen, daar heb ik in ‘t begin echt wel tijd voor nodig gehad om daaraan te wennen.”

Niet alle begeleidingstehuizen beschikken over een aanbod van kamer- of studiotraining. Waar dit systeem wel bestaat, zijn de plaatsen beperkt en bijgevolg niet voor iedereen meteen toegankelijk. Het beperkte aantal plaatsen zorgt er soms ook voor dat wie zelfstandig genoeg ‘lijkt’, wordt aangemoedigd om snel door te stromen naar de module van contextbegeleiding in functie van autonoom wonen (CBAW) binnen de Bijzondere Jeugdzorg, of naar begeleiding door een CAW, en zo plaats te maken voor anderen.

“Ik wil heel graag op school blijven. Daarom wil ik dus op kamertraining gaan, maar omdat ik al zoveel alleen kan willen ze dat ik direct op BZW ga. Ik kan al zelf koken en het is juist met papieren dat ik nog veel hulp ga nodig hebben.”

Andere jongeren willen dan weer niet op kamertraining omdat ze de controle van het begeleidingstehuis beu zijn, of omdat ze zich al klaar voelen voor de volgende stap. Zij gaan meteen begeleid wonen zodra hun leeftijd het toelaat.

“Ik heb het mezelf ook wel moeilijk gemaakt, in de zin dat ik de leefgroep zo moeilijk vond om in te verblijven. Ja, ik was daar eigenlijk helemaal niet zo graag. Ik had heel veel vragen bij de werking en dus wou ik de kans hebben zo gauw ik klaar was om te gaan alleen wonen. Mijn instelling had het aanbod gedaan om vanuit de leefgroep naar kamertraining te gaan en dan naar BZW te gaan, maar ik heb dat geweigerd. Ik heb gekozen om rechtstreeks van de leefgroep naar BZW te gaan en de enige voorbereiding die ik daar op had was leren koken. En dat had ik in mijn leefgroep één keer gedaan.”

“Die tussenstap zou mogelijk moeten zijn voor mensen die het nodig hebben, ik vind dat dat van persoon tot persoon bekeken moet worden. Ik denk dat voor mij persoonlijk, de stap van kamertraining te veel was, ik denk dat ze mij al direct naar BZW hadden kunnen sturen.”

En er blijft ook een groep jongvolwassenen die het begeleidingstehuis zonder kamertraining of begeleid wonen verlaten en het meteen volledig op eigen kracht proberen na meerderjarigheid. De ervaring leert echter dat wie stappen overslaat, daar later op zijn traject vaak spijt van krijgt. We vinden het dan ook opportuun dat TCK voor iedereen toegankelijk en laagdrempelig is. Dat wordt pas mogelijk wanneer er voldoende plaatsen en stimulansen zijn, en wanneer jongvolwassenen de voordelen van TCK kennen, zien en ervaren.

Verplichting heeft dan weer geen enkele zin. TCK heeft geen baat voor wie niet gelooft er enig voordeel bij te hebben.

“Voor mij was TCK heel goed. Ik zag dat verblijf als een tussenperiode. Maar voor andere mensen, ik heb redelijk veel verschillende gevallen gezien (...). Ik was de enige in heel dat huis die daar vrijwillig zat. Al de andere zaten daar verplicht en iedereen heeft zo zijn eigen geschiedenis. Maar je ziet wel het grote verschil tussen mensen die verplicht TCK doen en de vrijwillige. Degenen die verplicht zijn, die willen het soms ook niet.”

Té vroeg té zelfstandig

Jongvolwassenen die een kamertrainingsstelsel (hebben) doorlopen, zijn meestal blij dat deze tussenstap er was. Maar toch ... zestien jaar blijft wel érg jong om al (relatief) alleen te wonen. (Verschillende bijdrages problematiseren de jonge leeftijd waarop jongvolwassenen alleen moeten gaan wonen. Zie onder andere de bijdrages van: Sofie De Smet, Frank Mynyn en John Decoene en Karel De Vos.) Op zestienjarige leeftijd hebben ze het vaak al druk genoeg met schoolwerk en wanneer daar nog de stress van een nieuwe situatie, huishoudelijke taken en meer verantwoordelijkheden bijkomt, wordt de combinatie voor sommigen te zwaar. De stap tussen leefgroep en TCK is soms nog te groot.

Jongvolwassenen pleiten voor creatieve tussenstappen, voor flexibele formules 'à la tête du client', waarin ze op hun eigen tempo kunnen wennen aan al wat bij alleen wonen komt kijken, en waarin ze indien nodig een stapje terug kunnen zetten.

"Iedere persoon is anders. Ik heb een vriendin die weg is gegaan omdat ze het echt niet meer aankon in TCK. Ze wou de begeleiding stopzetten en de begeleiding wilde het ook. Ze mocht BZW gaan doen, maar ze woont nu nog altijd niet alleen maar terug bij haar moeder, als tussenstap voor alleen te gaan wonen. Ik denk dat alleen wonen voor haar veel te moeilijk gaat zijn, want die kon niet op haar kamer blijven zitten."

"Het zou een goed idee zijn, moest je bijvoorbeeld in het weekend nog in de leefgroep kunnen eten, en enkel in de week op de studio's zitten."

Jongeren zouden willen dat de leeftijdsgrenzen voor TCK flexibeler zouden zijn en hun ritme zouden volgen. Wie er nog niet klaar voor is op zestienjarige leeftijd, zou dan bijvoorbeeld nog op achttienjarige, negentienjarige leeftijd of later kunnen instappen, wanneer het diploma middelbaar (hopelijk) op zak is.

"Ik ging toen op kamertraining en (...) voor mij was dat wel moeilijk, dat was in combinatie met school en met ASO en ik had altijd super veel huiswerk en dan die stomme afwas en ik moest koken, dit en dat (...). Op zestien jaar wordt ge voorbereid om alleen te gaan wonen, dat hoort normaal gezien niet."

Voor de meesten is het afstand nemen van de leefgroep het moeilijkste aspect in TCK. Jongvolwassenen hebben dan ook het liefst dat de kamers of studio's zich nabij het begeleidingstehuis bevinden, zodat contacten met de leefgroep mogelijk blijven. Op die leeftijd willen ze dan misschien wel wat meer autonomie en zelfstandigheid, dat betekent niet dat ze klaar zijn om zoveel tijd in hun eentje te spenderen.

"Ik ben wel blij dat de kamertraining zo dicht bij de leefgroep was. (...) De voorde-

len? Ja, als er iets was, 't was gewoon een trapke naar beneden, koerke over, toktok bureau en dat was het. Op vlak van eten in de leefgroep was dat ook gemakkelijk, op vlak van mijn was doen, dat mocht ik ook nog daar doen, (...) En dat ge nog contact hebt met de leefgroep, dat vond ik in het begin toch ook wel belangrijk."

"Ik vond het zo grof dat ik dan bijvoorbeeld in de vakantie niet meer mocht meedoen met de activiteiten en de uitstappen van de groep. Ik zat daar dan maar alleen in mijn kamer, mij te vervelen. Ik begrijp dat aan een kant wel: ze willen dat ge er aan went van alleen te zijn, maar dat is wel hard eigenlijk."

Té kort, té weinig voorbereid

In principe is kamertraining mogelijk tot twintigjarige leeftijd, maar in praktijk worden jongeren vaak al veel vroeger aangemoedigd om de stap naar begeleid wonen, of zelfs volledig autonoom wonen te zetten. Vaak horen we dat de trajecten veel te kort zijn.

"Dat klinkt cru maar ik denk in mijn geval, omdat ik altijd al wel een brave ben geweest, dat ik op vlak van alleen gaan wonen niet echt een beslissing had. Had ik gezegd: 'Ik wil nog een jaar langer kamertraining', dan was dat waarschijnlijk geweest van: 'Nee, alles gaat goed dus dat hoeft niet'."

"Bij ons was het gewoon: achttien worden en buiten (...). Er werd heel moeilijk gedaan over verlengingen van de begeleiding (...). Op een bepaalde leeftijd moet je weg uit de voorziening, punt andere lijn. De andere keuze is gewoon (...). Ach ja, je hebt er nog he, die gewoon op hun achttien de deur van de voorziening achter zich dichttrekken zonder BZW te doen. Dus in dat opzicht heb ik dan wel die BZW nog gekozen of aanvaard, maar het is niet alsof er nog andere opties waren. Uit de TCK moest ik weg."

"Jongeren zouden niet mogen gebonden zijn aan het 'moeten vertrekken' uit de voorziening op 20-jarige leeftijd."

(enquête Lydwine Huizinga) Kamertraining wordt niet alleen overgeslagen wanneer jongeren het goed doen, soms moeten ze meteen vanuit de leefgroep naar BZW omdat ze voor moeilijkheden zorgen of zich niet aan de afspraken houden. Begeleiding stopzetten als sanctie, lijkt ons weinig vruchtbaar. Zo worden problemen doorgeschoven in plaats van aangepakt en worden kansen ontnomen om geleidelijk te groeien in zelfstandigheid en verantwoordelijkheid.

“BZW is sneller gekomen dan gepland. Ik had een fout begaan en werd opgepakt, en niemand wou me dan nog begeleiden en toen moest ik wel sneller op BZW gaan.”

“Uiteindelijk kreeg ik de optie van: ‘Ofwel ga je naar de middelbare school, ofwel is het hier gedaan met TCK.’

Tot slot vermelden we dat vele jongvolwassenen zich, ondanks kamer- en studiotraining, nog steeds onvoldoende voorbereid voelen op het (al dan niet begeleid) autonoom wonen. Men gaat er soms ten onrechte vanuit dat BZW of CBAW de concrete zelfstandigheidstraining wel zullen invullen, maar jongvolwassenen willen op voorhand weten waar ze aan toe zijn, en mogelijkheden krijgen om de vaardigheden die ze nodig zullen hebben, alvast te oefenen. Niemand wordt graag in het diepe geworpen zonder te kunnen zwemmen.

“Op dat vlak vond ik de voorbereiding eigenlijk niet echt goed. Het enige dat we moesten doen was een huurwaarborg van honderdvijfentwintig euro bijeen sparen (...). Voor de rest heb ik één keer moeten koken voor de leefgroep en mijn kamer moest drie weken na elkaar tiptop in orde zijn en dat was het dan (...). En ja, we kregen ook een boekje over alle regels van kamertraining en dat werd eens overlopen, en wat informatie. Maar ja, misschien dat het toch beter was om ons wat meer voor te bereiden.”

Vaak lijkt er een schakel te ontbreken tussen TCK en begeleid wonen. Jongvolwassenen vragen om geleidelijk te kunnen wennen aan zelfstandigheid, maar TCK komt daar niet altijd aan tegemoet. Het ontwikkelen van meerdere tussenstappen kan hier een oplossing bieden.

“BZW en kamertraining, ik denk dat ze daar tussenin iets moeten vinden. Ik vind dat kamertraining en BZW iets te ver uit elkaar liggen. Voor mij was dat geen probleem omdat ik zo snel mogelijk uit dat huis weg wou, maar voor andere mensen is die overstap soms te groot. Ik merk soms dat andere jongeren die van kamertraining gaan totaal nog niet klaar zijn om naar BZW te gaan, omdat ze op kamertraining altijd samen met andere mensen waren. Op kamertraining weet je dat er altijd anderen zijn. Als je alleen woont, weet je dat er niemand is. Je kunt wel bellen naar iemand of ergens naar toe gaan. Er is een heel groot gat tussen. Sommige jongeren zitten soms twee dagen in de week helemaal alleen in hun studio en voor de rest van de week in de leefgroep van dat huis. Dat vind ik wel goed, maar die kamertraining alleen, neen, daar moet nog iets op volgen.”

“Er zou een mogelijkheid moeten zijn om ‘op kot’ te kunnen gaan vanuit de instelling in combinatie met in de weekends in de leefgroep leven.” (enquête Lydwine Huizinga)

De leden van de werkgroep en adviesgroep geven aan dat er nood is aan flexibiliteit binnen en tussen hulpverleningsvormen waarbij het tempo van de jongere kan gevolgd worden. Er is momenteel te weinig speelruimte voor voorzieningen en begeleiders om flexibel om te gaan met de noden van jongeren en jongvolwassenen. Concreet kan het beleid mee de voorwaarden creëren waarbij jongeren de mogelijkheid krijgen tot het blijven in de leefgroep, TCK of CBAW zolang het nodig is, of zolang er combinaties mogelijk zijn tussen deze vormen en een stap naar een andere vorm een terugkeer niet uitsluit.

Alle zeilen bijzetten

EXTRA AANDACHT VOOR ADOLESCENTEN?

“Ik denk dat ze echt vonden dat ik teveel aandacht vroeg, zodat ik veel dingen een beetje voor mijn eigen moest houden want er kon geen aandacht aan gegeven worden. Maar ja, dat kan de bedoeling toch niet zijn? Maar ik snap het ook wel: te weinig begeleiders en die moeten hun tijd verdelen enzovoort, maar dat mag niet ten koste gaan van mensen hé. Maar daar kunnen ze zelf niet veel aan doen, denk ik.”

Uit de verhalen leren we dat er in leeftijdsgemengde leefgroepen vaak (te) weinig aandacht gaat naar de adolescenten. Van hen wordt al snel verwacht dat ze ‘hun plan wel kunnen trekken’. Maar het zijn net die vijftien-, zestien-, zeventienjarigen die met veel vragen, twijfels en angsten rondlopen. Hen op die leeftijd loslaten is nefast.

“Ik wou heel graag weg uit mijn instelling omdat (...) als ge ouder wordt, vond ik persoonlijk, werd ge meer en meer naar de achtergrond gezet. Zo van: ‘Het zijn eerst de klein mannen die in’t bad moeten gezet worden, die hun huiswerk moeten maken (...) want die moeten het vroegste in bed, en dan pas komen jullie aan de beurt’. Dus voor ons was er soms geen tijd rond vijf, zes uur om een vraag te stellen en dat dat was heel vervelend. Dus op den duur had ik zoiets van: ‘Ik wil gewoon alleen gaan wonen’.”

Niet enkel in de leefgroep, maar ook in TCK wordt geklaagd over de beschikbaarheid van de begeleiders. Het is een foute veronderstelling dat ze tijdens een zelfstandigheidstraining nog maar amper nood hebben aan ondersteuning. Adolescenten voelen zich soms een beetje aan hun lot overgelaten.

“Ja, dat hield in dat ge op een studio terecht komt en dat ze u proberen te helpen met wegwijst te maken welke instanties dat u vooruit kunnen helpen, hoe dat ge er moet voor zorgen dat uw ziekenkas in orde geraakt, zo van die dingen. Hoe dat ge contact maakt met een huisbaas voor iets te

gaan huren en dergelijke. Maar ze deden dat niet zo goed vond ik (...). Zij deden wel moeite, maar niet hoe dat ’t moest. Dus ze zeiden wel wat dat ge moest doen, maar als ge hulp ging vragen, dan waren ze er niet, dat badde ze geen tijd.”

“Ik had in dat huis dan een kamer voor mijzelf en een klein keukentje en onder mij woonden nog twee jongeren, en boven waren de douches. Op de benedenverdieping daar woonde Stijn, de begeleider. Maar eigenlijk, als het echt nodig was, dan was die er gewoon niet. Je moest daar echt al een afspraak op voorhand mee maken om die te kunnen zien eigenlijk. Veel verschil met BZW was er dus ook niet.”

OOG VOOR ALLE BELANGRIJKE LEVENSDOMEINEN

Sociaal-emotionele ondersteuning

Vijftien, zestien, zeventienjarigen, ... in leefgroepen én in TCK, vragen meer aandacht voor hun zoektocht, voor hun vragen en hun twijfels. Zoals we bij aanvang van het rapport al stelden: adolescententijd is ‘vragentijd’ en dat geldt des te meer voor wie niet op een stabiele thuis kan terugvallen. Wanneer te veel op zelfstandigheid wordt gefocust, dan voelen deze jongvolwassenen zich alleen in hun zoektocht, en worden belangrijke (levens)vragen weggeduwd waardoor echte ontwikkeling wordt bemoeilijkt. Vele jongvolwassenen met een plaatsingsgeschiedenis zeggen dat ze dan wel snel zelfstandig waren, maar dat ze weinig kansen hebben gekregen om ook sociaal-emotioneel te ontwikkelen tot een stabiele volwassene.

“Als je van huis bent vertrokken, en al veel dingen gezien hebt, ben je soms zelfstandiger dan dat een volwassene van jou verlangt. Je bent inderdaad al vlug zelfstandig, maar dat kind in jou vertrekt soms helemaal niet. Het is niet omdat je zelfstandig bent, dat je echt volwassene zijt. Ik weet van mijn eigen nu dat ik zelfstandig ben, maar ik ben nog meer kind dan een echte volwassene op mijn leeftijd zou moeten

zijn. Maar ik denk wel dat je vlugger zelfstandig bent als je uit een instelling komt.”

Het netwerk

Het netwerk van adolescenten speelt een cruciale rol. De vrienden en steunfiguren die ze hebben, de begeleider waarbij ze terecht kunnen, die tante, zus of de vrienden uit de leefgroep: het zijn zij die hen stimuleren om er elke dag weer het beste van te maken en niet bij de pakken te blijven neerzitten. Het netwerk fungeert als een klankbord en een vangnet wanneer het moeilijk gaat. Jongeren vragen om hun netwerk niet te vergeten tijdens die laatste periode in het begeleidingstehuis of op TCK, maar net alle zeilen bij te zetten.

“Euh (...) naar hulpverleners : bedenk eens hoe het voor u zou zijn om zonder netwerk, alleen te zitten en ga van daaruit eens mee met de jongere op stap. Dat doet me zo'n beetje denken aan Robinson Eiland (...) dat programma waarbij dat die mensen allemaal crashen, want: 'Ik mis mijn familie'. Ja, wij zitten daar dan alleen, ge moet het gewoon alleen doen (...). Ik was van mezelf uit vrij gedisciplineerd, dus ik had het gevoel dat zij dus zoiets hadden van: 'Ja, als ge dat dan allemaal kunt, wat moeten we u dan eigenlijk leren?', terwijl, gewoon het feit dat ge gaat alleen wonen, ge u alléén kunt voelen en alléén voor de dingen staat, 't meest ingrijpende is wat ge op die moment kunt tegenkomen natuurlijk. Heel uw netwerk valt weg.”

We mogen uiteraard ook niet vergeten dat heel wat jongvolwassenen wél terug thuis gaan wonen. Voor hen is het des te belangrijker dat op voorhand goed wordt nagedacht over die terugkeer, dat eventuele thuisbegeleiding wordt geregeld, dat er duidelijke afspraken worden gemaakt, zodat ze niet voor verrassingen komen te staan. Want in praktijk verloopt deze terugkeer vaak problematisch, en dikwijls is ze maar van korte duur. Ruim op voorhand pistes verkennen om nadien makkelijk terug op begeleiding terug te kunnen vallen, is geen luxe.

“Op mijn zeventien ben ik terug bij mijn moeder gaan wonen. Die was alleenstaande, die heeft het nooit gemakkelijk gehad. 't Was

redelijk moeilijk (...). Uiteindelijk ben ik naar huis gemogen. Dat was ook een heel grote stap eigenlijk (...). Voor mijn mama was dat niet raar maar voor mezelf wel. Ge zijt gewoon om altijd met twaalf mensen te zijn en naar een heleboel opvoeders te luisteren (...). Ik heb daar maar een goei zes, zeven maand gewoond denk ik. Geen jaar in elk geval (...). Omdat ik op mijn eigen benen wou staan. Ik was het beu om altijd te moeten luisteren naar iemand (...). En dan ben ik alleen gaan wonen, en dan heb ik mijn plan getrokken.”

EKC, PTP, buddy's ...

Heel wat ervaringsdeskundigen en hulpverleners pleiten ervoor om in de periode voorafgaand aan het alleen wonen, een *Persoonlijk Toekomstplan*¹⁴ op te stellen of een *Eigen Kracht Conferentie*¹⁵ te organiseren. Zo kunnen er duidelijke doelen en afspraken worden gemaakt, en steunfiguren worden aangeduid die de overgang kunnen vergemakkelijken. Zo verwerven jongeren een minimum aan houvast vooraleer ze op eigen kracht verder moeten. (De bijdrage van Sofie De Smet toont diverse mogelijkheden van het beleid vanuit Jongerenwelzijn. Waaronder het meer inzetten op netwerkgericht werken en krachtgerichte methodieken.)

“Mijnen droom is ook dat wij op voorhand met diezelfde zeventienjarige in gesprek gaan, van: 'Ooit gaat ge zelfstandig wonen, wat betekent dat voor u? Wat zijn uw dromen daar rond? Zijn er mensen die u daarbij kunnen helpen? Wie zit er in uw netwerk?'. Ook rond hun eigenwaarde al aan de slag kunnen gaan, om die breuk te verkleinen. En ik denk dat, allez, dat vind ik een verantwoordelijkheid die instellingen dragen. Van: 'Hoe kunnen wij jongeren veel meer voorbereiden op die breuk, die immense breuk die er toch is op heel veel fronten, om dat te verkleinen?'. Ga met die groep die zeventien wordt een jaar aan de slag, maar bouw daar ook een Eigen Kracht Conferentie in. Ga es kijken van: 'Wie zit er nu in uwe gsm, wie zit er in uw Facebook, wie wil jij rond de tafel zetten?' En: 'Dàt staat u te wachten : ge gaat moeten uw financiën doen, ge gaat moeten koken, ge

gaat moeten een studio zoeken'. En leer die op voorhand (...) geef die verantwoordelijkheid en ondersteun die dat ze wat beter buiten komen. Dat die kloof niet zo groot is (...). En ik geloof daar heel sterk in dat dat voor sommige jongeren zou werken en dat ze hier dan niet twee, drie jaar later, berooid en compleet aan de grond, hier zouden staan aan de deur van het CAW." (citaat van een CAW medewerker)

En wanneer het netwerk van jongeren té beperkt is, kan tot slot ook een buddy-systeem worden overwogen. Het model van Youth At Risk (YAR) is inspirerend.¹⁶

“Een steunfiguur dat zou wel goed zijn, een soort buddy waar je je verhaal aan kwijt kunt, waar je leuke dingen mee kunt doen en die misschien ook wat helpt met paperassen.”

GOED GEÏNFORMEERD?

“Ge waart eigenlijk een beetje op uw eigen, vond ik, aangewezen om informatie in te winnen (...). Maar dat doet ge niet omdat ge eigenlijk verwacht dat degene die zich daarmee zouden moeten bezig houden, dat die u die informatie wel geven. Dus op 't moment dat ge effectief alleen gaat wonen, komt ge op zoveel dingen uit waardat ge eigenlijk geen antwoord op weet. Dat ge zoiets hebt van : 'Wa-at?'. Ge weet niet waar dat ge toelages voor kunt krijgen, dat weet ge allemaal niet.”

Wie op korte termijn alleen gaat wonen, heeft informatie nodig over allerhande zaken. De meeste tieners weten niet wat hun rechten en plichten zijn na meerderjarigheid, hebben geen idee welke verzekeringen ze best afsluiten, hoe een huurcontract eruit ziet, hoe ze een belastingaangifte invullen, waar ze terecht kunnen voor ondersteuning wanneer ze iets niet weten.

De informatie er zomaar 'inpushen', zoals ze het zelf benoemen, werkt uiteraard niet.

Overzichtelijke informatie

“Ik vond, toen ik alleen ging wonen op mijn eenentwintigste, kwam ik pas te weten dat er iets bestaat als een huurdersbond voor

maar twaalf euro per jaar. Je kunt er onbeperkt informatie vragen over contracten en alleen gaan wonen, wat kan en niet kan. Dat had zeker zinvol geweest als ik dat eerder wist. Zoals een brochure met dat soort websites. Dat lijkt me wel zinvol voor mensen die alleen gaan wonen.”

Een aantal basiszaken moet alle jongeren weten. Omdat de informatie erg versnipperd is, en bijgevolg moeilijk terug te vinden, werden er in het verleden al heel wat pogingen gedaan om informatie te bundelen. In de regio Gent bijvoorbeeld, werd door CAW, OCMW en BJB-voorzieningen samen de infomap 'Bruggen naar 18'¹⁷ uitgewerkt, die jongeren en hulpverleners wegwijs maakt in informatie over thema's die relevant zijn in het licht van meerderjarig en zelfstandig worden. Dergelijke tools kunnen een interessante hulp zijn, maar worden al snel erg uitgebreid (252 pagina's!) en ze moeten voortdurend worden geüpdatet.

Een interessant, gebruiksvriendelijk en overzichtelijk praktijkvoorbeeld is 'kwikstart'¹⁸, een smartphone-applicatie met een toegankelijk overzicht van al wat je moet weten over meerderjarig worden. Hopelijk krijgt dit Nederlandse initiatief snel een Belgisch broertje.

Concrete en duidelijke informatie, op maat

“Voor mij? Ik wil gewoon weten waarover dat dat gaat, wat de voor- en de nadelen zijn. Dat wil ik zeker weten (...) waar dat echt over gaat en hoe dat dat werkt eigenlijk dus.”

Een standaardpakket met basisinformatie is een goed begin, maar adolescenten willen daarnaast vooral weten hoe diensten werken en waarvoor ze er exact kunnen aankloppen.

“Ik weet dat 't JAC veel doet, maar ik weet niet in detail wat allemaal (...). Ik denk dat als ge dat op voorhand weet en ge ziet daar iets tussen van: 'Oh, da's interessant!', dat ge dan eigenlijk makkelijker de stap gaat doen tot daar (...). Meestal als ge uitleg vindt over het JAC, dan is het juist zo veel te algemeen (...) of ge moet al echt op de website vanalles gaan doorlezen. Op school hebben we daar ook over geleerd, maar dat is dan zo in theoretische woor-

den. Ik ben nog nooit op die site gaan kijken, dus ik weet niet wat daar allemaal opstaat, maar ja.”

Iedereen heeft andere vragen. Het is dan ook zinvol om na te gaan wat jongeren al weten en welke vragen voor hen prioritair zijn.

“Ik denk, ja, de begeleider moet dan eigenlijk de vertrouwenspersoon zijn, dus ik denk (...) als ze dan ne keer gaan zitten en gewoon ne keer los babbelen, ja echt (...) en als ze dan ne keer het stillekes aanhalen van: ‘Hoe zoude gij dat doen, moest je alleen wonen?’ of: ‘Hoe zoude gij dat regelen?’ Ik denk dat ‘t zo gemakkelijker zou zijn (...). In plek van met de informatie te komen van: ‘Hier, we pushen het er in’ kunnen ze beter eens horen van: ‘Wat weet ge eigenlijk al?’ en: ‘Hoe denkt ge daarover?’.

(Inter)actief informeren

“En dan krijgt gij van daar een boekske maar ge kent dat niet (...). Nee, da’s een boekske, vuilbak in , allez, ja.”

Jongvolwassenen willen meer dan gewoon een lijstje met zaken die ze moeten weten en diensten die ze moeten kennen. Boekjes en folders belanden al snel ongelezen bij het oud papier en een ‘droge uitleg’ gaat soms het ene oor in en het andere weer uit.

“Ik heb daar zelfs niet geluisterd, ik was gewoon naar de vogeltjes buiten aan ‘t kijken. Ik wou het gewoon niet horen.”

Wat beter aanslaat, is hen actief betrekken en gericht aan het werk zetten om zo zélf te kunnen ontdekken wat ze al weten en kunnen en waar misschien nog blinde vlekken en werkpunten liggen.

In Leuven werd het spel ‘Op eigen benen’¹⁹ ontwikkeld dat, samen met een magazine en een vorming, werd verspreid in voorzieningen en CAW’s. Jammer genoeg is dit spel momenteel uit voorraad en is het niet zeker of het nog wordt bijgemaakt.

Gelukkig zijn de mogelijkheden eindeloos, voor wie wat creativiteit aan de dag legt. In heel wat

voorzieningen wordt bijvoorbeeld met ‘opdrachtenboekjes’ gewerkt, die adolescenten stapsgewijs kunnen doorlopen. Dergelijke tools worden sterk gewaardeerd wanneer ze aansluiten bij de noden en vragen die leven. Op die manier leren adolescenten ook hoe ze zelf informatie kunnen opzoeken, en dat is misschien nog veel belangrijker dan hen alles op een blaadje aan te reiken.

“Ik kreeg een soort van boekje waar ik dingen van moest oplossen en zien of dat ging. Dus bijvoorbeeld studio’s zoeken, informatie zoeken over ziekenkassen en zo van die dingen en dat moest ik dan oplossen (...). En wij overliepen dat boekje dan (...) van: ‘Ja, zijn die dingen juist?’, ‘Heb ik dat wel goed gedaan?’, en zo van die dingen. En ja, wij hadden ook veel gesprekken daarrond, van: ‘Hoe gaat dat gaan?’, en: ‘Hoe loopt het?’, en al die dingen. Dus dat was eigenlijk wel goed.”

Leren van elkaar

“Wat ook leuk kan zijn is jongeren die reeds de stap hebben gemaakt uitnodigen om al eens te komen praten in de leefgroep over het alleen wonen. Dan krijgen jongeren die de stap nog moeten zetten al een beter beeld van wat hun te wachten staat. Ze kunnen daar al wat vragen aan stellen of die contacteren als ze iets nodig hebben.”

Jongvolwassenen met een plaatsingsverleden geven aan dat ze veel hebben opgestoken uit de verhalen van anderen die vanuit het begeleidingstehuis alleen zijn gaan wonen. Hun ervaringen zijn herkenbaar, hun ‘goede raad’ authentiek en daardoor makkelijker aanvaardbaar voor wie de grote stap dichtbij komt.

Het uitwisselen van ervaringen gebeurt soms spontaan.

“Dus allez, ik vind dat ik veel heb kunnen halen uit de verhalen die ik zelf heb gehoord. Dus ik denk dat dat iets heel bandigs is om met mensen te praten die het zelf hebben meegemaakt en te horen wat zij ermee gedaan hebben. En zo te leren eigenlijk. Ik heb ‘t geluk dat ik zo’n mensen kende.”

Maar voorzieningen kunnen dergelijke contacten ook stimuleren.

“Dus stel, ik weet niet, ze zijn daar in de instelling met nen helen hoop die bijna vertrekken en er is ook nen hele hoop die vroeger BZW hebben gedaan, of mensen die nu op BZW zitten (...). Ik denk dat dat veel beter kan zijn om die samen te brengen, gewoon voor info uit te wisselen. Want zij die op BZW gaan, kunnen hun vragen stellen aan die mensen en andersom kunnen ze ook uitleg geven en allez, ja, ik denk dat dat toch interessant zou zijn.”

Cachet vzw geeft vorming aan jongeren die binnen korte termijn op eigen benen gaan staan. Deze vormingen worden erg positief onthaald, net omdat ze worden gegeven door ervaringsdeskundigen. Dat versterkt het vertrouwen en moedigt jongeren aan om in alle vertrouwen de vragen te stellen die hen echt bezig houden.

Met dat doel werd ook een brochure ‘De Grote Stap’ ontwikkeld, voor en door jongeren uit de jeugdhulp, om hen vanuit herkenbare ervaringen een hart onder de riem te steken en bruikbare tips mee te geven. Cachet vzw heeft ten slotte ook een groepswerking waar jongeren en (jong)volwassenen informeel ervaringen kunnen uitwisselen. Dergelijke groepen bestonden al in Brussel en Antwerpen. In het kader van het pilootproject in Mechelen, werd ook hier een groep opgestart.

GOED VOORBEREID?

De stap naar zelfstandigheid wordt een pak minder groot voor wie goed is voorbereid. Jongeren moeten in die laatste periode heel wat informatie verwerken, maar daarnaast ook vaardigheden onder de knie krijgen en uitzoeken hoe ze bepaalde zaken zullen aanpakken.

Wie goed is voorbereid, weet waar hij aan toe is. Dat biedt een beetje welgekomen rust en houvast. Het maakt de sprong minder groot en stresserend.

Vanalles leren

Wie alleen wil gaan wonen, moet vanalles kunnen: geld beheren, de dagen structureren, administratie in orde houden, een huishouden organiseren, een beetje kunnen koken enzovoort. De meeste jongvolwassenen kunnen al heel wat en sowieso leren ze niet graag op een schoolse manier. Het is zaak om hen, zo ongedwongen mogelijk en aangepast aan hun indivi-

duële situatie, de juiste tools en ondersteuning aan te reiken zodat ze op hun eigen tempo kunnen leren. Naast praktische zaken, willen ze ook hulp in het omgaan met vrijheid, in het zoeken naar een zinvolle dagbesteding, in het werken aan structuur.

Cachet vzw ontwikkelde tijdens het Mechelse traject een workshopreeks met betrekking tot ‘de grote stap’. Thema’s die jongvolwassenen zelf aangaven vormden het vertrekpunt. Dat resulteerde in drie sessies: (1) het netwerk, (2) gezond koken, (3) het financiële. De workshops waren actief en speels opgevat: er werd samen gekookt, een budget-quiz georganiseerd, ‘waarheid durven en doen’ gespeeld, ... Een medewerkster van het JAC werd actief betrokken bij deze vormingen waardoor de groep meteen een gezicht kon klevan op deze dienst. Op het einde van het vormingstraject kregen de jongeren een ‘starterskit’: een rugzak vol nuttige informatie en materiaal dat van pas komt bij het alleen wonen (een EHBO-set, een gereedschapskist, een kookboek, een adresboekje, ...). Tijdens de zomervakantie organiseerde Cachet vzw in samenwerking met Alba²⁰ een ‘BZW-kamp’ voor een gemengde groep adolescenten die al BZW deden, of daarmee in de nabije toekomst gingen starten. De context van een kamp biedt ruimte voor informele uitwisseling en voor een mix tussen inhoudelijke en recreatieve activiteiten. Deze formule werd zeer positief geëvalueerd en wordt zeker herhaald.

Een vlotte start faciliteren

Steeds opnieuw horen we verhalen over de moeilijke zoektocht naar een geschikte en betaalbare woonst. Een goede samenwerking met sociale verhuurkantoren kan de zoektocht aanzienlijk vergemakkelijken. In verschillende regio’s ontstonden dan ook dergelijke samenwerkingsinitiatieven tussen sociale huisvestingsmaatschappijen, bouwmaatschappijen en CAW’s/OCMW’s.

Het CAW van Boom-Mechelen-Lier en Jeugdzorg Emmaüs werken nauw samen met de sociale Huisvestingsmaatschappij ‘Woonpunt’. Beide huren appartementen van Woonpunt en verhuren deze door aan hun cliënten, waaronder adolescenten die bereid zijn in te stappen in een begeleidingstraject. Een heleboel administratieve zaken zouden perfect vanuit het begeleidingstehuis of als vorm van ‘nazorg’ kunnen worden voorbereid of opgevolgd. Denk aan het in orde brengen van de ziekteverzekering, de aanvraag voor een verlenging van het kindergeld en van het leefloon en de studietoelage,

inschrijving bij de VDAB, enzovoort. Ook het registreren van het huurcontract en het in orde brengen van bijvoorbeeld de brandverzekering zouden kunnen worden opgenomen in de laatste periode voor de verhuis, of als vorm van nazorg.

“Vanaf dat ge achttien zijt wordt er een spaarboekse geopend voor u. En als ge dan alleen gaat wonen dan wordt uwe mutualiteit in orde gemaakt maar dat is bet. Ik heb pas nu, na drie jaar, eigenlijk pas door: ‘Ah eigenlijk moet ik ook een brandverzekering hebben (...)’, nu ben ik dat pas in orde aan het maken.”

“Ja, mijn kinderbijslag, ze gingen dat (...). Twee jaar hebben ze dat geprobeerd om dat in orde te brengen en die hebben daar niets voor gedaan. Ik heb daar zelf voor rondgebeld. Da’s nog altijd niet in orde. Meubelen, een aanvraag voor het OCMW, ik heb dat allemaal zelf in orde moeten brengen.”

“Ja, mijn kinderbijslag, ze gingen dat (...). Twee jaar hebben ze dat geprobeerd om dat in orde te brengen en die hebben daar niets voor gedaan. Ik heb daar zelf voor rondgebeld. Da’s nog altijd niet in orde. Meubelen, een aanvraag voor het OCMW, ik heb dat allemaal zelf in orde moeten brengen.”

Zonder meubeltjes en huisraad, kunnen ze zich niet echt installeren. Vaak gaat het opgespaarde

kindergeld bijna integraal naar een uitzet, zodat jongeren helemaal geen financiële reserve overhouden. Een installatiepremie van het OCMW zou een grote steun kunnen betekenen voor wie de jeugdzorg verlaat en amper middelen of bezittingen heeft, maar die premie is niet altijd zo makkelijk te verkrijgen. In verschillende begeleidingshuizen zorgt men er gelukkig voor dat jongeren niet met lege handen moeten vertrekken.

“Als hier iemand moet verhuizen, dan krijgt die ook vanalles (...) En zo heb ik nu een overvloed aan kookpotten. Maar een deftige zetel, dat heb ik nog altijd niet. Daarom wou ik u eerst niet thuis laten komen. Dat ge niet zou denken: ‘Die heeft nog geen deftige zetel.’”

En daarnaast is er ook de praktische kant. Een verhuis kan een nachtmerrie worden wanneer deze niet goed is voorbereid. Ook hier kunnen begeleiders een faciliterende rol vervullen.

“Om te verhuizen, dat ging niet langs de trap, dat moest via het raam boven. En dat wist ik niet tot twee dagen voor de verhuis. Ik wist ook niet dat ge zo van die palen moest zetten van dat ge daar niet moogt parkeren van dan tot dan. En daar heb ik voor mogen crossen! Omdat het zo’n grote warboel is om dat nog in orde te krijgen. Ja, en achteraf weet iedereen dat dan wel maar op dat moment? (...) Uiteindelijk moet ge nog altijd veel zelf doen hé, qua voorbereidingen en dergelijke.”

Bruggen bouwen

Na de meerderjarigheid wordt begeleiding een vrijwillige keuze en kunnen jongvolwassenen die dat wensen, op eigen kracht verder. Uit zowat alle getuigenissen blijkt dat ze op dat ogenblik nog veel baat hebben bij helpende handen, maar dat ze die pas zullen aanvaarden wanneer ze overtuigd zijn van de concrete meerwaarde en van de voordelen. Vervolghulp is best zo laagdrempelig en toegankelijk mogelijk. Intussen groeide de consensus dat bruggen bouwen essentieel is om vervolghulp toegankelijk te maken. En bruggen bouw je niet alleen. Het gaat erom stevige banden te smeden binnen en tussen diensten en tegelijk ook oog te hebben voor de structurele aspecten die een goede aansluiting in de weg staan.

Naast verschillende diensten uit de jeugd- en ruimere hulpverlening, zijn de jongeren en jongvolwassenen zelf een onmisbare schakel om bruggen te kunnen bouwen. Uiteindelijk moeten alle acties vertrekken vanuit hún belang. En wie kan daar beter over oordelen dan zij zelf? Bruggen bouwen is een oefening in samenwerking én brengt cliëntparticipatie in de praktijk.

BRUGGEN NAAR VERLENGING VAN DE HULP

Vervolghulp actief stimuleren

De begeleiding kon tot voor kort worden verdergezet tot eenentwintigjarige leeftijd, in het nieuwe Decreet betreffende de integrale Jeugdhulp zelfs tot vijfen-

twintigjarige leeftijd. Maar in praktijk verlaten de meeste jongvolwassenen de jeugdhulp vele jaren eerder. Niet iedereen wordt even goed geïnformeerd en gestimuleerd over de mogelijkheid om ook na meerderjarigheid verder een beroep te doen op begeleiding. Niet iedereen is meteen gemotiveerd om met CBAW of BZW te starten. Op eigen initiatief zetten jongvolwassenen die stap maar moeilijk: voor velen is verlenging van de hulp al 'een brug te ver'. Alle stimulansen zijn dan ook meer dan welkom.

“Vanaf dat ge achttien zijt moet ge om het half jaar een verlenging vragen om een half jaar langer te mogen blijven. Maar dan voelt ge ook dat ge hier zit op vrijwillige basis, dus dat er ook niet veel meer tijd kan gestoken worden in u. Ze zeggen wel: ‘Hé, ge kunt begeleid zelfstandig wonen’, maar er wordt ook niet veel uitleg aan gegeven. Op een gegeven moment dat ik hier al twee jaar in verlenging zat dacht ik: ‘Ge zit hier eigenlijk gewoon omdat ge een papierke moet tekenen van mag ik hier aub nog een half jaarke wonen’. Ge krijgt die aandacht dan niet. Ik dacht, als ik dan begeleid zou gaan wonen, dan zal ik zeker ook geen aandacht krijgen. Ik heb dat dus niet gedaan, dat begeleid wonen. Ik vind niet dat er hier veel aandacht aan wordt geschonken.”

Verlenging van de jeugdhulp wordt soms ervaren als een 'gunst', terwijl uit vele getuigenissen blijkt dat ze eerder een noodzaak is (in de bijdrage van Frank Myny en John Decoene ligt een oproep besloten om leeftijds grenzen te verleggen. Andere bijdragen van Didier Reynaert en Karel De Vos tonen de uitdaging om ontgrenzend te werken op organisatieniveau en op het niveau van kinderrechten in relatie tot sociale grondrechten). Begeleid wonen zou van een vrijblijvende optie kunnen uitgroeien tot een logische stap, na TCK.

“Ik ben op mijn achttien naar Brussel verhuisd vanuit TCK, en eigenlijk is de mogelijkheid van BZW toen nooit ter sprake gekomen. Ik denk ook omdat de voorziening geen begeleidingen op afstand deed. Maar ze hadden mij ook naar een CAW in Brussel kunnen doorsturen. Achteraf vind ik dat wel zot eigenlijk. Het had allemaal toch een pak makkelijker geweest als ik er

niet helemaal alleen had voorgestaan. Ik weet nog goed hoe ik in mijn eentje in het Frans mijn leefloon ben gaan aanvragen, en wat een miserie ik daarmee allemaal heb gehad toen, en wat een gesukkel om die papieren voor mijn studiebeurs enzo allemaal zelf in orde te maken.”

Continuïteit in de begeleiding

Het staat buiten kijf dat het makkelijker is om voortgezette hulp te aanvaarden wanneer de begeleiding gebeurt door iemand waarmee je al een band hebt. Wanneer op dit cruciale moment een vertrouwenspersoon wegvalt en de brug niet mee kan maken, dan valt de motivatie vaak mee in te water. In de ideale situatie gebeurt de verdere begeleiding dan ook door iemand die al gekend is uit de voorziening of, indien dit niet mogelijk is, door iemand die ruim op voorhand kennis maakte.

“Ik heb hier natuurlijk vier verschillende IB's gehad ofzo maar die ene was Bjorn en daar kon ik heel goed mee praten, die luisterde echt naar mij, die deed iets met wat ik vertelde. Dus daar had ik een bepaald moment wel echt iets aan. Maar dan is die weggevallen en dan valt dat ook weer weg hè. Moest bij hier bijvoorbeeld nog geweest zijn, dan had ik misschien wel BZW gedaan. Als die mij zou opgevolgd hebben, omdat ge u er vertrouwd bij voelt (...). Ja, maar zo komen zeggen, twee weken voor ge alleen gaat wonen: ‘Ja, als je wilt, kan je BZW doen’. ‘En wie gaat dat dan zijn die mij begeleidt?’ ‘Ah dat weet ik niet, misschien den dieje of den dieje’. Dan denkt ge toch in uw eigen: ‘Seg! Ah ja. Wie gaat er nu ineens naar mijn thuis komen, mee naar de winkel gaan, ik weet niet wat het allemaal is, maar daar hebt ge gewoon geen behoefte aan. Weeral iemand nieuw. Ja ik vind dat eigenlijk raar georganiseerd, dat begeleid zelfstandig wonen.”

Er liggen nog heel wat uitdagingen in het zorgen voor verbinding tussen diensten binnen de Bijzondere Jeugdzorg, en vooral tussen de begeleiders die binnen deze verschillende diensten actief zijn. Op papier kunnen modules dan wel mooi aansluiten, het biedt geen garanties dat dit ook zo wordt aangevoeld door jongvolwassenen (de bijdrage

van Frank Myny en John Decone stelt de vraag naar wat continuïteit nu feitelijk is binnen jeugdhulpverlening. De vele tijdelijke projecten die lacunes opvullen, roepen vragen op naar de (on)zin van leeftijdsgrenzen en de noodzaak van een meer flexibele regelgeving die continu integraal werken toelaat).

BRUGGEN NAAR DIENSTEN IN HET RUIME WELZIJNSVELD

Kennismaking en een goede overdracht

Jongeren vragen om in de laatste jaren dat ze in de jeugdzorg worden begeleid (leefgroep, TCK, CBAW), al kennis te kunnen maken met een aantal diensten die ze later op hun traject misschien nodig zullen hebben. Ze vinden het vooral belangrijk om de mensen die er werken te leren kennen en zo alvast een gezicht te kunnen plakken op de dienstverlening. Weten bij wie ze terecht komen, maakt de stap minder groot. Zeker wanneer het begeleidingstehuis zelf geen aanbod heeft van CBAW, is het opportuun om op tijd bruggen te bouwen naar het CAW dat de verdere begeleiding kan opnemen.

“Ik denk ook wel dat eigenlijk de instelling het CAW moet bovenhalen want dat hebben ze bij mij helemaal niet gedaan. (...) Of desnoods met uw vertrouwenspersoon ne keer naar 't CAW gaan, allez, als je dat zelf ziet zitten, om te zien hoe of wat dat ze werken, zodat je zelf ook al gezien hebt van: ‘Ah ja, ze doen dat en ze doen dat en dat, en ik kan daar eigenlijk wel terecht.’”

In praktijk blijkt een systeem van tandembegeleiding²¹ soms goed te werken. Tandembegeleiding veronderstelt dat hulpverleners vanuit het CAW en vanuit de Bijzondere Jeugdzorg samen de jongeren begeleiden gedurende hun laatste periode in de voorziening. Zo is er tijd om elkaar echt te leren kennen, een vertrouwensband op te bouwen en gericht te werken aan de voorbereiding op het begeleid wonen. De breuk tussen het leven in de voorziening en het op eigen benen staan, wordt een beetje opgevangen doordat de jongere niet met een totaal onbekende begeleider moet starten wanneer hij instapt in een programma voor BZW vanuit het CAW (vanuit het beleid wordt tandembegeleiding gezien als een van de verder te verkennen mogelijkheden. Zie hiervoor de bijdrage van Sofie De Smet).

In Mechelen worden de mogelijkheden voor een Cliëntoverleg²² verkend. De jongvolwassene zit hierbij samen met zijn begeleider en tal van diensten die in het verdere parcours een rol kunnen spelen (CAW, OCMW, school, VDAB, sociaal verhuurkantoor, ...). Het vertrekpunt zijn de vragen van de jongere, de inzet is het installeren van een professioneel netwerk dat concrete engagementen opneemt (de bijdrage van Karel De Vos verwoordt de uitdagingen die er zijn op organisatieniveau om ontgrenzend te werken in de overgang van minderjarigheid naar meerderjarigheid). Daarnaast worden ook informele hulpbronnen uit het netwerk van de jongvolwassene (familie, steunfiguren, ...) actief betrokken.

Diensten actief inzetten, binnen het begeleidingstehuis

De laatste periode in het begeleidingstehuis kan ook worden aangegrepen om verder te gaan dan een kennismaking, overleg en afspraken. Verschillende diensten kunnen gericht worden ingezet, bijvoorbeeld voor het geven van specifieke workshops in leefgroep of TCK. JAC en CAW worden op verschillende plekken ingezet voor thematische sessies, maar ook met andere diensten kan worden samengewerkt. De VDAB zou jongvolwassenen in de jeugdzorg kunnen begeleiden in het opstellen van een goede cv en hen wegwijs maken in de zoektocht naar werk, het CGG kan zijn aanbod van psychologische hulp voorstellen, ... (in de bijdrage van Didier Reynaert wordt een boeiend perspectief geboden op de mogelijkheden van kinderrechten als sociale grondrechten waarbij verbinding tussen jeugdhulpverlening en volwassen hulpverlening een zeer maximale invulling krijgt).

In het Mechelse traject gaven JAC en Cachet vzw samen een workshopreeks over de stap naar zelfstandigheid aan jongeren van Jeugdzorg Emmaüs.

“De diensten die volwassen hulpverlening aanbieden voor (CAW, OCMW, BZW, SHM, SVK, ...) kunnen via infodagen hun dienst voorstellen in diensten die hulpverlening aanbieden voor 12-18-jarigen.” (enquête Lydwine Huizinga)

Het CAW Boom-Mechelen-Lier wil zich ook in de toekomst meer profileren met thematische infosessies voor adolescenten in de jeugdzorg.

GEEN BRUGGEN VERBRANDEN

“Als ge vertrekt uit de instelling dan zeggen ze: ‘Springt hier nog ne keer binnen be’, maar dat zeggen ze bij de bakker ook, allez.”

En voor alle duidelijkheid: er dienen niet alleen bruggen te worden gelegd van de jeugdhulpverlening naar de hulpverlening voor volwassenen. Het gaat over tweerichtingsverkeer. Jongeren wijzen ons erop dat ze het ontzettend belangrijk vinden dat er geen bruggen worden opgeblazen wanneer ze de jeugdhulp verlaten. Wanneer ze de deur van de voorziening achter zich dichttrekken, houden ze deze soms liever op een kiertje. Ze appreciëren het wanneer ze welkom blijven in het huis, en waarderen wanneer begeleiders na hun vertrek nog eens polsen hoe ze het stellen.

“Euh, als ik nog iets mag veranderen: die eerste weken BZW, dan moeten ze veel meer het gevoel geven aan de jongere van: ‘Ge moogt hier in de leefgroep zeker nog komen, en zeker nog bellen.’ En dat de voorziening ook gewoon zelf belt van: ‘Zeg, hoe is het met u? Zijt ge al goed uitgepakt? Zijn er nog vragen?’ Allez, zo van die dingen, dat zij zo interesse tonen in van: ‘Hoe gaat het?’. Ik denk dat dat voor de jongeren (...) allez, ik had dat heel graag willen hebben.”

Zeker in de eerste spannende periode is het een fijn gevoel om op iemand vertrouwd te kunnen terugvallen.

“Ik zou zeggen: sowieso de eerste weken is dat belangrijk. Dat ze bijvoorbeeld zeggen van: ‘Weet ge, ge moogt één keer in de week naar de leefgroep komen en mee eten, of iets in die aard’ (...). Allez, van: ‘Als’t niet gaat, dan moogt ge komen, laat dan wel iets weten, dan kunnen we dat inplannen’. Maar dat ge weet dat ge zo ergens op kunt terugvallen (...). Want dat is ook vooral: ge voelt u dan slecht en dan heb je echt het gevoel van: ‘Ik sta er hier alleen voor (...). En ik vind dat de instelling daar zo iets op moet zoeken. Allez, niet dat ze moeten zeggen: ‘Kom ieder weekend’, maar toch iets.”

“Er moet een link voorzien worden met de instelling achteraf: Waarom zou wat lang hun ‘thuis’ was ineens geen plek meer mogen zijn waar ze nog terecht kunnen?”
(enquête Lydwine Huizinga)

Een minimum aan contact behouden, maakt het bovendien mogelijk om eventuele moeilijkheden op tijd op te vangen, en jongvolwassenen, voor wie de stap bij nader inzien te vroeg kwam, alsnog een kans op begeleiding te bieden. Want zelf zullen ze die vraag niet gauw stellen ...

“Het zou goed zijn als ze de eerste maanden nog bij u komen om te zien hoe het loopt denk ik (...). Dat ze dat eventueel nog kunnen bijsturen, ook al zit je niet meer in hun systeem. ‘t Valt misschien wel buiten het werk, maar toch (...). Ik denk dat dat het belangrijkste is, dat ze niet van de ene dag op de andere zeggen van: ‘Ach, ge zijt weg en saluut, en ik kom u nog wel ne keer tegen, ooit, ergens’, en dat het dan stopt. Uiteindelijk denk ik dat dat toch nog een beetje verder moet gaan dat dat.”

“Ik denk dat als ge hier heel uw leven hebt gewoond en dan begeleid zelfstandig wonen moet aanvragen, dat dat voor sommigen, voor mij ook toen, een te grote stap is. Nog maar eens gevolgd worden door een instelling dan, en na twintig jaar hebt ge zoiets van: ‘Genoeg, ik wil er vanaf zijn’. Maar het zou soms misschien beter zijn dat ge de tijd krijgt om alleen te wonen en dan te realiseren van: ‘Ik zou hier misschien nog hulp kunnen bij gebruiken’. (...) Maar dat gaat niet meer want ge hebt uw kans verkeken en dat toen niet aangevraagd. (...) Ik denk wel dat het sommigen zou helpen als ge er zou kunnen op terugvallen.”

Uit de verhalen van jongvolwassenen blijkt dat er vaak een bepaalde vorm van contact behouden blijft na vertrek, maar dat dit zeker geen standaard is. Vooral wanneer men in conflict uit een begeleidingstehuis vertrekt, worden soms alle banden doorgeknipt. Een duidelijk kader met betrekking tot nazorg ontbreekt. Jongvolwassenen zijn alvast vragende partij om hier mee over na te denken.

“Nee ik heb geen contact meer gehad, omdat ik uit al mijn voorzieningen eigenlijk heel slecht ben vertrokken. (...) Want ik was een stout kind waar je niks mee kon doen.”

“Het zou een goed idee zijn om bij het einde van de plaatsing een overleg te organiseren waarin jongeren en begeleiders kunnen overeenkomen hoe het contact verder gaat. De jongeren moeten daar vind ik ook een stem in krijgen. Sommigen willen misschien gewoon nog eens kunnen bellen of langskomen maar anderen die verwachten misschien nog meer.”

Een stapje verder: begeleid wonen

“Ik weet niet, ik had eerst zoiets van ‘Neeneenee, ik wil geen hulp meer hebben!’, maar toen ik dat kreeg en als is er nu naar terugkijk, dan ben ik blij dat ik dat aanvaard heb. Dat heeft echt veel geholpen (...). Want ik denk, als ik geen begeleiding had gehad, dat ik ten eerste gestopt was met school en ten tweede: ik ben een feestbeest (...). Ja, met BZW heb ik zo mijn leven echt kunnen ordenen en alles op zijn plaats kunnen zetten. Toen ik zwanger was geworden ben ik ook gestopt met roken en drinken, met alles gewoon, zelfs met feesten.”

Wie zich niet klaar voelt om al helemaal alleen de sprong naar zelfstandigheid te wagen, kan daarbij een beroep doen op begeleiding vanuit de Bijzondere Jeugdzorg of een CAW. Vele jongvolwassenen belanden in een programma van begeleid wonen na een lang traject in de jeugdhulp. Voor anderen is het (een van) de eerste begeleidingsvorm(en) waarmee ze te maken krijgen.

Hoe de concrete begeleiding eruit ziet, verschilt sterk per dienst. Enerzijds is dat een goede zaak, want jongvolwassenen zijn allergisch aan standaardpakketten en -modules. Ze vragen een persoonlijke aanpak die flexibel inspeelt op hun concrete situatie en noden. Maar anderzijds vinden ze dat ieder begeleidingstraject wel aan een aantal vereisten zou moeten voldoen. Ze hebben heel wat ideeën over hoe het anders kan.

Begeleid wonen voor iedereen?

WACHTLIJSTEN EN VOORWAARDEN

De begeleidingsplaatsen in de Bijzondere Jeugdzorg en in CAW's zijn beperkt. Geregeld zijn er dan ook lange wachtlijsten, waardoor jongvolwassenen niet of pas veel later dan gewenst of noodzakelijk in een begeleidingstraject kunnen stappen.

Vreemd genoeg merkten we in de loop van het Mechelse traject dat wachtlijsten plotsklaps als sneeuw voor de zon waren verdwenen. Jammer genoeg lijkt dat geen symptoom van een positieve evolutie. Het doet vrezen dat binnen het vernieuwde kader van de integrale jeugdhulpverlening heel wat jongeren de weg naar CBAW niet (meer) vinden en zo door de mazen van het net glippen. Naast de wachtlijsten zorgen ook de voorwaarden om op begeleiding beroep te kunnen doen ervoor dat niet iedereen die er nood aan heeft, er ook gebruik van kan maken. Niet in iedere regio is er vanuit het CAW een reguliere BZW-werking die toegankelijk is voor iedere jongvolwassene die er nood aan heeft. Doordat BZW+ in Boom-Mechelen-Lier enkel gesubsidieerd wordt voor bepaalde bijzondere doelgroepen, moeten jongeren er bijvoorbeeld beschikken over een VAPH-ticket, of moeten ze uit de jeugdzorg komen.

Wie aan de voorwaarden voldoet, kan zodra er een

plaats beschikbaar is, starten aan het begeleidingstraject, maar ook dan duiken onderweg soms bijkomende voorwaarden en drempels op, die ervoor zorgen dat wie er eigenlijk nog niet klaar voor is, uit de hulpverlening verdwijnt.

“Ik zou nog graag begeleiding willen, maar ze hebben dat stopgezet omdat ik niet naar een psycholoog wilde gaan. Ik wilde wel echt werken aan mijn problemen, maar voor hen was dat toen een voorwaarde, waardoor ik nu eigenlijk helemaal alleen sta. Ik vind dat wel erg ja, want mijn begeleidster, die kent mij al heel lang (...). En het is pijnlijk om zo helemaal aan de kant te worden geschoven.”

KANSEN EN STIMULANSEN

In een vorige hoofdstuk (zie het punt 'De reguliere hulpverlening' onder 'Helpende handen onderweg') werd al uitgebreid beschreven dat vele adolescenten het op zeventien, achttien, negentienjarige leeftijd, wel hebben gehad met de hulpverlening. Ze willen bewijzen dat ze het zelf kunnen en vinden het moeilijk om nog begeleiding te aanvaarden. We kunnen dus niet verwachten dat

deze jongvolwassenen zelf de stap zullen zetten om hulp te vragen. Vooraleer het nieuwe decreet betreffende de Integratie Jeugdhulp in voege trad, vormden de consultants vaak 'de rode draad' doorheen de begeleiding. Zij volgden de dossiers op en gaven geregeld dat zetje dat jongeren nodig hebben om de stap naar CBAW of BZW te zetten. Het wegvallen van de consultants maakt het met andere woorden des te belangrijker dat de mogelijkheid tot CBAW actief wordt gestimuleerd. Daaromtrent kwamen al heel wat ideeën aan bod. Samengevat komt het erop neer om tijdig en 'wervend' te informeren, breuken in het traject te vermijden en jongvolwassenen ervan te overtuigen dat ze alle baat hebben bij verdere begeleiding. Een interessante piste is om concrete voordelen te koppelen aan BZW, voordelen waarvan jongvolwassenen het directe nut ervaren en die aantrekkelijk genoeg zijn om hen over de streep te trekken. We denken daarbij bijvoorbeeld aan maatregelen zoals een *persoonsgebonden budget* dat kan worden aangewend voor uitgaven in het kader van opleiding, psychologische ondersteuning of vrijetijdsbesteding. In de Mechelse werkgroep onderzochten we de mogelijkheden om adolescenten de kans te geven om rijlessen te volgen. Ook dat kan onmiskenbaar een grote stimulans zijn.

"Ik ben wel blij dat ik mijn rijbewijs heb kunnen behalen toen ik nog begeleiding

had. Anders was dat er waarschijnlijk ook niet direct meer van gekomen want ge moet al met zoveel dingen bezig zijn en dat kost ook allemaal veel geld."

Een goedkope woonst die in orde is, is eveneens een overtuigend argument. In Mechelen huren CAW en jeugdzorg Emmaüs enkele appartementen van de sociale huisvestingsmaatschappij 'Woonpunt'. Deze worden verder verhuurd, onder meer aan jongvolwassenen die bereid zijn in een begeleidingstraject te stappen.

"Ik heb zelf die hulp niet gevraagd (...). Omdat ik in een studio van het CAW woonde en dat ik daar zou blijven wonen moest ik sowieso bij het CAW gaan, anders zou ik geen hulp vragen. Ik probeer altijd zelf uit de problemen te raken en als het dan echt niet lukt zou ik misschien, ik ben niet zeker, hulp vragen (...). Het liefst zou ik willen dat de hulp naar mij toe komt, dan hoef ik het niet te vragen."

En naast stimulansen vragen jongvolwassenen meerdere kansen, opdat ze aanvankelijk afgeslagen begeleiding later nog makkelijk terug kunnen opstarten. Want zoals reeds werd aangehaald, komt het besef soms (te) laat.

De begeleider maakt het verschil

Er gebeurde al heel wat (participatief) onderzoek naar wat jongeren en jongvolwassenen verwachten van hulpverleners (*zie hiervoor ook de bijdrage van Koen Hermans*). We hebben dan ook niet de bedoeling om al die interessante bevindingen te reproduceren. Wel willen we de aandacht richten op enkele aspecten die in dit kader steeds opnieuw worden aangehaald wanneer het de specifieke CBAW- of BZW-begeleiding betreft.

VÉR GAAN, VANUIT VERTROUWEN EN BETROKKENHEID

Het moet klikken

In een begeleidingstraject bouw je een band op en leg je samen een stukje van het parcours af. Dat

gaat niet zonder wederzijds vertrouwen en zonder oprechte interesse en betrokkenheid.

"Allez, bij mij was dat: vertrouwen hebben in de persoon en luisteren, oor en advies krijgen wanneer dat nodig is en met uw vragen terecht kunnen bij die persoon en antwoord kunnen krijgen van die persoon, enzo (...). En dat was ook helemaal bij mijn begeleidster, en ik dacht: 'OK, het klikt'. En dan klikt het wel, dat was ook zo."

Als de klik ontbreekt, dan kom je geen stap verder. Dat geldt des te meer voor wie begeleid zelfstandig woont. Wanneer het hier niet klikt, dan haken jongvolwassenen af. Zeker na meer-

derjarigheid, wanneer de hulp volledig vrijwillig is (de bijdrage van Filip Steeman ondersteunt het belang van de klik tussen de begeleider en de jongvolwassene).

“Het klikte niet met mijn IB op dat moment (...). Dat maakte dat BZW voor mij ook zoiets was waarbij dat ik euh ja, eigenlijk zoveel mogelijk niet thuis was en als die IB aan de deur stond, ja, zoveel mogelijk de hulp gewoon ontliep en zeker niks persoonlijks ging zeggen want ‘t klikte niet, dus daar had ik eigenlijk niks aan.”

Een menselijke aanpak

Jongvolwassenen appreciëren een menselijke aanpak, die vertrekt vanuit openheid en gelijkwaardigheid en waarin hulpverleners zich niet verschuilen achter een masker van professionalisme. Wie checklists afvinkt en draaiboeken overloopt, verliest al snel het échte contact en komt bijgevolg geen stap verder.

“Dat moet dan wel een zeer goede begeleider zijn die heel sociaal is. Want als je kijkt naar de begeleiding, ik zie dat nu ook in mijn opleiding die ik nu volg, die leren je aan hoe je moet functioneren tegenover een persoon. Je mag je eigen feitelijk niet zijn, je moet grenzen kunnen trekken. Dat is eigenlijk allemaal opgelegd geweest op school, hoe je je moet gedragen tegenover je cliënt, maar dat is allemaal niet goed want, tussen haakjes, je moet afstand en nabijheid kunnen behouden maar intussen doe je je voor als een persoon die je helemaal niet bent. Het is niet omdat je dicht bij je cliënt staat, dat je je werk niet goed doet (...). De begeleiders moeten meer open zijn in plaats van al te professioneel te gaan werken. Als zij een beetje opener zouden zijn met hun cliënten zou het niet zo functioneren zo van: ‘Hij is er weer met zijne zever’. Je moet een beetje een vriendenband kunnen opbouwen.”

Jongvolwassenen zouden willen dat er meer ruimte was voor spontaniteit in de begeleidingsgesprekken, zodat ze ‘op verhaal kunnen komen’ zonder dat daar onmiddellijk voorgestructureerde interventies aan worden gekoppeld.

“Ik ben iemand die heel veel nadenkt, teveel misschien, Linda is ook zo iemand, en dan beginnen wij te babbelen. Wij hebben feitelijk geen echte begeleidingsgesprekken, wij babbelen gewoon heel veel over het leven. Vooral over filosofie en over hoe ik over het leven denk. Als mensen dat begrijpen dan is er bij mij zo direct al iets van: ‘OK’. Ook gewoon de kleine dingen, iemand die in mijn zetel ploft en daar heel relaxed zit, terwijl een andere begeleider daar stijf recht voor mij zit. Sorry maar dat gaat niet voor mij.”

Dat betekent uiteraard niet dat begeleiders passief moeten toekijken wanneer problemen escaleren. Het is een voortdurend balanceren en afwegen tussen ruimte laten voor eigen initiatief, en zelf het voortouw nemen om belangrijke zaken, in overleg, samen uit te klaren en aan te pakken.

Samen ver gaan en niet lossen

In praktijk blijkt begeleiden meer en meer doen dan wat eigenlijk van je wordt verwacht, oplossingen zoeken voor problemen waar je zelf geen kaas van hebt gegeten en blijven proberen, ook al loopt het echt mis. Jongvolwassenen zoeken een medestander om alle moeilijkheden die opduiken het hoofd te kunnen bieden.

“Mijn begeleidster da's iemand die mij heel serieus nam. Ze maakte geen grapjes met mijn zaken en zij is altijd bereid om over de linies te gaan om mij toch te helpen en als ik vragen had, kon ik altijd bij haar terecht. Als ik iets niet wist: zij ging, maakt niet uit waar, overal naartoe om toch maar een antwoord te hebben zodat ze mij toch kon uitleggen over mijn vragen.”

Want wanneer zelfs hulpverleners passief toekijken bij grote moeilijkheden, besluiten jongvolwassenen al snel dat ze evengoed alleen verder kunnen.

“Ik heb die BZW maar vier maand gedaan en dan heb ik het stop laten zetten. Ik voelde mij niet genoeg ondersteund. Mijn geld dat kwam niet in orde en die deden daar niks aan. En zo ben ik door ben eigenlijk gestopt met de school. Waarom? Het ging financieel niet, dus ik moest gaan

werken. En dan ben ik dus gestopt met school, wat mijn grootste spijt is geweest (...). Nee, ik zou het nooit iemand aanraden, alleen te gaan wonen op BZW, allez, toch niet vanuit de dienst die mij moest begeleiden.”

“Toen ik depressief was, had mijn CAW-begeleidster gezegd dat het voor haar OK was dat we de huisbezoeken even lieten vallen. Ik moest dan gewoon iedere week naar haar bellen. Soms was ook dat mij teveel. Maar het is niet dat zij mij dan belde ofzo, om eens te boren of het ging. Ze had iets van: ‘Als het niet van u komt, dan hoeft het niet’. Maar ik voelde mij daar heel slecht bij. Het leek of er niemand was die iets met mij inzat, dat ik helemaal alleen stond.”

EEN FLEXIBELE EN INTEGRALE BEGELEIDING

Begeleid wonen is een zelfstandigheidstraining die beperkt is in de tijd en waarbij noodgedwongen een hoop praktische en administratieve rompslomp komt kijken. Daarbij vervalt men al snel in een rigide en gestructureerde aanpak, terwijl jongvolwassenen net vragen om oog te hebben voor hun specifieke situatie en noden en te vertrekken van wat zich concreet aandient onderweg.

“Ze werken daar vanuit een stramientje: ‘Kijk, dit zijn de regeltjes, daar gaat gij in passen. Past gij daar niet in: ‘Zeer jammer, maar dat is mijn aanbod en iets anders kunnen we niet voor u doen’.”

Dat veronderstelt een gezonde dosis flexibiliteit: wat bij de ene persoon aanslaat, roept bij de andere misschien weerstand op (*het belang van methodisch werken op maat en op het tempo van de jongere wordt moot aan bod gebracht in de bijdrage van Filip Steeman*).

“Die begeleidster die dacht: ‘Ik kom elke week - of wat is het, om de veertien dagen - bij u langs en dan gaan wij ‘praten’. Maar dat wou ik niet. Had die tegen mij gezegd: ‘Dat ‘praten’, we zullen dat achterwege laten, we gaan samen weet-ik-veel-wat doen, naar de winkel, of (...) en ge

praat dan wel in de supermarkt (...), of we praten gewoon belemaal niet. Als dat niet is wat dat gij wilt, dan praten we gewoon niet. Als ge vragen hebt dan stelt ge die en als ge die niet hebt, dan blijf ik wel in de buurt.’ Zo een beetje het principe van straathoekwerk: ‘Ik kijk eens wat gij te vertellen hebt en als gij niks te vertellen hebt, da’s goed maar ik blijf wel in de buurt’. En ik denk dat, achteraf gezien, dat mij het meest had kunnen helpen.”

En in het ene traject duiken andere uitdagingen op dan in het andere. Het leren op eigen benen staan, is meer dan een vaardigheidstraining. Het is een hobbelig parcours met heel wat zijweggetjes die je niet zomaar kan overslaan of negeren (*Bart Caes benadrukt in zijn bijdrage het belang van de individuele begeleider als een duizendpoot die sterk verbindend kan werken*). Jongvolwassenen vragen ook aandacht voor hun twijfels met betrekking tot relaties, hun opleiding, hun netwerk, ... Wanneer dergelijke zaken als minder prioritair aan de kant worden geschoven, is er geen motivatie om een band op te bouwen en bijgevolg geen ruimte om ook met andere uitdagingen aan de slag te gaan.

“Als ik problemen heb, met mijn vriend of zoiets en (...) ik zie dat altijd zo wat raar om over mijn relatieleven tegen iemand te praten, of over seksuele zaken ofzo (...), maar bij haar kon ik zo vertellen wat er aan de hand was, zonder mij te schamen of te zeggen: ‘Oh nee, dit is wel genant’. Gewoon omdat zij ook heel openlijk was zo en ja, zij is heel open tegen mij ook en van het begin klikte het al.”

MEER EN LANGER

Voldoende begeleiding?

Een opmerking die vaak terugkomt, is dat de begeleidingsuren te beperkt blijven. Sommige jongeren hebben voldoende aan een of enkele uurtjes per week, maar anderen vragen veel meer tijd en aandacht.

“OK, ge ziet mekaar dan één keer per week een uur. Maar ik moest mijn papieren in orde krijgen, mijn domicilie, (...). Dat heeft allemaal een jaar en half geduurd voor dat

in orde was (...). Allez, mijn begeleidster heeft veel voor mij gedaan, ze heeft eigenlijk veel meer gewerkt dan ze aangegeven heeft (...). Maar soms was er echt amper tijd als ze geen parkeerplaats vond (...). Op kamertraining was de begeleiding ook maar een uur, maar ge kende die begeleidster al. Maar iemand op BZW: ge ziet die nooit, behalve dat ene uurtje. En op vlak van papieren alleen al, is dat veel te weinig (...). Ik vind dat ze gewoon per week veel meer uren zouden moeten hebben voor een BZW'er, sowieso."

"Het is toch belangrijk dat het rustig kan. Niet van: 'Ik ga hier efkes komen babbelen met u en ik moet binnen tien minuten weg (...)'. Ja voila, het mag echt iets rustgevoeder."

Sommige jongvolwassenen geven aan dat wanneer ze het schijnbaar wel redden alleen en er geen noemenswaardige problemen opduiken, al snel wordt beknipt op de al beperkte begeleidingsmomenten.

"De begeleiders vonden dat alles goed ging, dus dat er eigenlijk geen begeleiding nodig was (...). Ik was toen echt kwaad daarover en heel gekwetst (...). Ik zat toen ook echt niet goed in mijn vel en ik vond niet goed mijn draai in die studio."

En soms loopt het helemaal fout op vlak van afspraken.

"Ik ben dan alleen gaan wonen. Normaal gezien gingen ze één keer per week langs komen om te zien hoe dat het zou lopen. In het begin liep dat nogal goed mis, want ze kwamen al niet alle weken, ze kwamen alle twee weken. En ik heb daarna, ik denk twee of drie maand gewoon voordat het misliep met de huisbazin (...) en dan ben ik uit BZW gestapt."

"het liep mis met de BZW-fase. Mijn IB heeft een maand lang geen contact gezocht terwijl de afspraak was dat ze elke week op bezoek ging komen. Dat stond ook in de officiële overeenkomst met de instelling. Na drie weken ben ik dan in de instelling gaan klagen maar de begeleiders zijn daar niet

op in gegaan en dan heb ik na een maand naar de coördinator gebeld dat ik het schandalig vond dat er nog altijd niemand was langs geweest. Ik wilde dan naar een andere BZW dienst, die van het CAW, maar dat ging niet want daar was een wachtlijst."

Op het ritme van de jongvolwassene

En tot slot stopt de hulp soms te vroeg, en geven jongvolwassenen aan dat, moesten ze de kans hebben gekregen, ze langere tijd een beroep op begeleiding hadden gedaan. De begeleiding in CBAW en BZW kan in principe worden verlengd tot vijftiengjarige leeftijd, maar die grenzen zijn zeker niet absoluut. Wanneer wordt besloten dat het tijd is om af te ronden, worden trajecten, soms veel te vroeg, beëindigd.

"Het stopt, terwijl ik niet wil dat het stopt en mijn begeleidster wil ook niet dat het stopt maar het stopt (...). Ja, en dat ge te horen krijgt: 'Ja, uw probleem is eigenlijk dat het goed met u gaat, alles, ge hebt de hulp niet meer nodig. Er zijn andere mensen die die hulp nodig hebben. Allez, ik snap dat natuurlijk (...). Ik zei tegen mijn begeleidster: 'Eigenlijk zou ik nu alles super slecht moeten doen om nog verder geholpen te mogen worden (...). Toen zei ze: 'Jamaar meisje, dat ga je niet doen.' Ik zei: 'Nee, maar dat is wel de boodschap dat ze geven aan jongeren (...). Ik had toch nog één jaar hulpverlening gewild. Eigenlijk tot mijn eenentwintig (...). Ja, eigenlijk het liefst tot ik afgestudeerd ben, want ik ben nu ook gewoon bang voor de dag dat ik afstudeer."

Jongvolwassenen appreciëren het wanneer ze geleidelijk en op hun eigen ritme stappen kunnen zetten, en er geen druk wordt opgelegd om programma's zo snel mogelijk te doorlopen omdat er anderen wachten.

"Ik heb BZW gedaan van mijn zeventien tot mijn twintig. Dat was zeker niet te lang, dat was goed. En eigenlijk, als ge 't echt nodig hebt, zou ik aanraden van 't gewoon zo lang mogelijk te doen. (...) 't Is, ge hebt er echt wel baat bij ze, maar gewoon als ge jong zijt beseft ge dat gewoon allemaal niet."

“Het was goed omdat ze de persoon lang hielden daar. Het CAW waardat ik zat (...). 't Was niet zo van: 'Ja, we gaan je nu helpen dat je direct weer weg kan', nee. 'Blijf op je gemak, doe waar je zin in hebt, werk aan je situatie, we gaan je niet opjagen en blijf zolang dat het nodig is.'”

Wanneer begeleidingstrajecten te vroeg worden onderbroken, verleggen de problemen zich naar later, wanneer de toegang tot hulp nog moeilijker wordt.

“Ik vind dat de Jeugdhulp op zich moet kunnen verder zetten zolang het nodig is, want mensen wie dat 't niet lukt, die belanden toch weer in de hulpverlening, waar ze weer helemaal iets nieuws kunnen opstarten, dat misschien niet lukt, want 't vertrouwen is ergens kwijt (...). Ze moeten wéér hun verhaal aan iemand gaan vertellen (...).”

AFBOUWEN, OPVOLGEN EN OVERDRAGEN

“Ja, ze bereidde mij eigenlijk wel voor op dat de begeleiding stopt. Da's afbouwen. Eerst maken we zo afspraken elke week en om dan af te bouwen is dat zo om de twee weken en dan weet ge van: 'OK, het gaan stillekes aan stoppen.' Wanneer het dan stopt is het niet iets van: 'Oh allez, nu zit ik hier helemaal alleen.'”

Jongvolwassenen vragen om de begeleiding rustig af te bouwen, zodat ze er niet van de ene op de andere dag helemaal alleen voor staan. En ook na het afbouwen, behouden ze, zoals in een vorig deel (we verwijzen naar het punt 'De bijzondere rol van vroegere begeleiders' onder 'Helpende handen onderweg') al werd aangehaald, graag een mogelijkheid tot contact.

“Ik heb twee jaar begeleiding gehad, dan krijg je een band (...). Om afscheid te nemen, dat was heel moeilijk voor ons beiden (...). Ik zou nog altijd naar haar bellen. Bijvoorbeeld, ik heb nu zo'n mail gekregen van studietoelagen, dat hadden we vorig jaar samen aangevraagd, allez, voor dit voorjaar eigenlijk. Ze hebben gisteren terug een mail, een hele rare mail

gestuurd en ik heb dat geopend, ik heb het gelezen en ik dacht: 'Ja, ik begrijp het niet.' Ik heb dat dan doorgestuurd naar haar (...). En zij antwoordde van: 'Dat, en dat en dat hebben ze gezegd. Ik zal dat es terug mailen met de uitleg erbij en wat ge allemaal moet invullen en ik ga terugmailen.' En ik dacht: 'OK, dank u!'.”

Nabegeleiding behoort echter niet standaard tot het aanbod. De verwachtingen hieromtrent van diensten en cliënten, komen alleszins niet altijd overeen.

“Wel, d'er is iets dat mij beloofd is geweest en dat er nooit van gekomen is. Ik ging nabegeleiding krijgen en ze hebben me nog maar twee keer gebeld in de periode dat ik gestopt ben met BZW. Dus dat was geen goede opvolging (...). Wat dat ik verwacht van de nabegeleiding is dat als ik vragen heb, dat ik er dan mee naartoe kan, zoals met die papieren van de RVA, van de ABVV.”

Naast opvolging, hebben jongvolwassenen, opnieuw, baat bij een vlotte overdracht naar andere diensten wanneer op bepaalde vlakken nog een bijzondere ondersteuning nodig is. Misschien kan het OCMW nog helpen met budgetbeheer, kan een CGG bijkomende ondersteuning bieden, ...?

“Mijn begeleidster heeft wel gezegd van: 'Ge moet wel nog naar de Werkwinkel gaan ook, en da's van de VDAB'. Daar is die wel allemaal mee voor gaan zien dat dat allemaal in orde was”.

“Ja, als ik naar hier kwam, hebben ze een contactpersoon bij het OCMW opgesteld, een contactpersoon bij de VDAB en één bij de ABVV. En die mensen wisten allemaal mijn naam (...). Dat was perfect, zo moet het. Dat je daar binnenkomt en dat ze direct weten: 'Jij bent die persoon en die gaat waarschijnlijk dit of dat vragen en we kunnen je zo helpen.'”

Begeleiders als bondgenoot?

Jongvolwassenen met een plaatsingsverleden worden, meer nog dan de doorsnee jeugd, geconfronteerd met hoge drempels en hiaten in het aanbod. Ze vragen dat diensten hun eigen werking en de overkoepelende structuren wat vaker in vraag zouden stellen. Een jeugd vriendelijke dienstverlening heeft oog voor toegankelijkheid, voor eenvoudige procedures en begrijpbare formulieren, voor gemotiveerde medewerkers, een betaalbare kostprijs: kortom, voor hun leefwereld. Ze zoeken medestanders die opkomen voor hun rechten en noden, want alleen staan ze machteloos tegenover de grotere structuren. Waar in de sector van Samenlevingsopbouw een stevige traditie bestaat in het samen met de doelgroep ijveren voor sociale grondrechten, blijken jeugdhulpverleners vaak weinig onderlegd in of gemotiveerd voor belangenbehartiging en signaalwerking.

Om structurele drempels te kunnen slopen, zijn er niet alleen bruggen nodig tussen jongvolwassenen en hulpverleners. Ook beleidsmakers, over de schotten van bevoegdheden heen, zijn een onmisbare partner in de zorg voor succesvolle trajecten.

In dit rapport kwamen al heel wat drempels aan bod. We bespreken hieronder het gebrek aan toegankelijke huisvesting, het belang van een menswaardig inkomen en de noodzaak van toegankelijke diensten. Op deze vlakken vragen jongvolwassenen om dringende actie, maar daarvoor hebben ze bondgenoten nodig.

TOEGANKELIJKE HUISVESTING

Toegang tot degelijke huisvesting ligt aan de basis van een goede start. Voor jongvolwassenen uit de jeugdzorg, blijkt het vinden van een betaalbare woonst die aan de basisnormen voldoet, vaak al een onoverkomelijke drempel.

Ze krijgen voorrang op een sociale woning, maar het tekort is zo groot, dat het zelfs op een voorrangplaats soms jarenlang wachten is. Een goede samenwerking tussen jeugdzorg, CAW en sociale huisvestingsdiensten, levert extra plekken op voor deze doelgroep, maar de plaatsen blijven beperkt. In sommige regio's kunnen deze jongvolwassenen tijdens hun zoektocht naar een eigen stekje een beroep doen op specifieke huisvestingsinitiatieven vanuit bijvoorbeeld CAW of OCMW. Dat wordt sterk geapprecieerd en is soms

zelfs een motivatie om nog verdere begeleiding te aanvaarden.

“Daarachter ben ik op BZW overstapt. Hierbij heb ik gekozen om terug naar mijn geboortestad Mechelen te gaan. Ik kon eerst geen studio vinden, ik ben acht maanden op zoek geweest en mijn begeleidster van de Aanzet, stelde toen een noodwoning voor (...). Dan heb ik beslist om naar die noodwoning te gaan. Daar heb ik drie weken gezeten, de drie weken van mijn vakantiejob. En toen ben ik via via in mijn studio terecht gekomen.”

Sommige diensten, zoals het JAC in Mechelen, helpen jongvolwassenen die willen starten aan BZW, actief in hun zoektocht naar een studio of appartementje, maar ook zij kunnen geen wonderen verrichten. De leden van de werkgroep in Mechelen botsen zelf heel hard op het meezoeken naar een woning. Er is een beperkt kwalitatief en betaalbaar aanbod en huisbazen staan niet steeds te springen.

Jongvolwassenen zoeken medestanders om hun recht op huisvesting te verdedigen en te waarborgen. Eenvoudige maatregelen zouden een wereld van verschil kunnen maken. Concreet denken we aan het toekennen van een huursubsidie, wanneer geen betaalbare woonst beschikbaar is. Maar ook het wegnemen van de barrières om samen te wonen, kan al een grote hulp betekenen (*wie een woonst wil delen, verliest een deel van zijn uitkering. Zie ook 'En samenwonen mag niet' in hoofdstuk 'Op eigen benen: een mijlpaal in spreidstand'*). Een ander voorstel dat aan bod kwam in de werkgroep van Mechelen en de enquête uitgevoerd door het steunpunt, is het mogelijk maken van een dubbele maatregel. Hierdoor zou CBAW al kunnen starten op het moment dat de jongvolwassene zich in TCK bevindt. Op die manier kan er door CBAW mee gezocht worden naar een woning.

EEN MENSWAARDIG INKOMEN

Eigenlijk mag het ons niet verbazen dat vele jongvolwassenen schulden maken, hun studies opgeven en belangrijke uitgaven uitstellen omdat ze anders niet rond kunnen komen. Wie al vanuit een moeilijke startpositie vertrekt, wordt op weg

gezet met een inkomen dat nauwelijks menswaardig kan worden genoemd. Het leefloon bedraagt iets meer dan achthonderd euro voor een alleenstaande. Na het betalen van de huur schiet er al niet veel meer over ...

Jongvolwassenen die over spaargeld beschikken, bijvoorbeeld het opgespaarde kindergeld, of een erfenis, riskeren dat deze middelen worden verrekend bij het bepalen van het leefloon. En ook bij wie uit de jeugdzorg komt, wordt soms nog de onderhoudsplicht van de ouders ingeroepen.

Wie een leefloon ontvangt, heeft ook recht op een aantal andere voordelen: een sociaal energietarief, een sociaal telefoontarief, vermindering op de waterfactuur, goedkoper openbaar vervoer, een verhoogde tegemoetkoming bij het ziekenfonds, ... Maar lang niet alle jongvolwassenen hebben weet van deze rechten. Tot slot worden uitkeringen en toelages niet altijd op tijd uitbetaald, wat soms grote problemen kan veroorzaken.

“Ik heb drie maanden mijn leefloon te laat gekregen, waardoor ik problemen kreeg met mijn huisbaas. Ik heb nog andere openstaande schulden en nu moet ik ook nog eens wachten op antwoord voor mijn kinderbijslag.”

Jongvolwassenen hebben vele vragen en frustraties bij de werking van het OCMW, maar niemand lijkt het voor hen op te nemen. Zelf voelen ze zich machteloos omwille van hun financiële afhankelijkheid van deze dienst. Ze hebben nochtans heel wat ideeën van hoe het anders zou kunnen.

Het gevoelig optrekken van het leefloon zou voor deze jongvolwassenen een welkome maatregel zijn, maar lijkt in het huidige economische klimaat niet echt een haalbare kaart. Het afzien van een inkomensonderzoek bij de ouders en het vrijwaren van het spaargeld, lijken echter een realistische wens, evenals een automatische toekenning van alle rechten, premies en tegemoetkomingen. Dat laatste zou ook kunnen gelden voor bijvoorbeeld de studietoelage en het kindergeld.

Misschien kan ook de piste van een persoonsgebonden budget worden verkend? Wie de jeugdhulp verlaat zou baat hebben bij een extra budget dat bijvoorbeeld kan worden gebruikt voor bepaalde uitgaven in het kader van een zinvolle dagbesteding, psychologische begeleiding, bij-

scholing, ... Op die manier ontstaat er toch een beetje financiële ruimte waardoor leven meer wordt dan overleven. Door aan een dergelijk persoonsgebonden budget automatisch begeleiding te koppelen, biedt dit laagdrempelige ondersteuningskansen.

Er is duidelijk en dringend overleg nodig tussen de verschillende beleidsdomeinen waartoe Jeugdzorg en Maatschappelijke Integratie behoren. Jongvolwassenen behoren graag tot de gesprekspartners.

DREMPELS IN HET RUIME WELZIJNSVELD

“Nee, in het globaal, de hulpverlening, die helpen je niet. Die zeggen dat ze er zijn om je te helpen maar die helpen je helemaal niet. En als je twee keer ziet dat ze je niet helpen ja dan bel je niet meer. Nee je gaat niet terug want je weet dat ze je niets doen. Je probeert je leven dan maar zelf te regelen

Toegankelijke hulpverlening?

Niet alleen de jeugdhulpverlening dient oog te hebben voor de leefwereld en de noden van jongvolwassenen, er ligt hier ook een grote uitdaging voor het ruimere welzijnswerk. Wanneer de jeugdhulp stopt, moeten jongvolwassenen hier zelfstandig hun weg vinden, en dat blijkt niet eenvoudig. Samen naar diensten stappen, is slechts een tijdelijke oplossing. Wie signaleert al de drempels waarop jongvolwassenen blijven botsen en die de latere toegang bemoeilijken?

“Ik ben blij met de ondersteuning die ik heb gehad. Want het blijkt toch niet zo makkelijk om alles zelf in orde te krijgen. Vaak lukt het beter als er een volwassene bij betrokken is. Misschien maken wij jongeren maar een povere indruk en willen ze ons daarom niet verder helpen? Ik weet het niet alleszins werd gauw duidelijk dat ik meer bereikte als we samen naar die diensten stapten.”

De eerste contacten zijn vaak bepalend. Jongvolwassenen geven aan dat veel afhangt van wie je treft binnen een bepaalde dienst.

“Dat die persoon naar je luistert, en eerst te weten probeert te komen wie je bent als persoon. Niet zo van: job, leeftijd, kinderen

(...) maar iemand die luistert naar wat je te zeggen hebt en waarom je die hulp wilt. Bij iemand die echt interesse toont, voel je onmiddellijk aan dat het OK is, dat het iemand is die je wilt helpen. Daarom niet dat die persoon de beste moeite gaat doen of dat die dat goed gaat kunnen, maar je weet wel dat hij je wilt helpen. Terwijl daar zo iemand zit te luisteren, die in feite niet luistert en af en toe eens lacht, je soms zelfs je uitlacht. Elke mens voelt dat aan.”

“Je moet echt op een goede sociaal assistent vallen (...). Want ze zeggen wat ze willen zeggen. Ik heb altijd geluk gehad dat ik op goede mensen ben gevallen, op mensen die me zeiden van: ‘Ge hebt daar en daar recht op, en ge moet dat aanvragen’. Maar er zijn veel jongeren die zo’n uitleg helemaal niet hebben gekregen en die niet weten waar ze recht op hebben. Voor hen is dat al hun fierheid opzij zetten om toch iets te gaan vragen.”

Vaak hangen drempels in het aanbod samen met aspecten die de individuele hulpverleningsrelatie overstijgen, met de ruimere organisatiecultuur. In de Mechelse werkgroep werd al snel duidelijk dat voortdurende reflectie en overleg nodig zijn om voeling te blijven houden met de signalen en noden van jongvolwassenen.

Drempels hebben bijvoorbeeld ook te maken met deuren die gesloten blijven, omdat hulp aan voorwaarden gekoppeld is ...

“Want ze hebben daar een procedure. Ge moet een drugstest hebben. Allez, in een potje plassen. Ik peins dat dat standaard is. Wat wordt er gedaan? Ah, ofwel werk je aan je probleem binnen de maand, ofwel mag je niet binnen. Zo werkt dat niet. Drugsverslaafden voelen zich aangevallen, willen direct al terug vertrekken, weglopen. Zo kunnen ze niet van de hulp genieten waarvan ze wel genoten konden hebben wanneer dat anders zou aangebracht worden.”

... of omdat er lange wachtlijsten zijn.

“Ik had dan eindelijk beslist om naar het CGG te stappen, en dan heb ik daar een intake gedaan. Twee maanden heb ik moeten wachten om op gesprek te kunnen. En dan ging dat nog niet door. Die belden mij dan de dag zelf om te zeggen dat het niet door ging. Met de duur hebt ge al geen zin meer om dan nog langer te moeten wachten.”

Het OCMW is voor vele jongvolwassenen de enige dienst waarmee ze te maken krijgen, en zou een belangrijke rol kunnen vervullen in het detecteren van ondersteuningsnoden, in de concrete begeleiding en in het doorverwijzen van jongvolwassenen die duidelijk nood hebben aan extra ondersteuning. Maar ook hier blijkt de dienstverlening vaak totaal niet te matchen met de leefwereld van deze doelgroep. Niet alle OCMW's beschikken over een aparte jongerendienst, terwijl er duidelijk nood aan is.

“Ik had gewoon mijn leefloot, met de gewone regels van het OCMW, maar dat ging helemaal niet samen met mijn levenswijze, met wie ik ben. En dat sloot ook helemaal niet aan met de hulp die ik daarvoor heb gehad. Eerst heb ik iemand gehad waarbij ik na het eerste gesprek al zoiets had van: ‘Vergeet het maar, hier begin ik niet aan’ (...) En dan nog iets heel ambetants: altijd die aangetekende brieven. Als je naar school gaat, kun je niet zomaar iedere dag naar de post gaan.”

Het Mechelse overleg heeft ertoe bijgedragen dat in het OCMW concrete stappen werden gezet om de dienstverlening beter af te stemmen op de leefwereld van jongvolwassenen. Er werd een specifieke folder ontwikkeld, jongeren krijgen voortaan één vaste begeleider en alle informatie over de rechten van jongvolwassenen werden overzichtelijk gebundeld en gecommuniceerd.

Cachet vzw ontwikkelde een vormingspakket rond het ‘cliëntperspectief’ dat de leefwereld van jongvolwassenen met een jeugdhulpverleden in beeld brengt. Dergelijke vormingen kunnen voor alle diensten een makkelijke aanzet zijn tot reflectie, dialoog en actie, maar daarnaast blijft er nood aan een ruimere signaalwerking en aan structurele

maatregelen die de toegang tot diensten voor jongvolwassenen vergemakkelijken.

Om jongvolwassenen te bereiken, moet soms buiten de lijntjes worden gekleurd en out of the box gedacht. Via projectmiddelen ontstonden in het verleden al heel wat mooie initiatieven, maar vaak blijven ze erg lokaal en raken ze maar moeilijk verspreid.

‘Tejo’ is een mooi voorbeeld van hoe diensten volledig op maat van adolescenten kunnen werken. Tejo biedt een antwoord op de wachtlijsten en de hoge drempels die vele adolescenten ervaren in de Centra Geestelijke Gezondheidszorg. Enkele jaren geleden werd in Antwerpen de eerste vestiging opgestart. Al snel volgden ook Gent en Ronse. Sinds februari 2015 heeft ook Mechelen een Tejo. Jongeren tussen tien en twintig jaar kunnen hier gratis terecht voor gesprekken wanneer ze psychologische zorgen hebben. De hulpverlening is anoniem. Therapeuten zetten zich hier vrijwillig in.

Dergelijke initiatieven zijn toe te juichen, maar mogen geen excuus zijn om de inspanningen voor een jeugd vriendelijk regulier aanbod te staken. Een afgestemde hulpverlening kan maar ontstaan door de eigen werking keer op keer in vraag te stellen en te toetsen aan de ervaringen van jongvolwassenen. Dat veronderstelt belangenbehartiging én voldoende participatiekansen zodat de stem van deze jongvolwassenen effectief wordt gehoord en meegenomen in belangrijke beslissingen.

Actieve en aanklappende hulpverlening, die niemand laat vallen

Het werd al in geuren en kleuren beschreven: opnieuw hulp vragen is moeilijk voor wie lange tijd afhankelijk was van begeleiders allerhande. Interne drempels zoals zichzelf willen bewijzen, schaamte of hulpverleningsmoedigheid, zorgen ervoor dat vele jongvolwassenen (te) lang wachten voor ze bij een dienst aankloppen voor ondersteuning.

“Nee, ik zie het niet zitten om nog hulp te vragen. Uit eergevoel. Als je hulp vraagt betekent het dat je niet sterk genoeg bent om je problemen zelf op te lossen en dat beeld wil ik niet geven aan mensen. Ik wil

zelf sterk genoeg zijn (...). Moest ik nu nog hulp gaan vragen, dan betekent dat dat de situatie heel kritiek is. Er zijn limieten aan mijn eergevoel. Het is niet dat ik op straat zou belanden en nog steeds geen hulp ga vragen. Eenmaal het echt kritiek wordt, dan vraag ik wel hulp.”

Diensten kunnen hierop inspelen en letterlijk en figuurlijk naar de doelgroep toestappen. Dat kan door outreachend te werken, maar ook door de hulp te ‘verpakken’ en zo aanvaardbaarder te maken, bijvoorbeeld door initiatieven zoals sociale waterettes, waar de jongeren hun was kunnen doen, maar waar ook sociale werkers aanwezig zijn, door jongvolwassenen toegang te geven tot een ruimte met een computer, wifi, printmogelijkheid, ...

En ook diensten die sowieso met de doelgroep in contact komen, kunnen waakzamer zijn, zelf laagdrempelige ondersteuning bieden of doorverwijzen. We denken daarbij bijvoorbeeld aan OCMW's, Kind en Gezin en sociale woningmaatschappijen.

“Ik ben eigenlijk bij het CAW terecht gekomen via het OCMW. Omdat ik nog zo jong was. Dus hebben die gezegd: ‘Je moet naar het CAW gaan voor BZW’, en dan ben ik bij die mannen terecht gekomen. Dat was een half jaar wachten dat ik eigenlijk ermee kon beginnen, maar ik stond op de lijst, het was goedgekeurd.”

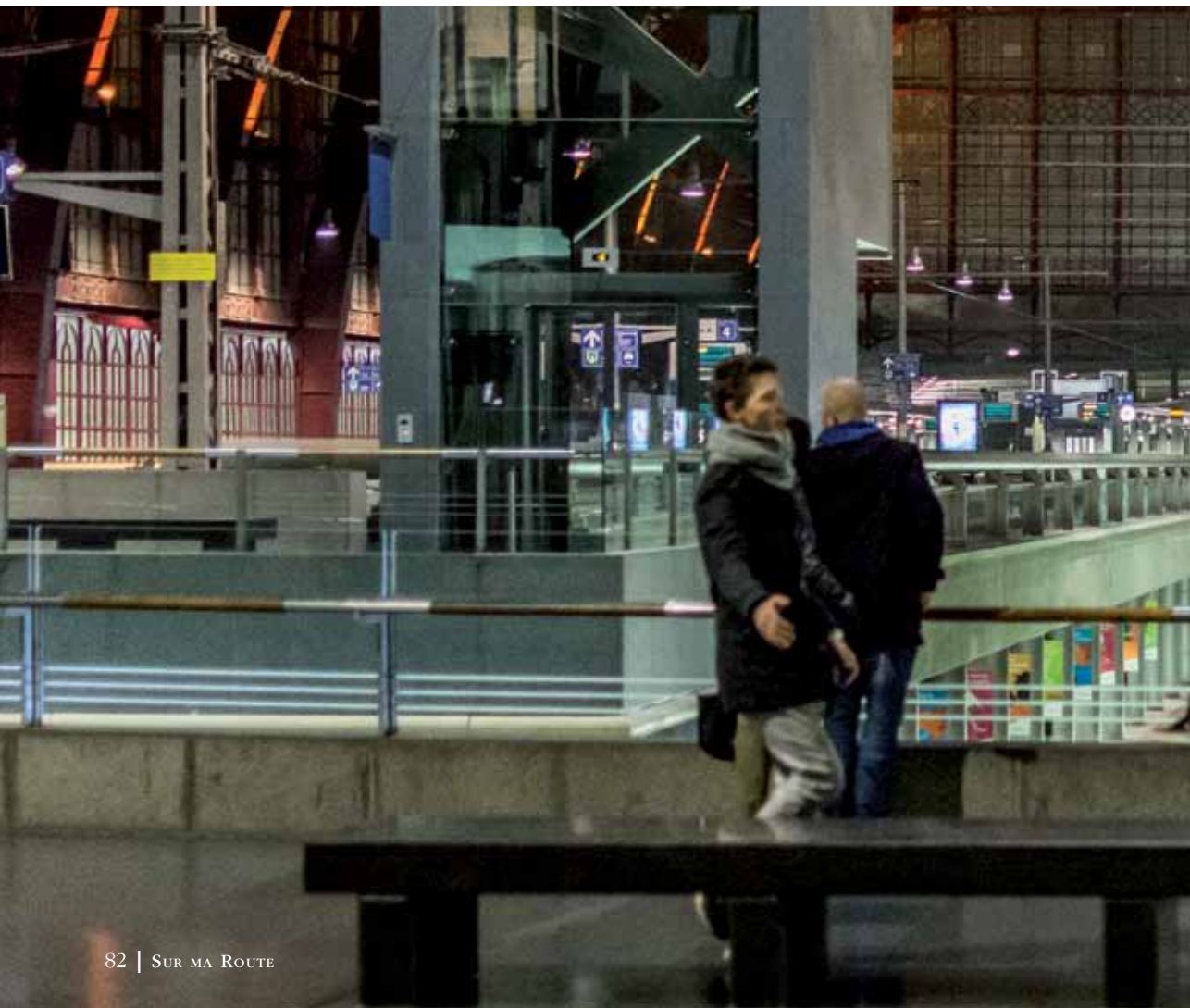
Laat duidelijk zijn dat hulpverlening aan deze jongvolwassenen best aanklappend is. Wanneer ze zelf afhaken, is het raadzaam dat hulpverleners hen blijven motiveren. Een telefoontje of huisbezoek is daarbij veel efficiënter dan een brief.

“Ik ben mijn OCMW kwijt geraakt door gewoon niet te gaan. Allez, ik weet niet, ik was echt slecht bezig, ik was helemaal down. Maar ja, niemand ziet dat.”

Soms hebben jongvolwassenen het gevoel dat niemand hen kan of wil helpen, of dat ze van het kastje naar de muur worden gestuurd. Ze vragen dat de hulpverlening niemand laat vallen, en geen enkele hulpvraag uit de weg gaat (*het belang van ontgrenzende hulpverlening komt aan bod in de bijdrages van Karel De Vos en Didier Reynaert*).

“Soms merk je dat ze eigenlijk geen enkele moeite voor je doen en alleen maar wat papiertjes invullen (...). Je ziet dat gewoon. Ze zuchten heel de tijd, en dan hun lichaamshouding daar zie je ook al veel aan. Je voelt dat toch aan vanaf het moment dat iemand daar zo zit met zijn armen gekruist en zegt: ‘Allez, zeg het ne keer, ik zal het hier allemaal ne keer oplossen (...). Soms zie je gewoon van: ‘die persoon is zijn werk aan het doen’, niet van: ‘Die gaat mij helpen’, nee: ‘Die is zijn job aan het doen, die is zijn uren aan het doen’.”

Bijdragen Adviesgroep

Jongvolwassenen op het scharnier van minder- naar meerderjarigheid: een levensfase doorspekt met hashtags

Sofie Desmet, Departement Welzijn,
Volksgezondheid en Gezin

JE BENT JONGVOLWASSEN EN JE WIL WAT #YOLO

De overgang van minder- naar meerderjarigheid is een spannend scharniermoment. Voor jongeren breekt een nieuw tijdperk aan. Een tijdperk dat doorspekt is met keuzes maken en (belangrijke) beslissingen nemen. Over studies of jobs, over vrijetijdsbesteding, over het aanknopen van (intieme) relaties, over waar ze wonen of hoe ze alles financieel zullen rondkrijgen. Onderzoeksresultaten van de tweede monitor van het Jeugdonderzoeksplatform (Vettenburg, Deklerck, Siongers, 2010) wijzen uit dat de meeste Vlaamse jongeren zich daarbij niet uit hun lood laten slaan. Een rondvraag van het JIM Youthlab (2013) bij 527 Vlaamse jongeren tussen 16 en 23 jaar bevestigt dit beeld: de meeste jongeren gaan volgens de slagzin YOLO – het acroniem voor ‘you only live once’ – door het leven. Ze staan positief in het leven en willen met volle overgave voor hun dromen gaan.

YOLO is quasi gemeengoed geworden in de cultuur en de beleving van jongeren en jongvolwassenen. Misschien zelfs nog meer bij die jongeren die op hun 18de verjaardag de deur van de (residentiële) jeugdhulp achter zich dicht trekken. Dit scharniermoment is voor hen vaak het startpunt van iets compleet nieuw: *“ik voelde mij verlost dat ik uit de instelling weg was. Verlost van het verleden. Ik kon opnieuw beginnen* (uit Cachet, schrijfsels over ‘de grote stap’ van voorziening naar zelfstandigheid).” De eerste dagen, maanden en jaren op eigen benen worden maximaal geplukt en beleefd: *“het leven is een ware ontdekkingsstocht gebleken. Het studentenleven bleek fantastisch, eens bevrijd van de regels van de instelling. Nu kon ik zelf kiezen naar welke feestjes ik wilde gaan en welke niet”, “(...) ik leerde omgaan met de vrijheid die ik niet gewoon was. (...)* Door niemand werd ik begrensd of terecht gewezen, ik deed gewoon waar ik zin in had en dacht vooral niet te veel na” (uit Cachet, schrijfsels over ‘de grote stap’ van voorziening naar zelfstandigheid).”

ALS DROMEN VERVULLEN EEN KWELLING WORDT #FML

Naast het proeven van alles wat komt kijken bij de vrijheid van de volwassenheid, hebben jongvol-

wassenen dromen en ambities die ze willen waarmaken. Vol goede wil en goede moed starten ze een zelfstandig leven. Velen slagen erin, met vallen en opstaan: *“ik had een droom, en hoe langzaam het ook ging, daar ben ik altijd voor blijven gaan* (uit Cachet, schrijfsels over ‘de grote stap’ van voorziening naar zelfstandigheid).

Maar volgens cijfers van het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk en de Openbare Centra voor Maatschappelijk Werk (OCMW) moet bij veel jongeren met een verleden in de residentiële jeugdhulp het YOLO-gevoel toch plaats maken voor bittere realiteit. De 18- tot 25-jarigen zijn oververtegenwoordigd in de OCMW-statistieken. 1 op de 3 leefloners is jonger dan 25 jaar. Onvoldoende inkomen verhindert hen om geschikte huisvesting te vinden of in hun levensonderhoud te voorzien. Sommigen hebben schulden opgebouwd. Hun leefsituatie is soms zo hachelijk dat ze een beroep moeten doen op de voedselbanken. Ook in de cijfers over zelfdoding, psychische problemen en depressie maken jongvolwassenen een relatief groot aandeel uit. Vaak is hun leefsituatie dermate kwetsbaar dat hun kansen op een gunstig toekomstperspectief ernstig gehypothekeerd worden. In de cultuur op sociale media hebben jongeren een hashtag voor het gevoel dat gepaard gaat met deze situatie: #fml, oftewel fuck my life.

Elk individu leeft inderdaad maar één keer. Voor elk leven moeten we maximale toekomstkansen creëren. Dat betekent dat we het armoederisico dat gelieerd is aan een verleden in de (residentiële) jeugdhulp moeten ombuigen (Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, 2008-2009). Een aantal inspanningen, mee ondersteund vanuit het beleid, kunnen daaraan bijdragen. In wat volgt lichten we deze inspanningen één voor één toe.

OP EIGEN BENEN STAAN DOE JE ZO #LIVEYOURLIFE

De gemiddelde leeftijd waarop Belgische jongeren het ouderlijke nest verlaten ligt relatief hoog: 26,7 jaar voor de mannen en 25,4 jaar voor de vrouwen. Deze cijfers staan in schril contrast met de doorsnee situatie voor jongeren uit de residentiële jeugdhulp. Zij trekken doorgaans rond hun 18de verjaardag de deur van de jeugdinstelling achter zich dicht. Dat moment is meestal ook synoniem voor het alleen gaan wonen. Jongeren met deze

ervaring blikken vaak met gemengde gevoelens op dit moment terug. Gevoelens van angst en onzekerheid wisselen af met kleine en grote successen. Ze verwoorden het als volgt: *“nee, ik had daar schrik van, om alleen te gaan wonen! Omdat ik het gewoon was in de instelling. Ze doen daar alles voor u en ik dacht altijd: wat gaat dat zijn als ik 18 ben, als ik nu ineens de stappen alleen zet, hoe gaat dat zijn? (...) Gaat dat goed komen? (...) Je zit met jeel wat vragen over het op eigen benen staan”* (uit Cachet, Schrijfsels over ‘de grote stap’ van voorzieningen naar zelfstandigheid).

In vergelijking met de doorsnee jongeren in Vlaanderen hebben jongeren uit de residentiële jeugdhulp gemiddeld 7 jaren minder om te oefenen met het op eigen benen staan en het leiden van een zelfstandig leven. In het licht daarvan signaleren jongeren met jeugdhulpervaring de nood aan een betere voorbereiding op het op eigen benen staan: *“ik heb het gevoel dat ik maar heel weinig ben voorbereid. Koken gebeurde bijvoorbeeld in de grote keuken en niet in de leefgroep zelf. (...) Ik ben hier weggegaan zonder iets te kunnen koken eigenlijk. Ergens wordt er hier te veel voor u geregeld. Zoals papieren in orde brengen, een bankrekening beheren. Als ge geen familie hebt die u dat zegt en geen gewone situatie kent en niemand legt u dat uit, dan weet je dat niet”* (uit Cachet, aanbevelingnota van mensen met Cachet). De jongeren zien die voorbereiding vrij letterlijk, als een soort klaarstoomtraject op het echte zelfstandige leven: de was en de plas, het betalen van facturen, het analyseren van de kleine lettertjes van contracten, het bolwerken van een huishouden, het zich aanmeten van een studie- en werkhouding, het verwerven van sollicitatievaardigheden, enzovoort.

Veel van de levensdomeinen waarop jongeren getraind moeten worden, kunnen jeugdhulpverleners al doende in hun begeleiding meenemen. In het Leuvense lieten een aantal jeugdhulppartners het spel ‘Op eigen benen’ bijvoorbeeld aanpassen naar een kwartetspel dat in een hulpverleningscontext kan gebruikt worden. Dat bereidt jongeren spelenderwijs en rechtstreeks voor op wat hen te wachten staat. Maar dat volstaat niet. De ‘al doende’-trainingen van jeugdhulpverleners aanvullen met trainingen door experts is nodig. Een consulent van de VDAB of van een werkwinkel kan jongeren wegwijs maken in alles wat te maken heeft met de arbeidsmarkt. Lokale OCMW-partners kunnen, ook binnen de muren van de jeugdhulpvoorziening, jongeren trainen in het beheren van een budget,

het leren ‘lezen’ van contracten, enzovoort. Diensten die gezinszorg aanbieden, kunnen jongeren klaar stomen voor het voeren van een eigen huishouden: koken, wassen, klusjes, ... Deze ideeën breien verder op het concept van geïntegreerde zorg. Om tegemoet te komen aan de vraag van jongeren hoeven we geen nieuw zorgaanbod te creëren. We hoeven jeugdhulpverleners ook niet extra te belasten met bijkomende taken die niet behoren tot hun kernopdrachten. Het komt er wel op aan om binnen het bestaande, flankerende aanbod die partners te engageren die jongeren kunnen wegwijs maken in wat hen te wachten zal staan als zelfstandige volwassene en die hen zo gericht mogelijke kennis, vaardigheden en attitudes kunnen aanmeten.

NAAR EEN NAADLOZE OVERGANG #FOLLOW4FOLLOW

Ondanks intensieve voorbereiding zal het voor sommige jongeren toch te hoog gegrepen zijn om na de jeugdhulp volledig zelfstandig verder te gaan. Omdat ze een handicap hebben, psychische of andere kwetsbaarheden. Dan is vervolgondersteuning uit het aanbod voor volwassenen (CAW, CGG, OCMW tot en met handicapspecifieke ondersteuning) nodig. Die vervolgondersteuning moet breuken in de ondersteuning voorkomen, maar vooral beletten dat kwetsbare jongeren in een niemandslaan terecht komen. Met als consequentie dat hun leefsituatie – met alle gevolgen van dien – zou escaleren. Een preventief middel daarvoor – waartoe we meer voorzieningen moeten stimuleren – zijn de tandemformules. In zo’n formule sluit de begeleider uit een voorziening voor bijzondere jeugdzorg ruim voor het moment van uitstroom een partnerschap met een collega uit bijvoorbeeld het CAW of een OCMW. Ze bieden samen, tegelijk, een tandembegeleiding aan. Gaandeweg, naarmate de jongere aangeeft er klaar voor te zijn en ondersteuning vanuit de jeugdhulp niet meer aangewezen is, laat de begeleider uit de bijzondere jeugdzorg de jongere in kwestie (formeel) los. De begeleider uit een ondersteuningsdienst voor volwassenen neemt het roer van de begeleiding over. Tussen droom en daad staan soms praktische bezwaren en wetten in de weg. Wachtlijsten en -tijden horen daarbij. Dit maakt dat er soms een wachtperiode kan zijn tussen het moment waarop de jongere uitstroomt uit de jeugdhulp, en het moment waarop hij terecht kan in het vervolgaanbod voor volwassenen. In zo’n situatie is het werken met een

vloeiende tandem soms moeilijk haalbaar. Voor die scenario's willen we beleidsmatig stimuleren dat de laatst betrokken jeugdhulpverlener contact houdt met de jongere, wanneer deze niet meteen terecht kan in het ondersteuningsaanbod voor volwassenen.

SAMEN STA JE STERKER DAN ALLEEN #FOLLOWME

Vele jongvolwassenen die in de residentiële jeugdhulp verblijven, bouwen in die context vaak een ondersteunend netwerk uit. Jongeren hebben de ervaring dat uitstroom vaak als consequentie heeft dat dat netwerk oplost: *“wat me bij gebleven is na de ‘grote stap’ is dat van jonge mensen heel veel wordt verwacht. Je woont alleen en er wordt ook verwacht dat je alles direct alleen kan. Van het netwerk dat je opbouwt in de instelling blijft weinig over. De begeleiding stopt snel en plots en bij wie moet je dan terecht met moeilijkheden en problemen”* (uit Cachet, Schrijfsels over ‘de grote stap’ van voorziening naar zelfstandigheid)? Het werkpunt is duidelijk: ervoor zorgen dat jongeren die de jeugdhulp verlaten – net als elk ander individu – kunnen beschikken over een vangnet. Dit werkpunt is opgepikt door minister Vandeurzen. In zijn beleidsnota 2014-2019 stimuleert hij jeugdhulpaanbieders opdat ze tijdig acties ondernemen om voor jongeren een sociaal en/of professioneel ondersteunend netwerk te creëren. Het eerste accent ligt dan bij een informeel netwerk waar jongeren een beroep op kunnen doen: familie, vrienden, kennis, burens of vrijwilligers. Die kring zorgt ervoor dat de jongvolwassene goede dagen beleeft, losse babbels heeft en ontspanning vindt. Maar die kring is er ook op de kwade dagen, op die momenten waarop het moeilijk loopt: administratie voor mutualiteit of OCMW die niet in orde is, een studietraject dat niet loopt zoals verhoopt, eenzaamheid die de kop opsteekt, problemen met de huisbaas, enzovoort. Dit impliceert dat hulpverleners naast hun begeleidende opdracht ook bouwers van sociale netwerken worden. Voor vele hulpverleners kan dit een vaardigheid zijn waarin ze verder versterkt en gecoacht moeten worden. Integrale Jeugdhulp zal daarom inzetten op het versterken van de expertise rond de uitbouw van sociale netwerken.

Daarnaast zijn ook krachtgerichte methodieken erg bruikbaar om ervoor te zorgen dat jongeren maximaal hun eigen weg kunnen gaan. Methodieken als de Eigen Kracht Conferenties, Persoonlijke Toekomstplanning of Familienetwerkberaad zijn daar

voorbeelden van. Deze methodieken zijn ondertussen beter gekend. Her en der hebben ze al een plek verworven in het aanbod van voorzieningen. We willen het gebruik ervan verder inburgeren door een werkkader voor het inzetten van krachtgerichte methodieken uit te werken.

EEN HULPAANBOD DAT AANSLUIT BIJ DE DIGITALE LEEFWERELD #INSTAMOOD

We trachten, voor diegenen die daar nog nood aan hebben, een naadloze doorstroom te realiseren tussen de jeugdhulp en het aanbod voor volwassenen. Maar sommige jongvolwassenen welen dat aanbod af. Omdat ze hulpverleningsmoe zijn. Dan is het beleidsmatig de uitdaging om andere hulpverleningskanalen te creëren. Kanalen die anoniem zijn. Of waarvan de toegankelijkheid meer is afgestemd op de leefwereld van jongvolwassenen. Online hulpverlening kan zo'n kanaal zijn. Het online karakter van hulpverlening speelt alleszins in op de toenemende digitale vanzelfsprekendheid in het leven van jongvolwassenen. Tablets en smartphones worden dagelijkse instrumenten in hun leefwereld. Sociale media, apps of andere online tools kunnen daarom een middel zijn om jongvolwassenen die de stap naar de hulpverlening niet meer willen of kunnen zetten toch te bereiken. Het online aanbod is op dit moment evenwel nog beperkt. De eerste stappen in online hulpverlening worden gezet. Maar er is nog groei-marge. Ongetwijfeld zal het beleidskader voor online hulpverlening – een kader waar momenteel aan gewerkt wordt – de nodige stimulansen bieden om op het terrein, ook voor jongvolwassenen, een online hulpaanbod op maat te kunnen uitwerken.

You only live once, YOLO. Voor jongeren is die slagzin logisch inpasbaar in hun levensfase; experimenteren, proeven en beleven van alle nieuwigheden die komen kijken bij de vrijheden van de prille volwassenheid. Al diegenen die werken met jongvolwassenen – van hulpverleners tot en met beleidsmakers – zouden diezelfde slagzin voor ogen moeten houden bij alle initiatieven die ze ondernemen voor deze doelgroep. Een slagzin die er ons toe aanzet om voor jongvolwassenen de best mogelijke condities voor een gunstig toekomstperspectief te creëren: hen intensief trainen, zodat ze sterk gewapend zijn om na uitstroom uit de jeugdhulp zelfstandig hun dromen en ambities waar te maken, bij voorkeur geruggesteund door een sociaal netwerk. Met tandembegeleidingen moeten

we de eventuele doorstroom van jeugdhulp naar volwassenenhulp beter trachten te verzekeren. En in een jongvolwassen leven, dat vaak doorspekt is met apps, sociale media en hashtags, kan een

online hulpverleningsaanbod tot slot voor een belangrijk stuk tegemoet komen aan de (digitale) noden van diegenen die de fysieke stap naar de hulpverlening niet zetten.

Van BZW naar CBAW: binnen de Aanzet

Filip Steeman, supervisor CBAW De Aanzet

INLEIDING

De voorbije jaren was de sector van de bijzondere jeugdbijstand aan tal van veranderingen onderhevig. De meest ingrijpende verandering was zonder twijfel de komst van de 'integrale jeugdhulpverlening'. Toch was het veranderingsproces binnen onze sector al heel wat langer bezig. De opdeling van het hulpaanbod in verschillende zorgmodules dwong verschillende hulpverleningsvormen al veel vroeger om zich duidelijk te profileren en hun aanbod scherper af te bakenen.

Er kwam de voorbije jaren veel meer aandacht voor het methodisch werken binnen de sector. Er werd volop ingezet om nieuwe methodieken te ontwikkelen of methodieken die reeds hun efficiëntie bewezen hadden, te implementeren.

WAT VOORAF GING

Binnen 'de Aanzet' deden we in 2009 een eerste poging om binnen CBAW (toen nog BZW) het aanbod te differentiëren, binnen de bestaande capaciteit. We hadden een aantal belangrijke redenen om onze werking kritisch te herbekijken. Zo stelden we bijvoorbeeld vast dat jongeren best goed functioneerden zolang de begeleiding liep, maar dat bij het afsluiten van een begeleiding dikwijls heel snel een aantal problemen de kop opstaken. We beseften dat we als begeleider te veel taken overnamen en jongeren daardoor te weinig in hun eigen kracht zetten. Ook werd er te weinig ingezet op het netwerk dat rond de jongere stond.

WAT WE DEDEN EN BEREIKTEN

We creëerden zelf een nieuwe methodiek en lieten ons hierbij inspireren vanuit het gedachtegoed van de sociale netwerk strategieën en de oplossingsgerichte gespreksvoering. We kozen er bij deze methodiek bewust voor om bij de start van de begeleiding het netwerk van de jongere een centrale plaats te geven. Een week na de start van een begeleiding werden belangrijke netwerkfiguren, die de jongeren zelf kozen, samengebracht tijdens

een netwerkoverleg. Tijdens dit overleg werd bekeken op welke manier zij de jongere konden ondersteunen bij hun proces naar zelfstandigheid en wie welke taken daarin opnam.

Dit proces werd opgevolgd en gestuurd door de begeleider. De begeleider verdween iets meer naar de achtergrond en de focus kwam meer te liggen naar waar de verantwoordelijkheid volgens ons echt diende te liggen nl. bij de jongere en zijn netwerk. Omdat de begeleider er slechts tijdelijk was, in tegenstelling tot het netwerk, dat ook na het afsluiten van de begeleiding betrokken zou blijven, vonden we dit een verantwoorde keuze.

De eerste methodiek was een kortdurende methodiek die liep over een periode van 9 maanden waarbinnen de eerste 6 maanden zeer intensief gewerkt werd en waarna er nadien een systematische afbouw volgde. We stelden vast dat deze manier van werken heel wat voordelen had. Jongeren vonden bijvoorbeeld veel sneller woonst omdat er vanuit het netwerk ook meegezocht werd, ouders voelden zich veel meer betrokken bij de begeleiding en werden volwaardige partners in de hulpverlening. Het feit dat ouders een aantal praktische taken opnamen, veranderde vaak ook iets in de (moeilijke) relatie met hun kind. Vanuit deze vaststellingen nam het enthousiasme om aan de slag te gaan met het netwerk alleen maar toe. We besloten dan ook de lijn consequent door te trekken naar alle lopende begeleidingen. Daarom maakten we een variant op de kortdurende netwerkgerichte begeleiding namelijk een begeleiding van 15 maanden. Er volgde ook een samenwerkingsverband met de Universiteit van Leuven onder leiding van Professor Guy Bosmans, met als doel de effecten van onze methodiek in kaart te brengen.

In functie van dit onderzoek was een strakke opvolging van onze methodiek vereist. Meer dan een jaar hielden we strak vast aan onze methodiek. Dit was niet altijd makkelijk maar het zorgde er wel voor dat zowel de pijnpunten als de sterktes van de methodiek heel sterk naar boven kwamen. We

delen ons zoekproces graag met jullie en geven vrijblijvend een aantal adviezen mee.

Een methodiek staat nooit op zich

Wij geloven heel sterk in de kracht van het methodisch werken. Een goed uitgewerkte en onderbouwde methodiek zorgt immers voor houvast, duidelijkheid en voorspelbaarheid. Een methodiek staat echter nooit op zich en dient steeds in combinatie te staan met goed opgeleide begeleiders met een sterk ontwikkelde basishouding. Begeleiders moeten een klik kunnen maken met hun jongeren. Lukt dit niet, dan is het effect van een methodiek ook nihil. Het expliciteren wat men precies onder een goed ontwikkelde basishouding verstaat, is dan ook een taak die zowel op organisatie- als op teamniveau dient te gebeuren. Verder is het een belangrijke taak om via werkbegeleiding of supervisie begeleiders te ondersteunen bij een correcte toepassing van de methodiek en voldoende stil te staan bij de basishouding van begeleiders in de praktijk.

Het hanteren van een methodiek komt soms in conflict met zorg op maat

Aan methodisch werken zijn inderdaad een aantal valkuilen verbonden. Zo kan een te strak vasthouden aan de methodiek soms contraproductief werken. We maakten dit in onze praktijk ook verschillende keren mee. Wij vinden het heel belangrijk dat een methodiek een middel blijft om jongeren vooruit te helpen en dat het geen doel op zich wordt. Een kort voorbeeld om dit te illustreren: zoals hierboven reeds vermeld, zetten wij in de begeleiding heel fel in op het netwerk. Bij de start van de begeleiding probeerden we het netwerk samen rond de tafel te brengen (netwerkoverleg). Voor sommige jongeren was het echter niet evident om dit te doen. Vanuit hun complexe voorgeschiedenis, gekenmerkt door breuken en conflicten was het soms te intimiderend om een groep van mensen rond de tafel te brengen. Hieraan voorbijgaan, leidde in een beperkt aantal gevallen tot een stopzetting van de begeleiding.

Dit is een duidelijk voorbeeld waarin het te strikt vasthouden aan een methodiek in conflict komt met het werken op maat. Het kan niet de bedoeling zijn dat begeleidingen hierop afspringen. Afstemming met jongeren, hun angsten onderkennen en andere manieren op hun maat zoeken om hun netwerk te betrekken, blijven de kerntaken van de hulpverlener.

De duur van een methodiek komt soms in conflict met zorg op maat

Sommige jongeren zijn gebaat bij een kortdurende vorm van begeleiding. Het geeft hen een duidelijk perspectief en houvast. In de praktijk stellen we echter vast dat slechts een kleine groep jongeren met een kortdurende begeleiding gebaat is. Heel wat jongeren die in de module CBAW terecht komen, dragen immers een grote rugzak mee uit het verleden. Velen komen uit gebroken gezinnen of verbleven in jeugdinstanties. De meesten hebben slechts een erg gering netwerk waarop ze kunnen terugvallen. Bovendien hebben heel wat jongeren het gewoon gehad met hulpverlening en zijn ze hulpverleningsmoe. Dergelijke factoren maken dat de opbouw van een werkrelatie tussen jongere en hulpverlener sowieso al heel wat tijd vraagt.

In onze praktijk maakten we het dan ook regelmatig mee dat jongeren nog niet voldoende voorbereid waren op het zelfstandig wonen na het doorlopen van de methodiek van 9 maanden.

In de ruimere sector zijn er intussen een aantal diensten die een erkenning kregen voor een kortdurende intensieve CBAW begeleiding van 6 maanden, die met gelijkaardige problemen kampen.

Ook hier mogen jongeren niet de dupe worden van het te strikt hanteren van een methodiek in tijd. Wanneer jongeren aangeven dat ze nog langer nood hebben aan begeleiding zou men hier vanuit de hulpverlening met de nodige flexibiliteit moeten mee kunnen omgaan. Een flexibele regelgeving op zowel organisatieniveau als vanuit de overheid kan hierop een antwoord bieden.

Binnen 'de Aanzet' hebben we het spoor van de kortdurende intensieve begeleiding verlaten. We vinden het zinvoller om de begeleiding elke 6 maanden te evalueren en te bekijken of verlenging noodzakelijk is. Op deze manier kunnen we meer zorg op maat bieden dan binnen een duidelijk in tijd afgebakend systeem.

Zorg ervoor dat de juiste jongeren in de juiste methodiek terecht komen

Zoals hierboven reeds beschreven geloven wij steevast in het methodisch werken.

Wanneer er specifiek voor een kortdurende begeleidingsvorm gekozen wordt waarbinnen er heel intensief gewerkt wordt, is het belangrijk dat de juiste jongeren in deze begeleidingsvorm terecht komen. Een duidelijke afbakening van de doelgroep is hierbij onontbeerlijk. Voor onze kortdurende begeleiding hadden wij een aantal specifieke

criteria opgesteld waaraan de jongere moest voldoen. De methodiek was vooral geschikt voor de (verstandelijk) sterkere jongeren, met een betrouwbaar netwerk en een duidelijke motivatie (lees: duidelijke doelen waaraan ze wilden werken). Deze criteria waren essentieel om een begeleiding op 9 maanden tijd succesvol te kunnen afronden. Jongeren die niet aan deze criteria voldeden, werd een langer zorgtraject aangeboden waarbinnen er meer ruimte was om te werken aan thema's als motivatie, herstel binnen het bestaande netwerk of de uitbouw van een nieuw netwerk.

Binnen 'de aanzet' hebben we geen specifieke erkenning voor een kortdurende begeleidingsvorm. We experimenteerden binnen onze bestaande capaciteit. We kwamen zo tot de vaststelling dat het aantal kortdurende begeleidingen in aantal ook vrij beperkt was. Diensten die een specifieke erkenning hebben voor een kortdurende begeleidingsvorm slagen er niet altijd in om hun plaatsen met de "juiste" jongeren ingevuld te krijgen. In het huidige klimaat - waarbinnen veel aandacht gaat naar het behalen van contextcontacten - is de druk op de voorzieningen dan ook groot om deze plaatsen alsnog in te vullen met jongeren die eigenlijk langere zorgtrajecten nodig hebben. Deze evolutie is even logisch als zorgwekkend. Enerzijds komen jongeren in een methodiek terecht die voor hen niet de meest geschikte is, anderzijds wordt op deze manier de kracht van methodisch werken onderuit gehaald.

Sinds de komst van de integrale jeugdhulpverlening zijn er heel wat CBAW-diensten die kampen met open plaatsen. De boodschap dat deze plaatsen dan maar moeten ingevuld worden met reguliere contextbegeleidingen vinden wij een zorgwekkende evolutie. Wij ervaren dit als een inbreuk op de specifieke expertise die jarenlang opgebouwd werd binnen CBAW maar eveneens als een aanval op de kracht van het methodisch werken.

Methodisch werken en de integrale jeugdhulpverlening

De komst van de integrale jeugdhulpverlening heeft een grote impact op de werkvorm CBAW. Jongeren die de stap zetten naar begeleid wonen zijn per definitie een zeer kwetsbare doelgroep. Deze kwetsbaarheid lijkt sinds de komst van de integrale jeugdhulpverlening echter nog toegenomen. Jongeren die gemotiveerd zijn, over een netwerk beschikken en bovengemiddeld begaafd zijn kunnen in het nieuwe systeem zeker hun weg

vinden. Voor de jongeren die het gehad hebben met hulpverlening, die geen motivatie meer hebben, biedt het huidige systeem een te beperkt vangnet. Met de omvorming van het Comité en het verdwijnen van consultants binnen de vrijwilligheid is ook hun laatste vangnet verdwenen. Toegegeven, consultants hadden vroeger een gering contact met jongeren maar ze waren in vele gevallen wel de rode draad doorheen het turbulente leven van heel wat jongeren. Ze speelden een centrale rol in de toeleiding van jongeren naar BZW en slaagden erin om jongeren te motiveren wanneer ze dreigden af te haken. Dit lukte vaak omdat ze de jongeren kenden en mee waren met hun voorgeschiedenis.

Het feit dat heel veel CBAW diensten kampen met open plaatsen is een indicatie dat heel wat kwetsbare jongeren de weg niet vinden in het nieuwe systeem en dat de toeleiding moeilijk loopt. Ook dit is een zorgwekkende evolutie.

Wanneer jongeren vandaag de stap zetten naar het zelfstandig wonen is nagenoeg elke vorm van vangnet verdwenen eens ze de leeftijd van 18 jaar bereikt hebben. Enkel de hulpverlener blijft als vaste bakken naast de jongere staan, zo lang het goed loopt natuurlijk.

De druk op begeleiders om contacten te presteren is de voorbije periode bijvoorbeeld serieus toegenomen alsook de administratieve belasting (denken we hierbij maar aan het invullen van A-documenten). Bovendien lijkt het vertrouwen in de expertise van begeleiders geringer geworden, cfr. de vragen tot verlenging van begeleiding die tot in detail dienen gemotiveerd te worden voor de toegangspoort. In dit kader lijkt het ons belangrijk dat er voldoende aandacht blijft voor dialoog tussen medewerkers van de toegangspoort en veldwerkers. Hiervoor voldoende evaluatiemomenten voorzien is echt noodzakelijk. Het is de enige manier om de krachten en valkuilen die het nieuwe landschap ons biedt in kaart te brengen, te bestendigen wat goed werkt en verbeteringen aan te brengen bij zaken die stroef lopen.

BESLUIT

Methodisch werken is binnen de sector van de bijzondere jeugdbijstand een must. Het biedt een duidelijk kader waaraan de hulpverlener zijn hulpverlenend handelen ophangt.

Toch staat een methodiek nooit op zich, maar steeds in combinatie met goed opgeleide begeleiders met een sterk ontwikkelde basishouding.

Aan methodisch werken zijn echter ook valkuilen verbonden. Zo kan het methodisch werken te veel een doel zijn op zich in plaats van een middel om jongeren vooruit te helpen of kunnen jongeren in een methodiek terecht komen die niet 'op hun maat is'. Het is belangrijk om hiervan bewust te zijn en de eigen werking kritisch te blijven bekijken.

De overheid zette de voorbije jaren fel in op me-

thodisch werken en de jeugdzorg werd drastisch hervormd. Toch zijn er nog steeds jongeren die door de mazen van het net glippen en daardoor niet van een gepast zorgaanbod kunnen genieten. Voldoende dialoog en wederzijds vertrouwen tussen overheid en veldwerkers blijven sleutelfactoren om deze hiaten naar de toekomst toe weg te werken.

CBAW: samenwerking met de context en andere diensten: een gedeeld engagement

Bart Caes, Centrum Jongeren en Begeleiding

Het C.J.G.B. heeft een erkenning voor 56 context-begeleidingen. Van deze 56 begeleidingen zijn er ongeveer 16 CB AW-begeleidingen. We zijn hiermee gestart in 1984.

Jongeren starten meestal tussen de 17 en 18 jaar met zelfstandig wonen. Ze krijgen een individuele begeleider toegewezen die de jongere ondersteuning biedt op diverse domeinen zoals de woonsituatie, financiën, het werken met de context, administratie, huishouden, school en werk, tijdsbesteding en psycho-sociaal functioneren. De begeleider werkt meestal mobiel en gaat wekelijks aan huis maar altijd op afspraak. In eerste instantie probeert de begeleider een vertrouwensband op te bouwen met de jongere. Zo kan er bij de aanvang van de begeleiding een aantal activiteiten georganiseerd worden om die vertrouwensband op te bouwen. De begeleider probeert ook steeds de jongere zoveel mogelijk te betrekken bij alle facetten van de begeleiding. Er wordt niet gewerkt vanuit een gezagspositie maar de jongere en begeleider staan op gelijke voet en zoeken samen naar oplossingen. De begeleider kan enkele oplossingen aanbieden maar er wordt samen beslist. De begeleider probeert ook als raadgever en vertrouwenspersoon op te treden. Hij heeft een open houding, heeft respect en toont interesse voor de leefwereld van de jongere. Er wordt ook aanklappend gewerkt: wanneer een jongere zich een aantal keren niet houdt aan een afspraak blijft de begeleider hem opzoeken. Veel begeleide jongeren hebben al heel wat afwijzingen moeten doorstaan in hun leven en dit probeert de begeleider te vermijden door extra kansen aan te bieden.

Wat betreft de woonsituatie gaat de begeleider waar nodig mee op zoek naar een woning. De

jongere wordt ook ingeschreven op wachtlijsten van sociale huisvestingsmaatschappijen. Wanneer de jongere een woning heeft gevonden worden er afspraken gemaakt omtrent het in orde houden van de woning en respect te hebben voor de medebewoners. Er wordt ook gevraagd aan de verhuurder om de begeleider te contacteren bij problemen. Wekelijks wordt er een huisbezoek gedaan om te kijken in hoeverre de jongere zijn woning in orde houdt. Wanneer er problemen ontstaan, treedt de begeleider op als bemiddelaar. De begeleider volgt op of de jongere zijn huur betaalt. Op het vlak van geldbeheer wordt er gewerkt met een beheerrekening en een afnamerekening. Wekelijks overloopt de begeleider samen met de jongere welke rekeningen dienen betaald te worden en krijgt de jongere leefgeld. Er wordt samen naar de bank gegaan. Het is de bedoeling dat de jongere meer en meer zelfstandigheid krijgt tot hijzelf in staat is zijn geld te beheren. Bij het begin van de begeleiding proberen we steeds contact op te nemen met de jongere zijn ouders of andere leden van de context. Wanneer het contact tussen de ouders en de jongere verbroken is, probeert de begeleider door bemiddeling het contact te herstellen. Ouders en leden van de context kunnen steeds contact opnemen met de begeleider. De begeleider leert de jongere omgaan met zijn administratie. Wekelijks wordt de post doorgenomen en wordt de jongere aangeleerd wat hij moet doen. Indien de jongere zelfstandig naar diensten kan gaan, doet hij dit alleen. In andere gevallen gaat de begeleider een tijdje mee. De jongere wordt aangeleerd hoe hij zijn huishouden moet organiseren. Hij krijgt een kookbrochure. Soms wordt er samen boodschappen gedaan en samen gekookt. De jongere krijgt tips hoe hij moet kuisen, wassen en aandacht hebben voor persoonlijke hygiëne. De school- en/

of werksituatie van de jongere wordt opgevolgd door de begeleider en waar nodig neemt de begeleider contact op met school. Dit gebeurt met de V.D.A.B., Werkwinkel, enz. om de werksituatie van de jongere te begeleiden. Op psycho-sociaal vlak staat de begeleider open voor alle vragen, problemen en noden van de jongere en wordt er samen met hem gezocht naar een oplossing of een antwoord. Wanneer nodig wordt er contact gezocht met een gespecialiseerde dienst. Het is dus de bedoeling van de begeleiding dat de jongere op alle vlakken een proces doorloopt naar zelfstandigheid en gedurende de begeleiding meer en meer verantwoordelijkheid gaat opnemen tot hij zich volledig kan handhaven in onze maatschappij.

Van bij de start van de begeleiding proberen we een samenwerking op te zetten met de context van de jongere, school en andere diensten die een rol kunnen spelen in het leven van de jongere. We proberen de context van bij de intake te betrekken in het begeleidingsproces en zoeken samen met de jongere en zijn context wie verantwoordelijkheid kan opnemen voor bepaalde opdrachten. We denken hierbij aan samen een huis zoeken, meehelpen aan een verhuis, het inrichten van een woning, een jongere leren koken, de jongere een bezoekje brengen, enz.. Het inschakelen van de context betekent voor de jongere dat hij er niet 'alleen' voor staat, dat hij weet waar hij terecht kan bij eventuele problemen wanneer zijn begeleider niet beschikbaar is, en ook zinvol zijn voor na de begeleiding. De begeleider staat in nauw contact met de context en stuurt bij waar nodig. Jammer genoeg stellen we vast dat niet iedere jongere over een ondersteunende positieve context beschikt.

Wanneer een jongere door een aantal organisaties wordt gevolgd, neemt de begeleider een coördinerende rol op en organiseert indien nodig een gesprek met alle partijen.

Tijdens de begeleiding brengen we met elke jongere een bezoek aan het JAC zodat hij weet waar hij terecht kan bij eventuele problemen na zijn begeleiding. Het JAC is als dienst laagdrempelig en is een afdeling van het CAW en kan gemakkelijk doorverwijzen naar een andere interne dienst. Wanneer we verwachten dat een jongere blijvend nood zal hebben aan begeleiding, proberen we een duo-begeleiding op te zetten met de interne begeleider en een CAW-begeleider om de overgang naar jongvolwassenhulpverlening beter te laten verlopen. Na een kennismaking met de CAW-begeleider werken beide begeleiders tijdelijk

samen met de jongere tot een overgang mogelijk is.

Daarnaast zetten we een samenwerking op met die diensten die nuttig zijn tijdens de begeleiding.

Een overzicht:

- ✓ Woonsituatie: gezien het woningaanbod voor onze jongeren beperkt is, schrijven we al onze jongeren in in een aantal sociale huisvestingsmaatschappijen. Op deze manier hebben al voor een belangrijk aantal jongeren een comfortabele en goedkope woning gevonden. Met deze maatschappijen maken we steeds een aantal afspraken. We organiseren een gesprek met de jongere en de sociale dienst zodat beide partijen elkaar leren kennen. Daarnaast kan de maatschappij steeds een beroep doen op ons om te bemiddelen bij eventuele problemen, zelfs na de begeleiding.
- ✓ Financiële situatie: er worden tijdens de begeleiding contacten georganiseerd met bankpersoneel zodat jongeren weten waar ze terecht kunnen, wanneer ze vragen hebben. Bij jongeren die een leefloon ontvangen, zijn er regelmatig gesprekken voorzien met hun contactpersoon van het OCMW. Zo raakt de jongere vertrouwd met deze persoon en kan hij ook makkelijker na de begeleiding een beroep doen op deze persoon. Wanneer we vermoeden dat een jongere blijvend moeilijkheden zal hebben met zijn budgetbeheer, wordt er samengewerkt met het OCMW zodat zij dit budgetbeheer kunnen overnemen tijdens of na de begeleiding.
- ✓ De context: vanuit de begeleiding wordt er steeds onderzocht in hoeverre de context een taak kan opnemen binnen deze begeleiding. We bekijken de ruime context en denken hierbij aan ouders, broers, zussen, maar ook andere familieleden, vrienden, burens ... Ook na de begeleiding kunnen zij een rol spelen blijven in het leven van de jongere. Waar nodig proberen we een zo goede mogelijke samenwerking op te zetten.
- ✓ De school: er wordt steeds contact opgenomen met de school van de jongere wanneer de jongere leerplichtig is. We nemen contact op om betrokken te worden bij eventuele problemen, spijbelgedrag, een moeilijke relatie met leerkrachten, enz. en proberen een samenwerking op te zetten. Ook het CLB kan hierbij een partner worden en/of zijn.
- ✓ De werksituatie: wanneer jongeren werkzoe-

kend zijn, gaat de begeleider samen met hem op zoek naar werk. Er worden samenwerkingsverbanden opgezet met de Werkwinkel, de VDAB, alternatieve tewerkstellingen, OCMW's, enz. Er worden regelmatig gesprekken georganiseerd zodat de jongere vertrouwd is met diverse contactpersonen die hem verder kunnen opvolgen na het einde van de begeleiding.

- ✓ De (vrije-) tijdsbesteding: als een jongere problemen heeft om zijn (vrije-)tijdsbesteding positief in te vullen, gaan we samen met hem op zoek naar een passende tijdsbesteding. Hiervoor hebben we ondermeer een samenwerkingsverband met het Boothuis en de stad Kortrijk die passende activiteiten organiseren voor jongeren. Het is de bedoeling dat jongeren hier verder gebruik van maken na de begeleiding.
- ✓ Administratie: tijdens de begeleiding wordt de jongere aangeleerd hoe hij zijn administratie moet in orde houden. Er wordt met hem naar alle diensten (stadhuis, mutualiteit, VDAB, vakbond, verzekeringen, ...) gegaan die voor hem belangrijk zijn zodanig dat hij vertrouwd

geraakt met deze diensten. Wanneer we echter vaststellen dat de jongere blijft problemen hebben met zijn administratie, kijken we samen met de jongere naar een passende doorverwijzing. We denken hierbij meestal aan een OCMW of een CAW.

- ✓ Psycho-sociale situatie: als een jongere geconfronteerd wordt met problemen zoals verslaving, eenzaamheid, gebrek aan sociale vaardigheden, rouw, liefdesverdriet enz. gaan we samen op zoek naar een oplossing voor zijn problemen. Wanneer het nodig is, schakelen we passende professionele hulp in en starten we een samenwerking.

Bij de overgang naar meerderjarigheid kiezen de meeste jongeren voor verderzetting van de hulpverlening. Weinig jongeren haken af.

Meestal wordt in onderling overleg beslist wanneer de begeleiding afgerond wordt. De jongere kan na het afronden van de begeleiding nog steeds een beroep doen op zijn begeleider maar in de praktijk gebeurt dit niet zo veel.

Achttien jaar? Saluut en de kost!

*Pieter Vanbauwere & Bert Van der Auwera,
Tordale vzw*

MEERDERJARIG EN NOOD AAN GEPASTE ONDERSTEUNING? EERST NIEUWE FEITEN PLEGEN.

Herinnert u zich uw achttiende verjaardag? Voor sommigen een onvergetelijk feest, voor velen zelfs een mijlpaal: de eerste ritjes in de auto, de charmes van het nakende studentenleven, langer blijven plakken op café of feestjes. Helaas niet voor iedereen. Voor jongeren met een verstandelijke beperking, gedrags- en emotionele stoornissen of een MOF-statuut (als misdada omschreven feit), zijn de vooruitzichten vaak minder vrolijk.

Zo ook voor Veerle. Als oudste van drie kinderen komt zij op haar dertiende terecht in een begeleidingscentrum. Naast haar licht verstandelijke beperking stellen deskundigen bij haar ook autisme en ADHD vast, een combinatie die voor Veerle en haar omgeving niet eenvoudig is. Haar moeder kampt met een borderlineproblematiek en na verschillende zelfmoordpogingen komt ze terecht in een psychiatrische instelling. Bij haar vader vindt

Veerle ook niet veel steun. Door zijn zware drankverslaving hebben de kinderen vrij spel.

VLUCHT

Na een tijdje vindt Veerles moeder haar nieuwe liefde in de psychiatrische instelling waar ze verblijft. Voor haar dochter is dit een lichtpuntje. Haar toestand stabiliseert en Veerle mag, samen met haar broer en zus, opnieuw op bezoek tijdens de weekends. Maar de zaken gaan niet zoals gepland. Tijdens de bezoeken aan haar moeder ziet Veerle haar kans schoon en loopt ze regelmatig weg. Ze glijdt af in criminele milieus en komt in aanraking met alcohol en drugs. Na een paar dagen spoorloos te zijn, wordt Veerle volledig groggy en verwaarloosd teruggevonden in Antwerpen, op meer dan 100 kilometer van haar woonplaats. Tot overmaat van ramp wordt ze, tijdens een van haar vluchtpogingen, het slachtoffer van ernstig seksueel misbruik. Op dat moment grijpt de jeugdrechter bank in. Vanaf dan beslist de jeugdrechter of Veerle al dan niet naar huis mag.

De problemen herbeginnen als Veerle 18 jaar wordt. Juridisch gezien is ze meerderjarig dus de

maatregelen van de jeugdrechtbank lopen af. Veerle is letterlijk vogelvrij. Ze zet de bloemetjes buiten en verzeilt opnieuw in de verkeerde kringen. Haar drugs- en alcoholproblemen steken terug de kop op en Veerle probeert aan geld te komen door drugs te dealen. Als haar moeder op een dag thuis komt, heeft Veerle haar volledige inboedel verkocht. Op dat moment beslist de vrederechter om over te gaan tot een gedwongen opname in een psychiatrische instelling. Veerle wordt gecollocueerd. De voorwaarden voor collocatie zijn niet mals. De persoon in kwestie moet lijden aan een geestesziekte en een ernstig gevaar zijn voor zichzelf of anderen. U kan zich inbeelden dat een gedwongen opname voor patiënten en hun omgeving een traumatische ervaring is, die vaak agressie in de hand werkt.

MEERDERJARIGHEID ALS BREEKPUNT

De levensloop van Veerle legt een pijnlijk hiaat in de wetgeving bloot. Minderjarigen met een verstandelijke beperking en ernstige gedrags- en emotionele problemen krijgen niet alleen het vreselijke letterwoord GES+ opgeplakt, maar kunnen tot overmaat van ramp maar maximaal drie jaar van dat statuut 'genieten' (een GES+ plaats is een extra gesubsidieerde plaats binnen het VAPH om jongeren met ernstige gedrags- en emotionele stoornissen op te vangen). In die periode gaan begeleiders intensief aan de slag met de jongeren. Na die drie jaar, of als ze 18 jaar worden, vervalt de ondersteuning en wacht het zwarte gat. Er bestaat bij de subsidiërende overheid dan ook geen specifieke erkenning voor volwassenen met een GES-problematiek. Vanaf de dag dat ze meerderjarig worden, zijn deze jongeren dus letterlijk vogelvrij. Als de jongere beslist om te vertrekken, hebben instellingen juridisch gezien geen poot om op te staan. Het hoeft geen betoog dat jongeren met een GES-problematiek, ondanks hun meerderjarigheid, met heel veel ondersteuningsnoden achterblijven. In de praktijk kan dit catastrofale gevolgen hebben.

Alles wat de jongere doorheen de jaren aan kennis of vaardigheden heeft opgebouwd, kan bij het loslaten van de een op de andere dag vervagen. Hulpverleners spreken dan ook over een breekpunt. En het wordt nog absurder. Om na hun achttiende verjaardag nog verder gepaste ondersteuning te kunnen krijgen, moeten deze jongeren nieuwe feiten plegen. Ze moeten zich dus schuldig maken aan recidive vooraleer de rechter een nieuwe maatregel of straf kan uitspreken. Bovendien zijn deze

maatregelen beperkt in daadkracht want vaak betekenen ze enkel verlengd toezicht door de sociale dienst van de jeugdrechtbank. Recidive wordt zo een voorwaarde voor gepaste hulpverlening. Vanzelfsprekend staat deze werkwijze mijlenver van de beschermende en ondersteunende maatregelen waar deze jongeren baat bij hebben. Er zijn natuurlijk wel alternatieven, hieronder besproken, maar deze vereisen vaak dat de jongere zelf de eerste stap zet, wat geen eenvoudige opdracht is.

OPLOSSINGEN

Bestaan er dan geen andere oplossingen om jongeren met ernstige gedrags- en emotionele stoornissen na hun meerderjarigheid verder te begeleiden? Ja, maar deze bieden vaak onvoldoende antwoord op de complexe hulpvragen van deze doelgroep. Collocatie of gedwongen opname kan een middel zijn, zoals in het geval van Veerle. Dit is vaak maar een tijdelijke oplossing. Een specifieke vorm van collocatie is 'verpleging in een gezin'. Hierbij kan een voorziening de rol van een gezin opnemen en zo de zorg voor de jongere overnemen. Zo heeft de patiënt een terugvalbasis en is er garantie op veiligheid, psychiatrische opvolging en nazorg. Maar in eerste instantie blijft een gedwongen opname noodzakelijk om tot verpleging in een gezin te kunnen overgaan. Hierdoor is dat helaas voor weinig jongeren een oplossing.

Een andere optie is vrijwillige verlenging. De jongere kan zelf een aanvraag doen tot 'voortgezette hulpverlening'. Dit vrijwillige karakter is een voordeel, maar jongeren uit deze doelgroep hebben vaak een gebrek aan ziekte-inzicht. Ze vinden van zichzelf dat ze geen begeleiding nodig hebben. Na momenten van conflict of het niet aanvaarden van de hulpverlening is er een derde, juridische instantie nodig die, indien nodig, een dwingende beslissing kan nemen. Bij vrijwillige verlenging verdwijnt ook de bevoegdheid van de jeugdrechtbank, die anders fungeert als stok achter de deur.

KWETSBAAR PERSONEN

Er zijn nog opties die hulpverleners kunnen exploreren. Er is de nieuwe wet voor 'kwetsbare, wilsonbekwame personen'. Deze wet beschermt de meerderjarige op vlak van goederen en persoon. Deze wet is geënt op de principes subsidiariteit en proportionaliteit; de hulpverlening moet zo goed mogelijk tegemoetkomen aan de noden van de persoon. Deze wet is al gestemd in het parlement sinds maart 2013 en is van kracht sinds 1 septem-

ber 2014. Het valt nog af te wachten of de uitvoering van deze wet oplossing kan bieden.

Daarnaast kan in uitzonderlijke omstandigheden ook een verlenging van de jeugdbeschermingsmaatregel uitgesproken worden, tot de leeftijd van uiterlijk 20 jaar. In de praktijk blijkt dit vaak dode letter. Een consulent van de jeugdrechtbank oefent toezicht uit over de persoon in kwestie, maar het mandaat van de jeugdrechter ontbreekt. Er kan zo ook geen nieuwe (zwaardere) maatregel meer worden uitgesproken (bv. een time-out in een gemeenschapsinstelling). Verschillende mogelijkheden dus, helaas geen enkele sluitende oplossing die zorg en bescherming garandeert. Wat is er dan wél nodig?

MENSWAARDIGE TOEKOMST

Er is in de eerste plaats nood aan een flexibel kader dat beschermt en indien nodig juridisch dwingend kan zijn. Verder moet er continuïteit gegarandeerd worden: zorg en ondersteuning mogen niet plotseling wijzigen of wegvallen. Beslissingen over individuele dossiers moeten idealiter genomen worden op basis van een verslag van een behandelend arts en een team van experts, samengesteld uit verschillende disciplines binnen de gezondheidszorg. Moeten we daarbij nog zeggen dat alles vooral betaalbaar moet blijven voor deze doelgroep?

In 2013 zijn er verschillende verkennende gesprekken geweest over deze thematiek. Het is nu aan politici, vrederechters en GES+ voorzieningen uit verschillende sectoren om de koppen bij elkaar te steken en actie te ondernemen. Het zou voor veel jongeren betekenen dat ze terug uitzicht krijgen op een menswaardige toekomst waarin ze de best passende ondersteuning kunnen genieten. Ook de maatschappij wint hierbij, want we werken aan het voorkomen van misdrijven. Een passende regelgeving is niet alleen interessant voor een beter leefklimaat, ook het financiële aspect telt. Halfslachtige oplossingen kosten de maatschappij handenvol geld. Naast de jongeren zelf, kijken ook de hulpverleners en het begeleidend personeel reikhalzend uit naar een oplossing. Zij gaan iedere dag opnieuw met de jongeren in dialoog en proberen vooruitgang te boeken.

LIEF EN BETROUWBAAR

Vandaag is Veerle 26 jaar. Ze heeft sporadisch contact met haar ouders en haar dossier valt nog steeds onder het systeem van collocatie (verpleging in een gezin). Veerle woont nu permanent in een voorziening voor mensen met een verstandelijke

beperking en gedrags- en emotionele stoornissen. Jaarlijks is er een evaluatie met de vrederechter en haar advocaat. Een tijdelijk verblijf in de psychiatrische instelling blijft een 'stok achter de deur'. Veerle lijkt rust gevonden te hebben. Ze speelt graag spelletjes op internet, heeft een vriend en werkt één dag per week in een groothandel voor sanitaire artikelen. Haar maatschappelijk werkster omschrijft haar als betrouwbaar en lief, "*iemand die je met kerstmis zonder probleem mee naar huis zou kunnen nemen*". Het voorbeeld van Veerle is er eentje waarbij de zaken al bij al op hun pootjes terecht kwamen. Helaas heeft zij daarvoor een weg vol hindernissen moeten afleggen, een weg die misschien overbodig was geweest als er een aangepaste wet had bestaan die Veerle op haar 18e verjaardag de gepaste ondersteuning kon garanderen. Daartegenover staan tientallen gevallen waar er voor de jongvolwassene nog steeds geen oplossing is. Zij belanden erg vaak in de criminaliteit/marginaliteit, in psychiatrische voorzieningen of in de gevangenis. Heel wat meerderjarigen met een verstandelijke beperking komen op deze manier onder interneringsstatuut in de Vlaamse gevangenissen terecht. Dit is absoluut niet de geschikte plaats voor deze mensen. België is al meermaals veroordeeld door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens voor de opsluiting van geïnterneerden in daartoe ongeschikte penitentiaire inrichtingen. Laat het duidelijk zijn: deskundigen uit de sector willen geen wet die achterpoortjes geeft aan ouders, voorzieningen of de overheid om minderjarigen voor jaren aan zich te binden, zonder een duidelijk aangetoonde noodzaak. Voor de grote groep minderjarigen vormt de kaap van 18 jaar dan ook geen probleem, voor een beperkte groep helaas wel.

Werk aan de winkel.

Uit privacyoverwegingen zijn alle hierboven gebruikte namen fictief.

Reacties zijn welkom op communicatie@tordale.be

Van ingrijpen in opvoeding naar hulp aan meerderjarigen

Karel De Vos, De Vuurvogel, CIDAR

INLEIDING

Jeugdhulp wordt sinds zijn ontstaan opgevat als ingrijpen in opvoedingssituaties. Het ingrijpen zelf wordt gezien als een verbetering of een vervanging van de ouderlijke opvoeding. De bedoeling van dit ingrijpen is sociale problemen verhelpen en voorkomen, door ervoor te zorgen dat kinderen kunnen opgroeien tot geïntegreerde burgers. Dit is de rode draad doorheen de opeenvolgende wettelijke stelsels waarin jeugdhulp gestalte kreeg: de Wet op de Kinderbescherming van 1912, de Wet op de Jeugdbescherming van 1965, de gecoördineerde decreten op de Bijzondere Jeugdzorg (1990) en de opeenvolgende decreten betreffende de Integrale jeugdhulp (2004-2013) (De Vos, Roose & De Bie, 2012).

Binnen deze ontwikkelingslogica van de jeugdhulp is het dan ook 'evident' dat er een strikte scheiding ontstaat tussen jeugdhulp en volwassenen hulp, op het moment van de meerderjarigheid. De veronderstelling is dat opvoeding uitgemond is in geïntegreerd burgerschap bij het bereiken van de meerderjarigheid. De logica van de jeugdhulp vervalt dan: er hoeft niet langer ingegrepen te worden in opvoeding. Daar staat tegenover dat de jeugdhulp zelf anders kan opgevat worden dan als ingreep in de opvoeding, om te verhelpen aan sociale problemen of om die te voorkomen. Met de introductie in de Integrale Jeugdhulp van het Kinderrechtenverdrag, als een gemeenschappelijk referentiekader, werden meteen ook de sociale grondrechten als referentiekader voor de jeugdhulp geïntroduceerd. Een referentie naar sociale grondrechten, maakt mogelijk dat de zin van de jeugdhulp niet langer in het verbeteren van opvoeding wordt gelegd, maar in het garanderen van de mogelijkheden om een menswaardig bestaan te leiden, mits inzet van door de overheid ingerichte hulpbronnen. Dat wil op zijn beurt zeggen dat een strikte scheiding tussen jeugdhulp en volwassenenhulp niet relevant is, en zelfs contraproductief werkt. Dat dit geen louter academische denkoefening is, kan aangetoond worden aan de hand van een praktijkvoorbeeld.

VAN JEUGDHULP NAAR HULP AAN MEERDERJARIGEN IN DE VUURVOGEL: EEN PRAKTIJKVOORBEELD

De Vuurvogel is een dienst voor intensieve con-

textbegeleiding, ingericht door Jongeren centrum Cidar. Vzw De Vuurvogel is sinds zijn ontstaan in 2002 geconfronteerd met de problematiek van jongeren die in de loop van een begeleidingstraject meerderjarig worden. Binnen het kader van de Decreten op de Bijzondere Jeugdbijstand kon De Vuurvogel van 2002 tot 2011, op grond van zijn erkenning als pedagogisch project, binnen zijn begeleidingsmandaat met +18-jarigen werken. Deze situatie veranderde met de erkenning van De Vuurvogel als thuisbegeleidingsdienst op 1/1/2012. Om toch een uitweg te hebben om met +18 jarigen verder te kunnen werken, wanneer dit opportuun was, werd binnen het OOC het 'educatief project + 18 bij De Vuurvogel' ingericht, als onderdeel van het als pedagogisch project gesubsidieerde 'Ondersteuning van het Onderwijsaanbod Cidar'. Deze interne compartimentering van het onderwijsproject, bood het referentiekader om in het kader van het experiment 'Knelpunt dossiers in de Integrale Jeugdhulp' / 'Intersectoraal prioritair toe te wijzen hulpvragen' voor de begeleiding van +18-jarigen met dit statuut een reguliere basis te bieden waaraan een "bijkomend hulpaanbod" kon worden toegevoegd. Met de erkenning van De Vuurvogel in het Modulair Kader vanaf 1/1/2013 en met de installatie van de Intersectorale Toegangspoort als sluitstuk van de integratie van de Bijzondere Jeugdbijstand in Integrale Jeugdhulp, vanaf 1/3/2014, verandert de situatie opnieuw in die zin dat het referentiekader voor verderzetting van hulpverlening aan +18 jarigen onder de vorm van intensieve contextbegeleiding, verdwijnt, tenzij voor jongeren die op basis van 'als Misdrijf Omschreven Feit' door de jeugdrechtbank worden gevolgd, en de jeugdrechtbank de begeleiding op deze grond verder zet na 18, hetzij op eigen initiatief, hetzij op vraag van de jongere. De enige brug die kan gemaakt worden verloopt via de module autonoom wonen, met lage intensiteit, en via fase 3 van de procedure gevoerd door de Jeugdhulpregie om prioritair toe te wijzen hulpvragen af te handelen.

WAAROM AL DIE MOEITE OM TOCH MAAR VERDER TE KUNNEN WERKEN MET + 18-JARIGEN?

De overgrote meerderheid van de jongeren die door De Vuurvogel worden begeleid, staan op hun 18e verjaardag nog in een begeleidingscontact met De Vuurvogel. Dit is doorgaans het gevolg van de late opstart van de intensieve contextbegeleiding, in de hulpverleningsgeschiedenis van de jongeren.

De vraag tot intensieve contextbegeleiding wordt vaak gesteld wanneer de jongeren ouder dan 17 jaar zijn, na een lang traject doorheen de jeugdhulp, waaronder opnames in de gemeenschapsvoorzieningen. De situatie die zich herhaaldelijk voordoet is dat ouders dan wel op hun verantwoordelijkheden geappelleerd worden, om in opvang te voorzien voor hun bijna meerderjarige kinderen, terwijl de interventies vanuit de jeugdzorg als effect hadden dat deze jongeren lange tijd (soms jaren) feitelijk niet thuis verbleven.

MEERDERJARIGHEID EN VOLWASSENHEID: SOCIAAL-CULTURELE CONSTRUCTIES MET IMPLICATIES IN EN VOOR DE HULPVERLENING

Het perspectief op de meerderjarigheid, en wat dit als implicaties heeft, is dan ook op een erg pregnante manier aanwezig in deze begeleidingen. De implicaties van het meerderjarig worden zelf zijn gelaagd.

Vooreerst zijn er de gewone voor elke jongere geldende implicaties: met de meerderjarigheid verwerven ze juridisch gesproken, volledige beslissingsvrijheden met daaraan gekoppeld volledige burgerrechtelijke en strafrechtelijke aansprakelijkheden. Sociaal gesproken gaat deze autonomie gepaard met nieuwe afhankelijkheden, waarvan de meest in het oog springende de afhankelijkheid van een inkomen, en dus van arbeids- of onderhoudsrelaties waarbinnen dit inkomen gegeneerd kan worden. In de huidige maatschappelijke en culturele context, ontstaat er een paradoxale situatie met het bereiken van de meerderjarigheid. Enerzijds worden jongeren juridisch autonoom, maar sociaal worden ze geconfronteerd met de noodzaak zich in te schrijven in een uitdeinende socialiseringsperiode, als manier om reële autonomie te verwerven. Voor jongeren uit de middenklasse is die paradox doorgaans hanteerbaar omdat ze zowel over materiële als relationele en culturele hulpbronnen beschikken om hiermee overweg te kunnen.

Jongeren met een verleden in de Bijzondere Jeugdzorg, worden vaak in deze paradox tot een kortsluiting gebracht. Terwijl ze geraakt, - en in vergelijking met middenklasse jongeren -, benadeeld zijn in hun materiële, relationele en culturele hulpbronnen, wordt wel van hen verwacht dat ze op 18 effectief autonoom kunnen bestaan, waarbij abstractie wordt gemaakt van de noodzakelijke, over de meerderjarigheidsgrens getilde socialiseringsperiode.

Meerderjarigheid wil ook zeggen dat de verhouding met ouders en opvoedingsverantwoordelijken voor het recht, fundamenteel anders georiënteerd wordt. In principe is de veronderstelde gezagsverhouding tussen ouders en kinderen opgeheven: de ouderlijke macht die erin bestaat dat ouders voor kinderen beslissingen nemen, bestaat niet meer, terwijl de onderhoudsplicht niet opgeheven wordt.

DAN MAAR VERMAATSCHAPPELIJING VAN DE ZORG?

Ook de verhouding met de gemeenschap, het samenleven met anderen, verandert. Van de meerderjarige wordt verwacht dat hij een bijdrage levert aan de samenleving, niet enkel via arbeid, maar ook door deelname aan het ruime maatschappelijke aanbod inzake cultuur, zorg, politiek, waarin de meerderjarig geworden jongere een erkenning kan vinden, althans dat is de veronderstelling bij die verwachting. Dat veronderstelt op zijn beurt dat de jonge meerderjarige dit samenleven met anderen, geïntegreerd in de maatschappelijke orde, zelf erkent als zinvol en nodig om een menswaardig bestaan te kunnen leiden. De overgang naar de meerderjarigheid is dan ook niet enkel het verwerven van het formele burgerschap, maar ook verbonden met de ontwikkeling van een sociaal burgerschap (Lorenz, 2014). Tot wederzijdse erkenning komen tussen samenleving en jongere, is een belangrijke dimensie in de 'vermaatschappelijking' van de zorg voor jongeren in de overgang naar de meerderjarigheid.

Zo bekeken behoeft het perspectief op vermaatschappelijking zelf een onderbouw, die aangeleverd kan worden door ondersteuning via hulpverlening.

Specifiek voor jongeren in de hulpverlening is er in dat verband nog het gegeven dat in de overgang van jeugdhulp naar volwassenen hulp de referentiekaders en het handelen zelf van hulpverleners wijzigen. De vergaande, aanklampende ondersteuning uit de jeugdzorg ruimt baan voor ondersteuning waartoe de jonge meerderjarige zelf het initiatief moet nemen, die leidt tot hulpverlening gekoppeld aan motivatie- en gedragsvoorwaarden die heel wat minder onderhandelbaar zijn dan in de jeugdhulp. Een hinderpaal op dat vlak ligt bij de organisatie van de zorg voor meerderjarigen. Deze is gekenmerkt door een vergaande fragmentering, terwijl in de jeugdhulp aanzienlijke pogingen ondernomen worden om de jeugdhulp te defragmenteren.

De vlotte overgang van minderjarigheid naar meerderjarigheid veronderstelt dat jongeren over voldoende terugvalmogelijkheden beschikken, wanneer de overgang hapert. Terugvalmogelijkheden zijn in principe ondersteuningsmogelijkheden binnen en buiten de context, dus engagementen van anderen t.a.v. deze jongeren, zodat de overgang naar de meerderjarigheid niet enkel een juridisch-technische aangelegenheid wordt, maar ook een zingevingproces, dat tussen personen tot stand komt.

HET RISICO OP MARGINALISERING IN DE OVERGANG VAN JEUGDHULP NAAR VOLWASSENHULP

Het is niet ongewoon dat elk van de geschetste aspecten van de overgang van minderjarigheid naar meerderjarigheid, precair zijn voor de jongeren uit de doelgroep van De Vuurvogel, die de meerderjarigheid bereiken. Het risico dat zij lopen, is dat ze gemarginaliseerd worden, in de overgang naar de meerderjarigheid. In het huidige jeugdhulpplandschap is weinig ruimte voorzien om deze situaties te problematiseren, met de betrokken jongeren zelf en gelijktijdig met hulpaanbieders die concreet gestalte geven aan het door de overheid in de grondwet gegarandeerde recht op maatschappelijke dienstverlening teneinde een menswaardig bestaan te kunnen leiden. De ervaring dat de overgang naar de meerderjarigheid precair kan zijn voor jongeren in de jeugdhulp, is niet eigen aan de werking van De Vuurvogel: er zijn nogal wat onderzoeken beschikbaar die dit beeld met cijfers onderbouwen, zo zou volgens Van Menxel 27 % van de volwassen thuislozen, een carrière in de jeugdhulp hebben doorlopen.

DE UITDAGING VOOR PROFESSIONELE HULPVERLENING

Zowel de jeugdhulp als de hulp gericht op meerderjarigen, staan voor de uitdaging om een operationeel antwoord te ontwikkelen in de overgang van minderjarigheid naar meerderjarigheid, waarin alle aspecten van de overgang naar de meerderjarigheid aan bod kunnen komen: juridische, sociale, hulpverlenings-technische en zingevingaspecten. Een belangrijk aandachtspunt ligt in de vraag hoe om te gaan met de gewijzigde positie van de overheid als garant van het subjectieve recht op ondersteuning, en hoe dit subjectieve recht op ondersteuning, zoals gegarandeerd in de sociale grondrechten, ook te concretiseren. In de overgang

naar de meerderjarigheid wordt de gewijzigde positie van de overheid in de jeugdhulp zichtbaar in het verdwijnen van consulenten en jeugdrechters als referentiefiguren. Het mandaat aan jeugdhulpverleners om tussen te komen in privé-situaties verandert hierdoor grondig van referentiekader. Waar het mandaat aan hulpverleners in de jeugdhulp, en zeker in de bijzondere jeugdzorg, verwijst naar tekorten in de opvoeding waar iets 'moet' aan gedaan worden, op basis van 'maatschappelijke noodzaak', verandert dat mandaat in de volwassenhulp naar hulp die geboden wordt op basis van het initiatief van een hulpvrager, dat moet passen binnen een of ander fragment van georganiseerde hulp.

TOT SLOT: EEN LEERPROCES WAARIN EEN BESEF VAN MENSELIJKE WAARDIGHEID OVEREIND KAN BLIJVEN

De overgang van minderjarigheid naar meerderjarigheid voor al wie erin betrokken is, houdt een leerproces in, om de eenvoudige reden dat die overgang niet vanzelf verloopt, en bij de jongeren in begeleiding gepaard gaat met vergaande kwetsbaarheden die deze overgang problematisch maakt. Een belangrijk aspect van het leerproces ligt in het gegeven dat jongeren vaak ook hulpverleningsmoe zijn bij het bereiken van de meerderjarigheid, sommige jongeren zoeken dan een erkenning voor een levensstijl die niet strookt met wat van hen verwacht wordt als meerderjarige, terwijl ze in een stelsel komen waar ze hiervoor aansprakelijk worden gesteld, wat tot wederzijdse verwerpingen kan leiden. Hierin schuilt een bijzondere uitdaging voor hulpverlening: zonder verwerping van de jongeren omgaan met een levensstijl die botst met wat van hen verwacht wordt als meerderjarige. Ook ouders worden vaak geconfronteerd met het moeilijke gegeven nog verantwoordelijkheid te dragen, en op hun verantwoordelijkheden aangesproken te worden, terwijl hun meerderjarig geworden kinderen meer autonomie kunnen claimen maar daar ook aansprakelijk worden voor gesteld. Elk aspect van de begeleiding is dan ook verbonden met de zoektocht naar zingeving aan het gebeuren, door en voor alle betrokkenen.

Integrale jeugdhulp en jongvolwassenen: een beperkte ambitie

John Decoene en Frank Myny

FRANK MYNY EN JOHN DECOENE, JONGERENWELZIJN WEST-VLAANDEREN ²³

In Vlaanderen is er een uitgebreid, door de overheid gesubsidieerd, aanbod van hulp- en dienstverlening voor jongeren en jongvolwassenen. Onder meer het jeugdwerk, de kinderbijslag en studiebeurzen overschrijden naadloos de leeftijd van 18 jaar en leggen meestal de grens op 25 jaar. De jeugdhulpverlening is hierop een uitzondering. Daar ligt de grens, behoudens enkele uitzonderingen op achttien jaar. In deze bijdrage bekijken we niet zozeer wat de gevolgen zijn voor minderjarigen die meerderjarig worden, maar wel wat dit heeft teweeg gebracht op het vlak van het welzijnswerk. We pleiten²⁴ hierbij voor een structurele flexibilisering van de regelgeving en van het beleid ontwikkeld door de Integrale Jeugdhulp, waarbij de overheid het mogelijk maakt dat de jeugdhulpverlening haar engagement kan uitbreiden na de leeftijd van 18 jaar in een gedeeld engagement met de hulpverlening voor volwassenen, niet als een uitzondering op de regel, maar als een te verantwoorden uitzondering.

INTRODUCTIE

Naadloze zorg is een van de krachtlijnen van de integrale jeugdhulp. Dit betekent dat er meer continuïteit tussen de verschillende vormen van hulpverlening zou moeten zijn overheen verschillende sectoren, én dat de cliënt gemakkelijk van de ene vorm op de andere zou kunnen worden overgeschakeld en zelfs – waar nodig – verschillende vormen van hulp- en dienstverlening kan combineren. De argumenten waarom dat belangrijk is, liggen in feite voor de hand. Het biedt ongetwijfeld voordelen voor de jongere, waardoor hij of zij sneller de nodige hulp kunnen krijgen. Maar het biedt ook voordelen voor het welzijnswerk en de welzijnswerkers. Er wordt in de integrale jeugdhulp gesteld dat transparantie van de dienstverlening, duidelijke modules en een goede taakverdeling tussen diensten het doorverwijzen van cliënten naar de gepaste hulp stukken eenvoudiger maken.

Niettemin tonen de doelstellingen van de integrale jeugdhulp op het vlak van de continuïteit van zorg na de meerderjarigheid dat er een beperkte ambitie voor ogen wordt gehouden. De meerderjarigheid is

hoe dan ook een cesuur voor de integrale jeugdhulp. Jeugdhulp is er in principe enkel voor minderjarigen, hoe integraal de jeugdhulp ook wil zijn. Nochtans zijn er heel wat andere sociale domeinen waar deze cesuur minder speelt. Het jeugdwerk gaat tot 25 jaar, de kinderbijslag loopt tot 25 jaar, de jongerenpas bij De Lijn en de spoorwegen lopen tot 25 jaar. Ook de voorzieningen binnen het Vlaams Agentschap voor personen met een handicap, nochtans een van de partners in de integrale jeugdhulp, hanteren geen strikte leeftijdsscheiding, maar laten een flexibilisering van de regelgeving oogluikend toe.

De logica dat er zoiets bestaat als jongvolwassenen is echter niet vreemd in het discours van de overheid. En dat deze groep op een of andere manier beleidsmatig extra aandacht en extra ondersteuning verdient, is daar het logische gevolg van.

Binnen de integrale jeugdhulp worden er voor jongvolwassenen toch enkele uitzonderingen gemaakt.

Wie meerderjarig wordt en niet rechtstreeks toegankelijke jeugdhulpverlening krijgt vóór de meerderjarigheid, zal dat ook ná de meerderjarigheid nog verder kunnen krijgen. Voorwaarde is dat er een goedgekeurd indicatieverslag beschikbaar is. Niettemin blijkt uit de praktijk (bijvoorbeeld in Mechelen) dat individuele begeleiders van jongeren verbonden aan voorzieningen die de bereidheid hebben de jongeren verder te begeleiden, vaak het deksel op de neus krijgen indien ze tijd investeren in het uitwerken van zo'n indicatiestelling. De intersectorale toegangspoort blijkt vaak zo'n indicatiestelling tot vervolghulp te weigeren, waarbij individuele begeleiders vaak terecht afhaken, ofwel nog meer van hun kostbare tijd en energie moeten investeren in het verder motiveren van de indicatiestelling.

Ingewikkelder wordt het voor een jongere die thuis verblijft en die na de meerderjarigheid alleen wil gaan wonen. Kan in dat geval een beroep gedaan worden op een Trainingscentrum Kamerwonen (TCK) of op Begeleid Zelfstandig Wonen (BZW) vanuit de jeugdhulp? Het antwoord is niet simpel. Degenen die voor 2014 niet rechtstreekse hulp had aangevraagd bij het Comité voor Bijzondere Jeugdzorg of sinds 2014 via CAW, CBJ, CGG bij de intersectorale toegangspoort een aanvraag heeft ingediend, kan ook nog TCK of BZW krijgen in de jeugdhulpverlening. Maar u kunt het tussen de

regels door al lezen: er zijn veel vijven en zessen mee gemeoid. De integrale jeugdhulp is er dus; als er goede wil mee gepaard gaat, voor jongvolwassenen die al voor de meerderjarigheid hulp kregen binnen de jeugdhulp. Andere jongvolwassenen komen er in principe niet meer in.

Jongeren die in de jeugdhulp opgenomen zijn, dienen bij wijze van spreken afgeleverd te worden in de best mogelijke omstandigheden. En dat betekent in dit geval dat ze op jonge leeftijd (dus uiterlijk op 20 jaar) bekwaam moeten zijn om alleen te wonen, een inkomen te verwerven, de discipline hebben om alle mogelijke rekeningen te betalen en alles te realiseren wat bij het alleen wonen hoort. Als dat allemaal lukt is dat prima, maar het is wel heel veel (té veel?) op zeer jonge leeftijd. Nogal wat studenten aan universiteiten en hogescholen uit zeer begoede milieus, die pas op 24-jarige (bij jongens) of op 26-jarige (bij meisjes) leeftijd alleen gaan wonen, zo getuige het bericht in De Morgen op 16 april 2015, slagen daar bijvoorbeeld gewoon niet in. Niettemin worden de steken die ze laten vallen vaak opgevangen door hun natuurlijke netwerk. Het vermoeden bestaat dan ook dat er van jongeren in de jeugdhulp veel te snel verwacht wordt dat ze zelfstandig zijn en hun plan leren trekken, waarbij ze een parcours moeten doorlopen van kamertraining en begeleid zelfstandig wonen naar volledige zelfstandigheid zonder dat de jongvolwassene daar op eigen tempo in kan groeien. Dit gebeurt, voor alle duidelijkheid, niet omwille van het feit dat men de jongere dat niet gunt. Doorgaans wordt dit verwacht van jongeren op 18-jarige leeftijd omdat de jeugdhulp op een bepaald tijdstip onherroepelijk voorbij is en omdat de overheid hier niet langer in wil investeren, en hij of zij dus als een zelfstandig functionerende persoon moet afgeleverd worden. De juridische logica in de jeugdhulp is hierbij wellicht doorslaggevend dan de pedagogische.

Iedere ouder weet echter dat jongvolwassenen falen, mislukken, hervallen en het op bepaalde momenten niet meer zien zitten, en dat dit inherent is aan het traject dat jongvolwassenen doormaken. Het is weliswaar, in de huidige logica van de integrale jeugdhulp, ook niet mogelijk om jongeren die in begeleid zelfstandig wonen ondersteuning hebben gekregen, terug te laten keren naar meer omkaderde werkvormen zoals begeleid kamer wonen; zelfs niet als ze opnieuw ondersteuning nodig hebben.

Diezelfde overheid is zich bewust van deze kloof.

Het actieplan Maatschappelijk Kwetsbare Jongeren dat door de huidige Minister van Welzijn, Jo Vandeurzen, ontwikkeld werd in 2010 is daar een voorbeeld van. In het kader van dit plan werd onderzoek verricht naar de situatie van kwetsbare jongvolwassenen en werden instrumenten uitgewerkt om jongeren wegwijs te maken in het zorgaanbod voor volwassenen. Maar ook binnen dit actieplan blijft men ervan uitgaan dat de kloof tussen de jeugdhulp en de hulpverlening voor volwassenen een structureel verankerd gegeven is waaraan niet te ontkomen valt.

JONGVOLWASSENEN OP EIGEN BENEN: VALLEN EN OPSTAAN

Er zijn jongeren die het om welke redenen dan ook moeten stellen met minder ondersteuning van de kant van de ouders en van het eigen sociaal netwerk. Ze hebben bijvoorbeeld een moeilijke schoolcarrière gekend en verlaten op de drempel van de meerderjarigheid met een beperkt diploma, maar meestal zonder diploma, de school. Wanneer deze jongeren na de meerderjarigheid in beeld komen van de hulpverlening is er meestal al behoorlijk wat verkeerd gelopen. Ze zijn te laat voor de jeugdhulp, maar ook te vroeg voor het OCMW. In het welzijnswerk werden vanuit verschillende motieven praktijken ontwikkeld om beter aan te sluiten bij de noden van jongvolwassenen. Het is een eigenschap van het sociaal werk dat praktijken zich ontwikkelen zowel door verbreding als door verdere differentiatie. Het straathoekwerk, het jeugd welzijnswerk, het algemeen welzijnswerk, preventiediensten e.d., maar ook de jeugdhulpverlening zelf, sturen tijdens de afgelopen decennia, vanuit hun ervaringen met jongeren die na hun 18-jarige leeftijd tussen wal en schip vallen, aan op innovatieve, projectmatige werkvormen die actief op zoek gaan naar cliënten of/ en die een coördinerende rol vervullen naar andere vormen van hulp- dienstverlening, vaak gebaseerd op een relatie van wederzijds vertrouwen en engagement. Sommige diensten hebben hierbij aandacht voor toeleiding naar werk, sociale huisvesting, sport, cultuur, enzovoort; maar blijven vaak werken in een één-op-éénrelatie tussen cliënt en hulpverlener. Andere diensten gaan nog een stapje verder en proberen effectieve veranderingen te bereiken in de verhoudingen binnen een gezin, een buurt, een wijk, een school. Ze hebben daarbij meer aandacht voor de context.

INNOVATIEVE, PROJECTMATIGE MAAR TIJDELIJKE INITIATIEVEN: EEN DRUPPEL OP EEN HETE PLAAT?

Voor jongvolwassenen verschaalt het hulpverleningsaanbod bij het bereiken van de meerderjarigheid. De Vlaamse Gemeenschap beoogt dan een gemoduleerd en sterk geprofessionaliseerd basisaanbod te garanderen. Voor alle surplus moet de lokale overheid instaan. Het aanbod is er eerder kleinschalig en erg gedifferentieerd. En dat lukt wellicht nog wel in een aantal centrumsteden, omdat men daar middelen kan genereren uit federale fondsen om kleinschalige, buurtgerichte initiatieven op te starten. Maar elders zal dat een pak minder zijn. Elke logica heeft zijn voor- en nadelen. De Vlaamse logica is gestoeld op het verzekeren van een structureel basisaanbod, overal in Vlaanderen. Maar dat aanbod is dan te weinig gedifferentieerd om jongvolwassenen te bereiken. De lokale logica kan dan weer plaatselijke accenten leggen, wat dan vaak niet erg structureel is, waardoor de middelen ook erg versnipperd geraken.

Gemeenschappelijk aan al deze werkvormen is dat ze ervan uitgaan dat het bestaande hulpverleningsaanbod voor jongvolwassenen om uiteenlopende redenen weinig toegankelijk is. Dat kunnen structurele zaken zijn. Jongeren kennen het aanbod niet, geraken er niet, ervaren drempels of willen er niets mee te maken hebben of ervaren dat het aanbod te versnipperd is. Maar het kan ook te maken hebben met de cultuur van organisaties. Er wordt vastgesteld dat jongeren bijvoorbeeld moeite hebben met de al te formele cultuur en de voorwaardelijkheid binnen de hulpverlening (volgens het 'voor wat hoort wat' mantra, wie steun wil krijgen moet actief werk zoeken of een opleiding volgen).

In al de ijver van het welzijnswerk om voor deze groep betekenisvol te zijn, heeft het welzijnswerk tegelijkertijd een aantal moeilijkheden gecreëerd. Er is een reeks van diensten en voorzieningen gemaakt die vooral innovatief, projectmatig en tijdelijk een antwoord geven aan de wisselende noden van deze jongeren. Timeout projecten in het onderwijs, buurtsport, buurtwerk, straathoekwerk, het algemeen welzijnswerk, het forensisch welzijnswerk, maar ook voorzieningen in de jeugdhulpverlening zelf ontwikkelen via deze innovatieve projecten elk hun eigen aanpak op maat, die verschilt van een andere aanpak op maat van een andere dienst.

De verschillende werkvormen die op buurtniveau worden ingezet, bijvoorbeeld, hebben als doelstelling preventie en vroeg-signalering te realiseren, waardoor problemen minder escaleren. Kunnen deze buurtteammedewerkers de problemen niet oplossen, dan kunnen ze doorverwijzen naar meer gespecialiseerde zorg. Om door het spreekwoordelijke bos de bomen nog te kunnen zien, wordt dan weer de noodzaak aanvoeld om tussen deze verschillende diensten vormen van – vaak intersectoraal – werkvormoverleg te organiseren. Het vergt van deze individuele welzijnswerkers dan ook heel wat om al deze evoluties te blijven volgen. De taakverdeling tussen de buurtwerkers en het jeugd welzijnswerk, de jeugdgezondheidszorg en de volwassen (jeugd)hulpverlening lijken nog niet goed uitgekristalliseerd. Om dan nog te zwijgen over noodzakelijk verder overleg op het vlak van inkomen, onderwijs, huisvesting.

Kortom, de drang naar verdere differentiatie in het welzijnswerk roept tegelijkertijd een nood aan meer verbreding van het welzijnswerk op. In de beleidslogica wordt intersectorale afstemming en coördinatie dan centraal gesteld: elke actor moet dan eerst het eigen mandaat afbakenen, om het dan weer te overstijgen. Niettemin blijken veel van deze innovatieve projecten vaak een tijdelijke aard te hebben en geen structurele inbedding te vinden of te krijgen, waardoor ze een druppel op een hete plaat vormen. In onze ogen blijkt hieruit dat de integrale jeugdhulp een te beperkte ambitie heeft voor jongvolwassenen. We pleiten dan ook voor een structurele flexibilisering van de regelgeving en van het beleid ontwikkeld door de Integrale Jeugdhulp, waarbij de overheid het mogelijk maakt dat de jeugdhulpverlening haar engagement kan uitbreiden na de leeftijd van 18 jaar in een gedeeld engagement met de hulpverlening voor volwassenen – niet als een uitzondering op de regel, maar als een te verantwoorden uitzondering.

Kinderrechten als referentiekader voor jongeren in de overgang naar volwassenheid

Didier Reynaert, vakgroep Sociaal Werk, Hogeschool Gent

Jongeren in de jeugdhulp vallen in de overgang naar meerderjarigheid tussen wal en schip. Tot die conclusie kwam het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk in 2008.²⁵ Jongvolwassenen tussen de 16 en 25 jaar zijn vaak bijzonder kwetsbaar omdat ze aan de vooravond van hun meerderjarigheid niet langer een beroep kunnen doen op de familiale solidariteit of het aanbod van de jeugdhulpverlening, maar tegelijk ook nog te jong zijn om zich te wenden tot de sociale dienstverlening voor volwassenen.²⁶ Deze problemen worden toegeschreven aan een gebrek aan afstemming tussen de jeugdzorg enerzijds en de volwassen hulp- en dienstverlening anderzijds. Dit zal ongetwijfeld het geval zijn. Maar er is meer aan de hand. In een beleidsdomein dat geënt is op het referentiekader van de kinderrechten, wijst dit afstemmingsprobleem tegelijk ook op een probleem met de wijze waarop we kinderrechten inzetten in de jeugdhulp. Dit doen we door kinderrechten 'op te sluiten' in een 'jeugdeiland', waardoor de vraag hoe kinderrechten, en dus ook de jeugdhulp, zich verhoudt tot andere hulpverleningsdomeinen en bij uitbreiding tot de samenleving als geheel naar de achtergrond verdwijnt. Het is net hierdoor dat jongvolwassenen vaak tussen de mazen van het net vallen.

KINDERRECHTEN ALS HEFBOOM VOOR HET DOORBREKEN VAN HET JEUGDEILAND

Met de ontwikkeling naar een Integrale Jeugdhulp in Vlaanderen werden kinderrechten het centrale referentiekader van de jeugdzorg. Hiermee werd aangesloten bij een langer bestaande traditie in de hulpverlening aan kinderen en jongeren. Reeds in de jaren zeventig kreeg het streven naar de hervorming van de toenmalige jeugdbescherming vorm vanuit onder meer een ontluikende kinderrechtenbeweging. Het pleidooi van de kinderrechtenbeweging was tweeledig. Enerzijds werd het pedagogisch concept dat aan de grondslag lag van de jeugdbescherming bekritiseerd. Dit pedagogisch concept kenmerkte zich door een beeld van kinderen die werden geportretteerd als incompetent en onmondig, waarbij de jeugdbescherming kinderen en jongeren veelal op een betuttelende manier bejegende. De kinderrechtenbeweging

streefde naar de erkenning van een ander kindbeeld in de jeugdhulpverlening. Een kindbeeld waarbij de handelingsbekwaamheid van kinderen het uitgangspunt was. Vanuit deze visie werden kinderen beschouwd als medeburgers met een eigen betekenisgeving, een eigen stem en mening waar ook in de hulpverlening rekening mee moest worden gehouden. Bovendien werd gepleit voor de versterking van de juridische positie van kinderen en jongeren in de jeugdhulp. Dit streven kwam er als reactie op de vaak ongelimiteerde mogelijkheid van de jeugdbescherming om in te grijpen in de leefsituatie van kinderen en hun gezin. De kinderrechtenbeweging streefde naar de erkenning van fundamentele rechtswaarborgen zoals onder meer legaliteit, tegensprekelijkheid, gelijkheid, subsidiariteit, etc. die in de jeugdbescherming werden genegeerd.

Wat het pleidooi van de kinderrechtenbeweging in die tijdperiode kenmerkte, was het maatschappelijke karakter van haar streven. Hoewel het versterken van de handelingsbekwaamheid en van de juridische positie van minderjarigen in eerste instantie binnen de contouren van de jeugdbescherming werd nagestreefd, omdat net daar het machtsonevenwicht tussen kinderen (en hun ouders) enerzijds en de hulpverlening anderzijds als erg groot werd ervaren, was de aanklacht van de kinderrechtenbeweging gericht op de maatschappelijke structuren van de samenleving zelf. De kernboodschappen van de kinderrechtenbeweging was dat problemen waar kinderen en jongeren in de jeugdbescherming mee worden geconfronteerd niet louter te wijten zijn aan individuele oorzaken, maar mede voort komen uit de zwakke maatschappelijke en juridische positie van kinderen en jongeren in de samenleving in het algemeen. Een centraal element van deze zwakke maatschappelijke positie betrof het sterke onderscheid dat werd gemaakt tussen kinderen en volwassenen. Een onderscheid dat vorm werd gegeven door instituties zoals de jeugdbescherming, maar evengoed het onderwijs, de vrijetijdsbesteding etc. die als veilige eilanden voor kinderen functioneerden in de samenleving. Met deze eilanden werd de kind-status van 'nog-niet-zijn' beklemtoond en werd de apartstelling van kinderen en jongeren in de samenleving geïnstitutionaliseerd.²⁷ De kinderrechtenbeweging stelde deze

apartstelling ter discussie vanuit de vaststelling dat het onderscheid tussen kinderen en volwassenen niet zo groot is. Sterk aangestuurd door een pleidooi voor het scheiden van de gerechtelijke interventies van de vrijwillige hulpverlening, werd er vanuit het referentiekader van de kinderrechten naar gestreefd de hulpverlening aan minderjarigen in te bedden in een algemeen welzijnsbeleid dat decategoriserend, ontkokerend, sectoroverstijgend, behoefte-georiënteerd en rechtsbedelend is.²⁸

De meest concrete uitwerking hiervan werd gedaan door Verhellen, in zijn zogenaamde OCMW-model. De OCMW-wet van 1976 stelt in artikel 1 dat elke persoon recht heeft op maatschappelijke dienstverlening dat tot doel heeft iedereen in de mogelijkheid te stellen een leven te leiden dat beantwoord aan de menselijke waardigheid. Voor Verhellen zijn er twee aspecten aan deze wet van belang vanuit een kinderrechtsvisie. Ten eerste spreekt deze wet over 'elke persoon', dus ook de minderjarige. Ten tweede bepaalt de wet een recht dat afdwingbaar is, en waartegen beroep en zelf hoger beroep mogelijk is. Ook in de praktijk zou het OCMW-model een aantal niet onbelangrijke voordelen opleveren. Als gevolg van de beschikbaarheid van de OCMW's in elke gemeente, zou het initiatiefrecht van de minderjarige meer werkelijkheidswaarde krijgen.²⁹ (Verhellen, 1985).

Wat interessant was aan de discussie in deze periode in het licht van het debat over de overgang van minderjarigheid naar jongvolwassenheid, was het streven van de kinderrechtenbeweging om uit het jeugdland te breken. Hiermee beoogde de kinderrechtenbeweging het strakke onderscheid tussen minderjarigheid en meerderjarigheid te relativiseren. Dit streven om het jeugdeiland te doorbreken werd echter grotendeels verlaten met de komst van de integrale jeugdhulp.

KINDERRECHTEN ALS MOTOR VOOR VERDERE 'VEREILANDISERING'

Vanaf de jaren negentig, na de ratificatie van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind door België, wijzigde het debat over de rechten van het kind. De discussie over kinderrechten in de jeugdhulpverlening werd niet langer gekoppeld aan de ruimere maatschappelijke positie van kinderen en jongeren. Het geïnstitutionaliseerde jeugdeiland werd niet meer zo pertinent ter discussie gesteld, waardoor de discussie over kinderrechten vernauwde naar een discussie over de positie van kin-

deren binnen dit jeugdeiland. Ook hier deed deze discussie zich voornamelijk voor in de jeugdhulp. In maart 1999 keurde het Vlaams Parlement de Maatschappelijke Beleidsnota Bijzondere Jeugdzorg goed. Dit was de start voor de hervorming van de jeugdzorg naar een 'Integrale Jeugdhulpverlening', waarbij het Kinderrechtenverdrag het centrale referentiekader werd. Centraal in de ontwikkeling naar een integrale jeugdhulp staat enerzijds het streven naar een betere samenwerking tussen verschillende jeugdzorgsectoren als antwoord op de verregaande verkokering en anderzijds het verbeteren van het juridisch statuut van de minderjarige in de jeugdhulp. Dit moet op zijn beurt leiden tot een meer vraaggestuurde jeugdhulpverlening. De erkenning van 'het recht op jeugdhulp' in de nieuwe regelgeving moet deze nieuwe koers mee operationaliseren.

Vanuit een kinderrechtenkader werden deze ontwikkelingen op een verschillende manier geëvalueerd. Aan de ene kant werd deze evolutie positief onthaald, waarbij vanuit een pragmatische benadering werd gesteld dat de erkenning van kinderen als partners in de jeugdhulpverlening, onder meer via de aanname van het decreet rechtspositie, een belangrijke stap voorwaarts was in het streven naar een respectvolle hulpverlening. Aan de andere kant werd kritiek geformuleerd op het eerder reformistisch karakter van deze hervorming. Hierbij werd opgemerkt dat in de hervorming naar een integrale jeugdhulpverlening het concept van integraliteit eerder werd vernauwd tot het samen brengen van de voor de hand liggende werkvelden in het domein van de ondersteuning van kinderen en hun gezinnen. Niet enkel werden de sectoren die niet tot de bevoegdheid van de Vlaamse Overheid behoren, zoals delen van de kinderpsychiatrie of de maatschappelijke reactie op jeugdgedelinquentie, ontzien in de hervorming. Maar bovenal plooit de integrale jeugdhulp zich terug op het jeugdeiland, en wordt bijvoorbeeld de sector van het OCMW niet mee genomen. Een integrale benadering in de jeugdhulp wordt aldus opgesloten binnen de klassieke contouren van het jeugdeiland. Met de hervorming naar de integrale jeugdhulp werd de grens tussen de jeugdhulpverlening enerzijds, en de volwassen hulpverlening anderzijds dus eerder versterkt dan verzwakt.

Reeds kort na de totstandkoming van de integrale jeugdhulp werd gewezen op verschillende problemen die gepaard gingen met de strakke begrenzing

tussen de jeugdhulp en de volwassen hulpverlening. Deze problemen lijken op het eerste zicht te wijzen op een gebrekkige afstemming tussen de jeugdhulpverlening en de hulp- en dienstverlening aan volwassenen. De oplossing is dan logischerwijs gelegen in een betere coördinatie van het onderscheiden aanbod met als doel dit aanbod beter te laten aansluiten bij de noden van jongvolwassenen. Ongetwijfeld is het streven naar meer integraliteit, en dus naar betere afstemming, een gelegitimeerd streven dat kan bijdragen aan een betere en naadloze overgang van minder- naar meerderjarigheid. Maar er is meer aan de hand. De moeilijke overgang van minder- naar meerderjarigheid in de hulpverlening is niet louter een kwestie van afstemming. Het is zonder twijfel ook een kwestie van visie. Met name een visie over de wijze waarop we naar kinderrechten kijken en hoe we kinderrechten vorm geven, onder meer in de jeugdhulpverlening.

KINDERRECHTEN ALS WELZIJNSRECHTEN OF ALS SOCIALE GRONDRECHTEN?

Kinderrechten kunnen op verschillende manieren worden begrepen, geïnterpreteerd, gelezen, geconstrueerd, ...³⁰ Afhankelijk van de lezing die men hanteert kan de uitkomst (voor kinderen, ouders of de hulpverlening) verschillen. In een minimalistische lezing worden kinderrechten, en in het bijzonder het recht op jeugdhulp, begrepen als een welzijnsrecht. De centrale inzet bij een welzijnsrecht is de afstemming tussen de voorzieningen, het overheidsbeleid en de gebruiker. Het recht op jeugdhulp is dan een functioneel recht dat garant moet staan voor zowel een goede afstemming tussen vraag en aanbod als voor de kwaliteit van dit aanbod.³¹ Het recht op jeugdhulp als welzijnsrecht beperkt de discussie over kinderrechten in de jeugdhulp aldus tot de betrokken sectoren van de integrale jeugdhulp. Dit verscherpt niet enkel het onderscheid tussen de geïntegreerde sectoren van de integrale jeugdhulp enerzijds en de volwassen jeugdhulp anderzijds. Het stemt ook niet overeen met de realiteit waar kinderen en jongeren mee te maken hebben. Jongeren met een hulpvraag zijn evengoed te vinden in sectoren buiten de integrale jeugdhulpverlening. Daarnaast wijst de aanwezigheid van problemen waar jongvolwassenen in de overgang van minder- naar meerderjarigheid te kampen hebben er op dat het beschikbare aanbod onvoldoende de feitelijke opvoedingsrealiteit kan

vatten, waardoor een belangrijke opvoedingsproblematiek vandaag de dag uit de discussie verstoken blijft. Kortom, de duidelijkere profilering van de jeugdhulp in de ontwikkeling naar een integrale jeugdhulp kan er misschien voor zorgen dat vragen van kinderen beter aan bod komen, maar dat vragen van jongeren buiten dit jeugdhulpkader moeilijker hun weg vinden, en dit net door het sterk benadrukken van het onderscheid tussen jeugdhulpverlening en hulpverlening aan volwassenen.³¹ Waar er in termen van kinderrechten in deze benadering naar gestreefd wordt, is niet zozeer het verlaten van het strakke onderscheid tussen minderjarigheid en meerderjarigheid, wel integendeel. Het is ook geen terugslagbeweging naar het benadrukken van de bescherming van minderjarigen in specifieke jeugdeilanden. Wat in deze benadering wel gebeurt, is dat de eigenheid van kinderen wordt erkend en dat zij als specifieke groep middelen verkrijgen om hun eigen specifieke belangen te verdedigen en te behartigen. Het onderscheid tussen minderjarigheid en meerderjarigheid vervaagde dus niet. Wel krijgen kinderen allerlei nieuwe 'empowerment-mechanismen' (een eigen rechtsstatuut, met geëigende procedures zoals bijvoorbeeld het decreet rechtspositie van de minderjarige in de jeugdhulp) die hen als groep ondersteunt in hun relaties met volwassenen en de overheid.³² Het mogelijke gevaar in deze benadering is dat de realisatie van kinderrechten verworden tot een verdeelde verantwoordelijkheid in plaats van een gedeelde verantwoordelijkheid, waarbij elke groep (kinderen, ouders, de overheid, maar ook jongvolwassenen) opkomt voor haar eigen belangen in een verhaal van wij versus zij in plaats van te streven naar een gezamenlijk engagement.

In een maximalistische benadering daarentegen worden kinderrechten, en in het bijzonder het recht op jeugdhulp, begrepen als een sociaal grondrecht. Het recht op jeugdhulp wordt hierbij aangesproken op haar sociale dimensie, met name de vraag hoe kinderrechten een hefboom kunnen zijn tot herverdeling van maatschappelijke hulpbronnen en sociale ongelijkheid kunnen ombuigen. Meer concreet betekent dit dat kinderrechten niet kunnen gedacht worden 'van bovenaf', als een aanbod waar kinderen en jongeren aansluiting bij moeten vinden. Kinderrechten moeten vorm krijgen 'van onderuit', vanuit de dagdagelijkse leefwereld waar kinderen en jongeren, samen met anderen, op zoek zijn naar een

menswaardig bestaan. Dit streven kan niet worden opgesloten in een geïnstitutionaliseerd jeugdland, al was het maar omdat de opvoedingsrealiteit daarvoor veel te complex is, getuige de situatie waar veel jongvolwassenen in de overgang van minder- naar meerderjarigheid in zitten. Een recht op jeugdhulp, begrepen als een sociaal grondrecht, moet er daarom naar streven aansluiting te vinden bij een heterogeniteit aan leefsituaties van kinderen en jongeren, ook jongeren in de overgang naar volwassenheid. In deze benadering verschillen rechten van minderjarigen en rechten van jongvolwassenen of meerderjarigen niet zo erg. Het zijn telkens hefboomen om het streven naar menselijke waardigheid vorm te geven. In die zin mogen kinderrechten dan ook niet enkel relevant zijn voor de groep van kinderen, maar moeten kinderrechten ook een instrument zijn om de belangen van kinderen te verbinden met de belangen van ook andere groepen in de samenleving, bijvoorbeeld jongvolwassenen of ouders. Kinderrechten dienen dan als middel in een streven naar een grotere solidariteit. Dit solidariteitsvraagstuk,

bekeken vanuit het referentiekader van de kinderrechten, zou voor de jeugdhulpverlening een appèl moeten zijn om zich niet terug te plooiën binnen de contouren van haar geïnstitutionaliseerde jeugdeiland. In de ontwikkeling naar een integrale jeugdhulp verloor de jeugdhulpverlening de vraag uit het oog wat haar maatschappelijke positie is en hoe ze zich als geheel van zorgarrangementen verhoudt tot de ruimere samenleving. Dit is precies het probleem wanneer het referentiekader van de kinderrechten zich terug trekt in het geïnstitutionaliseerde jeugdeiland, dat ze niet langer stil staat bij de verhouding tot wat er zich buiten dit jeugdeiland afspeelt. Wil de integrale jeugdhulp echt integraal zijn, dan zal ze net de vraag naar haar maatschappelijke betekenis weer op de agenda moeten zetten en zich afvragen hoe ze zich verhoudt tot het ruimere beleid inzake maatschappelijke dienstverlening, inclusief hoe het recht op jeugdhulp zich verhoudt tot sociale grondrechten. Net hier liggen kansen voor jongvolwassenen om ook tot hun recht te komen.

Jongvolwassen en zelfstandig gaan wonen? De noodzaak van een gepast financieel en woonbeleid.

Itte Van Hecke – Steunpunt Algemeen Welzijnswerk

ENKELE VASTSTELLINGEN

Uit het persbericht van het Steunpunt Armoedebestrijding voor de internationale jongerendag op 12/8/2012: “14,8 % van de 16-24 jarigen leeft onder de armoedegrens”.

Jonge thuislozen scoren hoger op instellingsverleden dan oudere thuislozen. (Van Menxel et. al., 2003).

Uit de registratiecijfers van de CAW blijkt dat de groep 18-25 jarigen een heel groot aandeel heeft in de totale populatie (25 % van de meerderjarige hulpvragers) in haast alle vormen van het hulpaanbod maar vooral in de thuislozenzorg. We zien een toename van jongvolwassenen in de onthaalwerken van de CAW's. (Van Hecke, 2014).

Het Steunpunt Armoedebestrijding spreekt in zijn tweejaarlijkse verslag van een maatschappelijke paradox. “Ondanks de verlaging van de meerderjarigheid van 21 naar 18 jaar is het een maatschappelijke evolutie dat jongeren steeds langer in een soort van ‘moratorium’ blijven, een wacht- en experimenteerruimte voorafgaand aan het ‘echte leven’.

Om verschillende redenen is het voor zorgverlaters (uit de bijzondere zorg) moeilijker dan voor andere jongeren om het pad naar volwassenheid af te leggen. Voor hen verloopt dat proces abrupter, in een te haastig tempo en houdt het meer risico's in. Ze moeten alles tegelijk doen en alleen doen. In plaats van in een moratorium komen ze terecht in een ‘niemandsland’: geen diploma, geen werk, geen inkomen, geen huisvesting.”

Het is logisch dat elke vastgestelde grens of elk afgesproken criterium zorgt voor uitval, voor een groep mensen die niet passen in de bepaalde voorwaarden. Vele sociale voordelen zijn afgestemd op de doorsnee van de bevolking en bevatten (onbedoeld) clausules en voorwaarden die achtergestelde groepen uitsluiten.

Hoe zit dat dan met onze sociaaleconomische grondrechten?

Ides Nicaise deed onderzoek naar het niet-gebruik en niet-effectiviteit van sociaaleconomische rechten en stelt vast:

✓ Hoe selectiever en minimaler de rechten, hoe voorwaardelijker en complexer, hoe minder effectief en hoe beperkter het gebruik.

✓ Hoe steviger en universeler de rechten, hoe minder risico op uitsluiting, uitval.

Ik zet de door hem genoemde risicofactoren op een rijtje:

- ✓ Migratiestatus en domicilieproblemen
- ✓ Op niveau van de arbeidsmarkt: laaggeschooldheid, leeftijd, geslacht, onregelmatige loopbaan en atypisch werk, activeringsstatuten
- ✓ Woonplaats en extralegale voordelen
- ✓ Informatiedrempels
- ✓ Relationele en psychologische factoren (bv. slechte ervaringen als reden om geen hulp te zoeken)
- ✓ Gezinstype, atypische gezins- en samenlevingsvormen

De zorgverlaters uit de bijzondere zorg scoren wel degelijk hoog op een aantal van deze risicofactoren om effectief gebruik van hun rechten te maken. Jongeren worden niet van de ene op de andere dag 18 en dus burgerlijk meerderjarig. Toch zorgt deze overgang voor een juridisch totaal andere positie, met een groot verschil in rechten en plichten. Kwetsbare jongeren die willen proberen hun eigen weg te gaan, worden geconfronteerd met de realiteit dat zij geen recht hebben op de meeste sociale voorzieningen. Ze moeten daarvoor beroep doen op hulpverlening. Denk bijvoorbeeld aan de prioriteitsregel voor sociale woningen. Jongeren kunnen daar enkel een beroep op doen als ze begeleid worden bij hun zelfstandig wonen.

RECHTEN VOOR JONGEREN

Een relevant aantal minderjarigen moet al op jonge leeftijd voor zichzelf instaan en autonoom beslissingen nemen. Toch zijn zij tot de leeftijd van 18 wettelijk onbekwaam, ze kunnen bijvoorbeeld geen contract tekenen. Ze kunnen niet zelf optreden in de rechtsbedeling en zijn daarvoor afhankelijk van het initiatief van volwassenen als wettelijke vertegenwoordiger.

Het Kinderrechtencommissariaat maakte hierover het dossier 'Recht op recht. Een pleidooi voor een volwaardige rechtsbescherming voor minderjarigen.' (Kinderrechtencommissariaat, 2008) Effectieve rechtsbescherming begint met kwalitatieve wetgeving. De feitelijke toenemende bekwaamheid en zelfstandigheid van jongeren zou in juridische constructies een plaats moeten krijgen, bijvoorbeeld een burgerrechtelijk kader met mogelijkheden van een stapsgewijze opbouw van bekwaamheden en jongeren op bepaalde scharnierleeftijden meer rechten toekennen. Tot op heden is dit niet gere-

geld en zijn er wel voorbeelden van uitzonderingen in de rechtspraktijk maar die bieden geen garantie op rechtsgelijkheid omdat ze afhankelijk zijn van de bereidheid van de rechter. Minderjarigen worden bekwaam geacht als hoogdringendheid een rol speelt, bijvoorbeeld bij het instellen van een onderhoudsvordering als de wettelijk vertegenwoordiger van de minderjarige nalaat om iets te doen.

Er is een evolutie merkbaar waarbij men de bekwaamheid van minderjarigen om autonoom te beslissen steeds meer erkent maar dit leidt tot inconsequenties. Als je zelfstandig woont, kan je vanaf 16 jaar zelf je kinderbijslag ontvangen maar een huurcontract tekenen is geen evidentie. Jongeren van 16 of 17 die zelfstandig willen wonen moeten voor een aanvraag leefloon of sociale woning wachten tot hun 18de verjaardag. En dan zijn de administratieve procedures voor jongeren weinig transparant en onoverzichtelijk.

Waarom moeten jongeren die alleen (moeten) gaan wonen omwille van problemen thuis een beroep doen op gespecialiseerde zorg, i.c. Begeleid Zelfstandig Wonen? Eigenlijk omdat er enkel op basis van een beslissing van een Comité Bijzondere Jeugdzorg (Sinds het decreet IJH de intersectorale toegangspoort) of de jeugdrechter een inkomen kan betaald worden. Leefloon voor studenten in combinatie met onderhoudsplicht voor ouders blijft ook een probleem en werkt vaak heel ontmoedigend voor jongeren, zo signaleren praktijkwerkers.

EEN HUIS, EEN THUIS?

Vanuit de praktijk van het jongerenonthaal van het CAW komt het signaal dat ze steeds meer jongeren over de vloer krijgen, soms minderjarigen, die geen thuis hebben, die er alleen voor staan. Ze slapen op straat, bij vrienden of in een daklozen-shelter.

Duurzaam wonen is meer dan een dak boven je hoofd hebben. Een eigen woonst geeft een basis, een thuis, zorgt voor een gevoel van eigenwaarde en autonomie, vergroot de zelfredzaamheid en verbetert je levenskwaliteit. Specifiek voor jongeren in de overgangsfase van minder- naar meerderjarigheid en de eerste stappen naar een zelfstandig volwassen leven is dat cruciaal. (Van Hecke, I., 2014). Een plek om je thuis te voelen is essentieel in de opbouw van een consistente identiteit en geeft een veilige basis om verdere stappen in de ontwikkeling van het leven en zelfontplooi-

ing te zetten.

Maar hoe doe je dat als je niet echt op de hoogte bent van de huurwetgeving, geen of een beperkt inkomen hebt en geen ondersteuning? En waar vind je nog een kwaliteitsvolle woonst aan een redelijke prijs?

Aanbod van woningen:

Als we dan kijken naar de huidige woonmarkt dan is het snel duidelijk dat er te weinig betaalbare en gepaste woningen zijn voor jongeren met een beperkt inkomen. De particuliere woonmarkt wordt te weinig gecontroleerd op prijs en kwaliteit en is moeilijk toegankelijk voor kwetsbare groepen. Op de sociale woonmarkt is er een te klein aanbod en dus lange wachtlijsten wat onder andere zorgt voor langere verblijven in residentiële opvang.

Een doelgroepgericht woonbeleid van sociale huisvestingsmaatschappijen en sociale verhuurkantoren zou plaatsen voor jongvolwassenen kunnen voorzien en procedures vereenvoudigen. Samenwerking tussen sociale huisvestingmaatschappijen (betere toegang) en welzijnsactoren (gepaste ondersteuning van kwetsbare groepen) dringt zich op. Er zijn praktijken waar dit geleid heeft tot duurzame huisvesting van jongvolwassenen mits begeleiding van een CAW. Tegelijkertijd mag het niet kiezen voor een begeleiding geen uitsluitingscriterium worden.

Een woning huren:

Een woning huren doe je op basis van een contract waarin de duur van de overeenkomst, de huurprijs en de verplichtingen van huurder en verhuurder bepaald worden. De regelgeving is duidelijk daarover maar toch zijn er in de praktijk verhuurders die zich daar niet aan houden. Jongeren die niet geïnformeerd zijn of niet ondersteund worden, hebben hier tegen weinig verweer. Bovendien willen ze zo graag die woonst.

Daarnaast kunnen minderjarigen in principe geen contract tekenen omdat ze handelingsonbekwaam zijn zoals hoger beschreven. Als een minderjarige toch een huurcontract tekent is het contract eigenlijk wel geldig en moet de verhuurder de woonst ter beschikking stellen en de huurder de huurprijs betalen. Voorwaarde is dat de minderjarige over voldoende onderscheidingsvermogen beschikt en deze 'rechtshandeling' geen zware gevolgen heeft voor de minderjarige. De rechter kan dit contract vernietigen als blijkt dat de minderjarige zich benadeeld heeft maar ... hij kan daarvoor niet zelf naar de rechter stappen.

Het ophoesten van een huurwaarborg is niet evident. Het OCMW kan deze voorschieten, ook voor minderjarigen, maar hier zit een valkuil. Het OCMW doet dit vaak pas als de kandidaat huurder een getekend contract kan voorleggen en huisbazen willen pas een contract tekenen als ze zeker zijn van de waarborg. Daarnaast is huren met een OCMW waarborg voor verhuurders vaak een reden om te weigeren.

Het OCMW kan ook de federale installatiepremie verstrekken aan daklozen om een woning als hoofdverblijfplaats in te richten. Jongeren die een voorziening verlaten komen in aanmerking omdat ze als dakloos kunnen worden beschouwd. Er geldt ook een inkomensgrens. De wet vermeldt geen leeftijdsvoorwaarde. Deze premie blijkt echter onvoldoende bekend. Jongeren zijn er niet van op de hoogte en er wordt de nodige willekeur gesignaleerd in het informeren over en toekennen daarvan.

De regionale huursubsidie en de installatiepremie van de Vlaamse Overheid gelden enkel voor meerderjarigen. Minderjarigen kunnen wel een maandelijkse huurtoelage ontvangen van het OCMW. Deze mogelijkheid wordt niet door alle OCMW's gebruikt en de toekenningsvoorwaarden verschillen regionaal.

Hoewel men meerderjarig moet zijn om een sociale woning te kunnen aanvragen zijn volgens het Sociaal Huurbesluit (2007) individuele afwijkingen mogelijk voor minderjarigen in het kader van begeleid zelfstandig wonen binnen de bijzondere jeugdzorg. Opnieuw vallen hier een groot deel van de jongeren op de vooravond van een volwassen leven uit de boot.

Een woning vinden en houden loopt naast het beperkte netwerk en financiële problemen ook moeilijk door een gebrek aan aangeleerde woonvaardigheden.

MONEY HONEY!

De meeste jongeren zijn nog student als ze alleen gaan wonen of zijn omwille van laaggeschooldheid werkloos of werken in slecht betaalde en onzekere jobs. De huidige economische malaise leidt tot een stijging van de jeugdwerkloosheid, zeker voor wie een lage scholingsgraad heeft. Bovendien zijn er beleidsvoorstellen om scholingsgraad te hanteren als criterium in het toekennen van een uitkering voor werkloze jongeren. Wie het middelbaar onderwijs verlaat zonder diploma en jonger is dan 21 kan vanaf september niet meer rekenen op

een inschakelingsuitkering, de vroegere wachtuitkering. De kans is reëel dat een deel van deze jonge werklozen zo verder de armoede ingeduwd worden.

Jongeren tot 25 jaar die een leefloon aanvragen bij het OCMW moeten een integratiecontract, een geïndividualiseerd project voor maatschappelijke integratie (GPMI), tekenen. Voor dit contract is geen wettelijke minimum- of maximumduur bepaald. Het opstellen van dit contract gebeurt in overleg met de aanvrager. Daarin zijn er 3 mogelijkheden: zoeken naar een gepaste job, een opleiding of opnieuw gaan studeren. Daarnaast kan er enkel gefocust worden op maatschappelijke oriëntatie waarbij het GPMI bijvoorbeeld het zoeken van een woonst, voortzetten van een behandeling, volgen van alfabetiseringscursussen, deelname aan collectieve sociale activiteiten, ... definieert. Maatschappelijke dienstverlening blijkt dan voordeliger te zijn en jongeren in al kwetsbare leefsituaties kunnen hier vaak moeilijk aan voldoen waardoor ze steeds opnieuw het risico lopen dat ze hun rechten niet kunnen valoriseren of verliezen.

Minderjarigen die financiële steun aanvragen worden geconfronteerd met het OCMW dat de onderhoudsplicht van de ouders inroept. In situaties waar relaties tussen jongeren en ouders omwille van een lang en moeizaam opvoedingsparcours al vertroebeld is, is dit geen evidentie. Er is de uitzondering voor minderjarige ouders die wel recht hebben op een leefloon. Daarnaast verschillen de praktijken in de werking van de OCMW's en worden in één regio wel leeflonen aan minderjarigen toegekend en in andere niet. Opnieuw rechtsonzekerheid voor kwetsbare jongvolwassenen.

Minderjarigen in de bijzondere jeugdzorg ontvangen, via de begeleidende voorziening, een verblijfssubsidie als steun voor het begeleid zelfstandig wonen.

Dit is niet het geval voor minderjarigen die door het algemeen welzijnswerk begeleid worden wat het voorbereidend traject naar de meerderjarigheid bemoeilijkt. Jongeren kunnen dan pas vanaf 18 een beroep doen op het hulpaanbod tenzij ze over een inkomen beschikken en toestemming krijgen van hun ouders. Het OCMW kan uitzonderingen toestaan en een leefloon uitkeren aan minderjarigen maar dit biedt geen rechtszekerheid.

Tegelijkertijd biedt de hierboven beschreven verblijfssubsidie die minderjarigen een inkomen ver-

schafte geen toegang tot afgeleide sociale voordelen zoals sociale tarieven, verhoogde tegemoetkoming, ... Daarop hebben jongeren die een leefloon krijgen wel recht.

Een behoorlijk percentage van de Vlaamse jongeren starten in het voorportaal van hun volwassen leven met een berg schulden die een zware hypothek leggen op hun toekomst. Veel jongeren verlaten de bijzondere jeugdzorg met een spaarpotje van hun kinderbijslag en denken dat ze het daarmee zeker zullen redden. Maar door hun onoverwogen spendeergedrag is dit snel op en bouwen ze schulden op. In een voorziening is weinig ruimte om te leren budgetteren. Daarnaast lopen schulden soms nog op bij een verblijf in een opvangcentrum omdat dat geen of minder prioriteit heeft en jongeren sowieso soms zelf het overzicht verliezen en dus geen volledige of correcte informatie doorgeven aan begeleiders.

Woon- en energiekosten zijn de zwaarste uitgavenpost voor gezinnen met een laag inkomen.

TOT SLOT

De voorbereiding op zelfstandig wonen dient zeer intens te zijn als je bijvoorbeeld bijna je hele leven in een instelling doorgebracht hebt. Instellingsverlaters kampen met 3 hindernissen die een stabiele woon- en leefsituatie in de weg staan: een gebrek aan betaalbare woningen, een precair inkomen en persoonlijke moeilijkheden om zelfstandig te leven. Een concreet aanbod van woonst, ondersteuning op maat en budgetbegeleiding kan een kans bieden op nieuwe stabiliteit in woon- en leefsituatie.

De juridische positie van 16- tot 25-jarigen vraagt duidelijk een beleid dat verschillende rechtenkaders op elkaar afstemt en garantie biedt op sociale en burgerlijke rechtsuitoefening voor jongvolwassenen. De toepassing van de bestaande wetgeving dient verzekerd te worden en ten aanzien van kwetsbare jongvolwassenen pleiten we ervoor om het toepassingsgebied van bepaalde wetgeving uit te breiden.

De ongelijkheid in financiële tegemoetkoming en de daarmee gepaard gaande sociale rechten/voordelen voor jongeren in begeleid zelfstandig wonen in verschillende sectoren dient herbekeken te worden.

Op deze manier kan de grote stap van jongvolwassen met minder hindernissen verlopen.

BRONNEN

Van Menxel, G., Lescauwaet, D. en Parys, I., "Verbinding verbroken. Thuisloosheid en Algemeen Welzijnswerk in Vlaanderen." Steunpunt Algemeen Welzijnswerk, Berchem, 2003.

Van Hecke, I., "Jongeren op de dool: Thuisloosheid bij jongvolwassenen." In D. Lescauwaet en B. Cools, red. Een thuis voor meer dan een dag. Lannoo Campus, Leuven, 2014

Strijd tegen armoede, Tweejaarlijks verslag 2010 – 2011, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.

Nicaise, I., Groenez, S., Adelman, L., Roberts, S., Middleton, S., "Gaps, traps, and springboards in the floor of social protection systems. A comparative study of 13 EU Countries.", Leuven, HIVA (KULeuven), 2004.

Jacobs, M., (red.), "Recht op recht. Pleidooi voor een volwaardige rechtsbescherming voor minderjarigen.", Kinderrechtencommissariaat, Brussel, 2008.

Besluit van de Vlaamse Regering van 12 oktober 2007 tot reglementering van het sociale huurstelsel ter uitvoering van titel VII van de Vlaamse Wooncode, Belgisch Staatsblad, 7 december 2007.

Jongeren op weg naar zelfstandigheid: zorgen voor welzijn vanuit een maatschappelijke verantwoordelijkheid

Koen Hermans, KULeuven

HET UITSTELLEN VAN DE VOLWASSENHEID

De overgang naar volwassenheid is verre van eenvoudig. Je moet je eigen plekje zoeken, je eigen identiteit vorm geven, belangrijke beslissingen nemen over wonen, werken, een partner, al dan niet kinderen. Dit is zeker het geval in onze huidige samenleving die in de afgelopen 40 jaar grondig veranderd is. De samenleving is in de eerste plaats sterk superdivers geworden. Ten tweede zijn relaties tussen volwassenen tijdelijker en veranderlijker geworden. Kinderen hoeven daarvan niet altijd het slachtoffer te zijn, maar het opgroeien in een kerngezin bestaande uit vader en moeder die levenslang bij mekaar blijven, is al lang niet meer de regel. Ten derde is die samenleving gekenmerkt door keuzevrijheid en als gevolg daarvan alom aanwezige onzekerheid. Jongeren hebben tegenwoordig veel meer keuzemogelijkheden over hoe zij hun leven precies wensen in te richten, maar dit leidt ook tot heel wat keuzestress.

Een van de reacties van jongeren op die toegenomen onzekerheid en stress is het rekken van de jeugd en het uitstellen van de volwassenheid. Arnett spreekt daarom van een nieuwe fase in de ontwikkeling tot volwassene, de fase van de 'emerging adulthood' (ontluikende volwassenheid), tussen 18 en 25 jaar, waarin jongeren experimenteren en zoeken welke richting ze met hun leven wensen uit te gaan. Een belangrijke factor betreft het al dan niet voortstuderen. Twee op de drie Vlaamse jongeren starten een opleiding in het hoger onderwijs. Het typische voorbeeld is dat van

de jongere die op kot gaat, in de week 'zelfstandig' woont maar in het weekend bij zijn ouders slaapt. De ouders springen financieel bij, bieden de nodige ondersteuning wanneer dit nodig is, maar laten tegelijkertijd genoeg vrijheid om een eigen identiteit te vormen. Natuurlijk is dit niet voor alle jongeren het geval, zeker niet voor de jongeren die op 18 of 19 de school verlaten. Zij zullen sneller de stap zetten naar de arbeidsmarkt, maar dat betekent nog niet noodzakelijk dat ze dan ook volledig op eigen benen staan.

Voor jongeren uit de bijzondere jeugdhulpverlening is dit echter veel moeilijker. Zij worden veel sneller dan hun tijdsgenoten gedwongen om op hun eigen benen te staan of willen dit ook zelf vaak veel vroeger, net om de periode van hun jeugd en de negatieve ervaringen die daarmee samenhangen, af te sluiten. Dat deze tocht naar een zelfstandig leven dan ook niet altijd even vlot verloopt, is een open deur intrappen.

TYPES VAN JEUGDHULPVERLATERS

Een verleden in de jeugdhulp en nog meer specifiek in de residentiële hulpverlening wordt vaak gelinkt met allerlei problemen en tekorten. Deze jongeren zouden veel meer dan hun leeftijdsgenoten zonder diploma de school verlaten, op het OCMW een beroep doen voor een leefloon, in armoede terechtkomen en in het ergste geval op straat belanden. Een instellingsverleden wordt dus beschouwd als een belangrijke risicofactor voor dakloosheid. Het denken in termen van risicofactoren stuit nogal eens op kritiek, net omdat het concept van 'risico' gemakkelijk verkeerd geïnter-

preteerd kan worden. Risico verwijst op een verhoogde kans om dakloos te worden, maar dat betekent niet noodzakelijk dat elke jongere die uitstroomt uit de jeugdhulp op straat terecht komt. Er zijn ook heel wat jongeren die het wel goed doen, al dan niet met vallen en opstaan. Stein (2006) maakt een onderscheid tussen drie types van jongvolwassenen die de jeugdhulp verlaten. Natuurlijk is het zo dat het denken in termen van types ertoe leidt dat individuele verschillen worden weggeveegd, maar ze helpen tegelijkertijd om patronen achter die individuele verschillen te achterhalen en om op een meer genuanceerde manier te kijken naar de groep van jeugdhulpverlaters.

De eerste groep zijn de 'veerkrachtigen' ('those moving on') en zijn er het beste aan toe. Het gaat om jeugdigen die de kansen van het leven oppakken en zich verder ontwikkelen. Deze jongeren halen voordeel uit hun verblijf bij een pleeggezin of residentieel verblijf. Ze hebben relaties kunnen ontwikkelen, een manier gevonden om zich te verhouden tot hun ouders, beschikken over een positieve identiteit, hebben een opleiding afgewerkt. Ze werden goed voorbereid op de overgang naar een zelfstandig leven en voelen zich niet abnormaal en bijzonder. De tweede groep - de 'overlevers' ('survivors') - zijn jongeren die gedurende hun plaatsing meer instabiliteit en overplaatsingen hebben gekend. Zij verlaten vaak de zorg op 18 jaar, leiden enige tijd een zwerversbestaan, zijn onthecht, zijn werkloos omwille van geringe arbeidskwalificaties of wisselen vaak van baan. Ze zien zichzelf als 'taai' en slagen er in gebruik te maken van sociale netwerken, zowel professioneel als binnen de vrienden- en kennissenkring. De derde en laatste groep zijn de 'ploeters' ('strugglers'). Zij zijn er het slechtst aan toe. Vooraleer deze uit hun gezin werden gehaald, is er al heel wat gebeurd. Bovendien is de uithuisplaatsing zelf vaak een traumatische ervaring. Ze hebben veel wisselende opvoeders, verzorgers en verblijfsmilieus meegemaakt. Dit zorgt ervoor dat ze heel wat verlieservaringen hebben doorgemaakt. Het telkens veranderen van instelling, hulpverlener, en de al dan niet tijdelijke terugkeer naar hun thuissituatie zorgden ervoor dat deze jongeren telkens nieuwe vertrouwensrelaties moesten opbouwen.

DE INSTITUTIONELE INVLOED OP HET VERLATEN VAN DE JEUGDHULP

Die overgang naar een zelfstandig bestaan voor jongeren uit de jeugdhulp is verre van eenvoudig.

Er moet op relatief korte tijd, zeker in vergelijking met hun leeftijdsgenoten, veel gebeuren: een betaalbare eigen woonst vinden, van die woonst een eigen plek maken, een inkomen verwerven, en voldoen aan allerlei administratieve verplichtingen. Al gauw komt dan de focus op de vaardigheden van de jongeren zelf te liggen. Zij zouden niet in staat zijn om dat zelf te doen, of ze zouden niet 'veerkrachtig' genoeg zijn om hun eigen leven in handen te nemen en dit vorm te geven. In ieder geval moeten zij dit heel wat vroeger doen dan hun leeftijdsgenoten en in tegenstelling tot hen hebben zij minder experimenteeruimte. Zij kunnen niet terugvallen op hun zorgende ouders wanneer het misloopt. Maar zelfs als ze dit wel kunnen, dan nog leggen we focus op het 'sociaal netwerk' of de 'sterke familiale banden'. We vergeten al snel de ruimere institutionele vormgeving van het verlaten van de jeugdhulp. Hiermee verwijzen we naar de centrale vraag welk sociaal beleid we (kunnen) voeren om die overgang te vergemakkelijken. We verwijzen hiermee niet enkel naar het 'doelgroep-specifieke beleid', zoals bijvoorbeeld specifieke vormen van hulpverlening die voor hen in het leven zijn geroepen, maar ook naar het ruimer sociaal beleid waarvan deze jongeren kunnen profiteren.

Inkomen en huisvesting zijn twee essentiële factoren die bijdragen aan de zelfstandigheid van jongvolwassenen. Net het verwerven van een eigen inkomen, via tewerkstelling of een leefloon, en eigen huisvesting is verre van evident voor jongvolwassenen, en zeker voor jongvolwassenen met een verleden in de jeugdhulpverlening.

Het verwerven van een eigen inkomen kan via de arbeidsmarkt, maar de hoge cijfers qua jeugdwerkloosheid tonen aan dat dit verre van evident is. Een op vijf van de jongvolwassenen had in 2014 geen werk. Achter dit cijfer voor Vlaanderen gaan heel wat regionale verschillen schuil. Zo bedraagt de jeugdwerkloosheid in Antwerpen maar liefst 28 %. En opnieuw stelt zich de vraag of dit te maken heeft met de lage scholing, het gebrek aan arbeidsethos van de jongere zelf, enzovoort. Of moeten we dit kaderen binnen een ruimere maatschappelijke analyse die wijst op het gebrek aan fatsoenlijk betaalde jobs voor jongvolwassenen? Beleidsmaatregelen zoals het afschaffen van de wachtuitkering suggereren dat negatieve financiële prikkels het meest effectief zijn om de werkloosheid van jongeren aan te pakken. Simplistisch gesteld, als je hun inkomen vermindert of afpakt,

dan zullen ze wel werk zoeken én vinden. En zelfs als jongvolwassenen een job vinden, zijn dit vaak laagbetaalde jobs in één of ander onzeker statuut, of interimarbeid. Terwijl een job in het verleden een bron van zekerheid was, gaat nu een job vinden gepaard met bijkomende stress en onzekerheid, zoals Waquant (2008) betoogt.

Indien jongvolwassenen geen job vinden en geen bron van inkomen hebben, kunnen ze een beroep doen op het OCMW. Het leefloon zou het sluitstuk moeten zijn van de sociale zekerheid, maar is een conditioneel recht. Jongvolwassenen moeten aantonen dat ze bereid zijn om aan hun situatie te werken. Het OCMW kan dus een laatste redmiddel zijn, maar stelt tegelijkertijd voorwaarden aan het recht op een leefloon. Bijna vijftien jaar geleden voerden we een kwalitatief onderzoek uit bij jonge OCMW-cliënten, vooral omdat in de jaren negentig het aandeel jongvolwassenen binnen de leeflooppopulatie sterk toenam (Hermans et al, 2004). We stelden vast dat jongvolwassenen een emancipatorische invulling van de hulpverleningsrelatie erg positief evalueren. Hiermee bedoelen we een visie op hulpverlening die aan de hulpvrager kansen tot inzicht, dialoog, inspraak en participatie biedt; of het nu gaat om begeleiding op het domein van tewerkstelling dan wel op andere domeinen. In dat geval heeft de jongere voldoende inspraak in het traject en de begeleiding, en wordt hij betrokken bij het uittekenen van het hulpverleningstraject dat leidt tot een integratie in de samenleving en op de arbeidsmarkt. Dit vereist dat tijd wordt vrijgemaakt om naar het verhaal van de jongere te luisteren om zo de achterliggende oorzaken van zijn beroep op het OCMW te achterhalen en om een hulpverleningstraject op maat van de cliënt op te stellen. Dit impliceert ook dat maatschappelijk werkers voldoende gevormd worden in deze emancipatorische invulling. Tegelijkertijd stelden we vast dat die emancipatorische invulling niet altijd gerealiseerd werd. De jongeren wezen op vijf knelpunten: de afstandelijkheid, het bureaucratisch karakter, gevoelens van willekeur en ongelijke behandeling en paternalisme. Een drietal jaren geleden voerden we een nieuw onderzoek uit naar studenten met een leefloon en we stelden dezelfde knelpunten vast (Dewilde et al, 2012). Een op drie van de bevroegde jongeren waren erg negatief over het OCMW en de maatschappelijk werker. Ondertussen is ook het aandeel jongvolwassenen binnen de leeflooppopulatie blijven toenemen tot een op drie en is de totale leeflooppo-

pulatie ook nog eens sterk toegenomen. Dit zorgt ervoor dat de caseload van de maatschappelijk werkers alleen maar is toegenomen, want budgettair staat het water tot aan de lippen van de gemeenten waardoor investeringen in bijkomend personeel verre van evident zijn.

Naast het inkomen is er natuurlijk ook de moeilijke toegang tot de woonmarkt. Heel wat studies wijzen op de problemen op de Vlaamse woonmarkt. Die hebben te maken met de betaalbaarheid van een huurwoning en het onvoldoende aanbod van sociale woningen. Vaak gebruikt men de één derde norm om de betaalbaarheid van een woonst te toetsen. Dit betekent dat de huur van een woning niet meer dan één derde van het inkomen mag bedragen. Indien de jongvolwassenen een leefloon heeft van 780 euro, dan zou dit betekenen dat hij niet meer dan 300 euro aan een woonst zou mogen spenderen. Dit is haast onmogelijk. De Vlaamse overheid heeft dit probleem erkend en heeft de toegang tot de sociale huisvesting voor jongeren die uit de jeugdhulp komen proberen te verbeteren. Zo vallen zij onder prioriteitengroepen die in het Kaderdecreet Sociale Huur worden gedefinieerd. Dit betekent dat zij voorrang krijgen op de wachtlijst. Recent onderzoek van De Decker et al. (2014) toont echter aan dat de implementatie van de voorrangregeling verre van vlekkeloos verloopt. De sociale woonactoren zijn geschrokken van de impact van deze maatregel. Zo zou het om veel meer jongeren gaan dan ze dachten en vragen zij zich af of deze jongeren wel 'woonklaar' zijn. Zij zijn bijzonder bezorgd over het feit dat er geen stok achter de deur is, eens de jongere 18 jaar is en de hulpverlening vrijwillig wordt. In de praktijk dreigt het recht op die versnelde toewijzing opnieuw uit te draaien op een gunst die wordt gegeven aan de jongvolwassenen die het juiste gedrag vertonen en niet voor overlast zorgen.

JONGEREN OVER HULPVERLENING

Het verlaten van de jeugdhulp vindt dus plaats binnen een maatschappelijke context die het jongvolwassenen niet gemakkelijk maakt om een eigen weg te vinden. Het verwerven van een menswaardig inkomen boven de armoedegrens en een fatsoenlijke huisvesting blijken verre van evident. Vaak komen ze op een bepaald moment in contact met hulpverlening. Wat kan nu de hulpverlening doen om het 'succesvol verlaten van de jeugdhulp' mogelijk te maken?

We baseren ons hier op buitenlands en eigen onderzoek dat jongeren zelf aan het woord laat. De factoren die zij benoemen zijn: (1) bij voorkeur een vaste hulpverlener, (2) een betrouwbare hulpverlener die beloftes waarmaakt, (3) een hulpverlener die bereid is om jongeren te ondersteunen zodat jongere hun eigen doelen kunnen waarmaken, (4) positieve en realistische verwachtingen, (5) een hulpverlener die toont dat hij meer doet dan enkel zijn job, (6) een hulpverlener die ook beschikbaar is buiten de kantooruren op momenten die er voor jongeren zelf toe doen, en (7) praktische hulp. Het komt er vooral op aan jongeren te ondersteunen bij die levensmomenten die voor een omslag in het leven van de jongvolwassene kunnen zorgen. En net die momenten kunnen erg verschillend zijn voor de jongere zelf: terug opleiding beginnen volgen, het vinden van een zinvolle dagbesteding of hobby, herstellen van relaties met familie/ouders of net zelfstandig worden van die ouders, het versterken van het sociale netwerk van de jongere, kinderen krijgen, een boeiende job vinden, woonzekerheid.

De ondersteuning is per definitie praktisch van aard. Het kan gaan om administratieve hulp, verven, meubeltjes vinden, hulp bij de papieren. Het 'samen doen' is daarbij minstens even belangrijk als het 'samen praten'. Dit betekent niet dat emotionele ondersteuning onbelangrijk is. Het is vooral de manier waarop men dit doet. Ook het benutten van sociale rechten beschouwen als onderdeel van zulke praktische hulp, bv. het bekomen van een installatiepremie bij het OCMW zodat de jongere zelf meubeltjes kan aanschaffen, kan essentieel zijn. Daarbij is het voor een hulpverlener voortdurend schipperen tussen de korte en lange termijn. Sommige beslissingen van de jongere hebben positieve gevolgen op de lange termijn, maar bemoeilijken misschien de relatie op de korte termijn. Een opleiding volgen die later kan leiden tot een tewerkstelling zijn voorbeelden hiervan. Het verbinden van de korte en lange termijn lijkt dan zeer evident, maar verre van gemakkelijk te doen in een concrete begeleiding. Best is dat de hulpverlener dit ook niet allemaal zelf opneemt, maar net met de jongvolwassene zoekt naar 'significant others' die daarbij kunnen helpen. Net het kunnen beroep (kunnen) doen op een netwerk zorgt voor meer veerkracht. En het zijn de jongvolwassenen die het best kunnen inschatten wie dat dat zijn.

DE ORGANISATIE VAN DE HULPVERLENING ALS BIJKOMENDE DREMPEL

Dit lijken nogal evidente werkzame factoren, maar ze dagelijks waar maken is verre van eenvoudig. Al snel botst de hulpverlener op de grenzen van zijn werkvorm, zijn organisatie, zijn sector,... Net deze grenzen zorgen voor nieuwe breukervaringen bij de jongvolwassene en bemoeilijken de overgang naar een zelfstandig leven. Die impact van de institutionele context mag dus niet uit het oog verloren worden als een belangrijke factor die het succesvol verlaten van de jeugdhulp bemoeilijkt. Net die drempels worden te vaak als evident beschouwd, terwijl ze terug te brengen zijn tot beleids- en praktijkbeslissingen om het op die manier te organiseren. Jongeren appreciëren niet voor niets net die hulpverleners die buiten de lijntjes durven te kleuren.

Ook al verloopt die uitstroom moeilijk, dat mag ons niet blind maken voor het indrukwekkende doorzettingsvermogen van deze jongeren om ondanks heel wat tegenslag hun eigen leven uit te bouwen. Laten we daarom ook onze eigen bril kritisch tegen het licht houden. Kijken we niet te veel met een bril die vooral de problemen scherp in beeld brengt? En zorgt die bril niet te veel voor blinde vlekken waardoor we de creativiteit van deze jongeren niet meer zien? De typologie van Stein (2006) kan daarbij helpen, maar draagt natuurlijk ook het risico in zich dat we personen gaan plaatsen in een van de drie hokjes en niet meer het proces zien dat deze jongeren afleggen. Ook voor onderzoekers blijft het een uitdaging om telkens opnieuw aandacht te hebben voor de sterktes van deze jongeren.

Maar dat mag ons tegelijkertijd niet blind maken voor de wijze waarop de ruimere maatschappelijke context én de organisatie van de hulpverlening het deze jongeren niet gemakkelijk maakt. De samenleving is veeleisend en de valkuil bestaat voortdurend om te hoge verwachtingen aan de jongere op te leggen. Ervan uitgaan dat die jongere zelf of die individuele hulpverlener alleen het verschil maakt, lijkt ons dan ook weinig realistisch. Veel hangt af van de kansen of mogelijkheden die die samenleving biedt, of nog de mate waarin het ruimer sociaal beleid geënt is op een grondrechtenbenadering.

Die complexiteit maakt het ook voor hulpverleners verre van gemakkelijk. Zij moeten van vele markten thuis zijn, want al die verschillende levensdomeinen (werk, inkomen, huisvesting, vrije tijd, gezond-

heidszorg) kennen allemaal hun eigen logica, regels en structuren. Aansluiten bij de leefwereld van de jongere is dan het vertrekpunt. Of zoals Hermans het stelt, sociaal werkers horen experten van het dagelijkse leven te zijn. Samen met jongere de dagdagelijkse praktische vragen, moeilijkheden aanpakken, kleine stapjes vooruit zetten kan voor de jongere in die levensfase heel wat betekenen.

BIBLIOGRAFIE

- Arnett, J.J.(2000). Emerging adulthood : A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55, 469-80.
- De Decker, P., B. Meeus, I. Pannecoucke, J. Verstraete (2014), *De moeilijke oversteek. Wonen na verblijf in gevangenis, bijzondere jeugdzorg of psychiatrie*. Antwerpen: Maklu.
- De Wilde, M., Cuypers, D., Torfs, D., Hermans, K.

(2012). Studeren met een leefloon: regelgeving en praktijk. Tijdschrift voor Onderwijsrecht en Onderwijsbeleid, 13(5), 298-315.

Hermans, K., Declercq, A., Seynaeve, T., Lammer-tyn, F. (2004). Aan de rand van de actieve welvaartsstaat: een socio-biografisch onderzoek naar jongeren en OCMW-hulpverlening. Belgisch Tijdschrift voor Sociale Zekerheid, 46(2), 293-330.

Hermanns, J., A. Klap, K. Smit, A. Zwart (2012),

Wraparound care in de jeugdzorg Implementatie van Intensieve Pedagogische Thuishulp. Amsterdam: SWP

Stein, M. (2006) Research Review: Young people leaving care, Child and Family Social Work, 11, pp. 273-279.

Wacquant, L. (2008), Urban outcasts. A comparative sociology of advanced marginality. Bristol: Polity press.

Blijven timmeren aan de weg

Een aantal thema's loopt als een rode draad doorheen de trajecten van jongvolwassenen, van jeugdzorg tot zelfstandigheid. Deze belangrijke bevindingen trachten we in dit slothoofdstuk samen te vatten, onder elf thema's en met concrete aanbevelingen. Vreemd genoeg gaat het vaak over zaken die 'op papier' al zijn ingeburgerd - denk aan cliëntparticipatie en aan een rechtenbenadering - maar

die maar moeilijk vertaald raken in de dagelijkse hulpverleningspraktijk.

Heel wat inzichten zijn bovendien niet nieuw. Het gaat over knelpunten die door meerdere actoren al verschillende keren werden aangekaart. We hopen dat dit slothoofdstuk kan inspireren om te blijven timmeren aan de weg.

Uitdagingen en aanbevelingen

Grenzen aan de vermaatschappelijking

In het licht van de vermaatschappelijking van de zorg, een van de centrale pijlers in het nieuwe decreet met betrekking tot de Integrale Jeugdhulp, wordt volop ingezet op het versterken en responsabiliseren van het netwerk rond minderjarigen. Uithuisplaatsing wordt pas in overweging genomen wanneer alle andere mogelijke interventies zijn uitgeput of wanneer er sprake is van een zogenaamd maatschappelijke noodzaak.

Een plaatsing is onmiskenbaar een drastische ingreep met een grote impact, maar dat betekent niet dat we het kind met het badwater moeten weggooien. In heel wat situaties is een plaatsing de enige en beste optie, en dat zal niet veranderen zolang er ernstige problematische gezinssituaties bestaan. Een doorgedreven vermaatschappelijking van de zorg, leidt ertoe dat de meest kwetsbare kinderen en jongeren tussen de mazen van het net belanden, want niet iedereen beschikt over een context die geresponsabiliseerd kan of wil worden en is mondig genoeg om aan te dringen op de ingrijpende interventie die een plaatsing is. Jongvolwassenen benadrukken dat hun hulpvraag ernstig moet worden genomen en dat de gevoeligheden van hun ouders nooit boven hun eigen belangen

mogen worden geplaatst, bijvoorbeeld wanneer wordt gekozen voor een plaatsing in een begeleidingstehuis of in een pleeggezin.

Wie terugblijkt op zijn parcours in de jeugdhulp, heeft geen twijfels bij de noodzaak van de plaatsing, wél bij hoe een en ander werd georganiseerd. Vaak werd té laat ingegrepen en te veel hoop gesteld op de thuiscontext. Er werd met andere woorden te veel verwacht van gezinnen met onvoldoende draagkracht. En vaak ging dat ten koste van deze kinderen en jongeren. Een aarzelende hulpverlening heeft hun trajecten niet vereenvoudigd, integendeel.

Een vermaatschappelijking van de zorg moet altijd samengaan met een blijvende aandacht voor de verantwoordelijkheid om in te grijpen wanneer nodig. Jongvolwassenen beklemtonen dat het vooral geen excuus mag zijn voor besparingen in een sector die nu al kampt met onderbezetting en wachtlijsten. Begeleidingstehuizen verdienen alle waardering en voldoende personeel en omkadering om een kwaliteitsvolle begeleiding te kunnen garanderen. Want hier worden belangrijke fundamenten gelegd voor succesvolle trajecten.

De leefwereld van jongvolwassenen als vertrekpunt

De dienstverlening in de jeugdhulp en in het ruime welzijnsveld komt onvoldoende tegemoet aan de leefwereld en aan de bijzondere noden van jongvolwassenen. Rigide structuren, wachtlijsten, voorwaarden allerhande en een onpersoonlijke benadering werpen drempels op. Niet alleen de aanpak van individuele hulpverleners, maar ook de organisatiecultuur en structurele factoren in het aanbod,

bemoeilijken de aansluiting en werken uitsluiting in de hand. Negatieve ervaringen zorgen ervoor dat jongvolwassenen geen beroep meer doen op nodige ondersteuning en te vroeg van de hulpverleningsradar verdwijnen. Pas wanneer problemen escaleren, duiken ze weer op ...

Als antwoord op hiaten en obstakels, ontstaan geregeld projecten of zelfs nieuwe structuren en initi-

atieve die volledig op maat van jongvolwassenen worden ontwikkeld. We denken daarbij bijvoorbeeld aan Tejo. Dergelijke initiatieven zijn inspirerend en noodzakelijk, maar mogen geen excuus zijn om de inspanningen voor de toegankelijkheid van het reguliere aanbod te staken.

Om de hulp af te stemmen op de leefwereld, is een voortdurende reflectie nodig bij hulpverleners, directie en beleidsactoren. Meer aandacht voor het cliëntperspectief in vorming en nascholing kan daartoe bijdragen. Maar soms is er meer nodig. Zo vragen jongvolwassenen dat een aparte dienst voor

jongeren, die rekening houdt met hun situatie, de standaard kan worden binnen OCMW's.

Daarnaast stellen jongeren voor om meer ervaringsdeskundigen te betrekken op alle niveaus van de hulpverlening en in diverse overlegplatforms, want het is vooral de directe dialoog die werkt als eyeopener. Meer onderzoek naar de leefwereld van jongvolwassenen tijdens en na de jeugdhulp, kan eveneens bijdragen tot een verhoogde gevoeligheid voor de bijzondere positie van deze doelgroep binnen het ruime welzijnsveld.

Jongeren en jongvolwassenen als co-regisseur

De manier waarop begeleidingstrajecten vorm krijgen, heeft een grote impact op hoe jongvolwassenen later in het leven staan: stevig, zelfstandig en zelfzeker of net hulpeloos, hulpverleningsmoe en zonder enige houvast.

Jongvolwassenen vragen om actief betrokken te worden bij het vormgeven van hun leven en van hun hulpverleningsverloop. De dialoog tussen jongvolwassenen en hulpverleners vormt een uitstekende leerschool voor assertiviteit en beslissingsvermogen en sterkt hen in hun latere traject. Jongeren beklemtonen dat hun mening niet genegeerd mag worden en dat ze recht hebben op zeggenschap in keuzes die hun leven verregaande beïnvloeden.

Participatie is een leidend principe binnen de jeugdhulp, maar in de dagelijkse hulpverleningspraktijk blijken jongvolwassenen hiertoe niet altijd optimale kansen te krijgen. Ze hebben het gevoel dat er weinig mogelijkheid is om initiatief te nemen en invloed uit te oefenen terwijl ze in de zorg verblijven. Participeren blijft vaak beperkt tot informeren en laat weinig ruimte voor discussie. Bij meningsverschillen moeten minderjarigen vaak het

onderspit delven. Waar en hoe ze tegen beslissingen verzet kunnen aantekenen, is hen niet altijd duidelijk, en vaak hebben ze het gevoel dat aan hun klachten geen gevolg wordt gegeven.

Door geringe inspraak, weinig onderhandelingsmarge en beperkte participatiekansen, voelen jongeren zich niet erkend als actor, en worden bovendien soms foute beslissingen genomen waardoor ze zich machteloos voelen en negatieve gevoelens ontwikkelen ten aanzien van hulpverleners. Frustaties leiden tot hulpverleningsmoeheid, waardoor te veel jongvolwassenen na hun achttiende verjaardag de deur van de hulpverlening gedeceideerd achter zich dichttrekken.

Jongvolwassenen hebben een mening, ideeën en een schat aan ervaringen die ze graag willen delen en inzetten. Maar alleen staan ze daarvoor niet sterk genoeg. Ze vragen garanties dat hun verhaal centraal staat bij beslissingen die hen aanbelangen, meer fora die het mogelijk maken om hun ideeën uit te wisselen, bij elkaar af te toetsen en in te brengen op verschillende niveaus en tot slot: participatiestructuren en -organen die zijn afgestemd op hun leefwereld.

Stempels uitwissen

Jongvolwassenen met een plaatsingsverleden zijn vaak ontzettend (veer)krachtig en terecht trots op de weg die ze hebben afgelegd. Maar die fierheid wordt overschaduwd door de labels die hen worden opgekleefd. In de media maar ook in onderzoek, zijn het vooral de problematische situaties die onder de aandacht komen, en dat vertekent het beeld. De stempel van 'instellingskind' dragen ze

mee in hun verdere leven.

De eenzijdige berichtgeving en de stereotype ideeën over jeugdzorg, maken dat kinderen, jongeren en volwassenen zich schamen omwille van hun plaatsing. Dat doet afbreuk aan hun zelfvertrouwen en aan hun sociale leven. Het brengt sommigen in een sociaal isolement. Mensen met een plaatsingsverleden hebben het gevoel dat ze zich

voortdurend moeten bewijzen en verweren tegen vooroordelen. Sommigen ondervinden zelfs discriminatie op de arbeidsmarkt. Op die manier ontnemt de beeldvorming hen kansen, en dat is een ernstig probleem.

Ze zoeken medestanders om tegen de stereotypen in te gaan. Ze vragen om volop te investeren in een eerlijke beeldvorming, waarin ook aandacht gaat naar positieve verhalen en succesvolle trajecten. Iedereen die met jeugdhulpverlening te maken heeft, moet zich bewust zijn van het beeld dat hij uitdraagt. De jeugdhulp heeft niet alleen een be-

langrijke verantwoordelijkheid in het werken aan een positief zelfbeeld binnen de begeleidingstrajecten, maar ook in het belichten en verspreiden van positieve ervaringen en dynamieken. Vanuit een positieve berichtgeving leert ook de omgeving door een andere bril te kijken, en dat corrigeert het beeld.

Het verspreiden van een diversiteit aan verhalen, meer aandacht voor jeugdhulp, sensibilisering binnen het onderwijs, gerichte campagnes, ambassadeurs, samenwerking met de media, ... er zijn vele pistes om samen het beeld om te buigen.

Een rechtenbenadering, met een centrale plaats voor belangenbehartiging en signaalwerking

Nog al te vaak wordt geklaagd over spanningen tussen de rechten van kinderen en jongeren enerzijds, en de werking van diensten anderzijds.

De aangehaalde voorbeelden zijn talrijk: kinderen en jongeren krijgen zelden de mogelijkheid om van begeleider te veranderen wanneer het niet 'klikt', er wordt veel boven hun hoofden beslist, het recht op een bijstandspersoon is amper gekend, participatie botst op structuren en regels, sancties zijn vaak buiten proportie, klachtenprocedures blijken moeilijk toegankelijk ...

Het Decreet betreffende de Rechtspositie van Minderjarigen in de Jeugdhulp en het Internationaal Kinderrechtenverdrag zijn het raamwerk waarbinnen de verhouding tussen kinderen, jongeren en de hulpverlening(sinstantie) zich afspeelt. In plaats van 'een blok aan het been', zoals ze soms worden gepercipieerd, zijn het de bouwstenen voor een kwaliteitsvolle hulpverlening.

Jongvolwassenen vragen met aandrang dat de jeugdzorg wordt geëvalueerd op basis van deze kaders en dat kinderen, jongeren en begeleiders

een betere kennis verwerven over deze rechten, opdat ze een stevige basis kunnen worden die iedereen respecteert.

Hulpverleners, sociale werkers, begeleiders, ... zien bovendien niet altijd de belangrijke rol die zij zelf kunnen vervullen als belangenbehartigers en behoeders van de sociale grondrechten. Ze zijn nochtans een noodzakelijke bondgenoot in het blijven signaleren van structurele obstakels waar hun doelgroep op botst. Wie de jeugdzorg verlaat, krijgt amper kansen om een menswaardig leven uit te bouwen. De krapte op de huisvestingsmarkt, de beperkte financiële ruimte en de moeilijke toegankelijkheid van diensten, zijn belangrijke strijdpunten die dringend vragen om overleg en maatregelen.

Jongvolwassenen zoeken in hulpverleners bondgenoten om hun belangen te verdedigen, en vragen daarnaast kansen, stimulansen, ondersteuning en jeugd vriendelijke fora zodat ze ook zelf kunnen opkomen voor hun rechten.

Continuïteit garanderen

Continuïteit is een sleutelwoord in de trajecten tijdens en na de jeugdhulp. Veelvuldige veranderingen, overplaatsingen en personeelwissels leiden ertoe dat het leven in de jeugdzorg getekend wordt door instabiliteit en onzekerheid. Keer en keer moeten jongeren zich flexibel aanpassen aan nieuwe regels, verwachtingen en begeleiders. Dat alles leidt tot grote vertrouwensproblemen en -breuken en bemoeilijkt op de duur het aangaan

van iedere hulpverleningsband. Jongvolwassenen hebben na verloop van tijd al zo vaak hun verhaal opnieuw moeten doen, dat ze dreigen af te haken. Op het ogenblik dat de begeleiding een vrijwillige keuze wordt, zijn velen niet meer gemotiveerd om nog verder te gaan.

Deze jongvolwassenen vragen een vertrouwenspersoon die het hele traject naast hen loopt, en hen niet loslaat. Binnen de huidige kaders wordt dit

echter op geen enkele manier gegarandeerd.

Een vlotte overgang van jeugdzorg naar zelfstandigheid is pas mogelijk wanneer er solide samenwerkingsverbanden bestaan tussen iedereen die bij deze overgang betrokken is. Er is nood aan loopplanken over de grenzen van diensten, sectoren en leeftijden heen. Dat alles veronderstelt in de eerste plaats dat hulpverleners elkaar en elkaars werk beter leren kennen.

Het is hoog tijd dat samenwerking en coördinatie tussen diensten het projectmatige en vrijblijvende overstijgen. Hierover werd al veel expertise ontwikkeld die verspreid en geïmplementeerd kan worden.

Concreet vragen jongvolwassenen om tijdig kennis te maken met de concrete hulpverleners die relevant zijn voor hun verdere parcours. Elkaar leren kennen verlaagt drempels en maakt de latere stap minder groot. Er zijn vele mogelijkheden om externe diensten te betrekken binnen de jeugd-

zorg. We denken aan tandembegeleiding, gerichte workshops door bijvoorbeeld CAW, VDAB, OCMW, CGG, maar ook beproefde methoden zoals Cliëntoverleg, Eigen Krachtconferenties en Persoonlijke Toekomstplanning bieden kansen om de krachten te bundelen.

Jongvolwassenen wensen bovendien dat de brug in twee richtingen wordt bewandeld: ze appreciëren het wanneer de band met het begeleidingshuis niet helemaal wordt doorgesneden nadat ze er vertrekken. De mogelijkheid om contact te behouden werkt geruststellend en wanneer begeleiders in die eerste periode op eigen benen zelf af en toe polsen hoe het hen vergaat, wordt dat als een grote steun ervaren. Contact behouden maakt het bovendien mogelijk om eventuele moeilijkheden op tijd te detecteren en er proactief mee aan de slag te gaan.

Een duidelijk kader omtrent nazorg ontbreekt, maar is wenselijk en zelfs noodzakelijk.

Stapsgewijs, op het ritme van de jongvolwassene

Jongvolwassenen vragen om begeleidingstrajecten af te stemmen op hun ritme. Niet iedereen is op dezelfde leeftijd klaar voor dezelfde stap, alle trajecten zijn anders. Flexibiliteit maakt het mogelijk dat indien nodig een stapje terug kan worden gezet, of een stap overgeslagen. Vertrekken vanuit het ritme van adolescenten opent nieuwe wegen om creatief te zoeken naar tussenstappen, mengvormen en draaideuren tussen TCK, begeleid wonen en volledige autonomie. Leeftijden worden dan bijzaak: iemand van achttien of negentien jaar zou bijvoorbeeld probleemloos kunnen instromen in TCK ...

Wie zelfredzaam 'lijkt', heeft daarom niet minder nood aan ondersteuning, maar ervaart dat hij sneller plaats moet maken voor anderen. Het tekort aan begeleidingsplaatsen legt een grote druk op jongeren, maar zelfstandigheid laat zich niet opjagen.

Op het ritme van cliënten werken, betekent tot slot ook dat hulpverlening stapsgewijs wordt afge-

bouwd, opgevolgd en overgedragen, wanneer de tijd er rijp voor is en de jongvolwassene er zich klaar voor voelt.

In een samenleving waarin de gemiddelde leeftijd waarop men alleen gaat wonen op zesentwintig jaar ligt, lijkt een optrekking van de leeftijdsgrenzen binnen de jeugdzorg een realistische aanbeveling. Het nieuwe Decreet betreffende de Integrale Jeugdhulp biedt de mogelijkheid om hulp tot vijftientigjarige leeftijd te verlengen, maar dit riskeert een holle maatregel te blijven: gezien de lange wachtlijsten, worden vele begeleidingstrajecten veel eerder en veel te vroeg afgebroken. Altijd opnieuw worden we geconfronteerd met verhalen van jongvolwassenen die veel te vroeg veel te zelfstandig moeten zijn, op een leeftijd waarin eigenlijk andere ontwikkelingstaken centraal staan. Heel wat adolescenten vervreemden daardoor van leeftijdsgenoten, haken af op school en kunnen amper het hoofd boven water houden.

Tussen beschermen, aanklampen en loslaten

Terwijl kinderen en jongeren binnen de jeugdhulpverlening sterk bij het handje worden gehouden, moeten ze onmiddellijk na hun uitstroom uit de

voorziening geheel zelfstandig richting geven aan hun leven. Dat velen zich er op dat ogenblik nog niet klaar voor voelen, doet niet alleen vragen

rijzen bij de leeftijdsgrenzen in de jeugdhulp, maar ook bij de kwaliteit van de begeleiding.

In een zelfstandigheidstraining is er nood aan oefenplekken en experimenteeruimte. Je eigen weg vinden gaat maar door vallen en opstaan. Wie alleen gaat wonen, wil geconfronteerd worden met de échte uitdagingen van het leven. Het is daarbij belangrijk om ook fouten te mogen maken, op je bek te kunnen gaan maar toch altijd de kans te krijgen om het opnieuw te proberen. Misstappen zijn geen teken van mislukking maar maken deel uit van een normaal parcours. Jongvolwassenen die terugkijken op hun afgelegde weg, zijn blij dat ze indertijd voor begeleid wonen hebben gekozen. Degenen die deze stap hebben overgeslagen, hebben daar later spijt van, want zonder back-up van een betrokken begeleider, hebben kleine misstappen vaak veel te grote consequenties.

Begeleid wonen zou in plaats van een vrijblijvende keuze, een logische stap moeten zijn in ieder hulpverleningstraject. Voorwaarden daartoe zijn voldoende plaatsen en zo min mogelijk beperkingen, maar vooral ook het actief stimuleren van adolescenten om verdere begeleiding te aanvaarden. Jongvolwassenen worden niet altijd goed geïnformeerd over de mogelijkheid van begeleid wonen en hebben vaak een extra duwtje nodig. Het vermijden van breuken in het traject en het koppelen van concrete voordelen aan verdere begeleiding -

denk bijvoorbeeld aan de mogelijkheid om rijlessen te volgen of een sociaal appartement te huren - kunnen overtuigende argumenten zijn.

Ons huidige zorgsysteem is gekenmerkt door een hardnekkige doorverwijscultuur waarin hulpverlening vaak geweigerd of vroegtijdig stopgezet wordt omwille van uiteenlopende redenen. Het gaat erom te volharden in de begeleiding en jongvolwassenen niet in de steek te laten, hen stimulansen en kansen te bieden wanneer ze te vroeg dreigen af te haken. Dat geldt zowel in de jeugdhulpverlening als in het ruime welzijnsveld.

Aanklampend werken betekent zélf de stap zetten en niet verwachten dat jongvolwassenen naar je toe zullen komen. Voorbeelden zijn outreachend werken en laagdrempelige initiatieven zoals een sociale wasserette, een inloopruimte met computers en printmogelijkheid, ... Eerstelijnsdiensten zoals OCMW, Kind en Gezin, CAW en sociale huisvestingsmaatschappijen kunnen een belangrijkere rol vervullen in het proactief detecteren van en aan de slag gaan met ondersteuningsnoden.

Tot slot vragen jongvolwassenen om hen niet 'af te schrijven' wanneer hun traject moeizamer en trager verloopt dan voorzien. Ze vragen dat niemand hen opgeeft en dat ook in het welzijnsveld blijvend kansen worden geboden om het opnieuw te proberen. Want geen enkele situatie is hopeloos.

Een intensieve en integrale begeleiding

Adolescententijd is vragentijd. Het is een zoektocht naar wie je bent en wat je wilt, het is een langzaam ontwikkelingsproces naar zelfstandigheid en volwassenheid. Adolescenten ervaren dat begeleiders meer en meer op de achtergrond belanden, net op een moment dat ze hen meer dan ooit nodig hebben. Ze vragen om hun aandacht niet te verslappen, maar net een tandje bij te steken wanneer de meerderjarigheid in zicht komt. Alle adolescenten hebben vele vragen en twijfels en zoeken een betrokken medestander.

Deze opmerking geldt des te meer voor wie een programma van CBAW of BZW doorloopt. De wettelijke contactmomenten blijken te beperkt en te kort en paradoxaal krijgt wie niet voor noemenswaardige moeilijkheden zorgt, vaak veel minder aandacht dan de anderen.

Een integrale begeleiding houdt rekening met alle levensdomeinen, zowel in leefgroepen als in TCK,

CBAW en BZW-trajecten. Jongvolwassenen zoeken ondersteuning om constructief om te kunnen gaan met hun situatie, positieve banden op te bouwen met leefgroep- en leeftijdsgenoten, aan de slag te gaan met hun context, hun eigen weg te vinden. Ze vinden het belangrijk dat begeleiders vertrekken vanuit concrete zaken die zich op hun traject aandienen. Vaste stramien en gestructureerde interventies roepen weerstand op. Jongvolwassenen willen op verhaal kunnen komen en vragen gelijkwaardigheid en ruimte voor spontaniteit. Ze kiezen een persoonlijke boven een (te) professionele benadering.

Een integrale begeleiding heeft baat bij allianties met deskundige partners en bij innovatieve werkvormen. Eigen Krachtconferenties, Persoonlijke Toekomstplanning, Cliëntoverleg, weerbaarheids-training, mindfulness, psychologische begeleiding, ... Er zijn talloze mogelijkheden om extra

steun te bieden bij de grote uitdagingen waarmee kinderen, jongeren en adolescenten in de jeugdhulp te maken krijgen. Deze extra steun zou eerder de regel dan een uitzondering moeten zijn: iedereen in de jeugdhulp maakt een moeilijke tijd door en al deze kinderen, jongeren en jongvolwassenen hebben baat bij aangepaste ondersteuning om positief te kunnen omgaan met hun situatie en emoties.

Een vreemde vaststelling is dat we uit de getuigenissen leren dat vele kinderen en jongeren pas extra ondersteuning krijgen wanneer ze bijvoorbeeld regels overtreden of lastig gedrag stellen. Wie het de begeleiders onmogelijk maakt, moet op time-out, wie agressief gedrag stelt, moet een weerbaarheidstraining volgen, wie een suïcidepoging onderneemt, moet naar een therapeut of psychiater. Steun wordt zo niet zelden als een straf ervaren en wie problemen interioriseert in plaats van ze op de omgeving uit te werken, mist belangrijke ondersteuningskansen.

Het is van belang om goed te worden voorbereid op alles wat er bij 'alleen wonen' komt kijken.

Een netwerk

Eenzaamheid is het grootste en meest traumatiserende struikelblok waar jongvolwassenen op botsen wanneer ze de jeugdhulp verlaten en op eigen benen verder moeten. Een netwerk laat zich niet in zeven haasten opbouwen. Daarom is het belangrijk dat vanaf zo jong mogelijke leeftijd alle kansen worden aangegrepen om banden met familieleden, vrienden en andere steunfiguren op te bouwen en te versterken. Een begeleidingstehuis

Niemand wordt graag in het diepe geworpen zonder te kunnen zwemmen. Maar exact zo voelt het beëindigen van de begeleiding voor velen aan. Op eigen benen staan veronderstelt heel wat specifieke kennis en vaardigheden. Rigide draaiboeken en checklists hebben weinig slaagkans. Veel liever gaan jongvolwassenen (inter)actief aan de slag via gerichte workshops, opdrachten(boekjes) en werkvormen die aansluiten bij hun situatie en noden en waarin ze stapsgewijs de nodige kennis en vaardigheden verwerven.

Tot slot vragen jongvolwassenen dat begeleiders hen helpen met al de administratieve en praktische rompslomp die komt kijken bij het verlaten van de jeugdzorg. Verschillende zaken kunnen in voorbereiding of als vorm van nazorg, samen worden opgenomen. Denk aan het zoeken naar een woning, registratie van het huurcontract, het regelen van de nodige verzekeringen, de aanvraag van het leefloon, een studiebeurs, kindergeld, helpen bij de praktische regeling van de verhuis, ... Wanneer deze 'basis' in orde is, neemt dat veel stress weg.

mag geen plek zijn die contacten bemoeilijkt of in de weg staat. Wie er verblijft, moet evenveel kansen krijgen om vrienden en familie te bezoeken of te ontvangen. Vriendschappen binnen leefgroepen worden soms ontraden door begeleiders, maar blijven in het verdere traject vaak een belangrijke ondersteunende rol spelen. Binnen leefgroepen ontstaan vaak vriendschapsbanden voor het leven. Dit ontraden gaat in tegen alle logica.

Ontmoetingskansen bieden

Zowel tijdens als na de jeugdzorg vragen jongeren plekken en kansen om lotgenoten te ontmoeten. Het delen van ervaringen zorgt voor (h)erkenning, biedt informele leerkansen, betekent een grote steun en geeft perspectief. Andere verhalen beluisteren geeft inzicht in het eigen traject en biedt voorbeelden van hoe het ook kan. Het betrekken van ervaringsdeskundigen, als onderdeel van de zelfstandigheidstraining, bijvoorbeeld door een groepswerking of workshops door ervaringsdeskundigen, is dan ook een waardevolle piste.

Ontmoetingsmogelijkheden werken bovendien emanciperend: door de confrontatie met een diver-

site aan ervaringen, vergroot niet alleen het inzicht in het eigen traject, maar ook in het ruimere plaatje van de hulpverlening, en in de overkoepelende structuren en mechanismen. Van daaruit ontstaat niet zelden een grote motivatie om de eigen ervaringen positief in te zetten, in functie van verandering en verbetering voor de kinderen en jongeren die vandaag en in de toekomst met Bijzondere Jeugdzorg te maken krijgen.

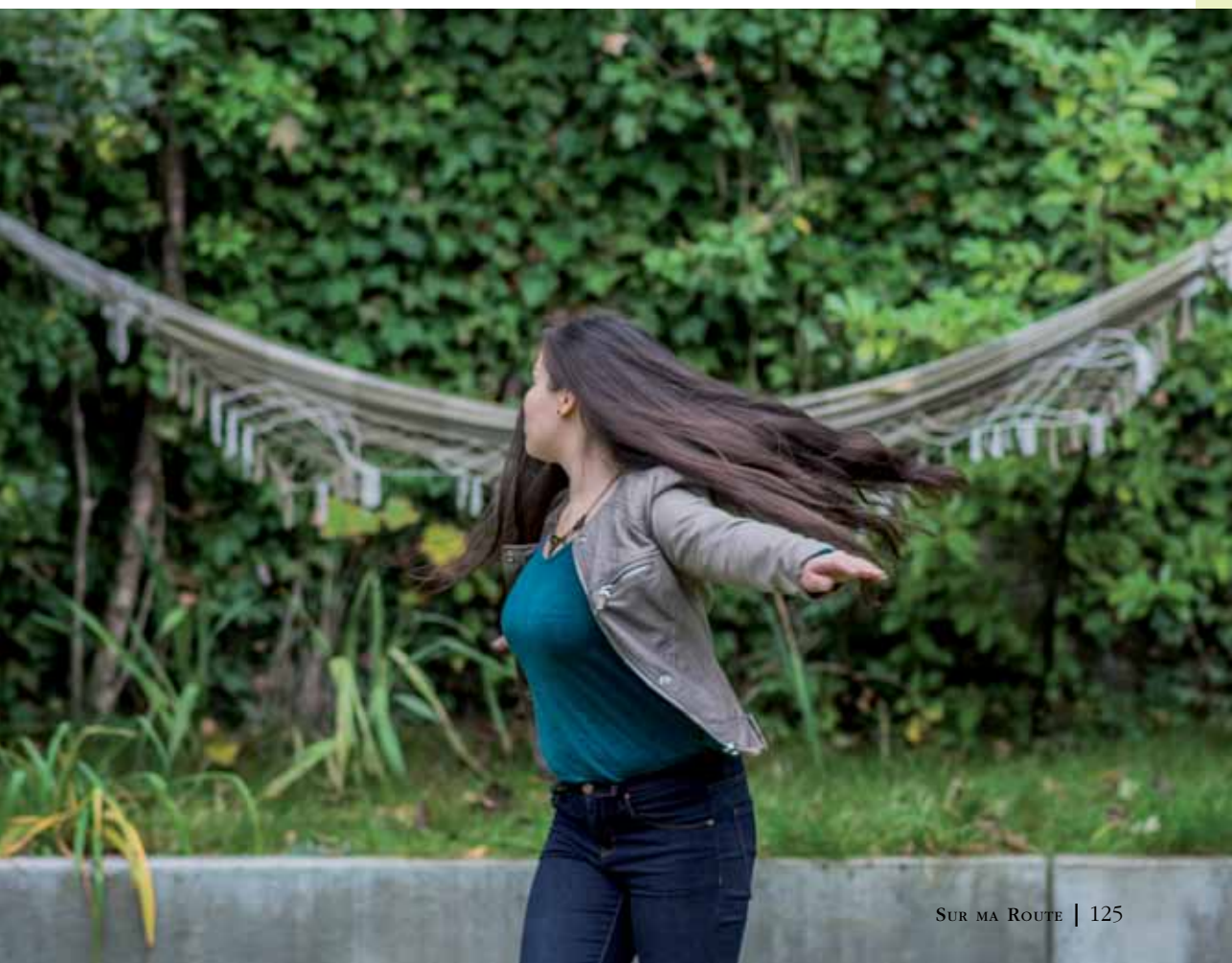
Dergelijke ontmoetingskansen kunnen niet zomaar aan het initiatief van jongvolwassenen zelf worden overgelaten. Hier liggen uitdagingen voor de jeugdhulp om een faciliterende rol te vervullen.

Eenvoudige maatregelen die de overgang kunnen faciliteren

Wie vanuit de jeugdzorg op eigen benen leert staan, wordt met heel wat uitdagingen geconfronteerd. Op zeer jonge leeftijd en zonder stabiele familierelaties alleen wonen, is allesbehalve evident. Bovendien worden deze jongvolwassenen door hun kwetsbare startpositie met heel wat structurele drempels geconfronteerd. Enkele eenvoudige maatregelen zouden hun verdere traject aanzienlijk kunnen vergemakkelijken.

Doorheen deze publicatie kwamen, naast de aanbevelingen die in de vorige punten in dit slot hoofdstuk werden besproken, ook volgende concrete suggesties aan bod:

- ✓ Het garanderen van een sociale woning of een huurtoelage voor wie de jeugdzorg verlaat.
- ✓ Het automatisch toekennen van een installatiepremie vanuit het OCMW.
- ✓ De mogelijkheid bieden om samen te wonen met een partner, vriend of familie, zonder een deel van de uitkering of leefloon te verliezen.
- ✓ Afzien van het inkomensonderzoek bij de ouders van jongvolwassenen die met een plaatsingsverleden bij het OCMW aankloppen en die aangeven dat het betrekken van de ouders voor hen te moeilijk of zelfs ondenkbaar is.
- ✓ Vrijwaren van het spaargeld bij beslissingen over de toekenning en bij het bepalen van het bedrag van het leefloon.
- ✓ Toekenning van een persoonlijk budget voor uitgaven in het kader van bijvoorbeeld opleiding, vrijetijdsbesteding en extra ondersteuning (gekoppeld aan begeleidingstrajecten).
- ✓ Een automatische toekenning van rechten, premies, toelages en andere voordelen.
- ✓ Ook wanneer studietrajecten langer dan verwacht duren, of worden onderbroken, moeten deze jongvolwassenen een beroep kunnen doen op een studietoelage en een leefloon

Bijlagen

Infofiche Jeugdzorg Emmaüs

Jeugdzorg Emmaüs Mechelen bestaat uit MFC Ivo Cornelis, MFC Damerveld, De Aanzet en De Hersteldienst HCA-BIC.

Er waren 2 diensten betrokken bij het project van Cachet in Mechelen nl. CBAW 'de Aanzet' en 'het studiosysteem'.

CBAW 'de Aanzet' maakt samen met de dienst Crisis hulp aan Huis en de dienst Positieve Heroriëntering deel uit van De Aanzet. CBAW 'de Aanzet' is een begeleidingsdienst voor jongeren die zelfstandig gaan wonen vanaf de leeftijd vanaf 17 jaar in regio Mechelen. Binnen de begeleiding staat de jongere centraal maar er wordt in de loop van de begeleiding heel sterk de focus gelegd op het activeren van het netwerk rondom de jongere en dit vanuit de gedachte dat een jongere nooit op zichzelf staat maar steeds verbonden is met de ruimere context waartoe hij behoort.

Jongeren worden getraind in alle facetten die samen hangen met het zelfstandig wonen (praktische vaardigheden, vaardigheden op vlak van administratie en financiën, relationele vaardigheden). Rond elke hulpvraag die de jongere stelt, proberen we iemand uit zijn netwerk te engageren om dit met hem op te nemen. We doen dit op maat van de

jongere en met respect voor zijn situatie. Op die manier wordt de jongere minder afhankelijk van de hulpverlening en komt de verantwoordelijkheid meer te liggen waar hij in essentie dient te liggen namelijk bij de jongeren en diens netwerk.

Het studiosysteem is een onderdeel van het MFC Damerveld. Het is een trainingscentrum voor 12 schoolgaande en werkende jongeren vanaf 17 jaar en is vooral gericht op het leren omgaan met zelfstandigheid. Er wordt jongeren een realistisch oefenterrein aangeboden waar ze stapsgewijs individueel begeleid worden naar zelfstandigheid op praktisch, persoonlijk, sociaal en relationeel vlak. Jongeren betrekken allen een ingerichte studio in het gebouw en leren de nodige vaardigheden aan om zelfstandig te kunnen functioneren. Daarnaast bouwt de contextbegeleiding aan een constructieve band tussen de jongere en belangrijke steunfiguren uit zijn leefomgeving (ouders, vrienden, familie) omdat die essentieel is om zijn eigen zelfstandig leven te kunnen opbouwen. Na een traject in het studiosysteem keren sommige jongeren terug huiswaarts, een ander deel komt op de wachtlijst van de CBAW-dienst terecht, waar ze de reeds verworven vaardigheden verder in praktijk leren omzetten.

Infofiche CAW Boom-Mechelen-Lier

Centrum Algemeen Welzijnswerk (CAW) Boom-Mechelen-Lier is een van de 11 CAW's in Vlaanderen en Brussel. Het CAW biedt deskundige hulpverlening aan mensen met vragen en problemen. Iedereen kan er terecht met elke vraag. Je kan naar het CAW gaan met of zonder afspraak om met een hulpverlener te praten. Je kan ook mailen, bellen of chatten met een hulpverlener.

Als je met iemand wil praten, kan je terecht in het algemeen onthaal of in het jongerenonthaal (ook gekend als het JAC). Het algemeen onthaal is er voor iedereen, terwijl het jongerenonthaal specifiek gericht is op jongeren tussen 12 en 25 jaar. Als jongere kies je zelf aan wie je je vraag stelt: een

hulpverlener van het algemeen onthaal of van het jongerenonthaal. De hulpverlener luistert naar jouw verhaal en jullie bekijken samen wat er verder moet gebeuren.

Misschien wil je gewoon je verhaal kwijt en is er geen verdere hulp nodig. Of misschien ben je net wel op zoek naar oplossingen en kan je de problemen aanpakken samen met de hulpverlener. Jullie kunnen ook op zoek gaan naar gepaste hulp, binnen het CAW of erbuiten. Het CAW heeft een uitgebreid aanbod aan hulpverlening. Ook andere organisaties bieden verschillende vormen van hulp aan en de hulpverlener kan samen met jou naar zo een organisatie stappen.

Een van de mogelijkheden die CAW Boom-Mechelen-Lier aanbiedt, is Begeleid Zelfstandig Wonen+ (BZW+). Dit is hulpverlening voor jongeren vanaf 17 jaar, die nood hebben aan ondersteuning bij het alleen wonen. BZW+ richt zich op jongeren die uit de VAPH-sector of Bijzondere Jeugdzorg komen of die zich in een kwetsbare positie bevinden.

De hulpverlening die het CAW je biedt is gratis, vertrouwelijk en vrijwillig. Als je dat wil, kan je anoniem blijven. Contact opnemen is eenvoudig en het CAW is vlot bereikbaar. Raadpleeg de

website voor meer informatie over CAW Boom-Mechelen-Lier, het aanbod, de contactgegevens en openingsuren: www.cawboommechelenlier.be en www.jacboommechelenlier.be.

Je kan het algemeen onthaal contacteren op 015 695 695 en via onthaal@kawboommechelenlier.be. Het jongerenonthaal kan je contacteren op 015 33 70 12 en via jac@kawboommechelenlier.be.

Leden werkgroep

Ans Vonckx - CAW Boom-Mechelen-Lier
Els Vandenbempt – Sociaal Huis Mechelen
Filip Steeman – Jeugdzorg Emmaüs Mechelen
Hakim Tahrioui - Jeugdzorg Emmaüs Mechelen
Marese Cuypers - CAW Boom-Mechelen-Lier

Natalie Van De Graaf - Jeugdzorg Emmaüs Mechelen
Roos Hoeben - Jeugdzorg Emmaüs Mechelen
Stéphanie Niesink – CAW Boom-Mechelen-Lier
Ness Buggenhoudt – Cachet vzw
Tijs Van Steenberghe – Cachet vzw

Leden stuurgroep

Bart Geens – CAW Boom-Mechelen-Lier
Geert Michiels – Jongerenwelzijn
Lieven Vandeputte – Cera
Louis Janssens – Jeugdzorg Emmaüs Mechelen
Marc Verhelst – Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin
Pepijn Hanssens – Kabinet Welzijn, Volksgezondheid

en Gezin
Peter Casteur – Kabinet Welzijn, Volksgezondheid en Gezin
Stéphanie De Smet – Cera
Ness Buggenhoudt – Cachet vzw
Tijs Van Steenberghe – Cachet vzw
Kris Clijsters – Cachet vzw

Leden adviesgroep

Voorzitster: Griet Roets – Universiteit Gent
Didier Reynaert – Hogeschool Gent
Els Vandenbempt – Sociaal Huis Mechelen
Itte Vanhecke – Steunpunt Algemeen Welzijnswerk
Lydwine Huizinga – Steunpunt Jeugdhulp
Mark Govaerts – Jeugdzorg Emmaüs Mechelen
Sofie De Smet – Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin
Stéphanie De Smet – Cera
Tatiana Strybosch – Vrijwilligster Cachet
Ness Buggenhoudt – Cachet vzw
Tijs Van Steenberghe – Cachet vzw

Kris Clijsters – Cachet vzw
Karel De Vos – Cidar
Bruno Vanobbergen – Kinderrechtencommissariaat
Katrien Jansegers – YAR Vlaanderen
Caro Bridts – Samenlevingsopbouw
Bart Caes – Centrum Jongeren en Begeleiding
John Decoene
Frank Myny
Koen Hermans – KU Leuven
Pieter Vanhauwere – Tordale vzw
Bert Van der Auwera – Tordale vzw

Voetnoten

- 1 Stas, Serrien, & Van Menxel (2008). *Jongvolwassenen tussen wal en schip?* Brussel, Steunpunt Algemeen Welzijnswerk.; Van Hecke, Van Belle, Mouque, Jacob, Van Dessel, Wynants, & De Kyvere (2013). *Loopplanken voor jongvolwassenen*, Antwerpen, Steunpunt Algemeen Welzijnswerk.
- 2 Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2011). Een voorziening voor bijzondere jeugdzorg verlaten: Op zoek naar een plek in de samenleving., in: *Bijdrage aan politiek debat en politieke actie, deel 2: toekomstperspectieven van jongeren*, Brussel, Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding.
- 3 Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin (2010). *Actieplan maatschappelijk kwetsbare jongvolwassenen.*; De Smet, S. (2012). Jongeren op het scharnierpunt van minder- naar meerderjarigheid: over aanklampen, loslaten en andere uitdagingen voor de Integrale Jeugdhulp. Handboek Integrale Jeugdhulp. Brussel, Politeia.
- 4 Clé (red) (2011). *Schrijfsels over de grote stap van voorziening naar zelfstandigheid. Nota's, ervaringen en tips van mensen met cachet*. Brussel, Cachet vzw.; Clé (red.) (2012). *Schrijfsels over de grote stap van voorziening naar zelfstandigheid. Aanbevelingennota.*, Brussel, Cachet vzw.; Hauspie, Vettenburg, & Roose (2010). *Vooronderzoek Kenmerken van hulp- en dienstverleningsbehoeften van maatschappelijk kwetsbare jongvolwassenen*, Eindrapport van een onderzoek in opdracht van de Vlaamse Gemeenschap, Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin., Gent, Universiteit Gent.; Van Oudenhove, & Vanderlaenen (2014). *Transition Secured? De beleving van jongeren die de bijzondere jeugdzorg verlaten*. In: *Update in de Criminologie VII : actuele ontwikkelingen inzake EU-justitiebeleid, cannabisbeleid, misdaad en straf, jongeren en jeugdzorg, internationale vrede, veiligheid en gerechtigheid, gewelddadig extremisme & private veiligheid en zelfregulering*. (pp. 278-303). Antwerpen, Maklu.; Goussey (2009). *Van over naar met. Een participatief proces met jongeren over hulpverlening in Leuven.*, Riso Vlaams-Brabant.
- 5 Claes, A., De Maertelaere, G., Desmet, Y., Herman, S., & Vansevenant, K. (2000). Jongeren gesteund? Methoden- en reflectiemap jongeren en OCMW-hulpverlening. Brussel, Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten.; het project Bruggen naar achttien <http://www.jacgent.be/nl/projecten/bruggen-naar-18>; infomap Bruggen naar achttien <http://www.jacgent.be/nl/projecten/bruggen-naar-18>; het model van tandembegeleiding - www.wissel.be/site/index.php/samenwerkingen/samenwerken-verbint.; het vormingspakket, spel en magazine 'Op eigen benen' www.jongenvanzin.be/publicatie/vormingspakket-op-eigen-benen, www.overleveninleuven.be.; vormingspakketten 'de grote stap' van Cachet vzw <http://www.cachetvzw.be>
- 6 Crone (2012). *Het puberende brein. Over de ontwikkeling van de hersenen in de unieke periode van de adolescentie*. Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker.
- 7 Bradt, Pleyzier, Put, Siongers, & Spruyt (Eds.). (2014). *Jongeren in cijfers en letters. Bevindingen uit de JOP-monitor 3 en de JOP-schoolmonitor 2013*. Leuven, den Haag: Acco.
- 8 Arnett, J.J. (2004). *Emerging Adulthood. The winding road from late teens through the twenties*. New York: Oxford University Press.

- 9 Luyten, Dumortier, Christiaens (2015). *Volwassenen over hun plaatsing als kind. Stempels met onuitwisbare inkt*. Sociaal.net. Geraadpleegd via: <http://sociaal.net/analyse-xl/volvwassenen-over-hun-plaatsing-als-kind/>
- 10 Meer informatie over Integrale Jeugdhulp vind je op de website van Integrale Jeugdhulp Vlaanderen <http://www.4wvg.vlaanderen.be/wvg/ijh/vlaanderen/paginas/default.aspx>
- 11 Zie ook Van Hecke, Van Belle, Mouque, Jacob, Van Dessel, Wynants, & De Kyvere (2013). *Loopplanken voor jongvolwassenen*, Antwerpen, Steunpunt Algemeen Welzijnswerk.
- 12 <http://www.kinderrechtswinkel.be/index.php?ID=38151>
- 13 http://www.alba.be/gambas_rots_en_water.php
- 14 Meer over Persoonlijke Toekomst Planning vind je op de website van Lus vzw: <http://www.lusvzw.be>
- 15 Meer info op <http://www.eigen-kracht.be>
- 16 <http://www.yarvlaanderen.be>
- 17 <http://www.cawoostvlaanderen.be/bruggen-naar-18>
- 18 www.kwikstart.nl
- 19 <http://www.oepenbenen.be/leuven/>
- 20 <http://www.alba.be/>
- 21 Meer info vind je hier: <http://www.wissel.be/site/index.php/samenwerkingen/samenwerken-verbindt/140-samenwerken-verbindt>
- 22 <http://www.4wvg.vlaanderen.be/wvg/ijh/vlaanderen/clientoverleg/Paginas/default.aspx>
- 23 Beide auteurs hebben functies in de regionale staf West-Vlaanderen van de afdeling Ondersteuningscentra en Sociale Diensten Jeugdrechtbank binnen het agentschap Jongerenwelzijn. Ze schrijven dit artikel in eigen naam.
- 24 Met dank aan Griet Roets en Jeroen De Meyer voor hun reflecties.
- 25 Stas, K., Serrien, L., & Van Menxel, G. (2008). *Jongvolwassenen: tussen wal en schip*.
- 26 Kinderrechtencommissariaat (2009). *Sociale rechtsbescherming voor minderjarigen*. Advies 2008-2009/3.
- 27 Verhellen, E. (2000). *Verdrag inzake de rechten van het kind: achtergronden, motieven, strategieën, hoofdlijnen*. Garant.
- 28 Verhellen, E. (1998). *Jeugdbeschermingsrecht*, editie 1998 (ongewijzigde bijdruk van de editie 1996) Gent: Mys & Breesch.
- 29 Verhellen, E. (1985). *Het decreet inzake bijzondere jeugdbijstand. Tussen twee stoelen*. Panopticon, 6(5): 401-409.
- 30 Roose, R. (2006). *Bijzondere jeugdzorg als opvoeder*. Academia Press.
- 31 De Bie, M. (2007). *30 jaar OCMW: laat ons de geschiedenis meenemen*. OCMW VISIES, 22(4): 8-13.
- 31 Roose, R. (2005). *"Participatieve hulpverlening: bron of fata morgana?"* in: K. Van Buyten (ed.), *Participatierechten van kinderen; Verzamelde commentaren*, Centrum voor de Rechten van het Kind, Universiteit Gent, 219-240.
- 32 Mortier, F. (2002). *We zijn allemaal kinderen: bruggen tussen rechten voor kinderen en rechten voor volwassenen*. Tijdschrift voor Jeugdrecht en Kinderrechten, 10-17.

We vroegen aan onze jongeren bij Cachet om een voorwerp of plaats te zoeken die voor hen symbool stond voor het alleen wonen. Na wat heen en weer gepraat gingen ze elk op zoek. De ene ging naar de keuken, de andere naar de gang, sommigen bleven aan de zetel plakken. Eén meisje bleef in het bureau.

De rommelige tafel en de witte muren van het bureau stonden voor haar symbool voor het alleen wonen. De rommel stond letterlijk voor de rommel die haar kamer soms kan sieren, voor het leven dat soms als een puinhoop kan aanvoelen, voor de stukken die ze meedraagt uit het verleden en alles dat bij het alleen wonen komt kijken. De witte muren daarentegen stonden voor een onbeschreven blad, voor de kans om opnieuw te kunnen beginnen, voor de hoop dat alles in zijn plooi zal vallen en voor de vrijheid om haar leven in eigen handen te nemen.

Cachet vzw

